

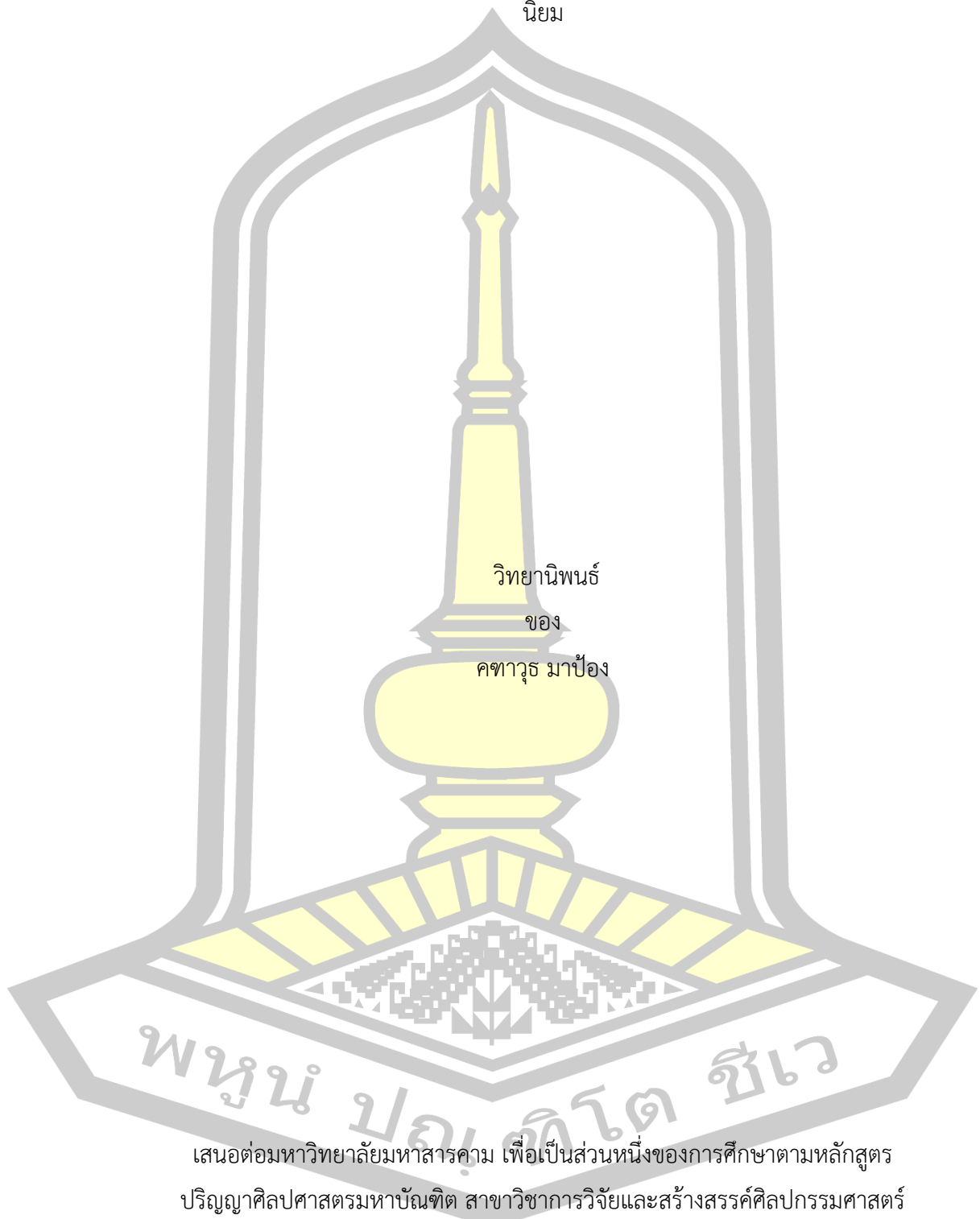
หมอลำศิลปปิ่นภูไท : อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัย
นิยม

วิทยานิพนธ์
ของ
ศชาวุธ มาป้อง

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสร้างสรรค์ศิลปกรรมศาสตร์
กันยายน 2562

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

หมอลำศิลป์โน้ต : อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัย
นิยม

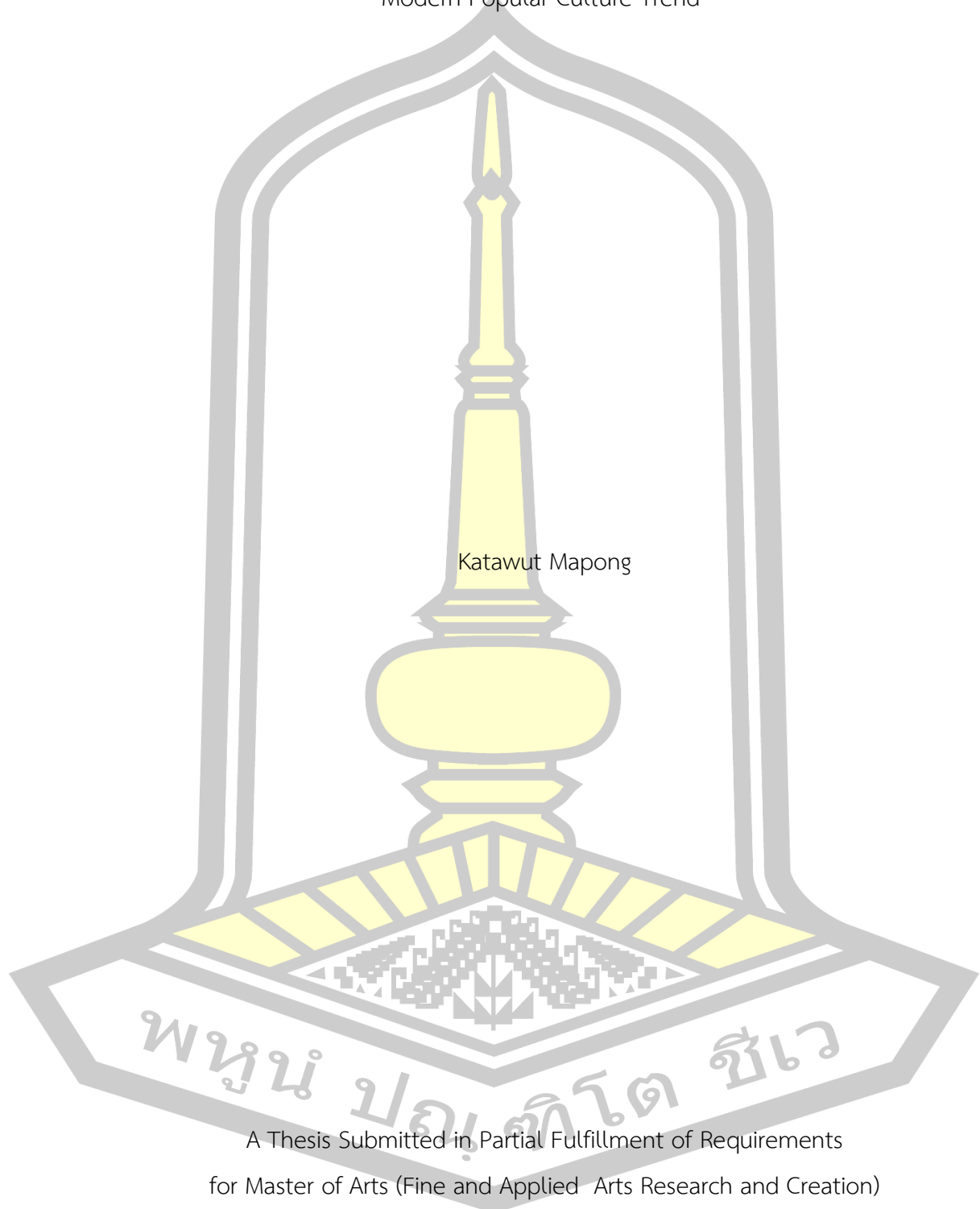

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสร้างสรรค์ศิลปกรรมศาสตร์

กันยายน 2562

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

MorLum SinLaPin Phutai : Ethnic Identity, Choreography, Entertainment Business in
Modern Popular Culture Trend

Katawut Mapong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Arts (Fine and Applied Arts Research and Creation)

September 2019

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายคชาวุธ มาป้อง แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสร้างสรรค์ศิลปกรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รศ. ดร. ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. พีระ พันธุ์ท้าว)

กรรมการ

(ผศ. ดร. ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ)

กรรมการ

(ผศ. ดร. อรุณมย์ จันทมาลา)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(รศ. ดร. สุพรรณณี เหลือบุญชู)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสร้างสรรค์ศิลปกรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(รศ. ดร. ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

(ผศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	หมอลำศิลป์ปิ่นภูไท : อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงใน กระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม		
ผู้วิจัย	ศทาวุธ มาป๋อง		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิระ พันธุ์ท้าว		
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	การวิจัยและสร้างสรรค์ศิลปกรรม ศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2562

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง หมอลำศิลป์ปิ่นภูไท : อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไทผ่านกระบวนการประกอบสร้างนาฏยประดิษฐ์และทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลจากตำรา บทความวิชาการ เอกสารการวิจัย ฯลฯ การเก็บข้อมูลภาคสนาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลวิจัยพบว่าหมอลำศิลป์ปิ่นภูไทเป็นหมอลำชาติพันธุ์ผู้ไทที่มีความเข้มแข็งและโดดเด่น มีอัตลักษณ์ที่สำคัญด้านการภาษา ดนตรี การฟ้อนรำ รวมไปถึงหมอลำ หมอลำศิลป์ปิ่นภูไทจึงเรียกหาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์นำมาผ่านกระบวนการประกอบสร้างนาฏยประดิษฐ์ให้เกิดธุรกิจด้านบันเทิง ยกฐานะศิลปวัฒนธรรมและคุณค่าด้านศิลปะการแสดงวัฒนธรรมอีสานที่มีความสำคัญกับสังคมและผู้คนจากกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยจึงต้องการอธิบายปรากฏการณ์ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ ธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมผ่านหมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท

คำสำคัญ : อัตลักษณ์, ชาติพันธุ์ผู้ไท, นาฏยประดิษฐ์, วัฒนธรรมสมัยนิยม

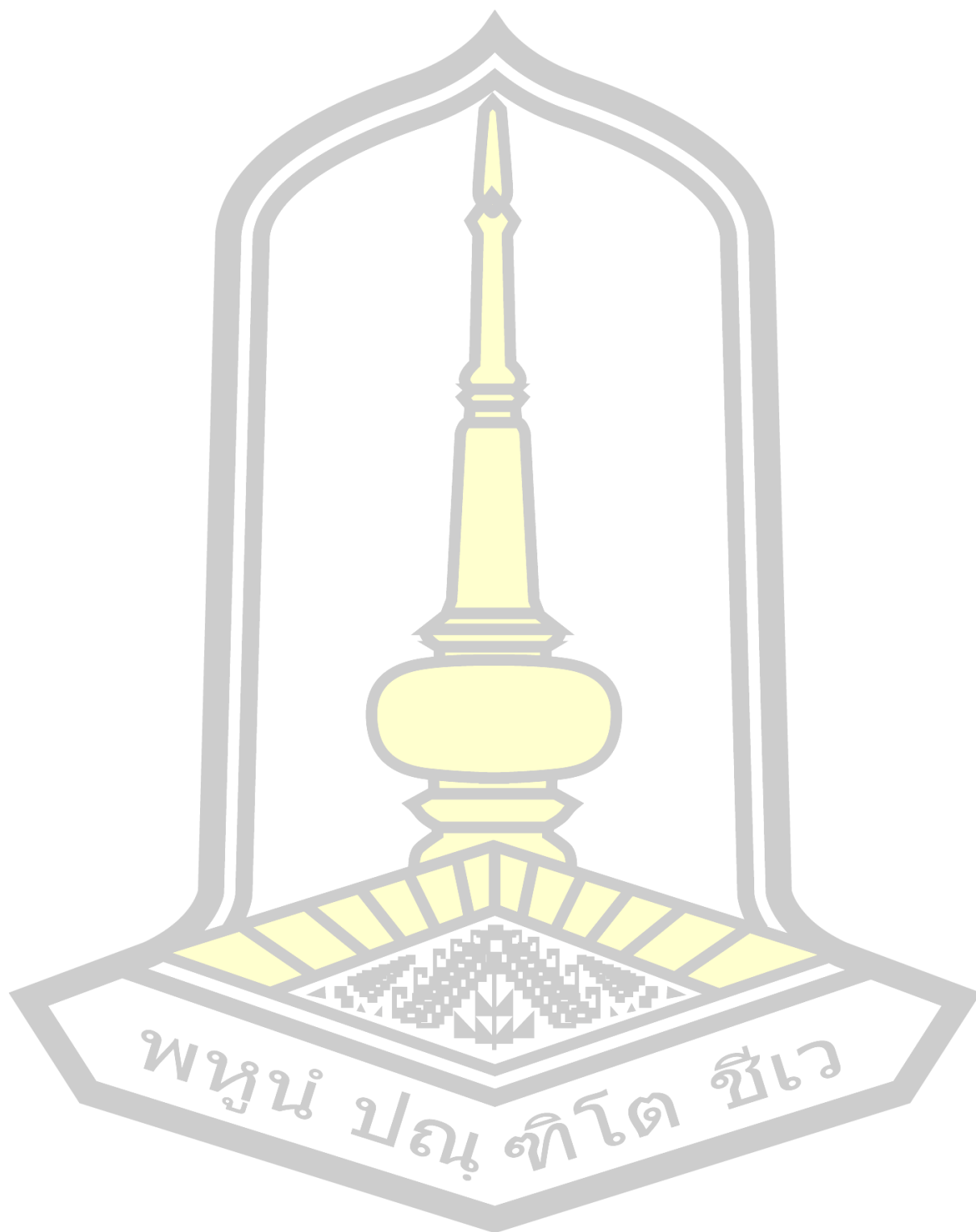
TITLE	MorLum SinLaPin Phutai : Ethnic Identity, Choreography, Entertainment Business in Modern Popular Culture Trend		
AUTHOR	Katawut Mapong		
ADVISORS	Assistant Professor Peera Phanlukthao , Ph.D.		
DEGREE	Master of Arts	MAJOR	Fine and Applied Arts Research and Creation
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2019

ABSTRACT

The research entitled MorLum SinLaPin Phutai: Ethnic Identity, Choreography, Entertainment Business in Modern Popular Culture Trend aims to study the identity of Phutai ethnic group through the process of choreography and the process of cultural commodity in entertainment business towards popular culture. The research is presented by a qualitative research method. Data collections have been done by the study of research articles, academic books and academic journals. The study of fieldwork collection Participatory and non-participant observation is done by data analysis and presenting with descriptive analysis.

The research outcome suggests that MorLum SinLaPin Phutai is a Phutai ethnic group. It is outstanding and unique and has a very important identity. Identity in the language, music, folkdance MorLum SinLaPin Phutai utilizes ethnic identity for creating performance entertainment business through the process of choreography by means of enhancing art and culture and value of performing arts and Isan culture that play the important role with social and people of Phutai ethnic group, Kam Muang district, Kalasin province. Therefore, researcher is interested in the study the phenomenon of art and culture which is considered as a part of ethnic identity, choreography and entertainment business in modern popular culture trend

Keyword : Identity, EthnicPhutai, Choreography, Modern Popular Culture

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ กรรมการคุมสอบ รองศาสตราจารย์ ดร.สุพรรณิ เหลือบุญชู ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระ พันธุ์ท้าว กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุรารมย์ จันทมาลา กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ กรรมการสอบ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระ พันธุ์ท้าว ผู้เชี่ยวชาญที่ช่วยตรวจเครื่องมือการวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ ผู้เชี่ยวชาญที่ช่วยตรวจเครื่องมือการวิจัย

ขอขอบคุณวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ อธิรัตน์ โทไชษร รมย์ลักษณ์ เนียมเครือ ลักขณา ป้อมสุวรรณ นางสาวพรรณรต ทับแยม และนิสิตวิชาเอกนาฏศิลป์ตะวันตก มหาวิทยาลัยมหาสารคามทุกคน ที่มีส่วนช่วยในการลงพื้นที่สัมภาษณ์ และที่สำคัญขอขอบพระคุณ พ่อนาวา มาป๋อง คุณแม่ทองใส มาป๋อง ที่มีส่วนช่วยในการสนับสนุนค่าใช้จ่าย ที่ให้การช่วยเหลือสนับสนุนงานวิจัยฉบับนี้

ศทาวุธ มาป๋อง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย/สร้างสรรค์ศิลปกรรมศาสตร์.....	12
คำถามในการวิจัย/การสร้างสรรค์ศิลปกรรมศาสตร์.....	12
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	12
ระเบียบวิธีการวิจัย.....	14
ผังภาพรอบโครงสร้างการวิจัย.....	20
แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย.....	21
1 แนวคิด อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (Ethnic Identity).....	21
2 แนวคิดนาฏยประดิษฐ์ (Choreography).....	32
3.แนวคิด กระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม (Modern popular culture).....	39
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	66
ประโยชน์ที่ได้จากงานวิจัย.....	69
บทที่ 2 อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์.....	70
1. ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์.....	70

2. อັตลัษณัฒ์ด้าันภาษา ชาตัพัันธุ์ผู้ไท อำเภอค้้าม่วง จัังหวัตกาฬสินธุ์	79
3. อັตลัษณัฒ์ด้าันดนตรี ชาตัพัันธุ์ผู้ไท อำเภอค้้าม่วง จัังหวัตกาฬสินธุ์	89
4. อັตลัษณัฒ์การแต่งกาย ชาตัพัันธุ์ผู้ไท อำเภอค้้าม่วง จัังหวัตกาฬสินธุ์	93
บทที่ 3 ศิลปะการแสดงชาตัพัันธุ์ผู้ไท อำเภอค้้าม่วง จัังหวัตกาฬสินธุ์	109
1. การฟ้ือนภูไท อำเภอค้้าม่วง จัังหวัตกาฬสินธุ์	109
2. การก้าเนิดของหมอล้า	116
3. วิวัฒนาการกระแสเพลงลูกทุ่งหมอล้า	123
บทที่ 4 กระบวนการนาฎยประดิษฐ์หมอล้าศิลปินภูไท	128
1. ประวัติหมอล้าคณะศิลปินภูไท อำเภอค้้าม่วง จัังหวัตกาฬสินธุ์	129
2. ความคิดและการสร้าางแนวคิด หมอล้าคณะศิลปินภูไท	132
3. การหาข้อมูลและแรงบันดาลใจ หมอล้าคณะศิลปินภูไท	133
4. การวางเป้าหมาย หมอล้าคณะศิลปินภูไท	135
5. การเลือกเพลง ลำดับเพลง หมอล้าคณะศิลปินภูไท	138
6. การฝีกซ้อมรูปแบบการแสดง หมอล้าคณะศิลปินภูไท	142
7. การทำบท การก้ากับเวทื หมอล้าคณะศิลปินภูไท	144
8. การซ้อมการแสดง หมอล้าคณะศิลปินภูไท	150
9. การซ้อมรวมเพื่อพัฒนาละเอียด หมอล้าคณะศิลปินภูไท	151
10. ดนตรี เครื่องเสียงและซาวด์ หมอล้าคณะศิลปินภูไท	152
11. การแต่งกาย อุปกรณ์แต่งกาย หมอล้าคณะศิลปินภูไท	160
12. การแต่งหน้า หมอล้าคณะศิลปินภูไท	164
13. ฉาก และอุปกรณ์การแสดง หมอล้าคณะศิลปินภูไท	166
14. เทคนิค แสง สี เสียง หมอล้าคณะศิลปินภูไท	168
15. การแสดงจริง หมอล้าคณะศิลปินภูไท	170
16. การบันทึกและเผยแพร่ หมอล้าคณะศิลปินภูไท	171

บทที่ 5 บริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ส่งผลต่อรูปแบบนาฏยประดิษฐ์ หมอลำ ศิลปินุกูไท	189
1. บริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมหมอลำคณะศิลปินุกูไท	189
2. บริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ส่งผลต่อรูปแบบนาฏยประดิษฐ์หมอลำศิลปิน ุกูไท	195
3. หมอลำศิลปินุกูไทในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม	205
บทที่ 6 สรุปล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	209
สรุปลผลการวิจัย	209
1. อัตลักษณ์หมอลำในบริบทวัฒนธรรมชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอลำปาง จังหวัดกาฬสินธุ์	209
2. กระบวนการนาฏยประดิษฐ์"หมอลำศิลปินุกูไท"ในบริบทธุรกิจบันเทิง ในกระแสวัฒนธรรม สมัยนิยม	212
3. บริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ส่งผลต่อรูปแบบนาฏยประดิษฐ์หมอลำ คณะศิลปินุกูไท	213
อภิปรายผล	213
ข้อเสนอแนะ	217
บรรณานุกรม	218
ภาคผนวก	222
ภาคผนวก ก รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	223
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์งานวิจัย	225
ประวัติผู้เขียน	232

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 การเปรียบเทียบอัตลักษณ์ด้านภาษาของชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กับชาติพันธุ์ต่างๆ	86
ตาราง 2 การเปรียบเทียบอัตลักษณ์ด้านดนตรีของชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กับชาติพันธุ์ต่างๆ	91
ตาราง 3 การเปรียบเทียบอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมการแต่งกายของชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กับชาติพันธุ์ต่างๆ	107
ตาราง 4 การเปรียบเทียบอัตลักษณ์ด้านศิลปะการแสดงการฟ้อนรำผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กับชาติพันธุ์ต่างๆ	115
ตาราง 5 ตัวอย่างการเลือกเพลงในจังหวะต่างๆกับการออกแบบท่าการแสดง ของหมอลำศิลปินภูไท	140
ตาราง 6 ลำดับการแสดงหมอลำศิลปินภูไทช่วงคอนเสิร์ต 2559 – 2560	172
ตาราง 7 ลำดับการแสดงหมอลำศิลปินภูไทช่วงคอนเสิร์ต 2560 – 2561	179
ตาราง 8 โครงสร้างการบริหารงานของหมอลำศิลปินภูไท	193
ตาราง 9 เวลาในการทำการแสดงของหมอลำศิลปินภูไท	196
ตาราง 10 ตัวอย่างคิวงานแสดงหมอลำศิลปินภูไท เดือนเมษายน พ.ศ. 2560	197
ตาราง 11 ประมาณจำนวนรายได้และจำนวนงานหมอลำคณะศิลปินภูไท	198
ตาราง 12 ผู้สนับสนุนหลักของหมอลำศิลปินภูไท ปีพ.ศ. 2559 - 2561	199

พูน ปณ ทิโต ชีเว

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบโครงสร้างและแนวความคิดวิจัย.....	20
ภาพประกอบ 2 แผนที่ลักษณะทางภูมิศาสตร์ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์	73
ภาพประกอบ 3 เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการฟ้อนในประเพณีบุญบั้งไฟ	92
ภาพประกอบ 4 งานมหัศจรรย์ถิ่นผู้ไทย ราชนิโหมแพรวา พุทธราหวน ครั้งที่ 2.....	92
ภาพประกอบ 5 สมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ เสด็จฯเยี่ยมราษฎรชาวผู้ไท	94
ภาพประกอบ 6 นางคำใหม่ โยคะสิงห์ ผู้รับพระราชเสาวนีย์ให้ทอผ้าแพรวาทูนถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ.....	95
ภาพประกอบ 7 ผ้าไหมแพรวาเป็นศิลปหัตถกรรมผ้าทอมือที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวผู้ไท	96
ภาพประกอบ 8 วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์.....	101
ภาพประกอบ 9 วัฒนธรรมการแต่งกายชาวผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์	103
ภาพประกอบ 10 พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริวิณณวรีนารีรัตน์ ทรงพระสิริโฉมในฉลองพระองค์ชุดไทย ผ้าไหมแพรวา.....	104
ภาพประกอบ 11 แพร์พาย-อมตา จิตตะเสนีย์ เมคอัพอาร์ทิสต์ได้สวมชุดไทยประยุกต์	105
ภาพประกอบ 12 อัตลักษณ์ศิลปะการแสดงการฟ้อนรำผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์.....	113
ภาพประกอบ 13 อัตลักษณ์ศิลปะการแสดงการฟ้อนรำผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์.....	113
ภาพประกอบ 14 อัตลักษณ์ศิลปะการแสดงการฟ้อนรำผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์.....	114
ภาพประกอบ 15 อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไทกับหมอลำคณะศิลปินภูไท	129
ภาพประกอบ 16 หมอลำคณะศิลปินภูไทกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท	131
ภาพประกอบ 17 การแสดงอัตลักษณ์ของหมอลำคณะศิลปินภูไท.....	132
ภาพประกอบ 18 การหาแรงบันดาลใจหมอลำคณะศิลปินภูไทกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท	133
ภาพประกอบ 19 รมย์ลักษณะ เนียมเครือ Choreographer หมอลำคณะศิลปินภูไท	136
ภาพประกอบ 20 การออกแบบรูปแบบการแสดงหมอลำคณะศิลปินภูไท.....	142

ภาพประกอบ 21 ทำนองลำทางยาวคณะศิลปป็นภูไท	146
ภาพประกอบ 22 ทำนองลำเดินกาฬสินธุ์ทำนองเพลงไทยเดิมหมอลำคณะศิลปป็นภูไท	147
ภาพประกอบ 23 ทำนองลำเดินกาฬสินธุ์หมอลำคณะศิลปป็นภูไท	148
ภาพประกอบ 24 ลักษณะลำทางยาวหมอลำคณะศิลปป็นภูไท	148
ภาพประกอบ 25 ลักษณะของกลอนลำฉันทลักษณ์ของกลอนลำทางยาวของหมอลำคณะศิลปป็นภูไท	149
ภาพประกอบ 26 การฝึกซ้อมการแสดงหมอลำคณะศิลปป็นภูไท	151
ภาพประกอบ 27 ควบคุมระบบเสียงชาวด์หมอลำศิลปป็นภูไทโดย กบชาวด์ สองศูนย์ศูนย์แปด.....	152
ภาพประกอบ 28 กีตาร์ไฟฟ้า กีตาร์เบส	154
ภาพประกอบ 29 อัลโต้แซกโซโฟน เทเนอร์แซกโซโฟน	155
ภาพประกอบ 30 ทรัมเป็ต ทรอมโบน	155
ภาพประกอบ 31 คีย์บอร์ด	156
ภาพประกอบ 32 กลองชุด	156
ภาพประกอบ 33 กลองทอมบ้า	157
ภาพประกอบ 34 บองโก้	157
ภาพประกอบ 35 พิณอีสาน	158
ภาพประกอบ 36 แคน	158
ภาพประกอบ 37 ซอ	159
ภาพประกอบ 38 ปี่ภูไท	159
ภาพประกอบ 39 การแต่งกายช่วงคอนเสิร์ต	161
ภาพประกอบ 40 การแต่งกายช่วงแสดงวัฒนธรรมด้วยชุดผู้ไท	162
ภาพประกอบ 41 การแต่งกายชุดหมอลำลำเรื่องต่อกลอน	163
ภาพประกอบ 42 การแต่งหน้าของหมอลำคณะศิลปป็นภูไท	166
ภาพประกอบ 43 ฉากที่ใช้ในหมอลำคณะศิลปป็นภูไท	167

ภาพประกอบ 44 อุปกรณ์ที่ใช้หมอลำคณะศิลปินภูไท.....	168
ภาพประกอบ 45 แสง สี เสียง การใช้ไฟของหมอลำคณะศิลปินภูไท.....	169
ภาพประกอบ 46 การแสดงบนเวทีหมอลำคณะศิลปินภูไทกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท	170
ภาพประกอบ 47 การออกแสดงของหมอลำคณะศิลปินภูไท	171
ภาพประกอบ 48 โครงสร้างด้านธุรกิจบันเทิงหมอลำศิลปินภูไท.....	195
ภาพประกอบ 49 ผู้สนับสนุนหลักของหมอลำศิลปินภูไท ปีพ.ศ. 2559 - 2561.....	201
ภาพประกอบ 50 10 อันดับหมอลำยอดเยี่ยมแห่งปี 2560.....	202
ภาพประกอบ 51 เทศกาลหมอลำคาร์นิวัล 2561.....	205
ภาพประกอบ 52 วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์และมาร์ค วงศ์ศิลป์ในรายการ “ไม้คันทองคำ หมอลำฝั่งเพชร”	206
ภาพประกอบ 53 มาร์ค วงศ์ศิลป์สัมภาษณ์ในรายการเล่นใหญ่จัดใหญ่	207
ภาพประกอบ 54 ศิลปินกับรางวัลน้ำใจจากแฟนคลับ	207

รวมกันอยู่ในเรือนหลังเดียวกันแต่ไม่กันห้องหับให้มีคติดคังมีแต่กางมุ้งเป็นหลังๆ ไปเป็นแถวนั้นแหละ ที่เรียกว่าผู้ไทดำหรือผู้ไทขาวนั้นเกิดจากธรรมเนียมการทำศพ เพราะผู้ไทขาวไม่เผาหุ่นห่มขาวทำการ เช่นไหว้หรือมีฮวงซุ้ยเช่นเดียวกับคนจีนแต่พวกไทดำใช้ทำนิยมเผา หุ่นดำถ้าจำเป็นฝังอย่างไทย ภาคกลางก็มีบ้าง(ถวิล เกษรราช, 2515)

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวผู้ไทเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย และแคว้นสิบสองปันนา (ดินแดนส่วนเหนือของลาวและเวียดนาม ซึ่งติดต่อกับส่วนใต้ของประเทศจีน) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่ที่รองลงมาจากกลุ่มไทลาว ปัจจุบันส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชาวผู้ไทเป็นกลุ่มชนที่มีความขยัน อดออม และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์รักษาวัฒนธรรมของตนไว้ได้อย่างดี มีเอกลักษณ์อัตลักษณ์ที่โดดเด่นมีเอกภาพถือเป็นสิ่งที่ทำให้ศิลปะการแสดงมีความน่าสนใจ มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของหมอลำกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ด้วยแนวการลำเรื่องต่อกลอนทำนองกาฬสินธุ์ แสดงวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ผู้ไท การแต่งกายด้วยผ้าแพรขาวของชาวผู้ไท ได้ถูกนำมาสร้างสรรค์ปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดความทันสมัย ลักษณะสำคัญของอัตลักษณ์ ยังเป็นเรื่องของการใช้ สัญลักษณ์ (symbol) อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทเป็นสิ่งสะท้อนความเป็นตัวตนได้อย่างดีและสิ่งที่สะท้อนถึงความเป็นตัวตนที่ทุกคนมองที่ทุกคนเห็นบอกได้เลยว่านั้นคือกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท สิ่งที่บอกหรือแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ก็คือ ความเชื่อ ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา การแต่งกาย ภาษาของชาวผู้ไทจากบรรพชนเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงภาษาที่เป็นบทกลอนหรือเรียกอีกอย่างว่าผญาเป็นวัฒนธรรมภาษาของชาวผู้ไท

ชาวผู้ไทเป็นกลุ่มชนอีสานอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งอีสานนั้นก็ได้อีกชื่อว่าเป็นดินแดนแห่งความอดอยากแร้นแค้น เป็นดินแดนที่แห้งแรงทุรกันดาร เป็นดินแดนของผู้คนที่เป็นนักต่อสู้ ซึ่งไม่ยอมให้แพ้ให้แก่ความโหดร้ายของธรรมชาติยากที่ประชากรในภาคอื่นจะเลียนแบบการครองชีวิตเช่นนั้นได้ ยิ่งกว่านั้นอีสานยังเป็น “แหล่งอารยธรรม” ซึ่งถือเอา “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” เป็นหลักในการครองชีวิตมีศาสนาพุทธเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและแม้จะมีเอกสารหรือตำรามากมายที่เขียนถึงเรื่องราวของชาวอีสานไว้แต่ก็ไม่อาจจะอธิบาย ความหมายของอีสานได้โดยถูกต้องและครบถ้วน หากแต่ภูมิปัญญาอันเกิดจากความสามารถของนักปราชญ์ชาวอีสานสามารถที่จะอธิบายความหมายเนื้อหาของอารยธรรม ความงามในจิตใจและสภาพทางกายภาพที่ฝังลึกอยู่ในความเป็นอีสานได้เป็นอย่างดีนั่นก็คือ “กลอนลำ” นั่นเอง กลอนลำนั้นนอกจากจะช่วยพรรณนาสภาพและความหมายเหล่านั้นแล้ว คำกลอนยังเป็นสื่อแห่งความบันเทิงที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด ความทุกข์ร้อนจากสภาพแวดล้อมและทำหน้าที่ในด้านการสั่งสอนให้คนอีสานเป็นคนดีงามมีความสามัคคีกันอีกด้วย จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นอีกดินแดนหนึ่งที่ยังคงมีการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีและนาฏศิลป์เอาไว้เป็นอย่างดี ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นสามส่วนหลักๆ คือด้านศิลปะทางด้านดนตรี ด้านศิลปะทางการฟ้อนรำ และศิลปะด้านการลำ (พิไลลักษณ์ สานคำ. 2555 : 54)

หมอลำเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีประวัติศาสตร์และความเป็นมายาวนานนับศตวรรษ ถือเป็นภารกิจอันสำคัญของการประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ดำเนินอย่างเรียบง่ายในสภาพสังคมดั้งเดิม หมอลำถือเป็นปราชญ์ของสังคมมีการสืบทอดและถูกถ่ายทอดภูมิปัญญา จึงทำให้เกิดวิวัฒนาการทางด้านศิลปะการแสดงซึ่งไม่เพียงแต่การสร้างสรรค์เพียงอย่างเดียวยังหมายรวมถึงการนำเสนอตัวตนผ่านธุรกิจบันเทิงอีกด้วย

หมอลำว่าเป็นศิลปะการแสดงที่สะท้อนให้เห็นถึงรากเหง้าของคนในท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน โดยผ่านตัวบทที่มีผู้แสดงถ่ายทอดออกมาสู่สาธารณชนอย่างเปิดเผย หมอลำในที่นี้หมายถึง คนร้อง คนลำ ทางเครื่องดนตรี ฉาก ไฟ แสงสี และยังให้ความหมายถึงการขับเคลื่อนบรรยากาศวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นที่ทางการแสดงและผลิตเพลงเป็นรูปแบบการแสดงที่นำเสนอเรื่องราวของสังคมและมนุษย์อย่างสมบูรณ์ สิ่งที่สำคัญของหมอลำก็คือความออบอวลของบรรยากาศแห่งงานบุญเทศกาล หมอลำเป็นวัฒนธรรมที่มีอำนาจทางการแสดงออกที่ทรงอิทธิพลต่อคนอีสานทุกยุคทุกสมัย

หมอลำเป็นศิลปะการแสดงที่ผูกพันกับชีวิตคนซึ่งได้สืบทอดมาหลายชั่วอายุจนถึงปัจจุบัน หมอลำเรียกว่า แอ่วลาว หรือลาวแคนผู้ขับร้องจะเรียกหมอลำการร้องจะโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง อาจใช้คำผญาหรือใช้คำเกี้ยวพาราสีหรืออาจใช้กลอนสาดแล้วแต่ว่าเนื้อเรื่องจะพาไปบางครั้งก็ใช้กลอนเดินดงบางครั้งก็ใช้กลอนประชันเรียกว่าลำไจท์การร้องกลอนลำหมอลำจะต้องลำโดยมีแคนเรียกว่าแบ่งสำเนียงซึ่งสำเนียงการลำ(वादลำ) ก็แตกต่างกันตามท้องถิ่นสำเนียงการ(वादลำ) ที่นิยมกันมากได้แก่สำเนียง การลำจังหวัดอุบลราชธานี(वादอุบล)เป็นสำเนียงการลำการลำค่อนข้างช้าเนิบนาบสำเนียงการลำของจังหวัด ขอนแก่น(वादลำขอนแก่น)เป็นสำเนียงการลำที่ค่อนข้างกระชับรวดเร็วนอกจากนี้ยังมีสำเนียงการลำของแต่ละ จังหวัดที่มีความแตกต่างกันออกไปเป็นสำเนียงเฉพาะถิ่นเช่นสำเนียงลำของจังหวัดกาฬสินธุ์(वादกาฬสินธุ์)

การลำผู้ไท จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นการแสดงออกทางด้านศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาวผู้ไทมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษที่ได้อพยพเข้ามาตั้งภูมิลำเนาเดิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทยในหลายจังหวัดในราวสมัยรัชกาลที่ 3 ชาวผู้ไทได้เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์กันอย่างหนาแน่นและได้นำเอาศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่มีความสำคัญและมีคุณค่า ต่อชุมชนการลำผู้ไทในยุคต้นๆ เลือกลงมาจากวิถีในการดำรงชีวิตตามสภาพสังคมความเป็นอยู่ประจำวันของคนท้องถิ่นชาวผู้ไท การลำผู้ไทในพิธีรักษาผู้ป่วยเรียกว่าลำเหยา ส่วนชาวผู้ไทชาย โดยเฉพาะพวกหนุ่มๆ ในหมู่บ้านเมื่อว่างจากงานในตอนเย็นๆ มักจับกลุ่มเพื่อนรำเที่ยวหาเหล่าอกุณกันตามคุ้มต่างๆ หรือศูนย์กลางในหมู่บ้าน บางครั้งมีเพียงกลุ่มเดียวบางครั้งมีหลายกลุ่ม

การลำผู้ไท ของชาวผู้ไทคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ วัฒนธรรมด้านดนตรีของชาวผู้ไท อำเภอกำแพง มีศิลปะด้านดนตรีและด้านลำผู้ไทที่มีการอนุรักษ์สืบสานมาจากบรรพบุรุษของชาวผู้ไทและแสดงให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชาวผู้ไทได้เป็นอย่างดี ซึ่งในส่วนของวัฒนธรรมของอำเภอกำแพงนี้

จะแตกต่างจากที่อื่นตรงที่มีการพัฒนาด้านการขับลำ ภาษา ดนตรี การฟ้อนรำที่มีความเฉพาะแบบ ชาวผู้ไทมากกว่าที่อื่นส่วนเรื่องศิลปะ ดนตรีของชาวผู้ไทมีการจัดตั้งเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรม พื้นบ้านโดยมีกลุ่มอนุรักษ์คือ ชาวบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ซึ่งกลุ่มอนุรักษ์นี้ได้มีการสืบทอด ศิลปะด้านดนตรีและการขับร้องผู้ไทไว้อย่างสมบูรณ์แบบและเป็นที่ยอมรับเป็นอย่างดีและบริการรับใช้สังคมอย่างต่อเนื่อง

หมอลำคณะศิลปินภูไทหมอลำชาติพันธุ์ผู้ไทเจ้าของวงหมอลำชื่อดัง วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ เส้นทางชีวิตศิลปินหมอลำของคุณพ่อวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ พ่อวีระพงษ์ ให้ความสนใจเรื่องการร้องการลำ อยากมีวงดนตรีหมอลำเป็นของตนเอง อยากเป็นหมอลำ อยากเป็นที่รู้จักมากมาย โดยได้รับการถ่ายทอดจากอาจารย์ทันใจหวาน ซึ่งเป็นผู้ฝึกสอนการลำและการฟ้อนให้ อีกทั้งตนเองมีพรสวรรค์ในด้านนี้จึงเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เริ่มอาชีพหมอลำอย่างเต็มตัวตอนนั้นเพียงอายุ 19 ปี ถือว่ายังเป็นวัยรุ่นแต่ชื่นชอบหมอลำ โดยในปี 2526 ออกเดินสายรับจ้างลำตามงานต่างๆ เพียงคนเดียวจากนั้นต่อมา เมื่อปี พ.ศ. 2529 เริ่มไปเป็นศิลปินหมอลำกับหมอลำคณะซูปเปอร์สารคาม หมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองกาฬสินธุ์สารคาม เป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงในจังหวัดมหาสารคาม และได้รับบทพระเอก ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2531 ย้ายมาสังกัดกับหมอลำคณะซูปเปอร์มหาภาพ หมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองกาฬสินธุ์สารคาม ยุคนั้นถือว่าเป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงโด่งดังที่สุดในจังหวัดมหาสารคามอีกคณะหนึ่ง แพนเพลงก็พอเริ่มรู้จักมากขึ้นแต่ยังไม่มีชื่อเสียงมากเท่าไร ต่อมาในปี พ.ศ.2533 ย้ายมาอยู่กับหมอลำคณะฟ้าสีคราม เป็นหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองกาฬสินธุ์สารคาม ที่โด่งดังมากในยุคนั้น ออกเดินสายลำทั่วอีสาน ในหลายจังหวัด เช่น ร้อยเอ็ด ยโสธร กาฬสินธุ์ ขอนแก่น สกลนคร นครพนม และอุบลราชธานี สังกัดอยู่กับวงนี้นานมาก ประมาณ 19 ปีกว่า รับบทพระเอก และต่อมาได้รับบทพ่อพญา แพนเพลงให้การตอบรับมากขึ้นจนมีชื่อเสียงและเป็นวงสุดท้ายก่อนที่จะตัดสินใจมาตั้งวงเอง การเปลี่ยนแปลงหมอลำคณะศิลปินภูไท ด้วยน้ำเสียงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวจนมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักของแฟนเพลงและแฟนหมอลำ เส้นทางชีวิตหมอลำเริ่มเปลี่ยนอีกครั้งเมื่อตัดสินใจเดินออกมาจากหมอลำคณะฟ้าสีคราม มาตั้งวงของตนเอง โดยเมื่อปี พ.ศ.2547 ตั้งวงดนตรีหมอลำพื้นบ้าน คณะวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ ศิลปินภูไท เริ่มเปิดทำการแสดงวันแรก คือวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นคณะที่ยังไม่ใหญ่เท่าไร มีทางเครื่องผู้หญิงและผู้ชาย รวมประมาณ 8-9 คน

การเติบโตของหมอลำคณะศิลปินภูไท ทั้งนี้ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงให้เกิดอัตลักษณ์และการประดิษฐ์ชุดการแสดงต่างๆ ให้เติบโตในธุรกิจด้านบันเทิง จึงทำให้เกิดความพยายามที่จะพัฒนาการแสดงหมอลำคณะศิลปินภูไทให้ มีความแตกต่างแปลกใหม่และสวยงามยิ่งขึ้นนาฏยประดิษฐ์ของหมอลำคณะศิลปินภูไทองค์ประกอบของการแสดง เช่น การแต่งกาย ท่าเต้น ท่าฟ้อน ดนตรี การร้องลำ ฉาก เวที ความสอดคล้องกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอัน กระบวนการสร้างรูปแบบด้าน การแสดงหน้าเวที ของหมอลำคณะศิลปินภูไท ความยิ่งใหญ่ของเวที ฉาก แสงสีเสียง ผู้ชมนับพัน

นักแสดงมากกว่าร้อยชีวิต ความยิ่งใหญ่ตระการตาโดยรับงานทั่วไปในเขตอีสาน ค่าจ้างต่องานสมัยนั้นตกประมาณ 170,000 – 250,000 บาท แต่ด้วยการแสดงด้านหน้าเวทีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว การลำทำนองกาฬสินธุ์ที่มีลูกเอื้อนไม่เหมือนใคร มีตัวแสดงพระเอกนางเอกมากมายล้นเวที ระบบแสงสีเสียงที่เรียกได้ว่าถูกใจชาวนาหน้าเวที ทำให้วงศิลปินภูไทเป็นที่ชื่นชอบของบรรดาแฟนเพลง

การแสดงหน้าเวทีได้เริ่มขึ้นการเปิดฉากการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพลงสรรเสริญพระบารมี เป็นการแสดงความจงรักภักดีของเหล่าศิลปินและผู้ชมร่วมแสดงความรัก ความศรัทธาของปวงชนชาวไทย การแสดงเปิดวงโชว์อลังการสอดแทรกกับความสนุกสนานตื่นตาตื่นใจ และที่ขาดไม่ได้อย่างยิ่ง คือการโชว์วัฒนธรรมชาติพันธุ์ผู้ไท ในการแสดงปี 2559 – 2561 ได้นำการแสดงการฟ้อนละครผู้ไทเป็นการแสดงที่สำคัญบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีงดงามของชาวผู้ไท บ้านโพน จังหวัดกาฬสินธุ์ การฟ้อนภูไทเกิดจากความต้องการของชาวผู้ไท เพื่อตั้งใจฟ้อนถวายองค์พระบาทสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ การแสดงวัฒนธรรมของหมอลำคณะศิลปินภูไทจึงเป็นหัวใจสำคัญของการแสดง

ฉากประกอบการแสดง ฉากและอุปกรณ์ฉากเป็นส่วนสำคัญในการสร้างบรรยากาศและมาลาของการแสดง แขนงต่างระดับ บันได ทางลาด แผงบัง เชือก ลูกกรง ตาข่าย ฯลฯ ล้วนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมนาฏกรรมให้มีหลากหลาย ฉากถือเป็นส่วนประกอบสำคัญของคณะหมอลำที่จะต้องมีการนำเอา อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ลวดลายผ้าไหมแพรวาที่มีคุณค่าและเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้ถูกนำมาประกอบสร้างให้เกิดความสร้างสรรค์ผ่านรูปแบบฉากเวที ฉากประกอบการจึงเป็นสัญลักษณ์และเป็นตัวแสดงถึงความหมายที่สำคัญที่นาฏยประดิษฐ์การแสดงนั้นให้เห็นถึงความสำคัญที่ต้องการจะนำเสนอความเป็นท้องถิ่นและตัวตนทางชาติพันธุ์ของตน

เครื่องแต่งกายและอุปกรณ์การแต่งกายหมอลำคณะศิลปินภูไท การแต่งกายมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการแสดงหมอลำ การแต่งกายคำนึงถึงความสัมพันธ์กับการแสดงชุดนั้น การแต่งกายด้วยชุดวัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างอัตลักษณ์การแต่งกายที่สำคัญและเป็นที่รู้จักด้วยผ้าไหมแพรวา ผ้าไหมแพรวามีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวไม่ซ้ำกับสิ่งทอใดๆ ด้วยลวดลาย สีเส้นที่วิจิตรงดงามสะดุดตา โดยกระบวนการผลิตการประดิษฐ์ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ได้รับการยอมรับว่าเป็น “ราชินีแห่งไหม” ของชาวบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ถูกนำมาประกอบเครื่องแต่งกายทั้งช่วงแสดงคอนเสิร์ต และช่วงลำเรื่องต่อกลอน เป็นการสร้างเครื่องแต่งกายที่เป็นอัตลักษณ์ให้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนผ่านกระบวนการทางนาฏยประดิษฐ์ให้เป็นมูลค่าทางวัฒนธรรม

คุณค่าและความงามทางสุนทรียศาสตร์กับหมอลำคณะศิลปินภูไท ความเป็นชาติพันธุ์ของชาวผู้ไท ถูกนำมาประกอบสร้างให้เห็นถึงความสำคัญผ่านความงามทางด้านศิลปะการแสดงหมอลำ จนทำให้เกิดมูลค่าทางวัฒนธรรม หมอลำคณะศิลปินภูไท จึงถือเป็นอีกหนึ่งความเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่

ที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างผู้ไทได้ถูกนำอัตลักษณ์วัฒนธรรมถิ่นมาเสนอผ่านสายตาผู้คนผ่านการประกอบสร้างกระบวนการทางนาฏยประดิษฐ์และสร้างให้เกิดเป็นธุรกิจที่ทำให้เห็นถึงความสำคัญต่อการเพิ่มมูลค่าให้ชุมชน สังคม ประจำถิ่น และยังเป็นการส่งเสริมให้วัฒนธรรมอีสานเป็นที่รู้จักเพื่อการอนุรักษ์สืบสานให้คงอยู่

นาฏยประดิษฐ์ กระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ ที่นาฏยศิลป์หรือนักนาฏยประดิษฐ์ใช้ในการกำหนดหรือสร้างสรรค์การแสดงขึ้นใหม่ มีขั้นตอน การวางแผน การฝึกซ้อม การขัดเกลา การออกแบบ การผลิตงานด้านการแสดง การออกแบบเวที ฉาก แสง เสียง ดนตรี เครื่องแต่งการสำหรับการแสดง ความสมบูรณ์ของนาฏยประดิษฐ์ชุดหนึ่งนั้นจะเกิดผลสัมฤทธิ์เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของนักนาฏยประดิษฐ์และผู้ชมที่ให้ผลตอบรับ นาฏยประดิษฐ์ที่ดีต้องมีพัฒนาการจากสาระบางอย่างและควรต่อเนื่องจากประสบการณ์สอดแทรกแง่มุม สะท้อนสภาพสังคมวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือนำเสนออารมณ์ความรู้สึกนึกคิดให้ผู้เสพงานนาฏยศิลป์ได้ตระหนักและนำไปไตร่ตรอง สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ นาฏยประดิษฐ์ที่ดีจะต้องไม่เกิดจากการลอกเลียนแบบงานของศิลปินท่านอื่น

นาฏยประดิษฐ์ในที่นี้ ผู้วิจัยไม่ได้จำเพาะเจาะจงไปที่นาฏยศิลป์สกุลใดสกุลหนึ่ง แต่หากจะกล่าวโดยภาพรวมว่านาฏยประดิษฐ์ เป็นสิ่งที่ทำหน้าที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์มนุษย์ มีการถ่ายทอดความคิด อารมณ์ และความรู้สึกของผู้ออกแบบงานศิลปะนั้นร่วมกับนาฏยศิลป์หรือผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดการแสดงนั้น ๆ อีกทั้งจำเป็นจะต้องนำเสนอโดยผ่านการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างมีรูปแบบ มีระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ ซึ่งสามารถถ่ายทอดในลักษณะตามขนบจารีตประเพณีแบบนาฏยศิลป์ (Traditional Dance) หรือเป็นกระบวนการที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ทางนาฏยศิลป์(Creative Dance) ภายใต้เงื่อนไขของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สังคม การเมืองการปกครอง การค้าขายเป็นต้น เหล่านี้จึงสามารถอนุมานได้ว่า นาฏยศิลป์มิใช่เป็นเพียงการเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อตอบสนองตามความปรารถนาในจิตใจ หรือตามเสียงร้องและจังหวะดนตรีเพียงเท่านั้น หากแต่ยังรวมไปถึงการผสมแนวคิด อีกทั้งแก่นของการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ในรูปแบบงานศิลปะที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงพอสรุปค่าจำกัดความของคำว่า นาฏยประดิษฐ์ ได้ว่า หมายถึง การคิดค้นการสร้างสรรค์ การทดลองซ้ำแล้วซ้ำเล่า ในการประดิษฐ์ท่าทางการเคลื่อนไหวของนาฏยศิลป์ และย่อมจำเป็นต้องมีองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อเสริมให้นาฏยศิลป์นั้นมีความสมบูรณ์มากที่สุด อาทิ เพลงดนตรี เครื่องแต่งกาย ฉาก หรืออุปกรณ์ประกอบการแสดง เป็นต้น อีกทั้ง นาฏยประดิษฐ์ที่ให้คุณูปการต่อวงการนาฏยศิลป์ ควรต้องมีพัฒนาการจากสาระบางอย่างและควรต่อเนื่องจากประสบการณ์ สอดแทรกแง่มุม สะท้อนสภาพสังคมวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือนำเสนออารมณ์ความรู้สึกนึกคิดให้ผู้เสพงานนาฏยศิลป์ได้ตระหนักและนำไปไตร่ตรอง สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ นาฏยประดิษฐ์ที่ดีจะต้องไม่เกิดจากการลอกเลียนแบบงานของศิลปินท่านอื่น

ธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม การประกอบกิจการการดำเนินการผลิต สร้างสรรค์งานบันเทิง ที่มีการบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ มีระบบ แบบแผน เพื่อนำไปสู่ความ นิยมชมชอบ ความพึงพอใจของผู้ชมการนำเสนอตัวตนของผู้แสดงให้เป็นที่นิยมและมีความสัมพันธ์กับ สังคมในมิติของความบันเทิงถือเป็นอีกหนึ่งความเปลี่ยนแปลง กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆรวมไปถึงกลุ่มชาติ พันธุ์ผู้ไทจึงได้นำเสนอตัวตน และทำให้เป็นที่สนใจของมวลชนเป็นอย่างมากเพราะนอกจากความ บันเทิงที่ได้รับแล้ว ยังช่วยบันทึกเหตุการณ์เรื่องราวที่สำคัญของชาติพันธุ์ของสังคมชาว ผู้ไทเพื่อ เป็น เครื่องมือในการสื่อสาร การเป็นสัญลักษณ์ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ การสนับสนุนและส่งเสริมอัต ลักษณะทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวผู้ไทในภาคอีสานให้เป็นที่นิยมและแพร่หลาย และอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ของชาวผู้ไทนี้ได้ถูกหยิบยกมาเพื่อการนำเสนอผ่านกระบวนการนาฏยประดิษฐ์และการ สร้างสรรค์การแสดง อย่างมีระบบมีขั้นตอน อาทิการวางแผน การฝึกซ้อม การเพิ่มลด ปรับแต่ง เป็น ต้น อย่างไรก็ตามองค์ประกอบสำคัญในการประกอบสร้างศิลปะการแสดงหมอลำคือ “ความคิดที่ สร้างสรรค์” อันเป็นสิ่งจำเป็นต่องานนาฏยศิลป์ในธุรกิจบันเทิงท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมร่วมสมัยใน ปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีผู้ชมบางกลุ่มยังโยเยหาและเรียกร้องนาฏยศิลป์ตามแบบจารีตดั้งเดิมในมิติของ การกำหนดให้มีแนวคิด การออกแบบ และการสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดคุณค่าและความงามทางสุนทรี ศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ดังนั้นความเป็นชาติพันธุ์ของชาวผู้ไท จึงได้ถูก นำมาประกอบสร้างเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไทผ่านศิลปะการแสดงหมอลำ ทำให้เกิดมูลค่าทางวัฒนธรรมและเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม

ธุรกิจด้านบันเทิงในปัจจุบันการขายความคิดสร้างสรรค์ ความฝัน จินตนาการ จากที่ได้กล่าว หมอลำคณะศิลปินภูไทการทำงานสร้างสรรค์หรือออกแบบการแสดงนั้น เป็นการแสดงศิลปวัฒนธรรม ที่ต้องการสื่อสารให้แก่ผู้ฟัง ซึ่งผู้ฟังในที่นี้อาจเป็นกลุ่มคน ผู้คน สังคม ชุมชน และผู้สนับสนุน ดังนั้น การขายความคิดสร้างสรรค์หรือที่เรียกกัน ภาษาตลาดว่า ขายไอเดีย จึงเกิดขึ้นในวงการนักร้องออกแบบ ลูกค้ำ (คือผู้ที่ลงทุนสำหรับการแสดง) มีหน้าที่เป็นพระเจ้าที่จะเลือกซื้อหรือ ไม่ซื้อเลือกเสพ หรือไม่ เสพ แนวความคิดที่ผู้สร้างสรรค์ธุรกิจบันเทิงได้นำเสนอต้องการขายผลประโยชน์ที่ลูกค้ำหรือผู้ลงทุน จะได้รับการขายความคิดนอกเหนือจากที่เป็นความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้ออกแบบการแสดงแล้ว งานใน บางส่วนอาจไม่เป็นที่พอใจแก่ผู้ลงทุน เพราะผู้ลงทุนเห็นว่าการแสดงนี้จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทาง การค้าหรือไม่สนับสนุนผลิตภัณฑ์ของผู้ให้การสนับสนุน ดังนั้นผู้ออกแบบน่าที่จะศึกษาผลประโยชน์ที่ ลูกค้ำหรือผู้ให้การสนับสนุนแต่ละบริษัทจะได้รับมาเป็นอย่างดี มิเช่นนั้นการพลาดโอกาสทางการเงิน อาจเป็นชนวนที่ทำให้การแสดงในฝันของคุณไม่อาจเกิดขึ้นได้ การขายความสามารถของผู้กำกับ การ แสดง ผู้ออกแบบ และทีมงาน นอกเหนือจากพลังสร้างสรรค์แห่งนักร้องออกแบบแล้วการรวมคณะทำงาน ที่มีประสิทธิภาพ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผู้ลงทุนเลือกที่จะให้งบประมาณหรือไม่ บางครั้งความ น่าเชื่อถือของบางบุคคลหรือบางองค์กรที่เป็นที่ยอมรับและเคยมีผลงานเป็นที่น่าประทับใจมาแล้ว จะ

เป็นแรงโน้มน้าวให้ผู้ลงทุนกล้าตัดสินใจที่จะร่วมให้การสนับสนุน แต่ทั้งนี้การรวมคณะทำงานที่มีความสามารถที่มีชื่อเสียงคืออยู่แล้วจะเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายในการแสดงมาก หากเลี้ยงเห็นคนรุ่นใหม่ไฟแรงที่แม้ยังไม่มีชื่อเสียงมากนักและจะนำเข้าร่วมคณะทำงาน ควรแกลงให้ผู้ลงทุนทราบถึงความมุ่งมั่นและตั้งใจของคณะทีมงานที่รวบรวมขึ้นให้สามารถเข้าใจได้เป็นอย่างดี

ธุรกิจบันเทิงในปัจจุบัน เครือข่ายสังคมออนไลน์ของศิลปะการแสดงหมอลำได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ โดยเป็นแหล่งรวมกลุ่มกันของผู้คนในลักษณะเครือข่าย หรือชุมชนจินตนาการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคม ในกลุ่มคนที่เป็เพื่อนหรือกลุ่มคนที่มีความสนใจในสิ่งต่างๆร่วมกันหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เครือข่ายสังคมออนไลน์มักถูกใช้เป็นเครื่องมือ แหล่งพบปะติดต่อสื่อสารระหว่างเพื่อนหรือคนรู้จัก หรือแม้แต่ใช้เป็นพื้นที่สาธารณะในการแบ่งปันข้อมูลต่างๆให้กับผู้คนที่อยู่ในชุมชน โดยผู้คนในชุมชนสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งเพื่อการศึกษาธุรกิจ และความบันเทิงร่วมกันได้

จากลักษณะธุรกิจบันเทิงในข้างต้นความสัมพันธ์ด้านธุรกิจบันเทิงและศิลปะการแสดงหมอลำในสังคมปัจจุบันดังกล่าว ทำให้ธุรกิจบันเทิงในปัจจุบันหันมาใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์ธุรกิจบันเทิงและศิลปะการแสดงหมอลำไว้เป็นระยะยาวเป็นอย่างดี โดยสามารถใช้เป็นช่องทางสื่อสารที่สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับผู้บริโภคเพื่อรับฟังความคิดเห็นและสร้างความสัมพันธ์อันดีกับบริโภค รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างต้นตอทางธุรกิจให้เป็นสินค้าและบริการในวงกว้าง นอกจากนี้ ยังสามารถใช้เป็น เครื่องมือในการสร้างผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมหมอลำทางการตลาดที่สามารถเข้าถึงผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายได้ตามที่ต้องการ โดยมีค่าต้นทุนทางวัฒนธรรมเดิมผ่านผู้บริโภคและทำให้ผู้บริโภคปรับเปลี่ยนการบริโภค

พฤติกรรมผู้บริโภคธุรกิจบันเทิง ในปัจจุบันธุรกิจบันเทิงด้านการแสดงหมอลำถือเป็นอีกหนึ่งความบันเทิงที่ต้องสร้างสมาชิกและของเครือข่าย โดยเฉพาะสังคมออนไลน์ของความบันเทิงนั้น การติดตามข่าวสารต่างๆผ่านทางช่องทางดังกล่าว จึงทำให้ผู้ประกอบการในปัจจุบันหันมาสื่อสารถึงสินค้าผ่านช่องทางดังกล่าวมากขึ้น โดยถ้าผู้บริโภคชอบหรือสนใจในสินค้า ก็จะเกิดการบอกต่อในสังคมออนไลน์ของตน ซึ่งจะเป็นไปในลักษณะเพื่อนบอกเพื่อน จึงทำให้การสื่อสารเกิดประสิทธิผลได้ง่ายกว่าการสื่อสารหรือประชาสัมพันธ์โดยตรง ความนิยมในเครือข่ายสังคมออนไลน์ และประสิทธิภาพการสื่อสารในลักษณะการบอกปากต่อปาก ทำให้กระแสการตลาดผ่านสังคมออนไลน์ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเป็นลำดับในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการใช้เป็นช่องทางสื่อสารทางการตลาดสำหรับผู้ประกอบการที่อาจมีข้อจำกัดในด้านเงินทุนเพื่อทำการตลาด ความต้องการด้านธุรกิจบันเทิงด้านการแสดงหมอลำถือเป็นช่องทางทางการตลาดที่ยืดหยุ่นและสามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้โดยตรง

ปัจจุบันกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมธุรกิจด้านความบันเทิงศิลปะการแสดงแขนงต่างมีอยู่มากมายรวมไปถึงธุรกิจบันเทิงด้านศิลปะการแสดงหมอลำ ที่มีการบริโภคมีผู้บริโภคหลากหลายกลุ่มมีการแข่งขันของแต่ละคณะ แต่ละวงดนตรี ซึ่งหมอลำคณะศิลปินภูไท หมอลำของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นคณะหมอลำที่มีความโดดเด่นทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ หมอลำคณะศิลปินภูไทจึงมีการใช้อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทต่อรองกับศิลปะการแสดง นำมาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้บริโภคในแบบใหม่นอกวัฒนธรรมเดิม หมอลำคณะศิลปินภูไทจึงจำเป็นที่จะสร้างความชัดเจนจุดแข็งผ่านศิลปะการแสดงหมอลำ อัตลักษณ์ศิลปะการแสดงหมอลำมิได้มีหน้าที่เพียงเพื่อการแสดง ร้อง หรือ ลำ เพื่อให้เกิดความบันเทิงใจแต่ได้มีการพัฒนาสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลาด้วยกระแสสังคมการคงอยู่เพื่อกลุ่มชาติพันธุ์ การพัฒนาของเทคโนโลยีในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมได้มากจากสื่อต่างๆ วิทยุ โทรทัศน์ Youtube FaceBook และ Line เป็นช่องทางทางที่ปัจจุบันทำให้เข้าถึงได้ง่ายการเกิดขึ้นของสื่อใหม่นี้ส่งผลต่อการแสดงหมอลำมากเพราะทำให้เกิดการจ้างงานและได้พัฒนางานศิลปะการแสดงหมอลำ ชาติพันธุ์ที่มีความเข้มแข็งในอีสานอาจจะมีความวัฒนธรรมที่โดดเด่นผ่านรูปแบบการแสดงหมอลำ เพื่อเชิดชูวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ให้คงอยู่ต่อไป

กระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมธุรกิจด้านความบันเทิง หมอลำคณะศิลปินภูไทกำลังเป็นที่สนใจของมวลชนเป็นอย่างมากเพราะนอกจากความบันเทิงที่ได้รับแล้ว ยังช่วยบันทึกเหตุการณ์เรื่องราวที่สำคัญของชาติพันธุ์ของสังคมผู้ไท เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเป็นสัญลักษณ์ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ สนับสนุนและส่งเสริมอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวอีสาน เป็นที่นิยมและแพร่หลายของหลากหลายกลุ่มที่ชื่นชอบ

ธุรกิจบนพื้นที่การแสดงหมอลำคณะศิลปินภูไท ได้มีการจัดการแสดงเปิดฤดูกาลขึ้นช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนพฤษภาคมของทุกๆปี พื้นที่บรรยากาศหน้างานตกแต่งไฟแสงสีเสียงดึงดูดผู้คนผ่านไปมา ประตูข้างงานเป็นรั้วสังกะสีแน่นหนา หน้างานจะมีร้านค้าขายของแผงลอย ที่มีทั้งอาหาร และเครื่องดื่ม ที่คอยให้บริการ ราคาบัตรไม่มีต้องจอง เพราะสามารถซื้อหน้างานในราคา 100 บาทประตูเปิดข้างงานประมาณหนึ่งทุ่มครึ่ง ไม่มีเก้าอี้บริการ มหกรรมคอนเสิร์ตแบบวัฒนธรรมแบบอีสาน การปูเสื่อนั่งชมถือเป็นอีกหนึ่งความนิยมของคนอีสานในการนั่งชมการแสดง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นคือคนหอบหิ้วเอาเสื่อหรือเสื่อสาดสีเส้นต่างๆแนบกายมาด้วยการจูงมือลูกหลานเพื่อเข้าชมการแสดงหมอลำ การแสดงจะเริ่มเกิดขึ้นช่วงประมาณสองทุ่มกว่าๆ ก็เริ่มมีการแสดงลำเรื่องต่อกลอน ไปจนถึงสี่ทุ่มกว่าๆ ซึ่งผู้คนก็เริ่มทยอยเข้ามาชมการแสดงเวทีได้ตั้งตกแต่งฉากไว้อย่างสวยเป็นที่ตื่นตาตื่นใจแก่ผู้คนที่มาชม

จากความเป็นมาข้างต้นการปรับตัวให้เข้ากับระบบทุนใหม่ จากพัฒนาการหมอลำคณะศิลปินภูไท สะท้อนให้เห็นกระบวนการพัฒนาและยกระดับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ เกิดการผลิตเป็นธุรกิจใน

ครัวเรือนและรวมตัวกันเป็นธุรกิจชุมชน ท่ามกลาง การเรียนรู้และการปรับตัวใหม่ของชุมชนหลาย ด้าน อาทิ การพัฒนาด้านการร้องรำและการแสดง การจัดการระบบ การระบบการบริโภคที่มีการ แข่งขัน การใช้เทคโนโลยีและปัจจัยการผลิตใหม่จาก ภายนอกการรับรู้ข้อมูลข่าวสารรวมทั้งการ ปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตให้สอดคล้อง กับแบบแผนการดำรงชีวิตตามยุคสมัยซึ่งการเรียนรู้ ดังกล่าวเป็นความพยายามในการปรับตัวให้เข้ากับระบบที่มาจากภายนอกชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปตาม ยุคสมัย จนนำไป สู่รูปแบบธุรกิจที่มีลักษณะเหมาะสมกับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะการเข้ามา ของระบบทุนใหม่ที่เน้นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดมากขึ้น จึงได้มีการส่งเสริมการ ผลิตทั้งแนวคิด รูปแบบการผลิต และความร่วมมือในด้านต่างๆ หมอลำศิลป์ปทุมไทจึงถือเป็นอีกหนึ่ง ความเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่จะถูกนำมาเสนอผ่านสายตาผู้คนสังคม

ภายใต้กระแสของการเชิดชูความหลากหลายทางวัฒนธรรมในปัจจุบันจึงเป็นโอกาสที่กลุ่ม ชชาติพันธุ์ผู้ไทที่จะนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองมานำเสนอต่อสาธารณะ โดยการนำเอาสัญลักษณ์ทาง วัฒนธรรมต่างๆที่เป็นตัวชี้ให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนเอง สิ่งที่พบเห็นบ่อยครั้งตามเวที ต่างๆที่หน่วยงานรัฐหรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นได้จัดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อนโยบายด้านการ ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น กลุ่มชาติพันธุ์มักจะนำเอาศิลปวัฒนธรรมออกมานำเสนอในรูปแบบต่างๆ จึงทำให้กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มรวมไปถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทหันมาใช้โอกาสนี้ในการฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมของตนเองให้อยู่ในรูปแบบการแสดงหมอลำคณะศิลปปทุมไท เพื่อ ประกาศให้สังคมเห็นถึงตัวตนของพวกเขา

จากวรรณกรรมข้างต้นทำให้ผู้วิจัยได้เห็นถึงมุมมองศิลปะการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา ภาษา ดนตรี การแต่ง กายของชาวผู้ไทจากบรรพชนเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเข้มแข็งซึ่งมีความ เชื่อมโยงกับการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างคนและกลุ่มคน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลดังกล่าว มา พิเคราะห์หรือเทียบเคียงในการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่องหมอลำศิลป์ปทุมไท : อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฎยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยมีความวัตถุประสงค์อธิบาย หมอลำ ศิลปปทุมไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฎยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงใน กระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม ผ่านมุมมองทางวิชาการด้านศิลปะการแสดงในมิติ วัฒนธรรม อย่างมีการ ถักสานหรือการเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์และมิติทางสังคมวัฒนธรรม ประการสำคัญผู้วิจัยในฐานะ เป็นนิสิตระดับปริญญาโท สาขาการวิจัยและสร้างสรรค์ทางศิลปกรรมศาสตร์ เป็นนักแสดงและเป็นผู้ สร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะการแสดงต่างๆ ได้เล็งเห็นว่าปรากฏการณ์ข้างต้นนี้เป็น ป ร ะ เ ต็ น สำคัญทางวิชาการด้านศิลปะการแสดงที่มีความสัมพันธ์กับสังคม วัฒนธรรมในระดับของท้องถิ่น โดยเฉพาะปรากฏการณ์ของวงหมอลำต่างๆ อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง

จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มี อัตลักษณ์ที่โดดเด่น และเข้มแข็งทางชาติพันธุ์ มีการประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการนาฏยประดิษฐ์ ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลพบว่าการศึกษาดังกล่าวนี้นี้ยังไม่มีกรณีที่เกิดถึงการวิเคราะห์ศิลปะการแสดง หมอลำอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไทผ่านกระบวนการนาฏยประดิษฐ์อย่างเป็นระบบ และประเด็นวิชาการด้านศิลปะการแสดงหมอลำในมิติของธุรกิจบันเทิงกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องทำการศึกษาในเรื่องของศิลปะการแสดง หมอลำศิลปินุไท อำเภอก้ามวง จังหวัดกาฬสินธุ์ อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม

งานวิจัยเรื่องนี้จะทำให้ได้เข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมและเข้าใจศิลปะการแสดงของ หมอลำคณะศิลปินุไท อย่างมีความเชื่อมโยงกับมิติความสัมพันธ์ และปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อที่จะให้เกิดประโยชน์ทางวิชาการ เกิดกระบวนการยกระดับการทำความเข้าใจ และเป็นการยกระดับของการอธิบายปรากฏการณ์ทางศิลปะการแสดงหมอลำอย่างมีความเชื่อมโยงกับสังคม วัฒนธรรมผ่านแนวคิดหลักทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และแนวคิดทางด้านนาฏยศิลป์ได้เป็นอย่างดีและเป็นการช่วยให้ทางวิชาการด้านนี้ได้เกิดความองอกงามเพื่อให้เห็นมิติสัมพันธ์ดังกล่าว การศึกษากรณีดังกล่าวนี้ จะใช้แนวทางการศึกษาโดยใช้แนวคิดหลัก 3 แนวคิด คือ อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม เพื่อใช้ในการศึกษาศิลปะการแสดงดังกล่าว ประเด็นที่พบในงานวิจัยชุดนี้เป็นประเด็นใหญ่ที่มีความสำคัญจำเป็นที่จะต้องได้รับการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจึงใช้การวิจัยในเชิงคุณภาพและนำเสนอโดยการเน้นการทำงานสนาม และใช้ศูนย์กลาง ของการวิจัยหรือว่าหน่วยในการวิเคราะห์คืองานหมอลำคณะศิลปินุไท เป็นหน่วยในการวิจัย (Unit Analysis) และ นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ประกอบภาพถ่ายพร้อมทั้งผังอันเป็นแนวทางการวิจัย งานวิจัยชิ้นนี้เมื่อเสร็จสิ้นลงแล้วจะสามารถ ทำให้เข้าใจศิลปะการแสดงที่เกี่ยวข้องกับการแสดงในบริบทธุรกิจบันเทิงอื่นๆ สามารถเป็นแบบในด้านการศึกษาศิลปะการแสดง ต่างๆ ของการใช้อัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ในด้านศิลปะการแสดงต่างๆ ในสังคมไทยและสังคมโลกได้หรือเป็นแบบตัวอย่างในการทำความเข้าใจศิลปะการแสดงหมอลำกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และความเป็นธุรกิจด้านความบันเทิงในวัฒนธรรมสมัยนิยม ทั้งนี้เป็นประโยชน์โดยตรงกับทางศิลปะด้านการแสดงหมอลำ ที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์ศิลปะการแสดงด้านหมอลำ อัตลักษณ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงในบริบทวัฒนธรรมสมัยนิยม เพื่อที่จะนำไปวางแผนเชิงนโยบายต่อไป ซึ่งจะทำงานชิ้นนี้เป็นแบบในการศึกษาปรากฏการณ์ทางศิลปะการแสดงต่างๆ

จากเห็นผลดังกล่าวผู้วิจัยต้องการให้เห็นถึงคุณค่าศิลปะการแสดงวัฒนธรรมอีสานที่มีความสำคัญกับสังคมและผู้คนจากกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเข้มแข็งและโดดเด่น มีอัตลักษณ์ที่สำคัญต่างๆมากมาย ผู้วิจัยจึงต้องการอธิบายปรากฏการณ์ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นอัต

ลักษณะชาติพันธุ์ที่โดดเด่นผ่านกระบวนการทางด้านนาฏยประดิษฐ์ของหมอลำคณะศิลปินภูไทในธุรกิจบันเทิงกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม โดยใช้แนวคิดหลักทางด้าน มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ซึ่งทำให้หมอลำศิลปินภูไทนี้ไปเชื่อมโยงงานระดับวงการระดับสากล ซึ่งจะทำให้หมอลำศิลปินภูไทนี้ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ได้ไปเชื่อมโยงกับวงวิชาการระดับสากล เป็นการยกระดับการอธิบายปรากฏการณ์และเป็นการยกระดับทางวิชาการด้านศิลปะการแสดงและด้านวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์ในมิติที่สัมพันธ์กับสังคมวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ อันนำไปสู่ความเป็นสากลทางวิชาการ

ความมุ่งหมายของการวิจัย/สร้างสรรค์ศิลปกรรมศาสตร์

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์หมอลำ ในบริบทวัฒนธรรมชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษากระบวนการนาฏยประดิษฐ์"หมอลำศิลปินภูไท"ในบริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม
3. เพื่อศึกษาบริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ส่งผลต่อรูปแบบนาฏยประดิษฐ์หมอลำคณะศิลปินภูไท

คำถามในการวิจัย/การสร้างสรรค์ศิลปกรรมศาสตร์

1. หมอลำใช้การต่อรองเชิงอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์อย่างไร
2. นาฏยประดิษฐ์หมอลำคณะศิลปินภูไทมีกระบวนการประกอบสร้างอย่างไร
3. หมอลำคณะศิลปินภูไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้กระบวนการทางนาฏยประดิษฐ์ที่มีความสัมพันธ์กับธุรกิจบันเทิงอย่างไรในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม

พูน ปณ ทิโต ชีเว

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) ในงานวิจัยเรื่องนี้หมายถึง อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทได้มีศิลปวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นต่างๆ ศิลปะประจำท้องถิ่น ความเชื่อ ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา การแต่งกาย ถูกดึงนำมาสร้างอัตลักษณ์ทาง ชาติพันธุ์

2. ชาติพันธุ์ผู้ไท ในงานวิจัยเรื่องนี้หมายถึง ชาวผู้ไท ในเขตอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ได้มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น และมีความเข้มแข็งในสังคม ซึ่งในวิจัยเล่มนี้ผู้วิจัย ใช้คำว่า “ผู้ไท” แทนคำว่า ภูไท ภูไทย ภูไทย ผู้ไทย และพู่ไท ซึ่งก็หมายถึงชนเผ่าความเป็นกลุ่มเชื้อชาติพันธุ์เดียวกัน มีควร จะเขียนว่า “ภูไท” ซึ่งหมอลำคณะศิลปินภูไท ได้ใช้คำว่า “ภูไท” เพื่อเป็นตัวแทนของชาวผู้ไทในทุกพื้นที่

3. นาฏยประดิษฐ์ (Choreography) ในงานวิจัยเรื่องนี้หมายถึง นาฏยประดิษฐ์ของหมอลำศิลปินภูไท ผลงานการสร้างสรรค์และกระบวนการทางศิลปะการแสดงจะถูกนำมาอธิบายผ่านรูปแบบศิลปะการแสดง ฉาก การ แต่งกาย บทเพลง องค์ประกอบทางการศิลปะแสดงของหมอลำคณะศิลปินภูไท

4. วัฒนธรรมสมัยนิยม (Modern popular culture) ในงานวิจัยเรื่องนี้หมายถึง การศึกษา การสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมในปัจจุบัน ที่ใช้ศึกษาเกี่ยวกับการผลิต การแพร่กระจาย และการตลาดของวัฒนธรรมบริโภคนิยม เรื่องการบริโภคหรือการเสพติดทางวัฒนธรรม ผลิตและการแพร่กระจายตามวงจรทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่พัฒนามาจากกลุ่มผู้บริโภคหรือกลุ่มคนที่เรียกว่าแฟน (ผู้คลั่งไคล้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้บริโภคทางวัฒนธรรม ความนิยมต่อวัฒนธรรมสมัยนิยมนั้นเป็นความเกี่ยวพันระหว่างวัฒนธรรมกับกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม

5. หมอลำ ในงานวิจัยเรื่องนี้หมายถึง ศิลปะการแสดงทางวัฒนธรรมประเพณีของชาวอีสาน วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นที่ทางการแสดงให้ความรู้สึกรื่นเริงสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นรูปแบบการแสดงที่นำเสนอเรื่องราวของสังคมและมนุษย์อย่างสมบูรณ์ มักถูกจกแสดงขึ้นตามงานบุญประเพณีต่างๆ

6. ธุรกิจบันเทิง ในงานวิจัยเรื่องนี้หมายถึง ธุรกิจด้านขายความคิดสร้างสรรค์ ความบันเทิงนาการ จากการทำงานสร้างสรรค์หรือออกแบบการแสดงนั้น เป็นการสื่อสารจินตภาพให้ปรากฏแก่ผู้ฟัง การขายความคิดหรือที่เรียกกันภาษาตลาดว่า ขายไอเดีย ขายความคิดสร้างสรรค์ ลูกค้า (คือผู้ที่ลงทุนสำหรับการแสดง) มีหน้าที่เป็นเลือกซื้อ หรือไม่ซื้อ แนวความคิดที่เราได้นำเสนอนี้ขายผลประโยชน์ที่ลูกค้าหรือผู้ลงทุนจะได้รับ

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (Ethnic Identity นาฏยประดิษฐ์ (Choreography) และธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม (Entertainment Business in Modern Popular Culture Trend) โดยวิเคราะห์ผ่านศิลปะการแสดง หมอลำคณะศิลป์นาฏไทย ผู้วิจัยจะใช้วิธีการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เริ่มจากการรวบรวม เก็บข้อมูล เอกสาร ตำรางานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และการเก็บข้อมูลปฏิบัติการภาคสนามเพื่อรวบรวม ข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เรียบเรียงและเขียนเป็นรายงานการวิจัยในรูปแบบพรรณนา ซึ่งผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1.ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ด้านเนื้อหา

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์หมอลำ ในบริบทวัฒนธรรมชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษากระบวนการนาฏยประดิษฐ์"หมอลำศิลป์นาฏไทย"ในบริบทธุรกิจบันเทิง ในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม
3. เพื่อศึกษาบริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ส่งผลต่อรูปแบบนาฏยประดิษฐ์หมอลำคณะศิลป์นาฏไทย

1.2 ด้านพื้นที่ในการวิจัย

พื้นที่ในการวิจัยเกี่ยวกับการอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม ผ่านศิลปะการแสดงหมอลำคณะศิลป์นาฏไทย ผู้วิจัยเลือกศึกษาชาวหมอลำคณะศิลป์นาฏไทย อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

1.3 ด้านประชากรกลุ่มตัวอย่าง

1. ผู้รู้ (Key Informant) จำนวน 3 กลุ่ม คือ
  - 1.1 วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ หัวหน้าหมอลำคณะศิลป์นาฏไทย
  - 1.2 รมย์ลักษณ์ เนียมเครือ ผู้ออกแบบการแสดงและกำกับการแสดง
2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ประกอบด้วยวิทยากรผู้ให้ข้อมูล ได้แก่
  - 2.1 วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ หัวหน้าหมอลำคณะศิลป์นาฏไทย
  - 2.2 อธิรัตน์ โทไชยร ศิลปินหมอลำและทนายทสี่บทอด
  - 2.3 ลักษณ์ ป้อมสุวรรณ ศิลปินหมอลำ
  - 2.4 ทรงชัย ศรีสารคาม ศิลปินหมอลำ

2.5 นักแสดงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน

3. กลุ่มบุคคลทั่วไป (General Informants) ประกอบด้วย

3.1 ผู้ว่าจ้าง จำนวน 3 คน

3.2 สปอนเซอร์ จำนวน 2 คน

3.3 ผู้ชม จำนวน 30 คน

กลุ่มตัวอย่างวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้วิจัยได้จำแนกกลุ่ม ตัวอย่างเพื่อการศึกษาออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มที่ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของการแสดงหมอลำ กระบวนการออกแบบนาฏยประดิษฐ์ของหมอลำศิลปินภูไท และธุรกิจบันเทิงทางด้านศิลปะการแสดงหมอลำที่อยู่ในกระแสความนิยม ประกอบด้วยบุคคลที่เป็นศิลปินและเป็นหัวหน้าคณะหมอลำศิลปินภูไท จำนวน 2 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบ เจาะจง (Purposive Sampling)

กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ได้แก่ ผู้ออกแบบการแสดงและกำกับการแสดง 1 คน ศิลปินและนักแสดงหมอลำศิลปินภูไท 10 คน เพื่อให้ข้อมูล อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของการแสดงหมอลำ กระบวนการออกแบบนาฏยประดิษฐ์ของหมอลำศิลปินภูไท และธุรกิจบันเทิงทางด้านศิลปะการแสดงหมอลำที่อยู่ในกระแสความนิยม

กลุ่มผู้บุคคลทั่วไป (General Informants) ผู้วิจัยคัดเลือกจากกลุ่มผู้ว่าจ้าง สปอนเซอร์ และกลุ่มคนดู จำนวน 35 คน ด้วยวิธีการสุ่มเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสอดคล้องเหมาะสมและความมุ่งหมายของการศึกษา

ประชากรการวิจัย และกลุ่มตัวอย่างที่ได้นั้นจะต้องเป็นตัวแทนของประชากร โดยความจำเป็นของการใช้กลุ่มตัวอย่างคือมีความเป็นไปได้ในการเก็บข้อมูลมีความประหยัดและมีประสิทธิภาพผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลกลุ่มคนดังกล่าวนี้ทั้งด้านการสังเกตและการสัมภาษณ์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในที่นี้หมายถึงเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีข้อมูล จากปรากฏการณ์สนาม ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเอกสารต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือหลัก คือแบบสัมภาษณ์แบบบันทึกการทำงานสนาม กล้องถ่ายภาพ กล้องถ่ายวิดีโอรวมถึงเครื่องมือบันทึกข้อมูลสื่อดิจิทัลต่างๆ และในกรณีที่มีการจัดการแสดงพร้อมกันนั้นจำเป็นต้องมีผู้ช่วยวิจัย เพื่อช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล อย่างไรก็ตามในการศึกษางานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทำงานสนามต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลา 2 ปีแล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงสามารถมองเห็นภาพปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับอัตลักษณ์

ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงในวัฒนธรรมสมัยนิยม หมอลำศิลปินภูไท เช่น การแสดงผ่านหน้าเวทีที่ได้นำเอาวัฒนธรรมการฟ้อนรำผู้ไท การขับลำผู้ไท ภาษาผู้ไท ดนตรีผู้ไท

ได้นำเสนอผ่านรูปแบบนาฏยประดิษฐ์จากผู้สร้างสรรค์ผลงานจนเกิดเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ชมและเกิดเป็นธุรกิจบันเทิงในกระแสสังคมอย่างไรสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะ ถูกนำมาผสานกันและเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยจึงใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์จะเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีทั้งแบบสัมภาษณ์ สำหรับสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ และการสัมภาษณ์บุคคลแบบเป็นทางการ อย่างไรก็ตามงานวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงมานุษยวิทยา ดังนั้นแบบสัมภาษณ์จึงมีลักษณะของการกำหนดประเด็นสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่เป็นภาพใหญ่ และใช้กรอบโครงสร้างของการวิจัยเป็นสิ่งที่นำไปสู่การเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถยืดหยุ่นได้ตามบริบทและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์ ซึ่งอาจเกิดประเด็นใหม่ๆหรือการเลือกพิจารณาสัมภาษณ์ระดับลึกในบางประเด็นสำหรับผู้ให้สัมภาษณ์บางกลุ่ม บางคนและบางสถานการณ์ที่ผู้วิจัยเห็นเหมาะสม นอกจากนี้ผู้วิจัยอาจจะมีการออกแบบสัมภาษณ์ขึ้น ขณะปฏิบัติงานสนามอย่างต่อเนื่องและหลากหลายแบบ แต่ไม่ว่าจะเป็นแบบสัมภาษณ์ชุดใดในสถานการณ์ใด โครงสร้างส่วนหนึ่ง ของแบบสัมภาษณ์จะเป็นแบบปลายเปิดเสมอ เพื่อสะดวกในการปรับแต่งทิศทางและเพิ่มเติมประเด็นหลักประเด็นรองและประเด็นปลีกย่อยได้ตามปรากฏการณ์งานสนามอย่างยืดหยุ่น กรณีการใช้แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะใช้เพื่อทำความเข้าใจประเด็นการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยไม่แจ้งหรือใช้แบบสัมภาษณ์ต่อหน้าผู้ถูกสัมภาษณ์ ต่อจากนี้ ผู้ถูกสัมภาษณ์คนหนึ่งๆ อาจจะใช้แบบสัมภาษณ์หลายแบบและสัมภาษณ์หลายระยะในขนาดที่บางแบบสัมภาษณ์อาจถูกใช้เพียง 1 ครั้งสำหรับผู้ถูกสัมภาษณ์หลายๆคนหรืออาจจะใช้หลายๆครั้งสำหรับผู้ถูกสัมภาษณ์ คนเดียวกันซึ่งแล้วแต่บริบทของสถานการณ์

2.2 แบบบันทึกการทำงานสนาม แบบบันทึกการทำงานสนาม เป็นแบบบันทึกเพื่อการทำงานสนามส่วนตัว มีโครงสร้างหลัก คือวัตถุประสงค์การวิจัย กรอบโครงสร้างของการวิจัย และแผนการวิจัย (กิจกรรม ช่วงเวลา) เพื่อกำหนดเป้าหมายใหญ่ประเด็นย่อยในสมุดบันทึก ประกอบด้วยรายนามบุคคล ที่เกี่ยวข้องสถานที่อยู่ทำงาน หมายเลขโทรศัพท์Email Address การติดต่อดำเนินการ แนวทางการสังเกต แนวทางการสัมภาษณ์บันทึกข้อมูลภาพถ่าย วางแผนการทำงานกำหนดการ กำหนดจุดประสงค์การทำงานในแต่ละวันกลุ่มวัน-เวลาการทบทวนการทำงานในแต่ละวันสัปดาห์ เดือน และช่วงระยะเวลาของงาน หมายเหตุการณ์ทำงาน การบันทึกการติดต่อดำเนินการ ค่าใช้จ่าย ฯลฯ ผู้วิจัยจะใช้สมุดบันทึกการทำงานทุกวันเพื่อทบทวนประเมินผลพิจารณากิจกรรม ที่จะเกิดขึ้น วันสัปดาห์เดือนถัดไป ซึ่งจะได้วางแผนอย่างต่อเนื่องต่อไป สมุดบันทึกการทำงานจะถูกใช้ควบคู่ไปกับการจดบันทึก

อย่างละเอียดในกระดาศบันทึกข้อมูลแต่ละด้าน พร้อมการระบุแหล่งอ้างอิงและจะเก็บไว้ในแฟ้มเอกสารข้อมูลวิจัยอย่างเป็นหมวดหมู่

2.3 เครื่องมือบันทึกข้อมูล เครื่องมือและสื่อ คือกล้องถ่ายภาพนิ่งภาพเคลื่อนไหวและเครื่องบันทึกเสียง ใช้สำหรับการเก็บข้อมูลสื่อกวีทัศน์สารทั่วไป ความเข้มข้นในการเก็บข้อมูลด้วยเครื่องบันทึก

โสตทัศนสารจะอยู่ในช่วงการเก็บข้อมูลในงานหมอลำคณะศิลปปทุมไท ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยเน้นการทำงานสนามในหมอลำคณะศิลปปทุมไท จึงต้องเก็บบันทึกพร้อมไปกับการวิเคราะห์ข้อมูลในระดับเบื้องต้นด้วย ผู้วิจัยจึงต้องเก็บข้อมูลทั้งในส่วนที่เป็นภาพนิ่ง เสียง และภาพเคลื่อนไหวประกอบเสียงพร้อมไปกับการบันทึกไว้ในแบบบันทึกการทำงานสนามเพื่อที่จะได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ได้อย่างถ่องแท้ในช่วงของการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย จากการเก็บข้อมูลสนามทุกครั้ง จะมีการใช้กรอบโครงสร้างของการวิจัยเป็น ตัวนำไปสู่การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลที่ได้ข้างต้นจะได้มีการนำมาสังเคราะห์ให้เป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์การวิจัยและกรอบโครงสร้างการวิจัย เพื่อที่จะเตรียมนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล

3. การเก็บข้อมูลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ด้วยงานวิจัยชุดนี้ประกอบไปด้วยข้อมูลที่เป็นเอกสาร เป็นภาพถ่าย เป็นเรื่องเล่า ข้อมูลจากบุคคลที่ให้ข้อมูลสำคัญ และข้อมูลจากปรากฏการณ์ในสนาม ดังนั้นผู้วิจัยจึงวางแผนที่จะเก็บข้อมูลสนามเป็น 3 ส่วนใหญ่ คือการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคเอกสารและสื่อโสตทัศนสาร ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการสังเกตการณ์ การเก็บข้อมูลทั้ง 3 ส่วนนี้มีความสัมพันธ์กันซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เช่น กรณีของการศึกษาเอกสารที่เชื่อมโยงไปสู่ปรากฏการณ์ในสนาม การศึกษาปรากฏการณ์ในสนามจะเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นสำคัญที่จะสัมภาษณ์และปรากฏการณ์ที่มีความเกี่ยวข้อง จะนำไปสู่การสัมภาษณ์และการศึกษาข้อมูล

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคเอกสารและสื่อโสตทัศนสาร การศึกษาข้อมูลส่วนนี้เป็นการศึกษาที่ไม่จำกัดพื้นที่สนาม ขึ้นอยู่กับตำแหน่ง ที่อยู่ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์และบริบทของการวิจัย อย่างไรก็ตามพื้นที่หลักในการ เก็บข้อมูล คือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ห้องสมุดหรือสำนักวิทยบริการ และข้อมูลสื่อโสต ทัศนภาพ ประกอบด้วยข้อมูลเสียง ข้อมูลภาพนิ่ง ภาพวีดิทัศน์ข้อมูลส่วนนี้รวมไปถึงเทคโนโลยี การสื่อสารช่องทางต่างๆ ผ่านระบบ Internet สื่อประชาสัมพันธ์โฆษณา ป้ายรับสมัครนักแสดง และโฆษณาการจัดงาน และสื่อภาพต่างๆ ที่จะประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ ป้ายโฆษณา แผ่นพับ แผนที่ และข้อมูล จาก Internet มีสาระหลักประกอบด้วยเอกสาร 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์หมอลำ ในบริบทวัฒนธรรมชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
2. กลุ่มงานที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ข้อมูลหลักฐานกระบวนการนาฏยประดิษฐ์ "หมอลำศิลปปทุมไท" ในบริบทธุรกิจบันเทิง ในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม

3. กลุ่มเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ส่งผลต่อรูปแบบนาฏยประดิษฐ์หมอลำคณะศิลปปทุมไท

3.2 การสัมภาษณ์ (Interview) สัมภาษณ์ บุคคลที่เกี่ยวข้องโดยเน้นสัมภาษณ์ บุคคลที่เป็นตัวแทน ที่มีความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์สนาม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนศิลปิน ผู้สร้างสรรค์ ผู้จัดการวง ผู้สนับสนุนหรือสปอนเซอร์หมอลำคณะศิลปปทุมไท ซึ่งจำแนกวิธีการสัมภาษณ์เป็น 2 กลุ่ม คือการสัมภาษณ์แบบกลุ่มหรือ (Focus Group) และการสัมภาษณ์รายบุคคลที่ได้แจกแจงไว้ในหัวข้อของประชากรการวิจัย ด้วยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีกลุ่มบุคคลเกี่ยวเนื่องหลักๆ คือกลุ่มคนที่เป็นแกนหลักของงานวิจัย กลุ่มที่เป็นแกนร่วมที่เข้ามามีส่วนร่วม และกลุ่มที่เป็น บุคคลภายนอก ดังนั้นผู้วิจัยได้กำหนดการสัมภาษณ์โดยใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นตัวตั้งดังนี้คือ

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักหมอลำคณะศิลปปทุมไท ประกอบด้วยตัวแทนศิลปิน ผู้สร้างสรรค์ ผู้จัดการวง ผู้สนับสนุนหรือสปอนเซอร์ที่สำคัญ กลุ่มผู้ชม หมอลำคณะศิลปปทุมไท ผู้วิจัยเน้นการสัมภาษณ์ทุกรูปแบบทั้งการสัมภาษณ์ในเชิงลึกการสัมภาษณ์แบบ เป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครอบคลุมและลุ่มลึก นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์และพูดคุยหลายครั้ง เช่นการพูดคุยในลักษณะที่เป็นทางการ แบบภาพรวมเพื่อให้เห็นแนวทางที่จะนำไปสู่ประเด็นหรือกรณีของการศึกษาต่างๆ

2. กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจบันเทิงหมอลำคณะศิลปปทุมไท ประกอบไปด้วยสื่อมวลชนต่างๆ และกลุ่มผู้ค้าขายหมอลำคณะศิลปปทุมไทอื่น เช่น คนขายของเจ้าของกิจการห้างร้านที่เข้าร่วมในผู้วิจัยจะได้ทำการ สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) รวมทั้งการเก็บข้อมูลผ่านการพูดคุยเสวนา กับบุคคลทั่วไปตามสถานที่กาละและวาระต่างๆ อย่างไม่จำเพาะเจาะจงหรืออย่างไม่เป็นทางการ

3. กลุ่มคนอื่นๆ ที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งกลุ่มคนดังกล่าวนี้จะได้ผ่านกระบวนการพิจารณาจากผู้วิจัยอีกครั้งหนึ่ง เช่น ผู้ชม แฟนคลับ สื่อมวลชน ฯลฯ และเมื่อทำงานสนามอาจพบกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยจะได้พิจารณาสัมภาษณ์และการสังเกตอีกครั้งหนึ่งเป็นกรณีไป

3.3 การสังเกต ในการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตผู้วิจัยจะใช้วิธีการสังเกตจากปรากฏการณ์สนามของหมอลำคณะศิลปปทุมไทอย่างใกล้ชิด รวมถึงสนามและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงในวัฒนธรรมสมัยนิยมหมอลำศิลปปทุมไท เช่น การแสดงผ่านหน้าเวทีที่ได้นำเอาวัฒนธรรมการพ่อนรำผู้ไท การขับลำผู้ไท ภาษาผู้ไท ดนตรีผู้ไท ได้นำเสนอผ่านรูปแบบนาฏยประดิษฐ์จากผู้สร้างสรรค์ผลงานจนเกิดเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ชมและเกิดเป็นธุรกิจบันเทิงในกระแสในสังคมอย่างไร จากการสังเกตดังกล่าวนี้เป็นปฏิบัติการ

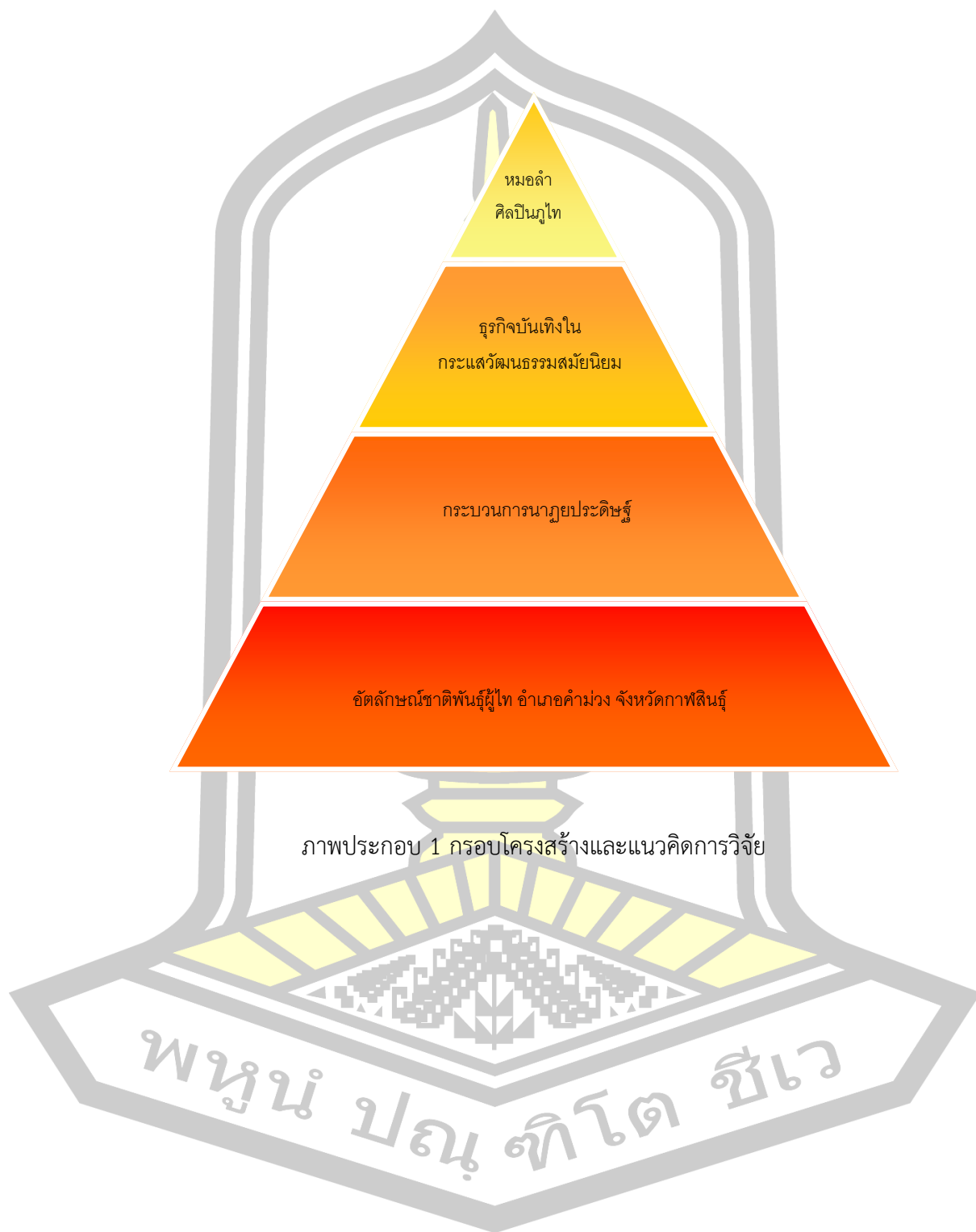
เพื่อให้ผู้วิจัยได้นำการสังเกตนั้นมาเชื่อมโยงให้เห็นประเด็นสำคัญ และจากมูลเหตุของการสังเกตและประเด็นต่างๆ นั้นผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการการสัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลเอกสารซ้ำอีกครั้ง โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยจะเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงในวัฒนธรรมสมัยนิยม หมอลำศิลปนาฏไทย เช่น การแสดงผ่านหน้าเวทีที่ได้ นำเอาวัฒนธรรมการฟ้อนรำผู้ไท การขับลำผู้ไท ภาษาผู้ไท ดนตรีผู้ไท ได้นำเสนอผ่านรูปแบบนาฏยประดิษฐ์จากผู้สร้างสรรค์ผลงานจนเกิดเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ชมและเกิดเป็นธุรกิจบันเทิงในกระแสสังคมอย่างไร

ส่วนการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมจะเน้นการสังเกตพฤติกรรมหลักจากกิจกรรมการแสดงต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับหมอลำศิลปนาฏไทย ได้จัดให้มีขึ้น อย่างไรก็ตามในการปฏิบัติการจริงของการทำงานสนามในบางโอกาส ผู้วิจัยอาจจะต้องบูรณาการใช้ทั้งสองกรณีผสมผสานกัน คือการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมซึ่งแล้วแต่เงื่อนไขของสถานการณ์

ผังภาพกรอบโครงสร้างการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1 แนวคิด อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (Ethnic Identity)

1. นิยามและความหมายของอัตลักษณ์

แต่เดิมแนวคิดเรื่อง “อัตลักษณ์ (Identity)” ในทางจิตวิทยาสังคมหมายถึงความสำนึกของแต่ละบุคคลว่าตนเองมีความแตกต่างจากผู้อื่นอย่างไร ส่วนในทางจิตวิทยาการแพทย์หมายถึงลักษณะเฉพาะบางอย่างที่จะช่วยให้ผู้อื่นสามารถบ่งชี้ ความเป็นบุคคลนั้นๆ ได้ De Lavita (อ้างถึงในHoult,1969) อธิบายว่าอัตลักษณ์ เป็นคำตอบของคำถามที่ว่า “ฉันคือใคร” และ “ฉันคือใครในสายตาผู้อื่น” อัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลหรืออัตลักษณ์ส่วนบุคคลจึงมีความหมายถึงลักษณะเฉพาะของบุคคลนั้นๆ ที่ไม่ซ้ำแบบใครซึ่งในบุคคลหนึ่งอาจมีลักษณะโดดเด่นนี้ ได้หลายรูปแบบ อาจเป็นบุคลิกภาพที่ซ่อนอยู่ภายในหรือเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำๆ กันบ่อยครั้งจนเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนกลายเป็นเอกภาพของลักษณะเฉพาะตัวได้ (ปรวพรรณ ทรงบัณฑิตย,2549: 7)ซึ่งในยุคแรกนี้ถือเป็นการมองอัตลักษณ์แบบหยุดนิ่งและคงที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลที่โดดเด่น

แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ ในยุคต่อมาเป็นแนวคิดที่พัฒนาต่อยอดขึ้นโดยนักวิชาการสายปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ ดังที่อิฎญญา เฟื่องฟูสกุล, (2547) ได้กล่าวถึงแนวคิดอัตลักษณ์ของเออร์วิง ก็อฟมัน (Erving Goff man) นักสังคมวิทยาสายปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ไว้ว่า ก็อฟมัน เป็นนักคิดที่ทำการจำแนกแยกแยะความแตกต่างระหว่างอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคมเอาไว้ได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

1. ego identity คือ ความรู้สึกที่ปัจเจกมีต่อตัวเอง
2. personal identity คือ ภาพของปัจเจกในสายตาผู้อื่นในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่นเป็นดารา ศิลปิน
3. social identity คือ สถานภาพทางสังคมของบุคคล เช่นอาชีพ ชนชั้น เพศ ชาติพันธุ์ หรือศาสนาที่ปัจเจกบุคคลนั้นสังกัดอยู่ ตัวอย่างเช่นเป็นกลุ่มคนใช้แรงงานเป็นคนไทยเชื้อสายมอญ หรือคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

สังคมจะคาดหวังและเรียกร้องว่าปัจเจกบุคคลในวัยนี้ เพศนี้ ชนชั้นนี้ ควรวางตัวหรือมีบุคลิกภาพเฉพาะตนที่พึงปรารถนาอย่างไรบ้าง นี้ คือจุดที่อัตลักษณ์ทางสังคมและอัตลักษณ์ปัจเจกชนทับซ้อนกัน อัตลักษณ์ทางสังคมจึงมีสองส่วน ส่วนหนึ่งคือมาตรฐานที่สังคมเรียกร้องจากปัจเจกบุคคล (Virtual identity) และอีกส่วนหนึ่งคืออัตลักษณ์ที่เป็นจริงของคนคนนั้น (actual identity) ในขณะที่ Mead ในฐานะของนักปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์อีกคนกลับมองว่า กลไกสำคัญของการสร้าง

ตัวตนคือการเรียนรู้ที่จะสวมบทบาทของผู้อื่น และหัวใจสำคัญในการเรียนรู้อย่างหนึ่งก็คือ “ภาษา” ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อสารหรือเป็นช่องทางถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์และกฎเกณฑ์ร่วมของสังคม

หากกล่าวโดยสรุปก็คือ อัตลักษณ์ของบุคคลหนึ่งเป็นการมองตนเองเพื่อตอบคำถามว่า “ฉันคือใคร” และ “ฉันเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร” โดยที่ลักษณะนั้นดำรงอยู่ในตนเองอย่างต่อเนื่อง ในแต่ละบุคคลสามารถมองตนเองได้หลายแง่มุมขึ้นอยู่กับเราเป็นสมาชิกหน่วยใดของสังคม ซึ่งแต่ละหน่วยของสังคมเราก็จะมีบทบาทแตกต่างกันออกไป

จะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์จะแตกต่างจากบุคลิกภาพในประเด็นที่สำคัญหลายประการเราอาจมีบุคลิกภาพร่วมกับบุคคลอื่น แต่การมีอัตลักษณ์ ร่วมมีนัยของการเกี่ยวพันกับการตื่นตัว (active) บางอย่างในตัวของเรา เช่นเราเลือกที่จะแสดงตัวตนกับกลุ่ม หรืออัตลักษณ์ที่เฉพาะซึ่งบางครั้งเราอาจมีตัวเลือกว่ามากกว่า คนอื่น และอัตลักษณ์ ต้องการความตระหนัก (awareness) บางอย่างที่เกี่ยวข้องกับส่วนที่เป็นของเรา บุคลิกภาพอธิบายลักษณะต่างที่บุคคลทั้งปวงน่าจะมี เช่น การเข้าสังคมเก่งหรืออาจเป็นคุณลักษณะภายใน แต่อัตลักษณ์ต้องการพื้นฐานบางอย่าง อาจถูกจัดประเภทด้วยการมีลักษณะบุคลิกภาพ แต่เราต้องแสดงตนเอง(นั่นคือการยอมรับอย่างตั้งใจ) กับอัตลักษณ์ความสำคัญของการแสดงตัวตน (marking oneself) คือการมีอัตลักษณ์เหมือนกับกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างกับอีกกลุ่มอื่น หากลองคิดถึงสถานการณ์ที่เราพบกับใครสักคนในครั้งแรก และเรากำลังพยายามค้นหาว่าเขาคือ ใครด้วยการตั้งคำถามว่าเขามาจากไหนและเขาทำอะไรในสถานการณ์ต่างๆ สิ่งเหล่านี้เป็นการกำลังพยายามค้นหาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวของบุคคลนี้ และสิ่งที่ทำให้เขาเหมือนกับเราด้วย (สิ่งที่เรามีร่วมกับเขา) และสิ่งที่ทำให้เขาแตกต่างจากเรา หรือการพิจารณาถึงสถานการณ์การเดินทางไกล สถานที่ที่คุณจะไปคุณจะได้ยินเสียงคนกลุ่มหนึ่งกำลังสนทนาแล้วพูดภาษาเดียวกับคุณ คุณจะรับรู้ด้วยความรู้สึกของการระลึก (recognition) และความเป็นเจ้าของร่วมกับกลุ่มนั้นการที่คุณมีบางอย่างร่วมกัน ได้นำเสนอช่วงของการระลึกและการมีบางอย่างร่วมกับผู้อื่นผู้ที่มีอัตลักษณ์ ร่วมกับคุณอัตลักษณ์ถูกแสดงออกให้เห็นด้วยการคล้ายกัน นั่นคือมันเกี่ยวกับบุคคลที่เหมือนเราและความแตกต่างของบุคคลที่ไม่เหมือนกับเรา

ลักษณะสำคัญ อัตลักษณ์ คือ มันยังเป็นเรื่องของการใช้ สัญลักษณ์ (symbol) เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่างๆ จะกระทำโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ที่หลากหลายรูปแบบในอีกด้านหนึ่งอัตลักษณ์ก็ยังเกี่ยวข้องกับมิติ "ภายใน" ของความเป็นตัวเราอย่างมากทั้งในด้านของอารมณ์ความรู้สึกเรา เพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกี่ยวกับตนเองในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลกและปริณพทลของอัตลักษณ์และตัวตนที่มันซ้อนทับกันอยู่จึงมีการจัดแบ่งประเภทของอัตลักษณ์ เป็น 2 ระดับคือระดับอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (personal identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (social identity) ที่จะใช้แสดงตน เช่น การที่สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่และระบบคุณค่าที่ติดตัวมา ความเป็นพ่อ ความเป็นเพื่อนความเป็นสามีภรรยา เข็มโรงเรียน ผ้าที่พันคอของทีม ภาษาหรือบางที่

อาจเห็นได้จากเสื้อผ้าที่ใส่ สัญลักษณ์และการสร้างภาพแทนความจริง(representation) เป็นสิ่งสำคัญในการแสดงให้เห็นแนวทางหรือที่เรามีอัตลักษณ์ร่วมกับบุคคลบางคนและการแยกแยะตัวเราด้วยการสร้างความต่างจากคนอื่น ในความเข้าใจนี้เองแม้ว่าในฐานะของบุคคลเราควรจะยอมรับในอัตลักษณ์ต่างๆ อย่างตั้งใจ อัตลักษณ์เหล่านั้นยังเป็นผลผลิตที่สำคัญของสังคมที่เราอาศัยอยู่และความสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น อัตลักษณ์จึงได้จัดเตรียมการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับ โลกที่เขาอาศัยอยู่ นอกจากนี้อัตลักษณ์ยังรวมถึงเรื่องราว "ฉันมองตัวฉันเองอย่างไร และคนอื่นมองฉันอย่างไร" มันเข้าไปเกี่ยวกับตัวตน (self) และสิ่งที่อยู่ภายใน มันเป็นการกำหนดตำแหน่งที่ระลึกจากสังคม ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่คนอื่นรับรู้ด้วยไม่ใช่แค่เรารับรู้เท่านั้นอย่างไรก็ตามการที่เรามองตัวเราอย่างไรและคนอื่นมองเราอย่างไรมันอาจไม่สอดคล้องกันเสมอไป

อัตลักษณ์ถูกก่อตัวขึ้นมาโดยผ่านการปฏิสังสรรค์ระหว่างบุคคลในบุคคลหนึ่งๆก็จะมีอัตลักษณ์ ที่หลากหลาย และเมื่อบุคคลยอมรับในอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งในขณะเวลานั้นมันมีกระบวนการที่แตกต่างกันในการแทนที่ ในขณะที่บุคคลทำการกำหนดตำแหน่งของตนเองและถูกกำหนดตำแหน่งในทางสังคม กระบวนการที่เกิดขึ้นนี้ได้คำนึงถึงจุดเน้นที่ความแตกต่างความหลากหลายหลายในการสร้างอัตลักษณ์ที่เท่าเทียมกับการตั้งคำถามว่าอัตลักษณ์ทั้งหลายนี้ ได้เชื่อมโยงกับสังคมได้อย่างไร การมุ่งเป้าหมายไปที่ความสำคัญต่อมุมมองทางสังคมของอัตลักษณ์จะนำเราไปสำรวจโครงสร้างต่างๆโดยผ่านชีวิตของเราที่ถูกจัดการอัตลักษณ์ต่างๆ ของเราที่ถูกจัดเก็บไว้เข้าที่ด้วยโครงสร้างต่างๆทางสังคมและเราก็มีส่วนร่วมในการก่อตัวของอัตลักษณ์ของตัวเองด้วยเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงความหมายของอัตลักษณ์ ที่ปรากฏขึ้นมามันมีความสัมพันธ์อย่างมากกับการทำความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในปัจจุบันในบริบทของโลกาภิวัตน์ มิติเวลาที่เร่งเร็วขึ้นและมิติพื้นที่ ที่ดูหดแคบเข้ามาเพราะการปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างหลากหลายและซับซ้อนและรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงประสบการณ์เกี่ยวกับเวลาพื้นที่และแบบแผนการให้คุณค่า การใช้ชีวิตประจำวันมีผลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกที่เรามีเกี่ยวกับตนเอง สิ่งที่เคยเป็นมาตรฐานของระบบคุณค่าและการนิยามอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็คุณค่าทางศาสนา ค่านิยมเรื่องเพศ คุณค่าประเพณี วัฒนธรรมเก่าๆ หรือค่านิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ ล้วนแล้วกระทบกระทั่งในรูปแบบต่างๆ จากพลังของโลกาภิวัตน์การปรับเปลี่ยนแสดงออกได้หลายลักษณะ ทั้งในระดับจุลภาคในแง่แบบแผนชีวิตประจำวันของปัจเจกชนในแง่การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จนถึงระดับที่กลายเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เราจะเห็นได้จากขบวนการทางศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมใหม่ได้เกิดขึ้นมาราวกับดอกเห็ดในประเทศต่างๆ มันเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ทำให้ต้องมีการทบทวนคำว่า "วัฒนธรรม" หรือ "ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม" กันใหม่ขบวนการเหล่านี้ต้องการเสนอความหมายและทิศทางใหม่ในเชิงสังคมวัฒนธรรม กระบวนการสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ของกลุ่มเกิดจากการผสมผสานองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่ซับซ้อน

ในงานของเชียวขวัญ ภูษณงค์ (2549) พบการแบ่ง “อัตลักษณ์” ออกเป็น 5 ประเภทดังนี้

1. อัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล (Individual Identity)
2. อัตลักษณ์ร่วม(Collective Identity)
3. อัตลักษณ์องค์กร (Corporate Identity)
4. อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity)
5. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity)

อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวถึงอัตลักษณ์ปัจเจกบุคคล(Individual Identity) หรือ การมองตนเองในแง่มุมต่างๆ ในฐานะสมาชิกหน่วยหนึ่งในสังคมบุคคลหนึ่ง ๆ จะมีการมองตนเองในหลาย ๆ แง่มุม เช่น นางสาวก. มองตนเองว่าเป็นคนไทยเป็นคนใต้เป็นผู้หญิงเป็นนักศึกษา ซึ่งในการมองตนเองในแง่มุมต่างๆ ของนางสาวก. ก็คืออัตลักษณ์ในแง่มุมต่างๆ ของนางสาว ก.นั่นเอง

นอกจากอัตลักษณ์ ของแต่ละบุคคลแล้ว Melucci (อ้างถึงในสกลกานต์ อินทร์ ไทร,2542: 22) ยังได้อธิบายถึงอัตลักษณ์ร่วม (collective identity) ไว้ว่า คือกระบวนการสร้างสำนึกร่วมของกลุ่มต่างๆ ในสังคมอันจะทำให้สมาชิกตระหนักถึงลักษณะร่วมของกลุ่มและเข้าใจว่า “พวกเรา” มีลักษณะต่างไปจาก “พวกเขา”อย่างไร สำนึกร่วมดังกล่าว สามารถสร้างและปรับเปลี่ยนได้และต้องอาศัยการสื่อสารร่วมกับอาศัยสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในระบวัฒนธรรมของกลุ่ม เช่น เพลงพื้นบ้าน ตำนานเรื่องวีรกรรมของบรรพบุรุษ ดังนั้นสังคมและวัฒนธรรมจึงมีบทบาทในการสร้างใหม่ การดำรงรักษาและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์โดยตรง ยิ่งไปกว่านั้นอัตลักษณ์ร่วมยังมีความหมายที่สอดคล้องและคล้ายคลึงกับคำว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural identity) อีกด้วยเพราะมีความหมายว่าเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มหรือวัฒนธรรมหรือของปัจเจกบุคคล ได้รับอิทธิพลโดยกลุ่มหรือวัฒนธรรมที่เธอหรือเขาร่วมอยู่ส่วน Barker (2000) (อ้างถึงในเชียวขวัญ ภูษณงค์,2549: 44) ก็ได้พูดถึงอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ควบคู่กันไปในลักษณะที่ว่าอัตลักษณ์ทางสังคมนั้นเป็นผลผลิตที่สั่งสมจากการใช้วาทกรรม (Product of discourse) เช่นเรารู้ว่าอัตลักษณ์ของเราในฐานะผู้หญิงต้องเป็นอย่างไร จากการที่เราได้ยินคนพูดว่า “เป็นลูกผู้หญิงต้องรักนวลสงวนตัว พูดจาสุภาพเรียบร้อย” ดังนั้น อัตลักษณ์จึงไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาตามธรรมชาติ หากแต่เป็นสิ่งประกอบสร้างขึ้นมา (Social Construction) บุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์เดียวกันก็จะถูกยอมรับจากสมาชิกภายในสังคมเดียวกันให้เป็น “คนวงใน/เป็นคนวัฒนธรรมเดียวกัน”

แต่สำหรับธีรยุทธ บุญมี (2546) แล้วเขากลับเห็นว่าจาก 5 ประเภทของอัตลักษณ์ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น อัตลักษณ์ ที่ผู้คนแสดงออกมากในยุคปัจจุบันมีอยู่สองลักษณะ คือ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Individual Identity) และอัตลักษณ์กลุ่ม (Collective Identity) อัตลักษณ์สองส่วนนี้จะกระจายตัวในสังคมแต่ละแบบและประวัติศาสตร์ แต่ละช่วงต่างกัน ซึ่งอัตลักษณ์บางอย่างเป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรม

จนเกือบจะจับต้องได้รู้สึกได้ทั้งหมด เช่น รูปร่างหน้าตา เพศ สถานะ ความรู้ ฯลฯ ส่วนอัตลักษณ์กลุ่มจะเป็นลักษณะร่วมโดยอาศัยสัญลักษณ์บางอย่างซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมโดยทั่วไปเรามักเข้าใจว่าถ้าอยู่ในสังคมกลุ่มเล็ก ๆ เช่นชุมชนหมู่บ้านเราก็จะมีอัตลักษณ์กลุ่มค่อนข้างชัดเจนสามารถรู้สึกได้สัมผัสได้มากกว่าอัตลักษณ์กลุ่มที่กว้างขวางขึ้นไปเรื่อยๆ เช่นความเป็นพลเมืองของชาติ หรือความเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ กล่าวอีกทางหนึ่งถ้าเป็นกลุ่มใหญ่ก็จะมีอัตลักษณ์ที่มีความเป็นนามธรรมลึกกว่าส่วนกลุ่มเล็กๆ มีลักษณะความเป็นนามธรรมหรือความเป็นจินตนาการต่ำกว่า

ในทางสังคมวัฒนธรรมอัตลักษณ์ถือเป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของคนและชุมชนซึ่งสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษถูกครอบงำโดยวัฒนธรรมกระแสหลักและของผู้มีอำนาจมากกว่า ซึ่งการพัฒนาแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนหรือท้องถิ่นนิยมพูดถึงการพัฒนาว่าเป็นกระบวนการ “คืนสู่รากเหง้า” สืบหาตัวตนและอัตลักษณ์ที่ถูกลืมถูกครอบงำให้ฟื้นคืนมาเป็นพลังในการเปลี่ยนแปลงไปสู่ การพึ่งตนเอง ให้คืนความเชื่อมั่นและการเคารพตนเอง ความรู้ ภูมิปัญญาและจารีตประเพณี อันดงาม (เสรี พงศ์พิศ อ้างถึงในปรววรรณ ทรงบัณฑิตย, 2549: 8)

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์

เริ่มต้นขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1950 – 1960 โดยนักปรัชญา 3 ท่านคือ เจ.เจ.ซี.สมาร์ท, ยู.ที.เพลสและเฮร์เบิร์ต ฟิลก์ (J.J.C. Smart, U.T. Place and Herbert Feigl) ทฤษฎีนี้อาศัยกรอบการคิดในช่วงศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา แต่เน้นไปที่การวิจัยสมัยใหม่ที่มองระบบการทำงานของสมอง (Brain function) ซึ่งแบ่งหน้าที่ออกเป็นสองส่วน อีกทั้งเป็นการมองว่าสมองแต่ละส่วนจะทำหน้าที่แตกต่างกันออกไป เช่น สมองส่วนที่ทำให้เกิดความรู้สึกเจ็บปวดเกิดจากสมองส่วนกลางและจะเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบ จากแนวคิดดังกล่าว จึงเกิดประโยคที่ว่าสมองคือจิตใจ (Your mind is your brain) นั่นคือที่มาของแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

คำว่า อัตลักษณ์ มีความหมายที่ครอบคลุมตั้งแต่เรื่องของเชื้อชาติ เพศ สี ผิว โดยที่ปัจจุบันเราจะพบความเปลี่ยนแปลงและความไม่ชัดเจนของการแสดงอัตลักษณ์ในหลายๆ กลุ่มชนเนื่องจากอิทธิพลของการพัฒนาและการเปิดรับอารยธรรมของชนเผ่าที่มองว่าตนเองเป็นผู้มีอารยธรรมเหนือกว่า ดังนั้นการพยายามเปลี่ยนแปลงโดยไม่เข้าใจที่มาของรูปแบบวัฒนธรรมนั้นย่อมจะทำให้ผู้รับเอาวัฒนธรรมมาตีความหมายที่ผิดแปลกออกไป การดูถูกทางวัฒนธรรมหรือการเหยียดสีผิว การเหยียดชนชั้นจึงเป็นสิ่งที่ตามมา

นอกจากนี้ สไตรเกอร์ และเบอร์รี่ (Stryker, 1968; Stryker & Burke, 2000) ได้กล่าวถึงนิยามของคำว่าอัตลักษณ์หรือ Identity นั้นเป็นหน่วยเล็กๆ ในการศึกษาทางสังคมวิทยา ซึ่งเชื่อมโยงเรื่องของทัศนคติที่มี ต่อตัวตน หรือเอกลักษณ์เป็นความสัมพันธ์ในเชิงบทบาทหน้าที่ และพฤติกรรมอันเกิดจากบทบาทของบุคคล นักทฤษฎีอัตลักษณ์ได้ตั้งข้อโต้แย้งกันว่าตัวตนคือ การรวมตัว

กันของอัตลักษณ์ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของลักษณะเฉพาะของบทบาท เช่นเดียวกับการที่เราตอบคำถามตัวเองว่า ตัวฉันคือใคร แล้วเราก็จะได้คำตอบว่า ฉันเป็นพ่อฉันเป็นแม่ ซึ่งคำตอบเหล่านี้ก็เชื่อมโยงบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลนั่นเอง

แคทรีน วูดเวิร์ด (1997 อ้างถึงภิกษุญา เฟื่องฟูสกุล, 2547) ว่า ประเภทของอัตลักษณ์มี 2 ระดับคือ อัตลักษณ์บุคคล (Personnel Identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) เพื่อศึกษาความคาบเกี่ยวและปฏิสัมพันธ์ของทั้งสองระดับนี้ บุคลิกภาพ ไม่ได้หมายถึงการตอบสนอง (Response) ต่อสิ่งเร้าข้างนอกแต่เป็น “ความพร้อม” หรือ “แนวโน้ม” ที่จะตอบสนอง ในขณะที่ อีริก อีริกสัน (Erick Erickson) นักจิตวิทยามองว่า การก่อรูปของอัตลักษณ์เป็นกระบวนการตลอดทั้งชีวิต (A life – long process) และคนเราสามารถเปลี่ยนแปลงลักษณะสำคัญของตนเองได้ อีริกสัน เลือกใช้คำว่า อัตลักษณ์ (Identity) แทนคำว่าบุคลิกภาพ และแม้จะได้อิทธิพลจาก فروยด์ เขาเลือกที่จะเน้นที่บทบาทของ Ego มากกว่าบทบาทของจิตสำนึกและมีนัยของการเน้นเสรีภาพในการเลือกของปัจเจกปัจเจกแต่ละคนจึงต้องรับผิดชอบต่อทางเลือกในชีวิตและรูปแบบอัตลักษณ์ที่ตนเลือกจะเป็นปัจเจกสามารถจะบูรณาการที่หลากหลายให้เข้ามาอยู่ภายใต้อัตลักษณ์เพียงหนึ่งเดียวได้ หากล้มเหลวจะเกิดภาวะ “วิกฤตของอัตลักษณ์ (Identity crisis)” คืออาการที่คนหาตนเองไม่พบไม่รู้แน่ว่าตนเอง คืออะไร ไม่มั่นใจในความสามารถของตน และไม่รู้จักวางตนในความสัมพันธ์กับผู้อื่น ผลในขั้นต่อมาคือทางเลือกระหว่างบุคลิกภาพที่ชอบโดดเด่นด้วยตนเองประสบผลในการพัฒนาอัตลักษณ์ที่มีคุณภาพจะมีบุคลิกภาพที่มีการบูรณาการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับอดีตของตนส่วนคนที่หาอัตลักษณ์ตนเองไม่พบหรือมีอัตลักษณ์ที่แตกสลายก็จะรู้สึกว้าวุ่น ชีวิต คือ ความสิ้นหวัง และไม่อาจแก้ไขให้ดีขึ้น

Trait คือ ลักษณะโดดเด่นบางประการในบุคลิกภาพของมนุษย์ ที่ถูกดึงออกมาจัดให้เป็นลักษณะเฉพาะตัวที่มีแบบแผน แม้มนุษย์แต่ละคนจะมีพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่างกันออกไปมากมายแต่ก็จะมีลักษณะบางอย่างที่ยากจะเปลี่ยนแปลงและเกิดซ้ำๆ Trait เป็นโครงสร้างภายในบุคลิกภาพที่จะสร้างแบบแผนความโน้มเอียงอย่างใดอย่างหนึ่งในการสนองตอบต่อโลกข้างนอก

การเชื่อมโยงปัจเจกเข้ากับอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมนั้น เดอร์โคม เห็นว่าพลวัตสำคัญคือ พลังของพิธีกรรม ซึ่งปัจเจกร่วมกันสร้างและผลิตซ้ำสัญลักษณ์ที่เป็นเสมือนอัตลักษณ์ร่วมของสังคม เขาให้ความสำคัญกับพลังของพิธีกรรมทั้งแง่มุม การเสนอเนื้อสาร (Cognitive aspect) และแง่มุมของพลังทางอารมณ์ (Emotive aspect) พิธีกรรม คือ ภาษาสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายผ่านการปลุกเร้าอารมณ์ผู้เข้าร่วมที่จุ่มตนเองลงในบรรยากาศศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน “ความเป็นชุมชน” จึงเป็นเรื่องของความเป็นตัวตน หรือบางคนอาจเรียกว่า “อัตลักษณ์” (Identity) ซึ่งความเป็นตัวตนอันหลากหลายปรากฏในหลายรูปลักษณะที่มีความหมาย เพราะเป็นความพยายามจะบอกคนอื่นให้รู้ว่า “ฉันเป็นใคร” ซึ่งเป็นเรื่องของการเชื่อมโยงตัวเองกับคนอื่นในสังคม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมิติ

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือสิทธินั้นคือได้รับการยอมรับว่าตัวเองมีความชอบธรรม (อาภรณ์ จันทร์สมวงศ์, 2544:21)

อัตลักษณ์คืออะไร อัตลักษณ์คือความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองว่า "ฉันคือใคร" ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตัวเองและคนอื่นมองเราในขณะนั้น และในขณะเดียวกัน มโนทัศน์ อัตลักษณ์จะถูกกล่าวควบคู่ไปกับเรื่องของอำนาจ นิยาม ความหมายหรือการสร้างภาพแทนความจริง(representation)เมื่ออัตลักษณ์ไปสัมพันธ์กับแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นHall, (1997) โดยเขาได้ชี้ให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของคนในยุคโลกาภิวัตน์มันถูกสลายและสั่นคลอนอย่างรุนแรงและในอย่างรวดเร็วใน 2 ระดับด้วยกัน (double displacement) กล่าวคือในระดับของพื้นที่และระดับของตัวตน ในระดับของพื้นที่ โลกาภิวัตน์ทำให้การโยกย้ายถิ่นไปมาของผู้คนอย่างสะดวก รวดเร็ว และการกระทำได้ทำในปริมาณที่มากอันเป็นผลมาจากการคมนาคมสื่อสารที่สะดวก รวดเร็วและราคาถูก จนนำไปสู่บุคคลประเภทใหม่ อัตลักษณ์ใหม่ ที่เรียกว่า diaspora หรือบรรดาผู้ที่อพยพย้ายไปอยู่ต่างถิ่น แต่ยังคงมีความผูกพันเหนียวแน่นกับวัฒนธรรม สังคมบ้านเกิดของตัวเอง แทนที่จะยอมกลืนกลายเป็นเข้ากับวัฒนธรรมและสังคมที่ตนเองเข้าไปอยู่แต่ในขณะก็มี ได้ฝันหวานที่จะกลับไปหวนหาอดีตของตน เพราะรู้ว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ แต่กลับอยู่ในวัฒนธรรมใหม่โดยไม่ยอมสูญเสียอัตลักษณ์เดิมของตัวเอง กลุ่มคนเหล่านี้อาจเรียกได้ว่า "หลายบ้าน" "หลายอัตลักษณ์" "อัตลักษณ์ซ้อน" หรืออัตลักษณ์ลูกผสม คนกลุ่มนี้ถือเป็นอัตลักษณ์แบบใหม่ที่เกิดในโลกโลกาภิวัตน์ยุคยิ่งไปกว่า นั้นโลกาภิวัตน์ยังได้สร้างพื้นที่ชนิดใหม่ขึ้นมาเรียกว่า electronic space อย่าง internet ที่ก้าวข้ามพรมแดนรัฐชาติ โดยกลายเป็นชุมชนแบบใหม่ที่ขึ้นกับพื้นที่ที่วิถีคิดกับชุมชนแบบเก่าส่วนในระดับของตัวตนนั้น Hall เห็นว่าคนในโลกยุคโลกาภิวัตน์แทบไม่รู้เลยว่าตัวเองเป็นใครหรือเป็นอะไร เนื่องจากโลก สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้คนต้องดิ้นรน ต่อสู้ ไขว่คว้า แสวงหาเพื่อสร้างหรือไม่เพื่อตรึงอัตลักษณ์ ตัวตนของตัวเองเอาไว้และนี่คือการเมืองอัตลักษณ์ เป็นการเมืองของยุคโลกาภิวัตน์ ในประเด็นการต่อสู้เคลื่อนไหวและเรียกร้องทางการเมือง จะวนเวียนอยู่กับเรื่องของอัตลักษณ์เป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างการผลิต การเสพยา การตอกย้ำการผลิตซ้ำ หรือการทำให้อัตลักษณ์ของตัวเองบริสุทธิ์ ทั้งในระดับของท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับโลก หรือแม้แต่ในสังคมที่ไม่มีพื้นที่ทางการเมืองก็ตาม อัตลักษณ์จึงมิใช่สิ่งหยุดนิ่ง แน่นนอนตายตัว แต่เป็นเวทีของการต่อสู้ที่แหลมคม เพื่อช่วงชิงความเป็นเจ้าในการสร้างค่านิยมหรือเป็นผู้ให้ความหมายกับสิ่ง ต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นตัวเราและของผู้อื่น เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว Hall จึงสรุปไว้ว่า " เอกลักษณ์เผยปรากฏตัวขึ้นในฐานะที่เป็นพื้นที่และเป็นเวทีที่ยังหาข้อยุติลง ตัวไม่ได้หรือเป็นประเด็นปัญหาที่ยังตกลงกันไม่ได้ในพื้นที่หรือในเวทีแห่ง นี้ Baudrillard เขาอ้างว่า การมีลักษณะที่เป็นภายในเกี่ยวกับการถ่ายทอดสื่อในจอภาพภายในจิตใจของเรา ได้ไปขัดความแตกต่างระหว่างพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวทิ้งไป รวมทั้งได้ไปลบพื้นที่ภายในและพื้นที่ภายนอกออกไปด้วยพื้นที่เหล่านี้ได้ถูกแทนที่โดยพื้นที่สื่อ(media space).

3. ความสำคัญของแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity)

จากการศึกษาความหมายของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กลุ่มหรือวัฒนธรรมร่วมของกลุ่ม หรือการที่ปัจเจกชนมี อิทธิพลหรือได้รับการยอมรับจากวัฒนธรรมของกลุ่มนั้น ๆ นอกจากนี้การยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มคนยังมีความเกี่ยวเนื่องกับเรื่องของบรรทัดฐานทางสังคม (Norms) ซึ่งบุคคลต้องสามารถยอมรับความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มนั้นให้ได้

ความสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จะทำให้เห็นความแตกต่างและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งนี้ความแตกต่างดังกล่าวนี้ควรได้รับการยอมรับมากกว่าทำการตำหนิหรือเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคน เพราะเกิดจากความแตกต่างและการไม่ยอมรับในวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มนั้นๆ นอกจากนี้การยอมรับในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มจะทำให้บุคคลได้รับการยอมรับเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ง่ายมากขึ้นด้วย ฉลาดชาย รมิตานนท์ อ้างถึง ฮอลล์ Hall, (1997) ว่าอัตลักษณ์ หรือ identity ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตาม “ธรรมชาติ” หรือ เกิดขึ้นลอยๆ แต่ก่อรูปขึ้นมาภายในวัฒนธรรม ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยที่วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งสร้างทางสังคม (social construct) และไม่ใช่อะไรที่หยุดนิ่งตายตัว หากแต่เป็นวงจรซึ่งมีผู้เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (circuit of culture)

นอกจากแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับวงจรทางวัฒนธรรมแล้ว ยังมีนักมานุษยวิทยา ที่อธิบายเรื่องของอัตลักษณ์ ในทางวัฒนธรรม การดำรงชีวิตและการเปลี่ยนแปลง (Identity, Survival and Change) โดยการบ่งบอกอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติของกลุ่มชน ซึ่งโจเซฟปี (Joseph B. Aceves, 1974 p.p. 170 - 171) ได้อธิบายคำว่า ฮีโร่ ทางวัฒนธรรม (Culture heroes) ว่าเป็นเรื่องที่แสดงถึงความสำคัญของสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม และความภาคภูมิใจประจำกลุ่ม เช่น กลุ่มคนผิวดำ (Blacks) ได้ยกระดับความสำคัญของกลุ่มชนเพื่อให้เป็นฮีโร่ ว่าบุ๊คเกอร์ที วอชิงตัน (Booker T. Washington) และ แมลคอล์มเอ็กซ์ (Malcolm X.) ถึงแม้ว่ากลุ่มคนผิวดำทั้งหมดจะชอบหรือไม่ชอบในชื่อตัวแทนดังกล่าว คนผิวดำบางคนมีความภูมิใจแต่นับเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างฮีโร่ทางวัฒนธรรม

ในอีกมุมหนึ่งเมื่อพูดถึงนักกีฬา (Sports) เราจะมีกรจำแนกประเภทของกลุ่มที่มีวัฒนธรรมมากมายในทางประวัติศาสตร์ เช่น เมื่อพูดถึง ชื่อ Jim Thorpe ก็จะมีถึงคนอินเดียน หรือ โมฮัมหมัด อาลี (Mohammad Ali) เราจะนึกถึงนักกีฬาที่มีผิวดำ เป็นตัวแทนของคนผิวดำหรืออย่างเมื่อเอ่ยชื่อ เปเล่ (Pele) เราก็จะนึกถึงอัตลักษณ์ของนักกีฬาที่เป็นนักกีฬาฟุตบอลเชื้อสายบราซิลผสม

ในขณะที่ในประเทศไทย เมื่อเราเอ่ยถึงนามสกุล ศรีจารโตะ เราก็จะนึกถึง ชนเผ่าซาไกซึ่งตั้งรกรากอยู่ทางภาคใต้ หรือบางครั้งการตั้งนามสกุลเพื่อแสดงให้เห็นต้นกำเนิดของตระกูล ผ่าน

คำว่า ณ เช่น ณ เชียงใหม่ , ณ ลำปาง, ณ อุรุธยา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้ว แต่เป็นการสร้างสัญลักษณ์ผ่านวาทกรรม เพื่อแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่สำคัญประการหนึ่ง

นอกจากนี้แล้ว สิ่ง que แสดงให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของบุคคลยังปรากฏอยู่ในรูปแบบการจำแนกประเภทของกลุ่มคน โดยเฉพาะในลักษณะของกลุ่มคนที่ไม่เกิดการยอมรับจากทางสังคม ซึ่งได้แก่ คนชายขอบ (Marginal people) ซึ่งหมายถึง คนกลุ่มที่มีชีวิตอยู่กึ่งกลางหรือห่างไกลจากศูนย์กลางทั้งในทางภูมิศาสตร์และในทางวัฒนธรรม เป็นคนกลุ่มน้อยทางสังคม มีวัฒนธรรมย่อยที่ไม่ได้รับการยอมรับจากทางสังคม และต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาชีวิตรอด ตัวอย่างชนกลุ่มน้อย ผู้อพยพ ประชากรที่อยู่อาศัยในสลัม ชาวนาชาวไร่ ในชนบท แรงงานข้ามชาติ โสเภณี เป็นต้น

ทั้งนี้นักวิชาการทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน (Midnight University) ได้อธิบายปรากฏการณ์และการเกิดขึ้นของรูปแบบลักษณะของคนชายขอบไว้ดังนี้ คือ

1. ชายขอบของภูมิศาสตร์ ซึ่งในแง่ที่เราทุกคนต่างเห็นได้ชัดว่า ใครก็ตามที่อยู่ขอบริมของแผนที่คนเหล่านั้นก็คือ คนชายขอบ แต่รายละเอียดของความเป็นชายขอบนั้นอาจมีเนื้อหาแตกต่างกัน เช่นบางคนอยู่ชายขอบ กลับเป็นการเอื้อต่อการลงทุนที่ข้ามไปลงทุนในชายแดนกับอีกประเทศหนึ่ง บางคนเป็นผู้ซึ่งมีอิทธิพลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจอยู่ตรงบริเวณนั้น เช่น มีโรงงานอุตสาหกรรม มีการร่วมลงทุนในทางธุรกิจการท่องเที่ยว ธุรกิจบ่อนการพนัน การฟอกเงินต่างๆ ส่วนบางคน กลับถูกกีดกันในการเข้าถึงทรัพยากรในระดับพื้นฐานที่สุด เช่น ไม่มีที่ทำกินถูกเอาเปรียบ ขูดรีดแรงงาน และถูกใช้เป็นกั้นชนในเขตชายแดนที่มีปัญหาข้อพิพาท เป็นต้น

2. ชายขอบของประวัติศาสตร์ สำหรับเรื่องนี้มันมีพลวัตเปลี่ยนแปลงไปมาและสัมพันธ์กับสภาพภูมิศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเช่น สมัยอาณาจักรสุโขทัย อุรุธยาก็เป็นเพียงเมืองชายขอบ มาถึงสมัยอยุธยา สุโขทัยก็เปลี่ยนแปลงความสำคัญของตัวเองไป และศูนย์กลางอย่างกรุงเทพฯ ก็จัดว่าเป็นดินแดนชายขอบของอาณาจักรอยุธยา เป็นต้น จะเห็นว่าหากมองจากแง่ของประวัติศาสตร์มันมีความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต

3. ชายขอบของความรู้ หากเรามองกันที่ตัวของความรู้ ความรู้ใดที่ไม่สอดคล้องกับความรู้อื่นๆ ความรู้ใดที่ไม่ใช่กระแสหลักความรู้นั้นก็เป็นชายขอบแม้แต่คนที่อยู่ที่ศูนย์กลางขอบเขตทางภูมิศาสตร์หากมีความรู้ต่างไปจากสังคมต่างไปจากความเชื่อความคิดความเห็นของคนส่วนใหญ่ ความรู้นั้นก็เป็นชายขอบในท่ามกลางศูนย์กลางนั่นเองตัวอย่างในเรื่องนี้ ที่จะขอยกขึ้นมาก็คือ ในสมัยเริ่มต้นการพัฒนาเมื่อประมาณ 40 กว่าปีที่แล้ว จอมพลสฤษดิ์ได้มี จดหมายไปถึงเถระสมาคม ไม่ให้สอนเรื่องสันโดษ ทั้งนี้เข้าใจว่าหลักการดังกล่าวของพระพุทธศาสนาไปขัดกับหลักของการพัฒนาประเทศอย่างนี้ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของสันโดษก็คือ เป็นความรู้แบบชายขอบ

คำว่า “ชาติพันธุ์” และ “อัตลักษณ์” คำสองคำนี้มีมักถูกนำมาเชื่อมโยงและเป็นประเด็นสนใจศึกษาใน หมู่นักวิชาการไทยและต่างชาติด้านมานุษยวิทยา 30 ปี กรอบคิดและมโนทัศน์ที่ใช้ก็มีข้อถกเถียงและได้รับการพัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับ จากแรกเริ่มที่ปรากฏมโนทัศน์คำว่าเชื้อชาติ(race) และคำว่าเผ่า (tribe) ที่ใช้เรียกผู้คน ทั้งสองคำล้วนมีข้อจำกัดในการอธิบายความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้คนและแฝงไว้ด้วยอคติ ซึ่งต่อมาคำว่า กลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) ได้รับการใช้แทนคำทั้งสอง โดยอาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องจำแนกความแตกต่างของกลุ่มคน พร้อมกันนี้องค์ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ได้รับการพัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับ คลิฟฟอร์ด เกิร์ตซ์(Clifford Geertz 1963) เสนอมโนทัศน์ที่เรียกว่า สิ่งที่มีมาหรือสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ(primordial ties) มาสู่มโนทัศน์เรื่องพรมแดนทางชาติพันธุ์ (ethnic boundaries) ของบาร์ธ (Barth 1969)² และการก่อให้เกิดข้อโต้แย้งและเสนอมุมมองของกลุ่มอุปถัมภ์นิยม(instrumentalism) ที่มองการกระบวนกรเปลี่ยนแปลงสภาพทางชาติพันธุ์ที่เป็นไปตามบริบททางสังคมวัฒนธรรมนั้น

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในพหุสังคม ดังนั้นการศึกษาความเป็นชาติพันธุ์ในเชิงวิชาการ ได้หันมาให้ความสำคัญมากขึ้นกับปัญหาการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทและเงื่อนไขที่แตกต่างกัน พร้อมทั้งทำความเข้าใจกับพลวัตของกลุ่มชาติพันธุ์ในการต่อสู้และปรับตัวต่อแรงกดดันต่างๆในสภาพความเป็นจริงของช่วงเวลาหนึ่งๆ โดยให้ความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับ สิทธิ ความมีตัวตน และภูมิปัญญาของทุกๆกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้ผลของการศึกษานั้นมีพลังอย่างแท้จริง ในการเสนอทางเลือกที่มีลักษณะหลากหลาย ให้กับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์พหุสังคม และการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคกับทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในพหุสังคมนั้น เพราะความเป็นจริงของรัฐประชาชาติในปัจจุบัน ล้วนแล้วแต่มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ทั้งสิ้น การปฏิเสธและการไม่ยอมรับความจริงในข้อนี้ นับวันก็จะเพิ่มความขัดแย้งและรุนแรงขึ้นในสังคมโดยไม่จำเป็น

ดังจะเห็นได้ว่า เกือบทุกประเทศในโลกนี้จะมีประชากรที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อย่างหลากหลาย เนื่องจากมีประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ ซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมกันมานาน ก่อนที่จะเกิดรัฐประชาชาติขึ้น เมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมาเอง แต่การอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนชาติก็ไม่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งเสมอไป หากไม่มีความพยายามเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ในทางตรงกันข้าม กลับพบว่าในบางสังคมจะมีการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมได้อย่างดี ขณะที่ในอีกหลายสังคมก็อยู่ร่วมกันได้ แม้ว่าจะคงความแตกต่างของแต่ละชาติพันธุ์เอาไว้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าสังคมนั้นๆ ได้เคารพสิทธิของความแตกต่างทางชาติพันธุ์อย่างเท่าเทียมกัน ที่จริงแล้วสังคมนั้นสามารถเคารพในความแตกต่างได้อย่างหลากหลาย นอกจากชาติพันธุ์แล้ว ก็อาจจะเคารพความแตกต่างในทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ความแตกต่างในความรู้ และความแตกต่าง

ในความเชื่อเป็นต้น ในทางวิชาการจะเรียกสังคมที่เคารพในความแตกต่างอย่างหลากหลายนี้ว่าพหุสังคม ซึ่งมักจะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงเมื่อสังคมนั้นๆ ได้พัฒนาความเป็น ประชาธิปไตยมากขึ้น

ก่อนที่จะทำความเข้าใจในกระบวนการทัศน์ของการศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจที่มาและความหมายของชาติพันธุ์สัมพันธ์การเปลี่ยนจากงานศึกษาชนเผ่ามาศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์และบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อการศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ทั้งนี้งานศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ในสังคมไทย ในระยะที่ผ่านมาได้รับอิทธิพลโดยตรงจากงานศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ในตะวันตก

คำว่าชาติพันธุ์ (ethnic) เริ่มปรากฏในภาษาอังกฤษมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษ ที่14 ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำว่าethnikos ในภาษากรีก(ต่อมาเพี้ยนมาเป็น คำว่า ethnos) โดยในสังคมยุโรปนั้นหมายถึงพวกนอกรีตหรือคนป่าเถื่อนนอกจากนั้นแล้วยังมีนัยยะของความแตกต่างทางลักษณะสีผิวอยู่ด้วยโดยมีการใช้มาจนถึงในศตวรรษที่19 ต่อมาในช่วงต้นทศวรรษ1960 เริ่มปรากฏเป็น คำว่า ethnics ในสหรัฐอเมริกาเป็นคำสุภาพที่หมายถึงชาวฮิวอิตาเลียนไอริชและชาวยุโรปอื่นที่ไม่ใช่คนอังกฤษซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคมอเมริกาทั้งนี้ความหมายของการใช้คำนี้ใน บริบทของสังคมอเมริกันได้เป็นไปในเชิงลบอย่างที่ใช้ในบริบทของสังคมยุโรปใน ยุคก่อนหน้านั้นหากแต่หมายถึงกลุ่มคนเชื้อสายอื่นๆที่ด้อยกว่ากลุ่มที่เป็นลูกหลาน ของชาวอังกฤษซึ่งมีอำนาจครอบงำเหนือกว่าพวกเขาเหล่านั้น เมื่อเรียกเฉพาะ กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจึงใช้คำว่า ethnic group (กลุ่มชาติพันธุ์)ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาการ ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อันเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองบสายเลือด (ค.ศ. 1945) จึงเปลี่ยนมาใช้คำว่า ethnicity (ชาติพันธุ์สัมพันธ์)ซึ่งมีนัยยะของการ จำแนกความแตกต่างของผู้คนและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆในสังคมโดย พิจารณาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความด้อยกว่าในเชิงอำนาจทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจหากแต่อาจไม่ใช่ชนกลุ่มน้อยในความหมายที่มีจำนวน ประชากรน้อยกว่าในสังคม (Eriksen,1993; Jenkins,1997 และ Williams, 1983)

ชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnicity) คือเงื่อนไขหรือสภาวะการณ์ที่ทำให้การกำหนด อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์(Ethnicity Identification) เป็นแหล่งที่มาสำคัญของการกระทำทางสังคม และมักปรากฏคำว่า ชาติพันธุ์ (Ethnicity) ซึ่งเป็นคำคุณศัพท์ที่มีการอ้างถึงเชื้อชาติ(Race) และประชาชาติ (Nation) และลักษณะสำคัญทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ศาสนา หรือการมีภาษาส่วนกันส่วน คำนิยามของคำว่าประชาชาติ (Nation) มักมีการอ้างถึงการสืบเชื้อสาย เผ่าพันธุ์ ประชาชาติหรือ กลุ่มชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnicity Group) ร่วมกัน ซึ่งทั้งหมดเป็นคำที่อยู่ในตระกูลฐาน ที่มาความคิดเดียวกันหรือมีศูนย์กลางและแกนกลางเดียวกัน มักมีลักษณะร่วมกันซึ่งก็คือความคิดเกี่ยวกับการสืบเชื้อสาย (Descent) และบรรพบุรุษร่วมกัน และมีความคิดทางด้านวัฒนธรรมร่วมกัน ซึ่ง ได้แก่

ตำนาน นิทานปรัมปรา เรื่องเล่าเกี่ยวกับอดีต คติ ความเชื่อ ของกลุ่มและความคิดเกี่ยวกับ วัฒนธรรม และการสืบเชื้อสาย วัฒนธรรม จารีต ประเพณี พิธีกรรม ภาษา เครื่องแต่งกาย และ ประสบการณ์นี้ ได้ถูกนำไปใช้นิยามและกำหนดพรมแดนระหว่างกลุ่มหรือการกำหนดพรมแดน ชาติพันธุ์(Ethnic Boundary)

ดังที่สุเทพ สุนทรเกสัช, (2548) ได้อธิบาย Ethnicity หรือชาติพันธุ์สัมพันธ์ว่า เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ การสืบเชื้อสายและวัฒนธรรม (descent and Culture) ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ ก็ถือได้ว่าเป็นประชาคม ของการสร้างความสัมพันธ์ การสืบเชื้อสายและวัฒนธรรม (Descent and Culture Communities) จากชนกลุ่มหนึ่ง (หรือกลุ่มเล็กๆ จำนวนหลายๆ กลุ่ม) ไม่เพียงแต่มีวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การสืบเชื้อสาย บรรพบุรุษ ประสบการณ์และการมีอดีต ร่วมกันเท่านั้น พวกเขายังได้นำเอาลักษณะเฉพาะของสิ่งต่างๆ ดังกล่าวไปบูรณาการ ปรับปรน ปรุง แต่งและมีการสร้างจินตนาการเกี่ยวกับกลุ่มของตนขึ้นมา ในบางกรณีมีความเกี่ยวข้องกับบริบท ทางการเมืองรวมถึงผลประโยชน์ต่างๆ มีการจัดตั้งองค์กรที่ไม่เป็นทางการขึ้นคือการจัดตั้งองค์กร แบบลับๆ ซึ่งมีอุดมการณ์และเป้าหมายเดียวกัน แต่ด้วยเงื่อนไขทางโครงสร้างอันมีกฎระเบียบข้อห้าม 35 ต่างๆ ที่ขัดกับวิถีปฏิบัติบางประการของสังคมรวมถึงการถูกต่อต้านและขัดขวางจากรัฐ จึงหันมา อาศัยกลไกทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินการ มักปรากฏในรูปแบบของการเข้าไปมีส่วน ร่วมอยู่ในกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ หรือแฝงมาในรูปแบบของความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ความเป็นมิตร พิธีกรรม การเฉลิมฉลอง ชาติพันธุ์สัมพันธ์จึงกลายเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ กระตุ้นหรือกำหนดทิศทางของสังคม

2 แนวคิดนาฏยประดิษฐ์ (Choreography)

นาฏยประดิษฐ์ เป็นกระบวนการทางความคิดอย่างหนึ่ง ที่นาฏยศิลปิน หรือนักนาฏย ประดิษฐ์ใช้ใน การกำหนดหรือสร้างสรรค์การแสดงขึ้นใหม่ มีขั้นตอน การวางแผน การฝึกซ้อม การ ชัดเกล้า เป็นต้น เป็นองค์ประกอบ สำคัญ เหนือสิ่งอื่นใด “ความคิดที่สร้างสรรค์” ถือเป็นสิ่งจา เป็น ต่องานนาฏยศิลป์ ในโลกยุคปัจจุบัน และผู้ชมบางกลุ่มยังโหยหานาฏยศิลป์ ตามจารีตดั้งเดิม และบาง กลุ่มก็โหยหาความแปลกใหม่ที่ยังไม่เคยปรากฏมาก่อน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม “ประสบการณ์” ก็เป็น ส่วนหนึ่งที่จะทำ ให้ความสมบูรณ์ของนาฏยประดิษฐ์ชุดนั้นเกิดผลสัมฤทธิ์เพียงใด เพราะ ประสบการณ์ในที่นี้จะต้องมาจากนักนาฏยประดิษฐ์และผู้ชมร่วมกัน นี่จึงอาจเป็นที่มาให้ศิลปินบาง กลุ่มในยุคปัจจุบันหันมาสร้างงานนาฏยศิลป์ ตามกระแสสังคม “การสร้างสรรค์หรือออกแบบ นาฏยศิลป์เป็นสิ่งที่มีมนุษย์หรือศิลปินคนนั้น ๆ ได้คิดค้นขึ้นเพื่อให้เกิดความสวยงาม มีเอกลักษณ์ มี การสอดแทรกแนวคิด ลักษณะความเป็นอยู่หรือความเชื่อของมนุษย์ ที่ต้องออกแบบให้อยู่บนพื้นฐาน ของธรรมชาติอย่างมีศิลปะ” (จินทนา รั้งรักษ์, สัมภาษณ์, 2555)

“กระบวนการสร้างสรรค์ที่นาฏยศิลป์ทำให้เกิดความเจริญแก่วงการนาฏยศิลป์คือ นาฏยประดิษฐ์(Choreography) ที่นาฏยศิลป์สร้างสรรค์ความแปลกใหม่ให้เกิดขึ้นในนาฏยจารีตของตน จนเมื่อผลงานใหม่นั้นงดงามเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และรักษาสืบทอดไว้” (สวภา เวชสุรศักดิ์, 2547,.1)

นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิด การออกแบบ และการสร้างสรรค์ แนวคิด รูปแบบกลวิธีของนาฏยศิลป์ชุดหนึ่งแสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคน ทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุมปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารา ท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ้ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย ฉาก และส่วนประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญ ในการทำให้นาฏยศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจไว้” (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547 : 225)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนจึงพอสรุปคำจำกัดความของคำว่า นาฏยประดิษฐ์ ได้ว่า หมายถึง การคิดค้นการสร้างสรรค์ การทดลองซ้ำแล้วซ้ำเล่า ในการประดิษฐ์ท่าทางการเคลื่อนไหวของนาฏยศิลป์ และยอมจำเป็นต้องมืองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อเสริมให้นาฏยศิลป์นั้นมีความสมบูรณ์มากที่สุด อาทิ เพลงดนตรี เครื่องแต่งกาย ฉาก หรือ อุปกรณ์ประกอบการแสดง เป็นต้น อีกทั้ง นาฏยประดิษฐ์ที่ให้คุณูปการต่อวงการนาฏยศิลป์ ควรต้องมีพัฒนาการ จากสาระบางอย่างและควรต่อเนื่องจากประสบการณ์ สอดแทรกแง่มุม สะท้อนสภาพสังคม วิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือนำเสนออารมณ์ความรู้สึกนึกคิดให้ผู้เสพงานนาฏยศิลป์ได้ตระหนักและนำไปไตร่ตรอง สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ นาฏยประดิษฐ์ที่ดีจะต้องไม่เกิดจากการลอกเลียนแบบงานของศิลปินท่านอื่นโดยนาฏยประดิษฐ์นั้น ศิลปินหรือนักนาฏยประดิษฐ์ที่เป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานควรคำนึงการกำหนดรูปแบบของนาฏยศิลป์ชุดใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นมา ซึ่งการกำหนดรูปแบบของนาฏยศิลป์มีหลายหลายแนวทาง แต่อาจจะสรุปพอสังเขปตามความเข้าใจ เพื่อเป็นแนวทางหลัก ๆ ได้ 4 แนวทาง(สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547) ดังนี้

1. กำหนดให้อยู่ในหนึ่งนาฏยจารีต อธิบายได้ว่า นักนาฏยประดิษฐ์โดยส่วนใหญ่มักเลือกรูปแบบนี้เป็นอันดับต้น ๆ เนื่องจากว่าเป็นแนวทางที่ทำได้ง่าย เนื่องจากมีข้อกำหนดกฎเกณฑ์ในการเคลื่อนไหวให้สามารถนำมาหยิบใช้ในการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ได้อย่างง่ายดายและเป็นระบบระเบียบ

2. กำหนดให้เป็นการผสมหลายนาฏยจารีต เพื่อให้เกิดความแปลกใหม่หรือความแวกแนวในรูปแบบของนาฏยศิลป์นั้น นักนาฏยประดิษฐ์มักนำเอานาฏยจารีตตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปมาเป็นส่วนผสม เช่น การนำเอานาฏยศิลป์ไทยมาผสมกับการเต้นบัลเลต์ นาฏยศิลป์ไทยกับนาฏยศิลป์ร่วมสมัย หรือนาฏยศิลป์พื้นเมืองตามภูมิภาคกับนาฏยศิลป์ญี่ปุ่นหรือนาฏยศิลป์จีน เป็นต้น

3. กำหนดให้ประยุกต์จากนาฏยจารีตเดิม รูปแบบดังกล่าวมักอาศัยเพียงลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ที่เด่น ๆ ทางด้านโครงสร้าง ทำทางการเคลื่อนไหว หรือลักษณะสำคัญของท่าทางนั้น ๆ มาเป็นหลักในการสร้างสรรค์ ซึ่งนักนาฏยประดิษฐ์บางกลุ่มบางจำพวกก็พยายามริเริ่มหรือคิดค้นท่าทางการเคลื่อนไหวแบบใหม่ๆ หรือเสริมเติมแต่งเข้าไปกับนาฏยศิลป์ดั้งเดิม ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความหมายใหม่ตามที่ต้องการ

4. กำหนดให้อยู่นอกนาฏยจารีตเดิม สามารถอธิบายได้ว่า นักนาฏยประดิษฐ์ในปัจจุบันได้พยายามค้นคว้ารูปแบบการเคลื่อนไหวใหม่ ๆ โดยไม่นำเอารากฐานของวิถีชีวิตตามธรรมชาติหรือรูปแบบของนาฏยศิลป์ที่มี อยู่เดิมมาเป็นพื้นฐาน ซึ่งการคิดค้นรูปแบบใหม่ ๆ ของนาฏยศิลป์นั้นสามารถกระทำได้โดยจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อนาฏยศิลป์ดั้งเดิม เช่น การแสดงนาฏยศิลป์ญี่ปุ่นที่เรียกว่า บุตโตะ (Butoh) ที่คิดใหม่และทำใหม่โดยศิลปินชาวญี่ปุ่น กระทั่งเกิดการแพร่หลายไปในยุโรป และเมื่อนาฏยศิลป์รูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นเกิดการยอมรับในวงกว้างมากขึ้น เกิดการสืบเนื่องกันเป็นทอด ๆ อย่างมีระบบนาฏยศิลป์นั้นก็กลายเป็นนาฏยจารีตแบบดั้งเดิมไปในที่สุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพสังคมของนาฏยศิลป์

“นาฏยประดิษฐ์” อาศัยกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะของความคิดที่ประกอบด้วย อารมณ์ ความรู้สึก และการรับรู้เข้าใจเชิงเหตุผล จึงเกี่ยวข้องกันทั้งทางศิลปะและวิทยาศาสตร์ในเชิงรูปธรรม จะเน้นถึงการรับรู้การเข้าใจบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงตามปรากฏการณ์ที่เป็นไปโดยธรรมชาติ ในเชิงนามธรรม จะเน้นตอบสนองความรู้สึก อารมณ์ ความพอใจ ประสบการณ์ หรือความสามารถเฉพาะตัวของผู้คิด โดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงเพื่อการอธิบายเป็นสำคัญเน้นผลผลิตที่ปรากฏในการตอบสนองทางอารมณ์ และความรู้สึกร่วมกันมากกว่ากระบวนการของการสร้างสรรค์นั้น

ความคิดสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาจะต้องเป็นกรณีที่มีการจินตนาการหรือคาดการณ์ของปัญหาเป็นการล่วงหน้ารวมทั้งการเสนอวิธีการแก้ปัญหาหรือการหาคำตอบที่ไม่เป็นลักษณะธรรมดาอย่างปกติที่เคยกระทำมาแล้ว ผู้แก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์มักจะทำให้เกิดผลงานที่มีคุณค่าเกินความต้องการและประโยชน์ขั้นพื้นฐานของสิ่งกระทำและคิดเสมอ

กระบวนการออกแบบนาฏยประดิษฐ์

1. การเปิดความคิดและการสร้างแนวคิด

การเริ่มทำการใด ๆ ที่เป็นของใหม่ต่างไปจากของเดิม ต้องเปิดความคิดให้กว้างเพื่อหาช่องทางให้สิ่งใหม่ ๆ ไหล เข้ามาในสมอง มิฉะนั้นก็ไม่อาจคิดให้มีสิ่งใหม่เกิดขึ้นได้ เพราะไม่รู้ว่าจะเอาความใหม่มาจากไหน การนำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาในสมองก็ต้องไตร่ตรองให้รอบคอบว่า จะเอาสิ่งใดมา

และนำมาทำอะไรเพื่ออะไร ดังนั้นต้องวางแนวคิดให้ชัดเจนเสียตั้งแต่แรกว่า ผลงานที่จะสร้างสรรค์นั้น เป็นแนวใด รัก โศก โกรธ เกลียด กลัว กล้า ฯลฯ

2. การวางเป้าหมาย

การสร้างสรรค์งานใหม่ต้องมีการวางเป้าหมายให้แม่นยำ ว่าทำอะไร ทำโดยใคร ทำไปทำไม ทำให้ใครดู ทำแล้วได้ประโยชน์อะไร ทำแล้วคุ้มค่าของเงิน เวลา คน ฯลฯ หรือไม่ การวางเป้าหมายต้องมีการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในเรื่อง คน ของ เงิน วิธีการ และการจัดการ นอกจากนี้ยังต้องคำนึงว่า ผลงานนั้นเมื่อแสดงออกไปแล้วจะถูกดองโดย บุคคล กาละ เทศะ หรือไม่ เพียงใด

3. การหาข้อมูล

การสร้างสรรค์ใด ๆ ต้องเริ่มด้วยการศึกษาหาข้อมูลมาเป็นปัจจัยในการคิดออกแบบ ข้อมูลบางอย่างก็มีสะสมมาในตนแล้วจากประสบการณ์ แต่ไม่เพียงพอต่อการคิดอะไรใหม่ ๆ การหาข้อมูลคือการค้นคว้าจากเรื่องราวในเอกสาร เช่น วรรณกรรม ธรรมะ ข่าวอาชญากรรม

4. การหาความบันเทิง

การหาข้อมูลเท่านั้นไม่เพียงพอที่คิดอะไรได้กว้างไกล เพราะข้อมูลส่วนใหญ่เป็นข้อความจากเอกสาร ที่ต้องใช้จินตนาการอย่างมากเพื่อให้เห็นเป็นภาพและเสียง ดังนั้น การหาความบันเทิงจากการศึกษาตัวอย่าง ด้วยการดูการฟัง ผลงานสร้างสรรค์ที่คนในวงการเขานับถือว่ามีคุณภาพ มีความหมายลึกซึ้ง มีมาตรฐานการแสดงสูง การศึกษาตัวอย่าง เป็นการสะสมแรงบันดาลใจอันเปรียบเสมือนการเติมพลังสมอง ไม่ใช่การลอกเลียน แต่ค้นหาให้ได้ว่าเขาฉลาดคิดได้อย่างไรจะได้จำความคิดของเขา มาประยุกต์กับการสร้างสรรค์ของตน

5. การสรุปความคิด-ทำบทบรรยาย

เมื่อได้ศึกษาข้อมูลและสิ่งบันเทิงใจพอสมควรแล้ว ก็ต้องสรุปเป็นความคิดของตนที่ยุติและชัดเจน จากนั้นก็เขียนเป็นบทบรรยายหรือสคริปต์เป็นเรื่องที่ต้องการให้ดำเนินไปตั้งแต่ต้นจนจบ บทบรรยายประกอบด้วยโครงเรื่อง การดำเนินเรื่องบุคลิกตัวแสดง การเข้าออกของตัวแสดง อารมณ์หลักของชุดที่แสดง อารมณ์ที่แปรไปในแต่ละช่วง การจบ การแปรแถว การตั้งซุ้ม ฯลฯ

6. การเลือก-ตัดต่อ-แต่งเพลง

การแสดงนาฏกรรมต้องเพลงและหรือเสียงประกอบ การทำเพลงมีหลายวิธี เช่น ใช้เพลงเดี่ยวที่ตรงหรือใกล้เคียงกับแนวคิด ใช้เพลงหลายท่อนมาตัดต่อให้เหมาะกับแต่ละช่วง หรือใช้เพลงที่แต่งขึ้นใหม่ นอกจากเพลงแล้วยังมีการใช้เสียงประกอบ เช่น เครื่องจังหวะ และเสียงพิเศษ หรือบางกรณีอาจใช้เพียงเสียงประกอบ จากอุปกรณ์การแสดง เช่น ร้องเท้าไม้ การใช้เพลงหรือเสียงพิเศษ อาจเพียงประกอบการสร้างอารมณ์ให้แก่การแสดง ไม่ได้ใช้เพื่อประกอบการเคลื่อนไหว

7. การวิเคราะห์เพลง

การรู้จักเพลงที่เลือกมาใช้เป็นอย่างดี จะทำให้การออกแบบการแสดงมีความสัมพันธ์เพลงจนสนิทเป็นเนื้อเดียวกัน ทำให้คนดูเพลิดเพลินทั้งการดูและฟัง อีกทั้งทำให้คนดูเห็นปัญหาของคนออกแบบว่า สามารถแยกแยะเสียงหลัก เสียงรอง เสียงประสานและจัดให้ตัวแสดงแต่ละตัวเคลื่อนไหวไปในลีลาและอารมณ์ที่เกาะเกี่ยวไปกับเสียงใดเสียงหนึ่งในบางช่วงเวลา และเคลื่อนไหวไปในท่าทางและอารมณ์ร่วมกันในบางเวลา

8. การออกแบบร่าง ชั้นที่ 1

แบบร่างเป็นสิ่งแรกที่คนออกแบบจะถ่ายทอดความคิดและเสียงเป็นภาพแบบร่างชั้นที่ 1 เป็นการกำหนดท่ารำและหรือท่าเต้นจำนวนหนึ่งที่เหมาะกับการแสดงนั้นทั้งรูปแบบของท่าและจำนวนท่า ท่าเหล่านี้ควรเป็นท่าที่คนแสดงรำหรือเต้นได้ดีที่สุดท่า 1 ท่า ประกอบด้วย 3 ท่าเริ่ม ท่าเชื่อม ท่าจบ เปรียบเสมือนคำพูด 1 คำท่า 1 ท่า สามารถแปรได้เป็นหลายทางหรือทิศทาง เช่น สูง ต่ำ หน้า หลัง ซ้าย ขวา ทะแยงมุม เอนลำตัวเป็นมุมต่าง ๆ และการบิดตัว เปรียบเสมือนการสร้างลายมือ ท่า 1 ท่า อาจใช้พลังมากหรือน้อยแล้วแต่กรณีเปรียบเสมือนการสร้าง เสียงวรรณยุกต์ แบบร่างชั้นที่ 2 เป็นการเรียงร้อยท่าต่าง ๆ หรือคำหลายคำให้เป็นวลี ที่สอดคล้องประสานกับเสียงและท่วงทำนองของแต่ละท่อนคนแสดงแต่ละคนอาจมีท่าเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ของตน และมีท่าร่วมกับตัวแสดงอื่น ๆ ณ เวลานั้น คนแสดงแต่ละคนอาจเข้า-ออกเวทีพร้อมกันบ้าง ต่างเวลากันบ้าง ในทิศทางเดียวกัน-ต่างกันบ้าง เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางภาพโดยรวม การออกแบบร่างชั้นที่ 3 เป็นการวางผังของการแปรแถวและการตั้งซุ้มการแปรแถวเปรียบเสมือนการออกแบบลายผ้า การตั้งซุ้มเปรียบเสมือนการยกดอก การสร้างลายและดอกเปรียบเสมือนการประพันธ์ที่ต้องมีจังหวะจะโคน มีช่องไฟ มีถี่ มีห่าง มีหนักเบา มีหนา มีบาง มีอ่อน มีแข็ง มีหยุด มีชะลอ มีเปลี่ยนทาง มีช้า มีเร็ว ฯลฯ

9. การแก้ไขแบบร่าง

การออกแบบที่ดีไม่ได้ยุติที่การทำแบบร่างเพียงครั้งเดียว เมื่อนำแบบร่างครั้งที่ 1 ไปทดลองแสดงดูก็จะพบข้อบกพร่อง เช่น ความไม่ลงตัว คนแสดงมีความสามารถจำกัด และอื่น ๆ ที่ไม่สามารถเห็นได้บนภาพร่าง คนออกแบบต้องนำข้อบกพร่องเหล่านั้นมาปรับให้ราบรื่นและลงตัว

10. การสรุปแบบ-ทำบทการแสดง

เมื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ แล้ว ก็จัดทำบทอธิบายการแสดงพร้อมภาพรูปด้าน-ผังพื้นโดยละเอียดการแสดงนาฏกรรมชุดหนึ่ง ๆ มักมีความยาวประมาณ ๘ นาที ซึ่งเป็นความยาวที่คนดูมีสมาธิกับการแสดงหนึ่งช่วงอย่างเต็มที่ แบ่งเวลาในการแสดงเป็นช่วง ๆ ละ 1 ห้องดนตรีหรือ 8 ตัวโน้ต คือประมาณ 8 วินาที จัด ท่า ทาง แถว ของแต่ละคนแสดงให้ลงกับแต่ละห้องหรือหลายห้อง ตามที่ออกแบบไว้ให้ชัดเจน กำหนดจุดที่มีการตั้งซุ้ม กำหนดรูปแบบการเริ่ม ตำแหน่งและรูปแบบโคลแมกซ์ และรูปแบบการจบ

11. การประชุมอธิบายงาน

การสร้างงานนาฏกรรมเป็นการทำงานเป็นกลุ่ม ผู้ออกแบบ ต้องสื่อความคิดของแบบที่ตนออกนั้นให้ผู้ร่วมงานทราบอย่างละเอียดชัดเจน และต้องรับฟังความคิดของเขาเหล่านั้นด้วย เพื่อปรับแบบให้เป็นที่ไปตามแนวคิด ของผู้ออกแบบที่ตั้งไว้ได้จริง ในลำดับนี้ผู้ร่วมงานทุกคนควรมีบทบาทการแสดงไปศึกษาและใช้ปัญหาทางจัดข้อสงสัย ในรายละเอียดของการทำงานระหว่างตนกับผู้ออกแบบ และกับผู้ร่วมงานในหน้าที่ต่าง ๆ

12. การหัดทำและทางแก่ผู้แสดง

ท่าที่คนออกแบบคิดขึ้นอาจแปลกไปจากที่เคยแสดงมาก่อน หรือมีรายละเอียดบางอย่างที่เป็นลักษณะเฉพาะของแบบที่ออก ดังนั้นคนออกแบบต้องบอกคนแสดงตั้งแต่แรก เรื่องนี้อาจเปรียบได้กับการกำหนดแบบตัวอักษรที่ต้องการใช้ว่า เป็นตัวอักษรแบบมีหัว แบบตัวเอน แบบมีหางยาว แบบตัวกลม ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อมิให้คนแสดงทำท่าที่หลุดออกไปจากกรอบของแบบที่กำหนด ทางในที่นี้คือ ผังทิศทางการเคลื่อนไหวของคนแสดงแต่ละคนแต่ละกลุ่มว่าจะไปในทิศทางใด จากจุดใดไปยังจุดใด ด้วยเส้นตรง คดเคี้ยว หักมุมตรงไหน สวนหรือปะทะ

13. การทำบทกำกับเวที

การทำบทกำกับเวที เป็นการกำหนดลำดับหรือคิวของคนแสดง เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์การแสดง ฉาก อุปกรณ์ฉาก แสงสี เสียง ฯลฯ ที่มาจากการซ้อมรวมเพื่อให้แม่นยำเวลาแสดง

14. การซ้อมรวม

การซ้อมรวมกับพื้นที่จริง เป็นการมองภาพรวมครั้งสำคัญ เพื่อปรับปรุงจุดบกพร่องที่เกิดจากรายต่อของแต่ละส่วนของการแสดงให้ราบรื่นการซ้อมรวมเปรียบเสมือนการร่างภาพคร่าว ๆ ลงบนกระดาษ ให้เห็นองค์รวมว่าความคิดและจินตนาการในสมอนั้น ปรากฏเป็นจริงต่อสายตาอย่างคร่าว ๆ ได้อย่างไร ก่อนการปรับแก้และลงรายละเอียด

15. การซ้อมรวมเพื่อพัฒนาละเอียด

การซ้อมรวมเพื่อพัฒนารายละเอียด เป็นการปรับปรุงรายละเอียด ณ จุดสำคัญ เช่น ตำแหน่งระยะต่อระยะเคียงทิศคนเต้นกับคิวแสงไม่ลงตัว คิวออกเข้าเวทีไม่พร้อมกัน ตั้งซุ้มไม่ราบรื่น หรือมีจุดที่ทำท่าซ้ำ ๆ กันมากเกินไป หรือมีหลายท่าเกินไป หรือยังสื่อความหมาย-อารมณ์ไม่ชัดเจน การเปลี่ยนอารมณ์จากช่วงหนึ่งไปอีกช่วงหนึ่งไม่สัมพันธ์กับอารมณ์เพลง เป็นต้น การพัฒนารายละเอียดเปรียบเสมือนการพิสูจน์อักษรครั้งสุดท้ายก่อนพิมพ์

16. การซ้อมแต่งกาย อุปกรณ์แต่งกายจริง

เครื่องแต่งกายและอุปกรณ์แต่งกายจริง อาจเป็นเรื่องใหม่ของคนแสดงเช่นการนุ่งโจงกระเบน การถือร่ม การถือดาบ การสวมกระโปรงสุ่มขนาดใหญ่ การใช้พัด การใช้พลอง เหล่านี้ อาจใช้ของ

ปลอมเพื่อฝึกซ้อมตอนต้น แต่บัดนี้ต้องใช้ของจริงเพราะรูปแบบ ขนาด และน้ำหนักจะต่างกันมาก คนแสดงอาจทำได้ไม่ดีเพราะไม่คุ้นเคย และอาจทำผิดพลาดเมื่อแสดงจริง

17. การซ้อมฉาก อุปกรณ์ฉากจริง

ฉากและอุปกรณ์ฉากเป็นส่วนสำคัญในการสร้างบรรยากาศและมาของการแสดง แทนต่างระดับ บันได ทางลาด แผงบัง เชือก ลูกกรง ตาข่าย ฯลฯ ล้วนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมนาฏกรรมให้มีหลากหลายมิติว่าการเคลื่อนไหวในแนวราบเท่านั้น การจัดวาง การนำเข้าออก ฉากและอุปกรณ์ ผนวกที่เป็นเรื่องที่ต้องซ้อม ต้องทำเครื่องหมายต้องกำหนดว่าเอกขึ้นไหนเข้าหรือออกเมื่อใดอย่างไรคนฉากใดรับผิดชอบขึ้นไหน ทั้งนี้เพื่อมิให้ขัดกันเองหรือกระทบเส้นทางคนแสดง

18. การซ้อมเทคนิค แสงสี เสียง

แสง สี เสียง เทคนิคพิเศษ เป็นขั้นตอนที่จะทำให้การแสดงสมบูรณ์ มีสี มีเงา ทำให้มีความลึก มีความขลัง มีความสมจริงคนแสดงกับคนเทคนิคต้องทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดเป็นพิเศษเพราะทั้งสองฝ่ายต้องดำเนินตามคิวไปพร้อมกันตั้งแต่ต้นจนจบ เริ่มต้นด้วยฝ่ายแสงเสียง ทำตามความต้องการของฝ่ายแสดง และให้คำแนะนำในกรณีที่ มี ข้อจำกัดด้านเทคนิคที่ฝ่ายการแสดงต้องปรับตามฝ่ายเทคนิคบ้าง ในขณะที่แสดงนั้นคนแสดงต้องแม่นยำในตำแหน่งต่าง มิฉะนั้นก็พลาดคิวแสงหรือเสียง

19. การซ้อมใหญ่

การซ้อมใหญ่เป็นการประกอบปัจจัยการแสดงทุกอย่างเข้าด้วยกัน โดยดำเนินตามบทกำกับเวทีเป็นหลัก เพื่อดูองค์รวมของการแสดงเพื่อปรับปรุงแก้ไขก่อนการแสดงจริง การซ้อมใหญ่บางครั้งจะเชิญบุคคลสำคัญหรือผู้เชี่ยวชาญที่อาจให้ข้อคิดเห็นติชม ในประเด็นที่อาจคาดไม่ถึง จะได้แก้ไขได้ทัน นอกจากนี้อาจจัดเป็นรอบซ้อมมวลชนเพื่อให้เวลาไปทำข่าวถึงคนดู การซ้อมใหญ่อาจมีคนดูกลุ่มเป้าหมายจำนวนหนึ่งที่เชิญมาเพื่อทดสอบความสำเร็จของผลงานในเบื้องต้น

20. การแสดงจริง

การแสดงจริง เป็นสิ่งที่พิสูจน์ผลงานต่อคนดู แต่ในการแสดงจริงมักมีเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึงเกิดขึ้นเสมอ เช่นระบบเสียง แสง การลำเลียงสัมภาระ ฯลฯ การวางแผนแก้ปัญหาไว้ล่วงหน้าเป็นสิ่งต้องเตรียม หากเกิดขึ้นจริงจะได้ไม่ตื่นตระหนก และมีสติแก้ไขได้ทันที

21. การบันทึกวีดิทัศน์

การบันทึกวีดิทัศน์ของการแสดงควรทำหลังการแสดงจริง เพราะการแสดงจริงเป็นการแสดงบนเวที อาจมีเสียงจากคนดูแทรก มีคนดูลุกนั่งบังกล้อง มีบางมุมที่กล้องเคลื่อนไหวไม่ทัน และมีบางขณะที่คนแสดงอาจปฏิบัติได้ไม่สมบูรณ์ การบันทึกวีดิทัศน์ ต้องแบ่งการแสดงเป็นช่วงสั้น ๆ โดยบันทึกเสียงเป็นหลักไว้ก่อน จากนั้นก็ดำเนินการแสดงเป็นลำดับไป การแสดงผ่านทางวีดิทัศน์ ต่าง

จากการแสดงบนเวทีหลายประการ คือ มุมกล้องที่ทำให้ภาพดูงาม แสงที่กล้องบันทึกได้งาม มุมกล้องที่คนดูหน้าเวทีไม่เห็น ฯลฯ

22. การประเมินผล

การแสดงนาฏกรรม มีเป้าหมายที่สื่อสารกับคนดูทั้งอรรถและรส คือเนื้อหาและอารมณ์ ดังนั้นการประเมินผลของการแสดงจึงเป็นการตรวจสอบว่า คนดูได้รับในสิ่งต่าง ๆ ที่คนทำนำเสนอหรือไม่แค่นั้นเพียงใด ดังนั้นแบบประเมินจึงต้องตั้งคำถามคนดูให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้แต่แรก ดังนี้ ดูแล้วได้ประเด็นที่นำเสนอที่ประเด็นอะไรบ้าง และประเด็นนั้นสำคัญต่อความคิดหรือการกระทำของท่านไม่เพียงใด อีกทั้งท่านจะนำประเด็นเหล่านั้นไปพูดคุยหรือบอกต่อหรือไม่ ศิลปะและเทคนิคที่นำเสนอเหมาะสมในแง่ความคิดและความงามหรือไม่เพียงใด การประเมินทำได้ทั้งแบบสอบถามที่จะได้คำตอบทางกว้างและการจัดกลุ่มสนทนาหลังการแสดง ซึ่งจะได้สัมภาษณ์ทางลึก

3.แนวคิด กระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม (Modern popular culture)

1. ความหมายของกระแสวัฒนธรรมนิยม

ความหมายของวัฒนธรรมกระแสนิยมมีความแตกต่างกันเนื่องจากวิถีคิดและทฤษฎี ในที่นี้อาจแยกความหมายสำคัญๆ ได้เป็น 3 ประเภท คือ

- 1) วัฒนธรรมของมวลชน
- 2) วัฒนธรรมจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
- 3) วัฒนธรรมของภาพมายา

วัฒนธรรมมวลชน

วัฒนธรรมกระแสนิยมที่หมายถึงวัฒนธรรมของมวลชน (mass culture) เป็นประเด็นที่นักวิชาการในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 ให้ความสนใจ เนื่องจากช่วงเวลานี้ได้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม มีการขยายตัวของการผลิตสินค้าเพื่อมวลชนจำนวนมาก สินค้าถูกทำให้เหมือนกันเพื่อตอบสนองคนที่ต้องการบริโภค เมื่อมีการขยายตัวออกไปเรื่อย ๆ คนต้องการความสะดวกสบาย สินค้าในอุตสาหกรรมจึงมีความจำเป็น วัฒนธรรมแบบนี้จึงถูกมองว่าเป็นวัฒนธรรมบริโภคภายใต้ระบบตลาดและทุนนิยม โดยเฉพาะในสังคมอเมริกัน มีการผลิตสินค้าออกสู่ท้องตลาดโดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นมวลชนที่มีฐานะและรายได้ใกล้เคียงกัน กระแสการบริโภคสินค้าในสังคมอเมริกันถูกนำไปเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทางการเมืองของอเมริกันที่ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพเป็นสังคมประชาธิปไตยที่อาศัยเสียงของประชาชนในการเลือกตั้ง ปราชญ์การณดังกล่าวสะท้อนให้

เห็นว่า วัฒนธรรมกระแสนิยมเกี่ยวพันกับระบบทุนนิยม การผลิตสินค้าในอุตสาหกรรม และการเมืองแบบประชาธิปไตย

อาจกล่าวได้ว่า นักวิชาการในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 สนใจประเด็นทุนนิยมในสังคมอเมริกัน มีคำเรียกว่า “การทำให้เป็นอเมริกัน” (Americanization) สะท้อนปรากฏการณ์ของวัฒนธรรมมวลชนที่มีอเมริกาเป็นศูนย์กลาง วัฒนธรรมอเมริกันมีอิทธิพลเหนือวัฒนธรรมอื่นในโลก โดยมีการอ้างเหตุผลว่าวัฒนธรรมนิยม มีประวัติศาสตร์และสถาบันทางสังคมในอเมริกา นอกจากนั้นสังคมอเมริกันยังเป็นตัวแทนของหัวก้าวหน้า ตรงข้ามกับอนุรักษนิยมในอังกฤษในศตวรรษที่ 50 ในยุคนี้ วัฒนธรรมกระแสนิยมคือความฝัน (public fantasy /dream world) เนื่องจากสินค้าและบริการต่าง ๆ ถูกผลิตออกมาเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ทำให้ประชาชนพบความสะดวกสบาย เช่น มีรถยนต์ขับ มีโทรศัพท์ใช้ มีวิทยุฟัง มีเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เครื่องสำอาง เครื่องใช้ในครัวเรือน เฟอร์นิเจอร์ ซึ่งช่วยให้ชีวิตง่ายขึ้น

หลักการของการผลิตสินค้าในระบบอุตสาหกรรม ประกอบด้วยการทำให้มีมาตรฐานเดียวกัน เหมือนกัน ผลิตได้ซ้ำกันหลายครั้ง ตอบสนองรสนิยมคนจำนวนมากได้ การบริโภคสินค้าตามท้องตลาดจึงเป็นรูปแบบชีวิตที่เกิดขึ้นใหม่โดยมีอเมริกาเป็นตัวอย่าง ซึ่งชาวอังกฤษจะมองว่าวัฒนธรรมอเมริกันเป็นสิ่งที่กำลังบั่นทอน และทำลายความงามของจารีตประเพณีและงานศิลปะของชนชั้นสูง สังคมอเมริกันจะถูกมองว่าเป็น “บ้านเกิด” ของการปฏิวัติจากมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมวลชนกลายเป็นพวกแรงงานและกรรมกรที่ไร้ระเบียบกฎเกณฑ์ ไร้รสนิยม และไม่มีการศึกษา มวลชนในสายตาของชนชั้นสูงจึงเป็นพวกอันตราย เป็นนักเลงแล อาชญากร ลอว์เรนซ์ เลวิน กล่าวว่า วัฒนธรรมชั้นสูง หรือ Highbrow หมายถึงวัฒนธรรมที่ตั้งเดิมของผู้ปกครองที่มีก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม ส่วนวัฒนธรรมชั้นกลาง เกิดขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา เมื่อระบบการผลิตภาคอุตสาหกรรมขยายตัวมากขึ้น ทำให้ชีวิตผู้คนถูกแบ่งเวลาว่า อะไรคือ ”งาน” อะไรคือ ”เวลาว่าง” เวลาว่างของพวกเขาชั้นแรงงานจึงมักจะเป็นเรื่องของการแสวงหาความสำราญ เช่น ดื่มสุราในร้านเหล้า จนกลายเป็นภาพที่น่ากลัวของชนชั้นสูง วัฒนธรรมกระแสนิยมของมวลชนจึงอยู่ตรงข้ามกับวัฒนธรรมชั้นสูง

ตัวอย่างนักวิชาการที่มองวิถีชีวิตของกรรมกรและแรงงานในแง่ลบ ได้แก่ แมทธิว อาร์โนลด์ (Matthew Arnold) เขานิยามความหมายของวัฒนธรรมเป็นสี่แนวทาง แนวทางที่หนึ่ง หมายถึงความสามารถที่จะหยั่งรู้ว่าอะไรดีที่สุด ความหมายที่สอง หมายถึงสิ่งที่เรียกว่าดีที่สุด ความหมายที่สามหมายถึงความรู้สึนึกคิดต่อสิ่งที่ดีที่สุด และความหมายที่สี่ หมายถึงการทำในสิ่งที่ดีที่สุด วัฒนธรรมนิยมในความคิดของอาร์โนลด์เกิดจากชนชั้นแรงงาน วัฒนธรรมแบบนี้ถูกเรียกว่า anarchy หรือ การไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ วัฒนธรรมนิยมตามความเชื่อนี้จึงเป็นสิ่งที่ไม่ดี อาร์โนลด์เชื่อว่าวัฒนธรรมมีหน้าที่ควบคุมจัดการความไร้ระเบียบต่างๆในสังคม เช่น ควบคุมกรรมกรแรงงานที่

ขอบทะเลาะวิวาท ไร้มารยาท ชนชั้นแรงงานนี้เป็นพวกคนชั้นต่ำสุดในสังคม เรียกว่า populace ถัดขึ้นไปคือพวกชนชั้นกลาง เรียกว่า philistines ชั้นบนสุดคือผู้ปกครองหรือ barbarians คำอธิบายของอาร์โนลด์เกิดขึ้นมาในช่วงเวลาที่สังคมกำลังเผชิญปัญหาเกี่ยวกับชนชั้นแรงงาน ที่สร้างความไร้ระเบียบไปทั่ว วิธีแก้ปัญหาคือให้แรงงานได้เรียนหนังสือ เพราะการเรียนจะทำให้แรงงานมีวัฒนธรรม เมื่อคนเริ่มมีวัฒนธรรมก็จะทำให้การปกครองสมบูรณ์ ความเป็นรัฐจะเกิดขึ้นตามมา รัฐในความคิดของอาร์โนลด์คือรัฐที่ปกครองแบบประชาธิปไตย

คนต่อมา เอฟ อาร์ เลียวิส(F.R.Leavis) เลียวิสได้รับอิทธิพลทางความคิดจากอาร์โนลด์ ซึ่งนำมาอธิบายปรากฏการณ์ในศตวรรษที่ 20 เขาเชื่อว่าวัฒนธรรมกำลังเสื่อมโทรมลงเรื่อยๆ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นเรื่องของคนกลุ่มเล็กๆซึ่งมีอำนาจในการควบคุม จัดระเบียบ สร้างกฎเกณฑ์เพื่อธำรงรักษาสິงดีงามให้ดำรงอยู่ได้ เมื่อคนกลุ่มนี้ควบคุมระเบียบไม่ได้ ผู้ชนก็จะลุกฮือขึ้นมาสร้างความวุ่นวายไปทั่ว และก่อกวนให้วัฒนธรรมที่ดีงามเสื่อมสลาย วัฒนธรรมมวลชนจึงเป็นอันตราย แนวคิดของเลียวิสนำไปสู่การผลักดันให้มีการใช้อำนาจควบคุมปราบปรามประชาชน สิ่งที่น่ากลัวสำหรับเลียวิสก็คือการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะการปกครองแบบนี้จะทำให้มวลชนเข้ามาแทรกแซงระเบียบที่ดีงาม และมวลชนก็คือคนที่ไร้สติปัญญาและไม่มีวัฒนธรรม

เลียวิสได้ยกตัวอย่างประเทศอังกฤษ เมื่อเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้เกิดความปั่นป่วนทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมถูกแบ่งออกเป็นสองด้าน ด้านหนึ่งเป็นของผู้ปกครองที่ธำรงรักษาระเบียบ อีกด้านหนึ่งเป็นของมวลชนที่ไร้การศึกษา บริโภคสินค้าตามท้องตลาด สินค้าเหล่านั้นเหมือนกับยาเสพติด เช่น นิยามชวนฝัน ภาพยนตร์ฮอลลีวูด รายการวิทยุ ที่ทำลายความดีงามทางศีลธรรม การโฆษณาสินค้าเปรียบเสมือนเชื้อโรคทางวัฒนธรรม เพราะคำพูดในการโฆษณาเต็มไปด้วยอารมณ์ที่ควบคุมไม่ได้ วัฒนธรรมที่เลียวิสยกย่อง คือวัฒนธรรมอังกฤษในสมัยราชินีอเลิซาเบธ เป็นยุคทองของวัฒนธรรม และเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่แท้จริง เลียวิสชื่นชมสังคมชนบทที่เต็มไปด้วยจารีตประเพณี และชุมชนรักใคร่ปรองดองกัน แต่เมื่อเกิดระบบอุตสาหกรรม ทำให้ชุมชนชนบทล่มสลาย ผู้คนเสื่อมศีลธรรม

ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เบอร์นาร์ โรเซนเบิร์ก(Bernard Rosenberg) อธิบายว่าสังคมอเมริกันถูกทำลายลงเพราะวัฒนธรรมมวลชน วัฒนธรรมมวลชนทำลายรสนิยม และเต็มไปด้วยความโหดร้ายทารุณ ดไวท์ แม็คโดนัลด์(Dwight Macdonald) เขียนทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมมวลชน และโจมตีว่าเป็นวัฒนธรรมของกาฝาก (parasitic culture) ซึ่งคอยบ่อนทำลายวัฒนธรรมชั้นสูงให้ตายไปทีละน้อย แม็คโดนัลด์ไม่คิดว่าสังคมอเมริกันคือสังคมของวัฒนธรรมมวลชน แต่สังคมในสหภาพโซเวียตคือสังคมวัฒนธรรมมวลชน เออร์เนสต์ แวน เดอ แฮก (Ernest van de Haag) อธิบายว่าวัฒนธรรมมวลชนคือการถดถอยของสังคม การใช้ชีวิตอยู่ของมวลชนคือความว่างเปล่า ไร้แก่นสาร เป็นการทำตามความพอใจ ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับคำอธิบายข้างต้น ได้แก่ เลสลีย์ ฟิตเลอร์

(Leslie Fiedler) กล่าวว่าวัฒนธรรมมวลชนเกิดขึ้นได้ทุกแห่ง เพราะการเผชิญปัญหาของวัฒนธรรมจารีตประเพณีเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ พิตเลอร์เชื่อว่าวัฒนธรรมมวลชนคือวัฒนธรรมกระแสนิยมที่ไม่ต้องการแหล่งอ้างอิง ไม่มีที่มา หรือ ไม่มีแหล่งกำเนิดที่ชัดเจน การโจมตีวัฒนธรรมมวลชน ก็คือความหวาดกลัวในสิ่งที่ผิดแปลกไปจากจารีตประเพณี พิตเลอร์คิดว่าวัฒนธรรมอเมริกันเป็นวัฒนธรรมของการแบ่งช่วงชั้นและมีความหลากหลาย

ข้อจำกัดของการอธิบายในแนวนี้ก็คือ การนิยามว่ามวลชนคือกลุ่มคนที่คิดเหมือนกัน ทำอะไรเหมือนกันทุกอย่าง ซึ่งในทางปฏิบัติมวลชนมีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งเพศ วัย ฐานะ ชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา และความเชื่อ การนิยามวัฒนธรรมมวลชนจึงมีข้อจำกัดมาก หากพิจารณาจากฐานคิดของนักวิชาการเช่น เลย์วิส จะพบว่ามีฐานคิดที่มองวัฒนธรรมกระแสนิยมในเชิงลบ และเป็นมุมมองจากชนชั้นนำที่ประณามชีวิตของชนชั้นล่าง ชนชั้นนำคิดว่าวัฒนธรรมของตัวเองเท่านั้นที่ดีที่สุด ไม่ว่าจะเป็นศิลปะหรือการบริโภค ศิลปะของชนชั้นสูงถูกยกย่องว่าเป็นศิลปะที่แท้จริง แตกต่างจากศิลปะมวลชนที่ไร้ความงามและสุนทรีย์ ปัญหาอยู่ที่ว่าความงามเป็นสิ่งที่ถูกนิยามมาจากสังคม ไม่มีสิ่งใดที่เรียกว่าความงามที่แท้จริง หรือสมบูรณ์ที่สุด การศึกษาวิจัยในระยะหลังพบว่าวัฒนธรรมไม่อาจแบ่งแยกได้อย่างชัดเจนว่าแบบไหนคือวัฒนธรรมของชนชั้นสูงแน่ๆ หรือของชนชั้นล่างแน่ๆ หากแต่วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลง และหยิบยืมจากแหล่งแตกต่างอยู่ตลอดเวลา

อีกประเด็นหนึ่งคือ การบริโภคสินค้าของมวลชนมีเงื่อนไขอยู่ที่ประสบการณ์ของบุคคล แต่ละคนล้วนมีความเชื่อและทัศนคติต่อสินค้าต่างกันไป สินค้าอย่างเดียวกันอาจมีความหมายต่างกัน บุคคลจึงมีสิทธิเลือกและคิดต่อสินค้ามากกว่าที่จะทำตามแบบคนอื่นเหมือนหุ่นยนต์ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สินค้าที่ถูกกำหนดมาตรฐานมาจากนายทุนหรือผู้มีบทบาทชี้นำความคิดมิใช่สินค้าที่ตายตัว มวลชนที่บริโภคสินค้านี้ได้ตกอยู่ใต้อิทธิพลความคิดของนายทุนแบบเบ็ดเสร็จ ในขณะเดียวกันมวลชนในแต่ละพื้นที่ ต่างยุคสมัยก็ย่อมจะมีลักษณะที่ต่างกันไป จึงไม่อาจยืนยันได้ว่ามวลชนในปลายศตวรรษที่ 19 จะเหมือนกับมวลชนในปัจจุบัน ทฤษฎีเรื่องวัฒนธรรมมวลชนมองประชาชนเป็นเหมือนเหยื่อที่ถูกกระทำแต่เพียงฝ่ายเดียว จนทำให้มองไม่เห็นว่าคุณแต่ละคนมีความคิดของตัวเอง มีทางเลือก การหลีกเลี่ยง และวิธีการต่อรองกับผู้มีอำนาจในหลายวิถี ปัจจุบันพบว่าทฤษฎีมวลชนไม่สามารถนำมาอธิบายกลยุทธ์ทางการตลาดสมัยใหม่ได้อีกต่อไป เพราะนักวางแผนการตลาดเลือกกลุ่มเป้าหมายต่างกัน สินค้าจึงถูกผลิตเพื่อตอบสนองรสนิยมของคนต่างกลุ่ม “มวลชน” ในแนวคิดเดิมๆจึงไม่สอดคล้องกับความหลากหลายของกลุ่มคน และ แรงจูงใจในฐานะที่บุคคลไม่ได้เป็นผู้รับแต่เพียงฝ่ายเดียว

จอห์น ฟิสค์(John Fiske) ให้ความสำคัญกับตัวตนของผู้บริโภคที่เป็นประชาชน เพราะประชาชนคือผู้กระทำต่อสินค้า มีบทบาทในการใช้สินค้าตามความต้องการ

พฤติกรรมจากการบริโภคสินค้าในชีวิตประจำวันคือวัฒนธรรมที่ประชาชนมีส่วนร่วมสร้างและขับเคลื่อน อย่างไรก็ตาม มีผู้ลุกขึ้นมาตั้งคำถามต่อความคิดของฟิสิกส์ว่าให้ความสำคัญกับผู้บริโภคมากเกินไป เพราะประชาชนไม่มีอำนาจมากพอที่จะสร้างหรือกระทำตามใจตัวเอง ยังมีอำนาจอื่นๆเข้ามาควบคุมประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการขับเคลื่อนพฤติกรรมกรรมการบริโภค มิได้หมายความว่าประชาชนมีอำนาจ แต่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมได้โดยการประนีประนอม ต่อรองกับอำนาจที่เหนือกว่า ปัญหาของการโต้แย้งระหว่างผู้ที่เชื่อว่าประชาชนถูกรอบงำอย่างเบ็ดเสร็จ กับผู้ที่เชื่อว่าประชาชนมีสิทธิเลือกและทำตามใจตัวเอง ข้อโต้แย้งนี้อาจไกล่เกลี่ยด้วยการเปิดพื้นที่ใหม่ของการวิเคราะห์วัฒนธรรมกระแสนิยมว่าเป็นสิ่งที่ไม่ได้มีรากที่แท้จริง หากแต่เป็นการเชื่อมโยง ปรับแต่ง และหยาบความหมายมาจากคนหลายกลุ่มดังเช่นแนววิเคราะห์ของนักคิดในแนวโพสต์มอดิร์น

วัฒนธรรมจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ความหมายของวัฒนธรรมกระแสนิยมที่มาจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ มีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับวัฒนธรรมมวลชน เนื่องจากกระบวนการผลิตในระบบอุตสาหกรรมสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มคนสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งเป็นนายทุนหรือเจ้าของกิจการ กับกลุ่มแรงงานที่เป็นมวลชนจำนวนมาก คนกลุ่มแรกคือผู้ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจ มีอำนาจทางการผลิต และสามารถชี้นำทางความคิด ส่วนพวกแรงงานเป็นพวกที่ยากจน ไม่มีอำนาจและถูกควบคุมในระบบทุนนิยม ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับแรงงานนี้เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งนักคิดในสกุลแฟรงก์เฟิร์ตเชื่อว่าแรงงานจะถูกเอารัดเอาเปรียบ ในขณะที่นายทุนจะได้ประโยชน์ การศึกษาวัฒนธรรมนิยมของกลุ่มที่เรียกว่า Frankfurt School มีนักคิดสำคัญหลายคน ได้แก่ แมกซ์ ฮอร์กไฮเมอร์ (Max Horkheimer) ,ธีโอดอร์ ออดอร์โน(Theodor Adorno) ,วอลเตอร์ เบนจามิน(Walter Benjamin) , ลีโอ โลเวนธัล (Leo Lowenthal) และ เฮร์เบิร์ต มาร์คัส(Herbert Marcuse) ในปี ค.ศ.1947 ฮอร์กไฮเมอร์และอดอร์โน เสนอแนวคิดเรื่อง “อุตสาหกรรมวัฒนธรรม” (Culture Industry) โดยกล่าวว่าผลผลิตจากอุตสาหกรรมวัฒนธรรมเกิดมาจากการทำให้เหมือนกัน เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ และนิตยสาร นักวิชาการที่มีบทบาทในการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ได้แก่ แอนโทนิโอ แกรมสกี (Antonio Gramsci) มาอธิบายวัฒนธรรมกระแสนิยม ประเด็นที่ถูกยกมาคือ Hegemony หมายถึงวัฒนธรรมที่มาจากผู้นำทางความคิด และพยายามสร้างอิทธิพลต่อคนกลุ่มอื่นๆ ผู้ที่เชื่อทฤษฎีนี้ อธิบายว่าวัฒนธรรมกระแสนิยมคือวัฒนธรรมการต่อสู้ดิ้นรนระหว่างผู้ที่ถูกกดขี่ กับผู้มีอำนาจเหนือกว่า ผู้นำทางความคิด ได้แก่ นักปราชญ์ หรือผู้มีการศึกษา เป็นผู้นำทางสติปัญญาซึ่งดำรงอยู่ในสาขาอาชีพต่างๆ คนเหล่านี้ทำหน้าที่ควบคุมและจัดระเบียบสังคม หรือกลุ่มคน เป็นผู้ที่มิบทบาท เป็นผู้นำกลุ่ม สามารถชี้นำความคิดและการตัดสินใจ ต่อมาผู้นำแนวคิดนี้ไปอธิบายสถาบันที่มีบทบาทชี้นำความคิดด้วย เช่น สถาบันครอบครัว การเมือง สื่อมวลชน ศาสนา การศึกษา เป็นต้น

วัฒนธรรมกระแสนิยมในกรอบนี้ หมายถึงพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้
อยู่ใต้อำนาจกับผู้ใช้อำนาจ หรือเป็นความสัมพันธ์ระหว่างการกดขี่กับการต่อต้านซึ่งเกิดขึ้นมาทุกยุค
ทุกสมัย แกรมซีเรียกความสัมพันธ์นี้ว่าความสมดุลที่ประนีประนอม (compromise equilibrium)
กระบวนการอ้างอำนาจการชี้นำของนักปราชญ์ จะดำเนินต่อไปจนกว่าจะมีนักปราชญ์อื่นเข้ามา
แทนที่

แกรมซีได้วางรากฐานแนวคิดเกี่ยวกับเรื่อง Hegemony ซึ่งมีอิทธิพลต่อ
การศึกษาแบบ “วัฒนธรรมศึกษา” (Cultural Studies) วัฒนธรรมศึกษาเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม
ครั้งแรกในอังกฤษ ในทศวรรษที่ 50 มีมหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮมเป็นศูนย์กลางการศึกษา วิธี
การศึกษาใช้ความรู้แบบสหสาขาวิชามาอธิบายวัฒนธรรม จึงไม่มีทฤษฎีตายตัว ความพยายามของ
วัฒนธรรมคือการอธิบายลักษณะวัฒนธรรมเฉพาะที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน เช่น วิทย์ โทรทัศน์
ภาพยนตร์ ดนตรี ศิลปะ การแสดง การเดินร่ำ แพชั่น ฯลฯ ในทศวรรษที่ 70 เมื่อแนวคิด hegemony
ปรากฏขึ้น ทำให้การศึกษาวัฒนธรรมหันมาสนใจเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มคนที่มี
บทบาทชี้นำทางสังคม กับคนที่อยู่ใต้อำนาจ ความสัมพันธ์นี้ดำเนินไปบนฐานของการผลิตและการ
บริโภค ภายใต้ระบบทุนนิยม ปัจจุบันนี้มีการยอมรับว่าผู้ที่อยู่ใต้อำนาจมิใช่ผู้ที่ไร้การตอบโต้ แต่มีส่วน
ผลักดันและสร้างความหมายของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นด้วย

นักคิดที่มีอิทธิพลอีกคนหนึ่งคือ ธีโอดอร์ ออดอร์โน (Theodor Adorno)
อดอร์โนตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมในระบบทุนนิยม โดยเฉพาะสินค้าและมูลค่า
ของการแลกเปลี่ยน เขาอธิบายว่าแรงงานในระบบทุนนิยมจะแสดงพื้นที่ทางสังคมด้วยการผลิต
สินค้า นายทุนจะสัมพันธ์กับแรงงานโดยกระบวนการผลิตสินค้าที่มีแรงงานเป็นผู้ผลิต ความสัมพันธ์
ระหว่างนายทุนกับแรงงานจึงมาจากการผลิต อดอร์โนนำความคิดของมาร์กซ์เรื่อง คุณค่าของการ
แลกเปลี่ยน(exchange value) กับคุณค่าของการใช้งาน (use value) มาอธิบายสภาพสังคมของทุน
นิยม อดอร์โนเชื่อว่าคุณค่าของการแลกเปลี่ยน คือราคาของสินค้ากลายเป็นสิ่งที่ทุนนิยมยกย่อง และ
มีความสำคัญมากกว่าคุณค่าของการใช้งาน ตัวอย่างการศึกษาผลงานเพลง อดอร์โนกล่าวว่า ดนตรี
สมัยใหม่กลายเป็นสินค้าที่ผลิตออกมาตอบสนองความต้องการของตลาด บทเพลงทั้งหลายจะถูกสร้าง
ขึ้นมาด้วยทำนองที่เหมือนกันๆเพื่อเอาใจคนฟังที่นิยมเสียงเพลงแบบเดียวกัน เพลงจึงเป็นสินค้าที่มี
ราคา ทั้งๆที่อาจเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต

อดอร์โนชี้ให้เห็นว่าอุตสาหกรรมดนตรีได้สร้างมาตรฐานกลางขึ้นมา
โครงสร้างของตัวโน้ต หรือจังหวะในบทเพลงต่างๆเหมือนกัน เปลี่ยนแต่เพียงเนื้อร้อง อดอร์โนเรียก
อุตสาหกรรมดนตรีว่า “ปัจเจกเทียม” (pseudo-individualization) หมายถึงการฟังดนตรีของ
ผู้บริโภค ซึ่งผู้บริโภคเชื่อว่าบทเพลงคือตัวตนของเขา บทเพลงที่ผลิตเป็นสินค้าคือการทำให้คน
หลงเชื่อว่าตนเองมีอิสระที่จะคิดฝันได้ แต่สิ่งที่แอบซ่อนอยู่คือความฝันเหล่านั้นถูกสร้างมาจากระบบ

ทุนนิยมเรียบร้อยแล้ว ความฝันที่เป็นของปัจเจกจึงไม่ใช่ความจริง การทำงานหนักในระบบทุนนิยมได้สร้างอุดมคติว่าคนต้องมีเวลาพักผ่อน หรือหาเวลาว่างส่วนตัวโดยการฟังเพลง ทั้งๆที่เพลงก็คือสินค้าที่เต็มไปด้วยภาพมายาของทุนนิยม

สินค้าในระบบอุตสาหกรรมในความคิดของอดอร์โน จึงเป็นอุตสาหกรรมวัฒนธรรม (Culture Industry) หมายถึง การผลิตสินค้าในระบบทุนนิยมซึ่งสินค้านั้นจะถูกประเมินด้วยราคาสำหรับขายในตลาด และราคาของสินค้านั้นก็ต้องมุ่งหวังผลกำไรสูงสุด อุตสาหกรรมวัฒนธรรมจึงเป็นความคิดของการแสวงหาผลประโยชน์ด้วยเงินตรา อาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมกระแสนิยมที่เกิดขึ้นจากการบริโภคสินค้า จึงเป็นวัฒนธรรมของผลกำไรที่ตกแก่นายทุนแต่ฝ่ายเดียว

มาร์คัสอธิบายว่า อุตสาหกรรมบันเทิงและข้อมูลข่าวสาร แฝงไว้ด้วยการอ้างอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ทศนคติ พฤติกรรม ซึ่งทำให้ผู้บริโภคสินค้าพึงพอใจ สินค้าจึงเป็นตัวกำหนดการดำเนินชีวิตเพราะสินค้าอธิบายตัวเองว่าจะทำให้ชีวิตดีขึ้น อุตสาหกรรมวัฒนธรรมจึงสร้าง “การยอมรับ” ให้เกิดโดยทั่วไป วัฒนธรรมของการยอมรับ (affirmative culture) คือวัฒนธรรมของชนชั้นกลางที่มีฐานะดี ซึ่งพยายามให้คุณค่าต่อการดำเนินชีวิตที่ต่างไปจากพวกผู้ด้อยมีตระกูล และต่างไปจากชนชั้นล่างที่หาเช้ากินค่ำ ชนชั้นกลางเชื่อว่าวัฒนธรรมของตัวเองดีกว่า

วัฒนธรรมชนชั้นกลางที่มีฐานะดีเติบโตขึ้นพร้อมกับความเชื่อมั่นต่ออนาคตที่สดใส ระบอบประชาธิปไตย ความเท่าเทียมกัน อิสรภาพ และความยุติธรรม มาร์คัสกล่าวว่า อุตสาหกรรมวัฒนธรรมสร้างคำยืนยันว่าอนาคตจะดีกว่าเดิม แต่วัฒนธรรมบริโภคมีเรื่องราวที่ขัดแย้งในตัวเอง เพราะสิ่งที่ดีกว่าเป็นเพียงภาพมายาที่ถูกสร้างขึ้น โดยอาศัยความงามมาบดบัง ชีวิตที่สวยงามของชนชั้นกลางจึงเป็นการปกปิดสิ่งที่เลวร้ายด้วยมีภาพฉากความสวยงามอยู่เบื้องหน้า

การศึกษาจากสกุลแฟรงเฟิร์ต เชื่อว่าวัฒนธรรมกระแสนิยมไม่ได้สร้างอิทธิพลครอบงำสังคม แต่มันทำให้อำนาจดำรงอยู่ได้ วัฒนธรรมกระแสนิยมไม่ได้ทำให้สังคมไร้ระเบียบกฎเกณฑ์ แต่มันทำให้เกิดความเหมือนกันในการใช้ชีวิต โลเวนธัลอธิบายว่าอุตสาหกรรมวัฒนธรรม คือการสร้างเครื่องหมายแก่สินค้า โดยการทำให้เหมือนกัน มีแบบเดียวกัน พุดหลอกล่อ ไม่ชอบการฝึกกฎระเบียบเพื่อทำให้สินค้าเป็นไปตามสูตรและแนวทางที่วางไว้ กระบวนการผลิตสินค้านี้ตกอยู่ใต้อำนาจทุนนิยมซึ่งมีการเอารัดเอาเปรียบแรงงาน นอกจากนั้นอุตสาหกรรมวัฒนธรรมยังทำให้เกิดการใช้เวลาที่ต่างกัน ระหว่าง “งาน” กับ “เวลาว่าง” อุตสาหกรรมวัฒนธรรมทำให้เวลาว่างมีคุณค่ามากขึ้น และการผลิตในภาคอุตสาหกรรมก็ทำให้เกิดการทำงานแบบมวลชน และเมื่อมีมวลชนก็ทำให้เกิดการผลิตเพื่อตอบสนองคนจำนวนมากเป็นวัฏจักร

วอลเตอร์ เบนจามิน อธิบายว่าการเปลี่ยนเทคโนโลยีในการผลิต จะทำให้วัฒนธรรมมีหน้าที่เปลี่ยนไปด้วย การผลิตสินค้าจำนวนมากจากต้นฉบับ ทำให้คุณลักษณะของสินค้าไม่เหมือนกับของดั้งเดิม กล่าวคือสินค้าจะสูญเสียคุณสมบัติเดิมของตัวเอง เบนจามินเรียกคุณสมบัตินี้

ว่า “aura” เบนจามินเชื่อว่าการผลิตทางอุตสาหกรรมทำให้คนเสพงานศิลปะต่างไปจากเดิม การบริโภคสินค้าทำให้เกิดระบบความหมายที่ซับซ้อนและหลากหลาย ซึ่งเป็นคุณลักษณะของสังคมประชาธิปไตย กล่าวคือคนแต่ละคนสามารถสร้างความหมายของตัวเองได้จากการบริโภคสินค้า ซึ่งต่างจากความหมายของคนอื่น

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมกระแสนิยมจากสกุลแฟรงเฟิร์ต เป็นแนวคิดที่อธิบายวัฒนธรรมของคนสองกลุ่ม คือกลุ่มผู้บริโภค(ประชาชน) กับกลุ่มผู้ผลิตสินค้า(นายทุน) คำอธิบายชี้ให้เห็นว่าอุตสาหกรรมวัฒนธรรมกำลังทำลาย “ความบริสุทธิ์” หรือเนื้อหาของงานศิลปะ การผลิตสินค้าและการทำงานในระบบทุนนิยมเป็นสิ่งเดียวกัน อุตสาหกรรมวัฒนธรรมยังทำให้เกิดการบริโภค และแรงงานมวลชนที่พยายามต่อต้านขัดขืนกฎระเบียบและไขว่คว้าหาความฝันที่เป็นภาพลวงตา

ปัญหาของการมองวัฒนธรรมกระแสนิยมว่าเป็นวัฒนธรรมที่ถูกครอบงำจากระบบทุนนิยม ก็คือ การให้ความสำคัญกับชนชั้นนายทุนมากเกินไป จนลืมนองประสบการณ์ของผู้บริโภคซึ่งเป็นผู้ใช้สินค้า ไม่ว่าจะเป็นการฟังเพลง หรือ ดูภาพยนตร์ สำนักคิดแฟรงเฟิร์ตอาจคิดว่าชนชั้นนายทุนมีอำนาจครอบงำความคิดของมวลชน และเชื่อว่ามวลชนตกอยู่ใต้ความคิดเหล่านั้น ผู้ที่ออกมาโต้แย้งได้แก่ ดิค เฮบดิก(Dick Hebdige) พบว่าวัยรุ่นคือผู้ที่สร้างความหมายให้ตัวเองภายใต้สินค้าที่บริโภค เฮบดิกอธิบายว่าผู้ผลิตสินค้ามิได้มีอำนาจชี้ว่าวัยรุ่นเท่านั้น แต่วัยรุ่นสามารถต่อรองความหมายให้กับตัวเอง พฤติกรรมการแสดงออกของวัยรุ่นจึงมีลักษณะเป็นการต่อต้านชั้นชนวัฒนธรรมที่ชี้นำโดยผู้ใหญ่ การศึกษาของเฮบดิกแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมนิยมเป็นการต่อรองระหว่างคนหลายกลุ่ม ผู้มีอำนาจชี้นำทางความคิดจึงไม่อาจชี้นำ หรือครอบงำประชาชนเสมอไป

นอกจากนั้น ความคิดเรื่อง คุณค่าของการแลกเปลี่ยน กับคุณค่าของการใช้งาน ยังเป็นที่สงสัยว่าใช้อะไรเป็นตัววัด เนื่องจากนักคิดสกุลแฟรงเฟิร์ตเชื่อว่าสินค้าถูกทำให้มีมูลค่ามากเกินไปจนความจำเป็นต่างๆที่เป็นของฟุ่มเฟือย เช่น เทปเพลงที่ราคาแพงกว่าอาหาร ทั่วๆที่อาหารมีความจำเป็นสำหรับชีวิตมากกว่า สกุลแฟรงเฟิร์ตจึงเชื่อว่ามูลค่าการใช้งานเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น หรือมีมาก่อนที่มูลค่าของการแลกเปลี่ยนจะเกิดขึ้น หากพิจารณาสังคมในอดีตก่อนที่จะมีระบบทุนนิยม และการปฏิวัติอุตสาหกรรม มนุษย์รู้จักที่ใช้สินค้าแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และในหลายๆสังคมก็พบว่ามูลค่าของการแลกเปลี่ยนไม่ได้วัดที่เงินตราเท่านั้น แต่อาจมาจากความพึงพอใจ ความเชื่อและค่านิยมที่เกิดขึ้นในสังคม จึงไม่อาจกล่าวได้ว่ามูลค่าของการแลกเปลี่ยนจะบิดเบือนคุณค่าของการใช้งาน

นักวิชาการรุ่นหลังพยายามตีความทฤษฎีอุตสาหกรรมวัฒนธรรมใหม่ แนวคิดของกลุ่มที่เรียกว่า Neo-Gramscian เชื่อว่าการบริโภคของประชาชนมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต ผู้บริโภคมีปฏิริยาโต้ตอบกับสินค้าและบริการเช่นเดียวกับผู้ผลิตสินค้าก็มีส่วน

ต่อรองความต้องการของผู้บริโภค อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาวัฒนธรรมกระแสนิยมเป็น “การให้อำนาจ” กับกลุ่มคนที่ไม่ได้มีปากมีเสียงหรือถูกกดขี่ให้อยู่ได้อำนาจ จอห์น สโตเรย์ กล่าวว่าการปฏิเสธสถานะตั้งรับเพียงอย่างเดียวของการบริโภค มิได้หมายความว่าจำเป็นต้องปฏิเสธสภาพตั้งรับของการบริโภคทุกครั้ง การศึกษาจากกลุ่ม Neo-Gramscian ทำให้ทราบว่าการศึกษาวัฒนธรรมการบริโภคต้องดูในรายละเอียดและเงื่อนไขต่างๆ เพราะผู้บริโภคมิได้ถูกกระทำเพียงอย่างเดียวแต่มีทางเลือกและการต่อรองที่จะสร้างความหมายขึ้นมา การศึกษาวัฒนธรรมนิยมจึงเป็นเรื่องของการตัดสินใจของบุคคล มิใช่การแบ่งแยกกว่าอะไรคือผู้ผลิตหรือผู้บริโภค หรืออะไรคืออำนาจและสิ่งที่อยู่ได้อำนาจ

หลุยส์ อัลธุสแซร์(Louis Althusser) มีอิทธิพลต่อการศึกษาวัฒนธรรมในช่วงทศวรรษที่ 70 อัลธุสแซร์ไม่เชื่อเรื่องการผลิต และการแบ่งแยกคนออกเป็นแรงงานกับผู้ปกครอง แต่เขาเชื่อว่าสังคมประกอบด้วย 3 ส่วนคือเศรษฐกิจ การเมือง และความคิด การมีอยู่ของอำนาจในสังคมอาจไม่ใช่มีผลต่อคนที่อยู่ได้อำนาจ แต่อำนาจขึ้นอยู่กับรูปแบบทางเศรษฐกิจ มนุษย์จะมีวิธีสร้างความสัมพันธ์กับการผลิต ในลักษณะของการทำงานและจินตนาการ มนุษย์จะสร้างความหมายให้กับการทำงาน และแสดงให้เห็นว่าความหมายของการทำงานนี่คืออะไร กระบวนการสร้างความหมายนี้เกิดขึ้นทั้งชนชั้นปกครองและชนชั้นแรงงาน กระบวนการสร้างความหมาย คือการคิดถึงคำถามและคำตอบ โครงสร้างของความหมายจึงเป็นการบอกว่ามีอะไรที่ซ่อนอยู่ และมีอะไรที่เปิดเผย การทำความเข้าใจความหมายจึงต้องทำสองครั้ง ครั้งแรกเพื่อดูสิ่งที่มองเห็น ครั้งที่สองเพื่อค้นหาสิ่งที่ถูกปกปิด วิธีการนี้อัลธุสแซร์เรียกว่า symptomatic reading ความหมายของสิ่งต่างๆจึงไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียว แต่มีความซับซ้อน เต็มไปด้วยความแตกต่าง ไม่มีเอกภาพ คำอธิบายต่างๆคือความพยายามที่จะบอกถึงความจริงบางอย่าง คำอธิบายคือกระบวนการสร้างความเชื่อมั่น และให้คำตอบของปัญหา อัลธุสแซร์กล่าวว่าความหมายมิใช่แค่ความคิดเท่านั้น แต่ความหมายยังถูกแสดงให้ประจักษ์โดยอาศัยการกระทำต่างๆ เช่น พิธีกรรม การแต่งกาย การแสดง และอื่นๆ

สจิวเวิร์ด ฮอลล์ (Stuart Hall) และ แพดดี้ แวนเนล(Paddy Whannel) อธิบายว่าวัฒนธรรมกระแสนิยมไม่อาจแยกความดีความเลวออกจากกันได้ การทำความเข้าใจวัฒนธรรมกระแสนิยมควรจะต้องดูตัวบุคคลที่รับเอาวัฒนธรรมมาประพฤติปฏิบัติ เช่น การเลือกฟังเพลง การดูภาพยนตร์ ฯลฯ ฮอลล์และแวนเนล ปฏิเสธว่าวัฒนธรรมกระแสนิยมมิใช่วัฒนธรรมชั้นต่ำ แต่เป็นสิ่งที่มีความคุณค่าบางประการ การมองวัฒนธรรมกระแสนิยมในเชิงลบเป็นการเหมารวม เนื่องจากวัฒนธรรมนิยมประกอบด้วยวัฒนธรรมหลายประเภท ซึ่งอาจจะมีทั้งสิ่งที่ดีและเลวปะปนอยู่ สจิวเวิร์ด ฮอลล์กล่าวว่าวัฒนธรรมกระแสนิยมคือพื้นที่ของการต่อสู้แข่งขันทางการเมืองของบุคคล และเป็นพื้นที่ความสัมพันธ์ของการควบคุมอำนาจ พื้นที่นี้มีความหมายที่ซ้อนทับกัน ความหมายมาจากกลุ่มคนที่ถูกกดขี่และคนที่ใช้อำนาจ ความหมายจะถูกรื้อสร้างใหม่ ปรับแต่ง แก้ไข ตามประสบการณ์ของคนแต่ละกลุ่ม วัฒนธรรมกระแสนิยมจึงอาจทำให้คนที่ถูกกดขี่มีปากมีเสียง และเข้มแข็งขึ้น

วัฒนธรรมของภาพมายา

ในช่วงทศวรรษที่ 70-80 เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางสังคม สืบเนื่องมาจากบรรยายของการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของรักร่วมเพศ สตรีนิยม คนผิวดำ ชนกลุ่มน้อย และกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เกิดการท้าทายอำนาจและสถาบันที่เคยเป็นหลักของความรู้ โดยเฉพาะรัฐจะถูกท้าทายให้แก้ปัญหาความขัดแย้งทางสังคม ช่วงเวลานี้ คนกลุ่มต่างๆที่เคยอยู่ในซอกหลืบจะออกมาประกาศตัวตน และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น เลิกที่จะมีชีวิตในแบบของตัวเอง อนุรักษ์ประเพณี รื้อฟื้นประวัติศาสตร์ สร้างอนุสาวรีย์ สถานที่รำลึกถึงบรรพบุรุษ เป็นต้น คนหลายกลุ่มไม่ต้องการให้ผู้ปกครองมากีดกันหรือแบ่งแยกอีกต่อไป กระแสสิทธิเสรีภาพแพร่กระจายไปในโลกที่สาม โดยเฉพาะในดินแดนที่เคยตกเป็นอาณานิคมของยุโรปและอเมริกา คนพื้นเมืองในประเทศโลกที่สามเรียกร้องให้รัฐยอมรับสิทธิการเป็นพลเมืองของพวกเขา พร้อมทั้งมีขบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ขบวนการนี้เปิดพื้นที่ใหม่ในการสร้างความรู้ที่หลากหลาย ความรู้จะมีใช้มาจากรัฐเท่านั้น แต่จะมาจากประชาชนธรรมดา

ในทางวิชาการ กระแสวิจารณ์ความรู้เริ่มมาตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 50 ซูซาน ซองเตจ (Susan Sontag) [22] เรียกช่วงเวลานี้ว่าเป็นการเฉลิมฉลอง “จิตสำนึก” ใหม่ หมายถึงการไม่เห็นความแตกต่างว่าอะไรคือวัฒนธรรมชั้นสูงหรือชั้นต่ำ หรือพรมแดนความดีและความเลวแยกไม่ได้อย่างชัดเจน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ จิตสำนึกใหม่เป็นการปฏิเสธวัฒนธรรมของผู้ปกครองและผู้นำความคิดในยุคโมเดิร์น (Modernism) และนำไปสู่การตีความหมายใหม่สำหรับวัฒนธรรมกระแสนิยม นักคิดที่มีอิทธิพลในช่วงนี้จะถูกจัดอยู่ในสกุลความคิดแบบโพสต์โมเดิร์น (Postmodernism) ได้แก่ ฌอง ฟร็องซัว ลีโธทาร์ด (Jean Francois Leotard) ฌอง บูดริลลาร์ด (Jean Baudrillard) เฟรดริก เจมสัน (Fredric Jameson) มิเชล ฟูโก้ (Michel Foucault) และ ฌาคส์ เดอร์ริดา (Jacques Derrida)

เฟรดริก เจมสัน (Fredric Jameson) อธิบายว่าโพสต์โมเดิร์นมีรากฐานมาจากการวิพากษ์วัฒนธรรมของผู้มีอำนาจชั้นนำสังคม ซึ่งยึดในหลักการเหตุผลตามแบบทฤษฎีสมัยใหม่นิยม (modernism) วัฒนธรรมของผู้มีอำนาจจึงต่างจากวัฒนธรรมของมวลชน วัฒนธรรมในความคิดของเจมสันคือวัฒนธรรมหลายๆแบบที่มาปะติดกัน จนเป็นภาพบิดๆเบี้ยวๆ เป็นการล้อเลียนประวัติศาสตร์ การปฏิเสธรูปแบบ จำลองภาพความตาย สื่อเรื่องราวต่างๆผ่านหน้ากากและจินตนาการ เว้นว่างบางสิ่งไว้ ไม่บ่งบอกต้นกำเนิด แต่เป็นเข้าหลอมหลายๆแบบ เป็นวัฒนธรรมที่แบนราบ ไม่มีสูงต่ำ เปรียบเสมือนสำนึกใหม่ของอิสราเอล เต็มไปด้วยการสร้างภาพตัวตน ไม่มีการคาดคะเน มีแต่ภาพลักษณ์และเปลือกหุ้ม

อาจกล่าวได้ว่าโพสต์โมเดิร์นคือปฏิบัติการของวัฒนธรรมกระแสนิยมและมวลชนที่ขยายตัวและถูกคุมหมั่นเหยียดหยามจากชนชั้นสูง ศิลปะเพื่อมวลชนในอังกฤษและอเมริกา ใน

ทศวรรษที่ 50-60 เด็บโตอย่างรวดเร็วท่ามกลางกระแสความคิดที่ปฏิเสธการแบ่งแยกอะไรคือ ศิลปะชั้นสูงหรือชั้นต่ำ ศิลปินหลายคนมีการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างผลงานของตนเองอย่างเป็นอิสระ แอนดี้ วาโรล(Andy Warhol) กล่าวว่าพาณิชย์ศิลป์คือศิลปะที่แท้จริง เพราะงานศิลปะเป็นเรื่อง รสนิยมและสุนทรียภาพของคนแต่ละคน ไม่ว่าใครก็สามารถทำงานศิลปะได้ เจมสัน อธิบายว่า วัฒนธรรมกระแสนิยมถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมการค้า เขาเชื่อว่าทุนนิยมมีพัฒนาการเป็น 3 ช่วง ช่วง ที่หนึ่งเป็นยุคของระบบตลาด(market capitalism) ยุคที่สองเป็นยุคการผูกขาดทางการค้า (monopoly capitalism) และยุคสุดท้ายเป็นยุคที่ทุนนิยมแพร่กระจายไปทั่วโลก(multinational capitalism) ยุคสุดท้ายคือยุคของแนวคิดแบบโพสโมเดิร์น ยุคดังกล่าวนี้เป็นยุคของภาพหลอนและ การล้อเลียน วัฒนธรรมโพสโมเดิร์นจะไร้แก่นที่มา ไม่มีรากและต้นกำเนิด แต่อาศัยความหมายที่หยิบ ยืมมาจากหลายๆแหล่ง ผสมปนเปกัน

เจมสันวิเคราะห์ภาพยนตร์ในช่วงทศวรรษที่ 80-90 ภาพยนตร์ช่วงนี้มี ลักษณะเป็นการโหยหาอดีต (nostalgic film) เช่น เรื่อง Back to the Future, Peggy Sue Got Married, Blue Velvet, Angel Heart, Raiders of the Lost Ark เป็นต้น ภาพยนตร์ดังกล่าวจำลอง เรื่องราวและบรรยากาศสังคมอเมริกันในทศวรรษที่ 50 ทศวรรษนี้เป็นทศวรรษของความสุขและความ ผันแบบอเมริกัน เนื่องจากเป็นยุคของหนุ่มสาวและดนตรีร็อกแอนด์โรล เจมสันกล่าวว่า ภาพยนตร์แนวนี้พยายามสร้างแบบจำลองที่มีลักษณะตายตัวว่าอดีตจะต้องเป็นอย่างไร ภาพอดีตจึง ถูกสร้างอย่างเป็นแบบแผน และกลายเป็นตัวแทนของประวัติศาสตร์ที่แท้จริงสำนึกของประวัติศาสตร์ เป็นส่วนประกอบของประสบการณ์ปัจจุบันซึ่งถูกแทรกแซงด้วยการรำลึกถึงอดีตและการคาดเดา อนาคต สภาวะดังกล่าวทำให้เกิดภาพหลอนและจินตนาการ

ตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง Raiders of the Lost Ark, Independence Day, Robin Hood Prince of Thieves เป็นการย้ำในเรื่องราวของอดีต ให้ความสำคัญกับบุคลิกลักษณะ เฉพาะของอดีต แต่อดีตมิใช่ความจริง หากแต่เป็นสิ่งที่แต่งขึ้นตามคติและแม่แบบตายตัวที่เชื่อกัน มา สิ่งที่เกิดขึ้นกับภาพยนตร์แนวนี้คือ “ความจริงที่ผิดแปลก” (False Realism) เป็นการลอกแบบ ภาพยนตร์แนวอื่นหรือสื่อสารให้เห็นว่าเคยมีวิธีการสื่อสารอื่นๆ เจมสันเชื่อว่าภาพยนตร์แนวโพสต์ มอเดิร์นทำให้เรารู้ว่าสิ่งต่างๆ คือตัวอย่างของการตลบตะแลงที่แนบเนียน เวลาในประวัติศาสตร์จึง ไม่ได้เดินเป็นเส้นตรง หากแต่เป็นการเผยแพร่เฉพาะเวลาปัจจุบันซึ่งถูกแทรกด้วยเรื่องเล่าของอดีตหรือ อนาคต การสูญเสียความเป็นตัวตนจึงถูกทดแทนด้วยการย้ำหนักๆว่าปัจจุบันเป็นอย่างไร การโหยหา สิ่งทดแทนในยุคโพสต์มอเดิร์นคือการยืนยันว่าประวัติศาสตร์อันตรธานไปแล้ว ชีวิตในยุคโพสต์ มอเดิร์นกำลังบอบช้ำด้วยอาการความจำเสื่อม ถูกกักขังอยู่ในเวลาปัจจุบัน เจมสันเชื่อว่าโพสโมเดิร์น คือแบบจำลองความคิดของทุนนิยม วัฒนธรรมจึงกลายเป็นเรื่องทางเศรษฐกิจทั้งหมด ภาพหลอน

ของวัฒนธรรมปรากฏขึ้นโดยการสร้างความหมายในลักษณะต่างๆ ซึ่งทำให้สิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” แยกไม่ออกจากสิ่งที่เรียกว่า “เศรษฐกิจ”

ฌอง ฟร็องซัว เลียวทาร์ด(Jean-Francois Leotard) เขียนหนังสือเรื่อง The Postmodern Condition ในปี ค.ศ.1979 อธิบายว่าโพสต์มอดิร์นคือสภาพของวิกฤตการณ์ความรู้ในสังคมตะวันตก ซึ่งความรู้กระแสหลักกำลังแตกสลาย ความปั่นป่วนเริ่มขึ้นเมื่อมีคนกลุ่มต่างๆ ลุกขึ้นมาอ้างความรู้ของตัวเอง คนจากชายขอบที่เคยถูกกดขี่ออกมาพูดถึงสิ่งที่ตัวเองคิด วัฒนธรรมโพสต์มอดิร์นจึงเป็นการชี้ให้เห็นว่าความรู้ไม่ได้มาจากคนกลุ่มเดียวที่มีอำนาจ แต่ความรู้มาจากคนที่หลากหลายและสลับซับซ้อน ความรู้กระแสหลักเกี่ยวกับวัฒนธรรมนิยมที่มาจากแนวคิดมาร์กซิสต์ หรืออาร์โนลด์ กำลังถูกรื้อทำลาย วัฒนธรรมนิยมไม่ใช่ความไร้ระเบียบตามคำอธิบายแบบเก่า และไม่มีคู่ตรงข้ามระหว่างวัฒนธรรมชั้นสูงกับวัฒนธรรมชั้นล่างอีกต่อไป เลียวทาร์ดกล่าวว่าวัฒนธรรมนิยมมิใช่จุดจบของวัฒนธรรมชั้นสูง แต่วัฒนธรรมนิยมของมวลชนคือความหมายใหม่ของวิถีคิดแบบ modernism ที่มาพร้อมกับลัทธิทุนนิยมและการค้า

ฌอง บูดริลลาร์ด (Jean Baudrillard) อธิบายว่าโพสต์มอดิร์นคือสภาพสังคมที่ทุกสิ่งทุกอย่างไม่อาจแบ่งแยกจากกันได้ ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ศิลปะ ความคิด และความรู้สึกหล่อหลอมกลายเป็นเนื้อเดียวกัน วัฒนธรรมในสมัยโพสต์มอดิร์นเป็นภาพมายา หรือของเสแสร้ง(simulacrum) ภาพมายาจำลองแบบมาจากสิ่งของดั้งเดิม แต่ไม่มีคุณสมบัติเหมือนเดิม เบนจามินเรียกคุณสมบัติดั้งเดิมของงานศิลปะว่า Aura บูดริลลาร์ดกล่าวว่าเราอาจจำลองภาพวาดโมนาลิซ่าได้ แต่ต้องไปดูภาพจริงที่ปารีส ในขณะที่เทปเพลงที่วางขายตามท้องตลาดเป็นผลผลิตจากห้องอัดเสียง เทปที่วางขายไม่จำเป็นต้องมีของจริง ลักษณะนี้คือตัวอย่างของภาพมายาที่ไม่ต้องอ้างถึงของจริง เทปเพลงจึงเป็นตัวจำลองความจริงที่ปราศจากแหล่งกำเนิด บูดริลลาร์ดเรียกว่า hyperreal

ตัวอย่างเช่น ดิสเนีย์แลนด์ บูดริลลาร์ดกล่าวว่าดิสเนีย์แลนด์ทำให้คนอเมริกันหนีจากโลกความจริงไปสู่จินตนาการ และทำให้ชาวอเมริกันเชื่อว่าอเมริกาเป็นดินแดนแห่งความฝัน ดิสเนีย์แลนด์ได้ปกปิด “ความจริง” เกี่ยวกับสังคมอเมริกันโดยเสแสร้งว่าตัวเองคืออเมริกา ดิสเนีย์แลนด์ถูกสร้างขึ้นด้วยจินตนาการเพื่อที่จะทำให้ชาวอเมริกันเชื่อใน “ความจริง” ที่หาแหล่งกำเนิดไม่พบ ดิสเนีย์แลนด์พยายามปกปิดว่าความเป็นเด็กพบได้ทุกแห่งในอเมริกา ทั้งๆที่การเข้ามาหาความสนุกในดิสเนีย์แลนด์ของผู้ใหญ่ มิใช่การบ่งบอกว่าอเมริกาคือโลกของผู้ใหญ่ แต่ความเป็นเด็กในดิสเนีย์แลนด์ถูกสร้างให้เป็นโลกของผู้ใหญ่และทำให้ชาวอเมริกันเชื่อว่าตนเองคิดว่าสังคมอเมริกามีวุฒิภาวะ

บูดริลลาร์ดอธิบายว่าโพสต์มอดิร์นคือสภาวะที่คนทุกคนสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง เนื่องจากความจริงทั้งหลายถูกสร้างให้เป็น “ความจริง” แบบจำลอง การค้นหาความจริงจะกลายเป็นเรื่องของการย้อนกลับไปหารากเหง้าในอดีต มีการอ้างตำนานและสัญลักษณ์ของความ

จริง บุตรีลลาร์ดตั้งคำถามว่าถ้าความจริงเป็นสิ่งที่ว่างเปล่า เราจะเรียกสิ่งที่อ้างว่าเป็นความจริงว่าอะไร

แองเจล่า แม็คโรบบี (Angela McRobbie) เชื่อว่าแนวคิดโพสต์มอดิร์นสามารถอธิบายปรากฏการณ์ของวัฒนธรรม “ป๊อป” ได้ดีกว่าทฤษฎีโครงสร้างนิยม เนื่องจากชี้ให้เห็นสภาพความหลากหลาย ซับซ้อน ขัดแย้ง ลื่นไหล และไม่หยุดนิ่งของความหมายต่างๆ แม็คโรบบีเรียกร้องให้นักวิชาการหันกลับไปศึกษาชีวิตส่วนตัวของประชาชนในฐานะเป็นผู้คิดและทำสิ่งต่างๆ มิควรหยุดอยู่แค่สื่อ เทคนิค หรือเนื้อความที่ถูกสร้างขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้ ควรให้ความสนใจเรื่องอารมณ์ของมนุษย์ในสังคมแห่งการบริโภค ควรพิจารณาว่าการบริโภคสร้างความรื่นรมย์ให้กับชีวิตได้ แม็คโรบบียังเสนอว่า นักวิชาการต้องศึกษาวัฒนธรรมของการทำงานยุคใหม่ให้มากขึ้น ทั้งนี้อาศัยการเข้าไปเก็บข้อมูลรายละเอียด เข้าไปมีส่วนร่วม สัมภาษณ์ และใช้ชีวิตร่วมกับคนกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในโลกของสื่อสารมวลชน และการบริโภค เพื่อค้นหาว่ามนุษย์คิดหาทางออกและสร้างความหมายให้กับตนเองอย่างไร แข่งขันกับคนอื่นอย่างไร มีสังคมแบบไหน ประพฤติตัวอย่างไร ใช้ชีวิตอย่างไร และมีความสัมพันธ์กับคนรอบข้างอย่างไรบ้าง

แนวโน้มและความสนใจจากแนวคิดโพสต์มอดิร์นทำให้การศึกษาสื่อเป็นเรื่องของการตรวจสอบความรู้ที่สื่อเป็นผู้สร้าง ไม่ว่าจะเป็ความรู้ในภาพยนตร์ บทเพลง นิตยสาร โฆษณา ฯลฯ ความรู้เหล่านั้นอาจถูกเคลือบและหุ้มด้วยค่านิยมบางอย่างซึ่งมีผลต่อการรับรู้ของบุคคล ประชาชนที่บริโภคสื่ออาจเชื่อตามที่สื่อต้องการให้เป็น นักวิชาการในแนวโพสต์มอดิร์นจึงเชื่อว่าภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นในสื่อกำลังครอบงำความคิดของประชาชน และสิ่งอันตรายจากเรื่องนี้ก็คือภาพลักษณ์เหล่านั้นถูกเชื่อว่าเป็นความจริง สังคมมนุษย์ในยุคโพสต์มอดิร์นจึงเป็นสังคมที่สื่อมีอำนาจและมีบทบาทในการกำหนดว่าความจริงควรจะเป็นอย่างไร นอกจากนี้ ชีวิตของผู้คนยังแยกไม่ขาดจากทุนนิยมที่แฝงมาด้วยโฆษณาต่างๆ ซึ่งอวดอ้างว่าการมีชีวิตที่ดีขึ้นนั้นต้องทำอะไรบ้าง เช่น การเป็นผู้หญิงที่มีเสน่ห์ต้องใช้เครื่องสำอางยี่ห้อนี้ เป็นคนทันสมัยต้องใช้โทรศัพท์รุ่นนี้ หรือขับรถยี่ห้อรุ่นนี้เป็นต้น

โฆษณาก็แฝงไว้ด้วยรูปแบบและสไตล์การดำเนินชีวิตของคน คนบางคนเลือกที่จะบริโภคสินค้าที่ตรงกับนิสัยหรือความชอบของตนเองเพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้กับตนเอง และบอกว่าตนเองต่างจากคนอื่นอย่างไร ประเด็นเรื่องการใช้ชีวิตของประชาชนสามัญจึงเป็นที่สนใจของนักวิชาการสายวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) เช่น เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) สนใจศึกษาวัฒนธรรมในมิติทางสังคม และวิถีชีวิต โดยพิจารณาจากการแสดงออก และพฤติกรรมของมนุษย์ เขาเชื่อว่าคนในสังคมมีระบบคุณค่าบางอย่างร่วมกัน สังคมพัฒนาไปได้โดยการเลือกปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่าง ประเพณีบางอย่างจะถูกปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตและความต้องการของคนในปัจจุบัน การสืบต่อของประเพณีจึงไม่ใช่การนำของเก่ามาทั้งหมด แต่เป็นการ

ปรับแต่ง ดัดแปลง และตีความใหม่วัฒนธรรมตามจารีตประเพณี ถูกปรับแต่ง ถูกตีความใหม่ อธิบายใหม่เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ต่อไปในวัฒนธรรมร่วมสมัย

ความคิดของวิลเลียมส์มีได้มองว่าวัฒนธรรมชั้นสูงแยกออกจากวัฒนธรรมนิยมอย่างเด็ดขาดถาวร แต่วัฒนธรรมทั้งสองมีการปรับเปลี่ยนมาเป็นลำดับ ผ่านประสบการณ์ชีวิตของคนรุ่นต่างๆ วัฒนธรรมของกรรมกรมีลักษณะเป็นของส่วนรวม ในขณะที่วัฒนธรรมชนชั้นกลางมีลักษณะเป็นปัจเจกนิยม วัฒนธรรมกรรมกรเป็นวัฒนธรรมสังคมของคนส่วนใหญ่ มิใช่เพื่อบุคคลคนเดียว วิลเลียมส์อธิบายว่า “วัฒนธรรม” หมายถึงประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของประชาชนทั้งหญิงและชาย วัฒนธรรมเป็นเรื่องของการแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Reymond Williams) อธิบายว่าความหมายของ popular culture ถูกใช้ไปใน 4 ลักษณะ คือ 1 หมายถึงคนจำนวนมาก 2 หมายถึงการทำงานชั้นต่ำ งานที่ถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม 3 หมายถึงการทำงานที่ตอบสนองความต้องการของคนจำนวนมาก และ 4 หมายถึงการประพุดติ ปฏิบัติตัวทางวัฒนธรรมของประชาชน

วิถีชีวิตของคนธรรมดาสามัญ ที่นักวิชาการสายวัฒนธรรมศึกษาสนใจ มักจะเป็นชีวิตของคนในเมือง เป็นชนชั้นกลางที่มีการศึกษาและมีฐานะทางเศรษฐกิจดีในระดับหนึ่ง กลุ่มคนประเภทนี้ใกล้ชิดกับสื่อและต้องการที่จะมีสไตล์ชีวิตของตัวเอง สินค้าต่างๆจึงถูกผลิตออกมาตอบสนองความต้องการของรสนิยมและความชอบส่วนตัว ชนชั้นกลางเลือกที่จะทำงานในแบบที่ตนเองชอบ เช่น นักโฆษณา นักถ่ายรูป นักเขียน นักร้อง นักเต้น นักแสดง นักคอมพิวเตอร์ นักการตลาด นักธุรกิจ นักออกแบบ สถาปนิก วิศวกร และ อาชีพอิสระต่างๆ อาชีพเหล่านี้สะท้อนให้เห็นรูปแบบชีวิตที่หลากหลาย แต่ล้วนแล้วเกี่ยวข้องกับการบริโภคสินค้า อาชีพของคนรุ่นใหม่ทำให้วัฒนธรรมกระแสนิยมดำรงอยู่ได้ ในเวลาเดียวกันก็ทำให้ลักษณะแบบโพสต์มอดิร์นเป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น เช่น อาชีพนักโฆษณาจำเป็นต้องใช้ภาพลักษณ์ต่างๆเพื่อขายสินค้า ภาพลักษณ์เหล่านั้นสะท้อนวิถีคิดและค่านิยมความเชื่อของนักโฆษณา หรืออาชีพนักออกแบบจำเป็นต้องมีจินตนาการและความฝัน คุณสมบัติเหล่านี้คือสิ่งที่นักวิชาการแนวโพสต์มอดิร์นสนใจ

อย่างไรก็ตาม การอธิบายว่าวัฒนธรรมกระแสนิยมที่มีสื่อมวลชนเป็นตัวขับเคลื่อนทำให้ความจริงต่างๆเป็นมายา ความจริงที่สื่อสร้างอาจบิดเบือนและไม่คำนึงถึงรากเหง้า แต่อิทธิพลของสื่อจะปิดกั้นไม่ให้เกิดความจริงแบบอื่นๆจริงหรือไม่ สื่อจะมีอิทธิพลต่อความคิดของคนจริงหรือไม่ คำถามเหล่านี้ต้องได้รับการตรวจสอบในทำนองเดียวกันวิถีคิดแบบโพสต์มอดิร์นได้กลายเป็นวาทกรรมชุดใหม่ที่ครอบงำสังคมหรือไม่ เมื่อสื่อและประชาชนออกมาพูดว่าชีวิตของตนเองมีทางเลือก ทำตามความฝันและจินตนาการ มีอิสรภาพ ไม่มีใครบังคับ คำอธิบายเหล่านี้แสดงว่าประชาชนและสื่อเชื่อเช่นนั้นจริงๆ หรือว่าเป็นไปตามกระแส ภาพยนตร์ โทรทัศน์ บทเพลง นวนิยาย

และเรื่องราวในสื่อต่างๆ นำเสนอเรื่องเหล่านี้อย่างกว้างขวาง จนทำให้ประชาชนคิดไปเองว่าพวกเขาอยู่ในโลกของทางเลือกที่อยากจะทำอะไรก็ได้

2. มานุษยวิทยากับวัฒนธรรมกระแสนิยม

ความสนใจของนักมานุษยวิทยาต่อประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมกระแสนิยม มีความแตกต่างไปจากการศึกษาสายวัฒนธรรม หรือสื่อสารมวลชน นักมานุษยวิทยาพยายามทำความเข้าใจปรากฏการณ์วัฒนธรรมกระแสนิยมที่แฝงอยู่ในสื่อบันเทิง เช่น โทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์ ดนตรี นิตยสาร และหนังสือพิมพ์ ในระยะแรกๆ ได้แก่การศึกษาของ โรเบิร์ต เอส ลินด์, เฮเลน เอ็ม ลินด์, และ ดับบลิว แอล วอร์เนอร์ ซึ่งเป็นการศึกษาข้อเขียนในหนังสือพิมพ์ในอเมริกาในฐานะเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อแบบพื้นบ้านที่อยู่นอกระบบเหตุผล การศึกษาของเกรกอรี เบทสัน ซึ่งนำทฤษฎีทางสื่อสารมวลชนมาวิเคราะห์ภาพยนตร์ชวนเชื่อของนาซี เรื่อง Hitlerjunge Quex

ในช่วงทศวรรษที่ 50 การศึกษาของเอ็ดมันด์ คาร์เพนเตอร์ เรื่องการใช้สื่อของคนพื้นเมืองในประเทศปาปัวนิวกินี คาร์เพนเตอร์ถูกว่าจ้างโดยรัฐบาลปาปัวนิวกินีในการแนะนำให้ชาวบ้านรู้จักใช้เครื่องมือสมัยใหม่ เช่น กล้องถ่ายรูป ประเด็นที่น่าสนใจก็คือชาวบ้านมีวิถีจัดการกับอุปกรณ์ต่างๆ ด้วยความคิดของตัวเอง คาร์เพนเตอร์ยังศึกษาปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกล้องและภาพยนตร์ของชนพื้นเมืองหลายแห่ง และพบว่าคนพื้นเมืองมีคำอธิบายของตัวเองต่อสิ่งที่พบเห็นในภาพถ่ายและภาพยนตร์ ตัวอย่างเช่น เมื่อชาวเมารีดูภาพบรรพบุรุษของตัวเองในภาพยนตร์ พวกเขาจะรู้สึกกลัวราวกับกำลังมองเห็นวิญญาณของผู้ตายกำลังปรากฏร่าง

ในปี ค.ศ. 1950 ฮอว์เทินส์ พาวเดอร์เมเกอร์ ศึกษาเรื่อง Hollywood The Dream Factory อธิบายว่าอุตสาหกรรมภาพยนตร์เปรียบเสมือนการนำพรสวรรค์และความคิดสร้างสรรค์มาขายเป็นสินค้า แต่เต็มไปด้วยความคลอนแคลนทางเศรษฐกิจ เนื่องจากบริษัทภาพยนตร์มีการแข่งขัน และไม่มั่นใจในการควบคุมตัวเอง ในทศวรรษที่ 80 วิคเตอร์ คาลดาโรลา อธิบายว่าความแพร่หลายของโทรทัศน์และวิดีโอพบได้ทั้งเขตเมืองและชนบท สิ่งนี้จะกระจายไปทั่วโลกและแทรกซึมอยู่ในวัฒนธรรมโดยอาศัยเทคโนโลยีสื่อสารที่ทันสมัย นักมานุษยวิทยาจึงจำเป็นต้องเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ เพย์ กินสเบิร์กกล่าวว่าความเข้าใจที่มีต่อสื่ออาจแยกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคิดว่าสื่อคือเครื่องมือปลดปล่อย และต่อต้านขัดขืนอำนาจผู้ปกครอง อีกฝ่ายหนึ่งคิดว่าสื่อคือการมอมเมา และเป็นเครื่องมือของผู้ใช้ในการกดขี่ประชาชน

นักมานุษยวิทยาที่ได้รับอิทธิพลความคิดของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์เชื่อว่าหน้าที่ของนักมานุษยวิทยาต้องนำมวลชนออกมาจากการครอบงำของสื่อประเภทต่างๆ แต่นักมานุษยวิทยาบางคนไม่เห็นด้วย และหันไปวิจารณ์แนวคิดเกี่ยวกับสังคมมวลชนที่ถูกสร้างมาจากทฤษฎีสื่อ “สื่อ” ในสายตาของนักมานุษยวิทยา คือพื้นที่ของการต่อสู้แข่งขัน เช่น การศึกษาผู้ชม

โทรทัศน์ พบว่าเป็นผู้ที่แสดงความคิดวิพากษ์วิจารณ์เรื่องราวต่างๆที่ปรากฏอยู่ในโทรทัศน์ การศึกษาของอีริค ไมเคิลส์ เรื่อง The Aboriginal Invention of Television Central Australia 1982-1986 พบว่าโทรทัศน์เข้าไปเปลี่ยนแปลงความเชื่อของชาวอะบอริจิน ในเรื่องความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ การแต่งงาน ระบบอาวุโส และการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่ม

การศึกษาของแดเนียล มิลเลอร์ ในช่วงปี ค.ศ.1988-89 เป็นการศึกษาละครโทรทัศน์ในประเทศตรินิแดด พบว่าละครได้สร้างตัวแบบบุคลิกภาพของชาวตรินิแดด ซึ่งเป็นผู้ที่รักสนุกเฮฮา ครื้นเครง และส่งเสียงอึกทึก แต่ละครโทรทัศน์คืออิทธิพลของลัทธิอาณานิคมอเมริกัน ละครเรื่อง The Young and the Restless คือพื้นที่สามัญของชาวตรินิแดด ที่เปิดโอกาสให้มีการพูดติฉินนินทา มิลเลอร์อธิบายว่าในช่วงที่ตรินิแดดเจริญรุ่งเรืองจากการค้าน้ำมัน ทำให้ชนชั้นกลางเติบโต แต่เมื่อเกิดสภาวะน้ำมันราคาตก ทำให้ชนชั้นกลางประสบวิกฤตและพบหายนะทางเศรษฐกิจ คนหลายคนเป็นหนี้และหนีออกนอกประเทศ ละครโทรทัศน์สะท้อนภาพความขัดแย้งของตรินิแดด ในด้านหนึ่งคือความเจริญรุ่งเรืองอีกด้านหนึ่งเป็นความไม่แน่นอนของชีวิต ความขัดแย้งนี้ถูกเสนอด้วยภาพของความสนุกสนานเฮฮาซึ่งเป็นสิ่งประติขัญใหม่ แต่เข้าถึงชีวิตคนธรรมดาสามัญ ที่สัมผัสความอื้อฉาว การนินทา และความขัดแย้ง

ปี ค.ศ.1990 การศึกษาของ คอนราด ฟิลลิป คอตเท็ก เรื่อง Prime -Time Society เป็นการศึกษาบทบาทโทรทัศน์ที่มีต่อประชาชน และการตีความของบุคคลต่อสื่อที่โทรทัศน์หยิบยื่นให้ คอตเท็กพบว่าผู้ชมมิได้เป็นฝ่ายรับอย่างเดียว แต่ผู้ชมใช้โทรทัศน์เพื่อปลดปล่อยความขุ่นข้องหมองใจ ใช้สร้างและต่อเติมจินตนาการส่วนตัว ใช้เพื่อสร้างแนวทางให้กับชีวิตตัวเอง รายการโทรทัศน์จะตอบสนองความต้องการของผู้ชมหลายประเภท หลายรสนิยม ความหลากหลายของรายการทำให้เกิดการสร้างความหมายเกี่ยวกับความขัดแย้งและความแตกต่างขึ้นมาใหม่ หรือเป็นการต่อยอดความแตกต่างให้เข้มข้นมากขึ้น

การศึกษาของปีเตอร์ มานูแอล เรื่อง Cassette Culture(1993) ได้รับอิทธิพลแนวคิดจากสกูลแฟรงเฟิร์ต โดยเฉพาะความคิดของธีโอดอร์ ออดอร์โน รวมทั้งความคิดจากสกูลแกรมซีและสัจวัต ฮอลล์ มานูแอลศึกษาดนตรีป๊อปในอินเดีย ซึ่งเปรียบเสมือนพื้นที่แห่งการต่อรองระหว่างผู้มีอำนาจและผู้ได้อำนาจ รวมทั้งเป็นพื้นที่ต่อสู้ของชนชั้น วรรณะ ศาสนา ความแตกต่างทางเพศ ชชาติพันธุ์ และช่วงอายุ มานูแอลกล่าวว่า เทปคาสเซ็ทและวีดีโอมีราคาถูกทำให้นายทุนรายย่อยสามารถผลิตเพลงและภาพยนตร์ออกสู่ตลาดได้ และนักการเมืองยังใช้เทปและวีดีโอเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อและหาเสียงทางการเมือง สื่อทำให้เกิดการกระจายอำนาจ และกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงและการต่อต้าน ขณะเดียวกันก็ช่วยปลดปล่อยผู้ที่ถูกกดขี่ให้มีอิสระ

นอกจากนั้น มานูแอลยังศึกษาดนตรีป๊อปในประเทศตรินิแดด พบว่าชาวอินเดียสตรีซึ่งอพยพมาจากบ้านเกิดในยุคอาณานิคมได้นำดนตรีแบบเก่ามาปรับให้ทันสมัยเพื่อเป็น

เครื่องมือในการเสริมสร้างพลังให้กับผู้หญิง และสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้กับความเป็นชาติ ดนตรีแบบใหม่คือภาพสะท้อนของชุมชนอินเดียพลัดถิ่น ในปี ค.ศ.1993 แคเธอรีน เอ ลัทซัน แอล คอลลิน ศึกษานิติสารเนชั่นแนล จีโอกราฟฟิก ซึ่งเป็นนิตยสารที่ได้รับความนิยมทั่วโลก พบว่าเนื้อหาของนิตยสารบอกเรื่องราววัฒนธรรมประจำชาติอเมริกัน และพยายามนำเสนอวัฒนธรรมอื่นๆในลักษณะที่เป็น “ของแปลก” สวยงามและน่ายกย่อง นิตยสารเนชั่นแนล จีโอกราฟฟิกเปรียบเสมือนเป็นผู้มีอิทธิพล ชี้นำความคิดของสังคมให้เชื่อในสิ่งที่นิตยสารบอก ภาพลักษณ์ของโลกที่สามในนิตยสารจึงเป็น “ภาพตัวแทน” แบบตายตัว

การศึกษาของซารา ดิกคีย์ ในปี ค.ศ.1993 เกี่ยวกับการชมภาพยนตร์ของชนชั้นแรงงานชาวทมิฬในอินเดีย พบว่า ผู้สร้างภาพยนตร์สร้างภาพลักษณ์ของคนจนให้เกิดในภาพยนตร์ แต่คนจน หรือชนชั้นแรงงานชมภาพยนตร์ด้วยความสนุกสนาน ฟังพอใจ ทั้งในเรื่องและนักแสดง การชมภาพยนตร์คือกระบวนการสร้างความหมายให้กับตัวเองของคนจน เนื่องจากเรื่องราวในภาพยนตร์เป็นจินตนาการ ชวนฝัน หลีกหนีจากความจริง เรื่องราวทำนองนี้ช่วยให้คนจนสร้างภาพฝันและหนีปัญหาที่เคร่งเครียดในชีวิตประจำวัน ภาพยนตร์จึงเปรียบเสมือนผู้ช่วยหาทางออกให้กับชีวิตของคนจน

การศึกษาของไบรอัน มอรัล เรื่อง A Japanese Advertising Agency (1996) อธิบายพัฒนาการของการโฆษณาในญี่ปุ่น โดยพิจารณาความสัมพันธ์ภายในองค์กร บริษัทโฆษณา เช่น การติดต่อลูกค้า การตลาด ฝ่ายสร้างสรรค์ และความขัดแย้งในผลประโยชน์ การศึกษาของ เคลลี แอสคิว เรื่อง Performing the Nation(2002) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงออกทางวัฒนธรรม การเต้นรำ ดนตรี และบทกวีของชาวแทนซาเนีย ซึ่งเต็มไปด้วยอุดมการณ์ทางการเมือง แอสคิวเชื่อว่าการแสดงเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการสร้างชาติและการแสวงหาอำนาจของชาวแทนซาเนีย

อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาวัฒนธรรมนิยมในสายตาของนักมานุษยวิทยาเป็นการศึกษาภาคสนาม มีการเก็บข้อมูล สังเกต สัมภาษณ์ อย่างมีส่วนร่วมกับคนกลุ่มต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจว่าคนแต่ละกลุ่ม “ใช้” วัฒนธรรมนิยมอย่างไร เช่น ดนตรี ภาพยนตร์ หรือฟังเพลง การใช้เครื่องมือของชนพื้นเมืองเป็นอย่างไร เช่น การถ่ายภาพ วิดิทัศน์ หรือภาพยนตร์ นักมานุษยวิทยาสนใจประสบการณ์ของมนุษย์มากกว่าที่จะอธิบายโครงสร้างขนาดใหญ่ของสังคม ความสนใจในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 นักมานุษยวิทยาเริ่มศึกษา หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมวิทย์ หรือโทรทัศน์ ชุมชน โดยคนในท้องถิ่นจะเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการสร้างผลิตรายการของตัวเอง เช่น เทอเรนซ์ เทอร์เนอร์ นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันเข้าไปช่วยสอนวิธีการใช้กล้องถ่ายวิดิทัศน์ให้กับชนเผ่าคายาโป ในบราซิล

โจฮันส์ เฟเบียน(Johannes Fabian) นักมานุษยวิทยาที่ศึกษาวัฒนธรรม “ป๊อป” ในแอฟริกา (ประเทศซาอีร์) อธิบายว่าวัฒนธรรมป๊อปเปรียบเสมือน “พื้นที่” ของการ

แสดงออกทางวัฒนธรรม ซึ่งไม่สามารถแบ่งแยกได้ว่าวัฒนธรรมป๊อปอยู่คนละด้านกับวัฒนธรรมชั้นสูง (high culture) กรณีวัฒนธรรมป๊อปในแอฟริกาที่เฟื่องฟูเป็นศึกษา พบว่าคนพื้นเมืองรู้สึกว่าเป็นวัฒนธรรมป๊อปคือเครื่องมือของการต่อสู้และการมีชีวิตรอด เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมที่เขาสามารถคิดและสร้างสรรค์ขึ้นมาเอง วัฒนธรรมป๊อปทำให้พวกเขามีตัวตนและแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดได้ เฟเบียนเรียกการแสดงออกทางวัฒนธรรมประเภทนี้ว่า “ช่วงเวลาแห่งอิสรภาพ” (moment of freedom)

เฟเบียนยังตั้งคำถามเกี่ยวกับการทำงานของนักมานุษยวิทยาในเรื่องวัฒนธรรมป๊อป จากกรณีตัวอย่างที่เฟเบียนศึกษาวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมในแอฟริกา พบว่าความเข้าใจต่อเรื่องความนิยมมาจากข้อมูลประวัติศาสตร์ แต่เท่านั้นยังไม่เพียงพอ นักมานุษยวิทยาจำเป็นต้องรู้ว่าวัฒนธรรมการเขียนและอ่านของชาวแอฟริกาเป็นอย่างไรด้วย เฟเบียนพบว่าวัฒนธรรมป๊อปในซาอีร์มิได้เริ่มจากสื่อ หากแต่สื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์มาทีหลัง ชาวซาอีร์มีวิถีคิดและปฏิบัติต่อสาธารณะต่างไปจากชาวตะวันตก ดังนั้นจึงไม่อาจนำแนวคิดทฤษฎีของตะวันตกไปตัดสินวัฒนธรรมป๊อปของชาวซาอีร์ได้ สิ่งที่เฟเบียนย้ำก็คือวิธีการทำงานของนักมานุษยวิทยาในการพูดคุยสัมภาษณ์กับชาวบ้านจำเป็นต้องตั้งคำถาม

3. การศึกษาวัฒนธรรมกระแสนิยมในสังคมไทย

วัฒนธรรมกระแสนิยม หรือวัฒนธรรมป๊อป หรือ Popular Culture ในสังคมไทย อาจหมายถึง วัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมในสังคม ถูกกล่าวถึง หรือมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของคนกลุ่มต่างๆ วัฒนธรรมเหล่านี้เข้ามาเกี่ยวข้องกับเราทั้งเรื่องการกิน อยู่ หลับ นอน สันนิษฐาน เดินทาง สื่อสาร และการทำมาหากิน นักวิชาการในประเทศไทย เช่น พัฒนา กิติอาษา เรียกวัฒนธรรมประเภทนี้ว่า “วัฒนธรรมสมัยนิยม”

ประจักษ์พยานของการมีอยู่ของวัฒนธรรมป๊อป เห็นได้จากการโฆษณาสินค้าในสื่อประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ป้ายโฆษณา ใบปลิว นิตยสาร หนังสือพิมพ์ หรืออินเทอร์เน็ต สินค้าในที่นี้เป็นได้ทั้ง สินค้าอุปโภค บริโภค บริการ ความบันเทิง และการท่องเที่ยว ปัจจุบันนี้วัฒนธรรมป๊อปอาศัย “สื่อ” เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงคนจำนวนมาก ขณะเดียวกันก็สร้างคุณค่าและความหมายให้กับชีวิตผ่านสินค้าเหล่านั้น

“สื่อ” ในสายตานักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน การศึกษาของนักวิชาการสาขาสื่อสารมวลชน ให้ความสนใจต่อเรื่อง “บทบาท” และ “ฐานะ” ของสื่อในการชี้นำค่านิยมและความคิดของคนในสังคม “สื่อ” จะเปรียบเสมือน “ผู้กระทำ” ที่สร้างการเปลี่ยนแปลง ทั้งในแง่บวกและลบ นักวิชาการไทยจึงวิเคราะห์บทบาทของสื่อในเรื่องเกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรม และสิทธิเสรีภาพของสื่อเป็นส่วนใหญ่ ในแวดวงวิชาการมักจะมีการยกย่องสื่อที่ดีและประณามสื่อที่เลว

กาญจนา แก้วเทพ กล่าววาทะบทหน้าที่ของสื่อ คือการช่วยยกระดับ การศึกษาการรับรู้ของประชาชน ช่วยให้ประชาชนรู้เท่าทันสภาพความจริงในโลกที่เปลี่ยนไป ผลักดัน ให้ประชาชนมีความคิด และมีความสามารถในการตัดสินใจและประกอบกิจกรรม ผดุงรักษาหรือ ยกระดับศีลธรรมของประชาชน และสร้างสำนึกแห่งการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าทั้งตัวเองและผู้อื่น นิยามเชิงอุดมคติของกาญจนา มุ่งความสนใจไปที่ตัวสื่อ เพราะเชื่อมั่นว่าสื่อมีบทบาทรับผิดชอบทาง สังคม สังคมจะดีขึ้นได้ ขึ้นอยู่กับการทำหน้าที่ที่ถูกต้องของสื่อ อาจกล่าวได้ว่า น้ำเสียงของ นักวิชาการมีแนวโน้มที่จะเรียกร้องให้สื่อมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม ทั้งในแง่เนื้อหาและคุณภาพของข้อมูล ข่าวสารที่นำเสนอออกไป ขณะเดียวกันก็พยายามเสนอทิศทางการใหม่ หรือทางเลือกใหม่ให้กับสื่อ เช่น สื่อเพื่อพัฒนาคนและสังคม เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น หรือใช้วิธีการสื่อสารแบบสอง ทาง สื่อต้องมีมนุษยธรรม สื่อต้องเป็นตัวแทนของท้องถิ่นและชุมชน เป็นต้น

การศึกษาของอุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อว่า สื่อ ต้องเป็นผู้ตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐ ตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมใน คดีเด็กและเยาวชน กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการคุ้มครองสิทธิเด็ก และเผยแพร่ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ ปัญหาการละเมิดสิทธิเด็ก เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ กล่าวว่า บทบาทของสื่อเป็นทั้งโจทก์และจำเลย ของสังคม สื่อเป็นทั้งผู้เรียกร้อง ปกป้อง รักษาสิทธิ ผลประโยชน์และความถูกต้องให้แก่สังคม และยัง ถูกกล่าวหาว่าเป็นเหตุแห่งความเสื่อม ความเสียหาย ความไม่ถูกต้อง และความไม่เหมาะสมต่างๆ

ความสนใจต่อประเด็นวัฒนธรรมไม่ค่อยมีมากนัก ทำให้การศึกษา วัฒนธรรมป๊อปในสังคมไทยเป็นเรื่องของ สถาบัน หรือ “ตัวบุคคล” เช่น นักข่าว นักจัดรายการวิทยุ หรือโทรทัศน์ ผู้สร้างละครทีวี ผู้กำกับภาพยนตร์ ผู้ผลิตโฆษณา เป็นต้น หรือไม่ก็เป็นการอธิบาย “เนื้อหา” ที่อยู่ในสื่อว่าดีหรือไม่ดี เช่น การเสนอภาพลักษณ์ของชายหญิง การมอมเมาเยาวชน การ โฆษณาชวนเชื่อ การบิดเบือนความจริง การเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตก การทำให้วัฒนธรรมไทย ตามจารีตประเพณีเสียหาย การเสนอภาพความรุนแรง หรือลามกอนาจารในสื่อ เป็นเครื่องมือให้กับ ลัทธิบริโภคนิยม และทุนนิยมซึ่งเป็นการครอบงำทางอ้อมของตะวันตก เป็นต้น

การศึกษาของวรินทรภา ไกยรวงศ์ เรื่องมิติแห่งการบริโภคที่ปรากฏใน นิตยสารผู้หญิง พบว่านิตยสารทำหน้าที่สืบทอดคุณลักษณะของสังคมบริโภค การศึกษาของนิภา พรพรรณ สุขศิริ เรื่องรายการสุขภาพทางโทรทัศน์ พบว่า รายการสุขภาพยังไม่ทำให้คนเข้าใจพฤติกรรม สุขภาพของคนกลุ่มต่างๆรายการทำแค่เพียงสืบทอดพฤติกรรมสุขภาพเดิมๆให้สืบเนื่องไป

การศึกษาของวิภา อุดมฉันทน์ เรื่อง อิทธิพลของวิทยุโทรทัศน์ระหว่างไทย- ลาว พบว่าวิทยุโทรทัศน์ไทยมีลักษณะตามใจตลาด ส่วนลาวตอบสนองทางการเมืองของรัฐ เนื่องจาก เทคโนโลยีด้านวิทยุโทรทัศน์ของไทยมีคุณภาพสูงทำให้สัญญาณส่งไปถึงประเทศลาว และอาจถึง ชายแดนเวียดนามและจีน ทำให้คนลาวรับรู้ข่าวสารข้อมูลจากไทยอย่างเต็มที่ และสร้างปัญหาให้กับ

รัฐบาลลาว วิชาเชื่อว่าสื่อของไทยเป็นผู้ทำลายวัฒนธรรมโดยใช้ลัทธิบริโภคนิยมเป็นเครื่องมือ วิชาเสนอว่าสื่อควรทำหน้าที่รับใช้สังคม และให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ สื่อที่ตีครออยู่ในระบอบประชาธิปไตย รัฐไม่ควรเข้าไปครอบงำ

การศึกษาของชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ พบว่าโลกของสื่อมวลชนเป็นโลกของผู้ชาย สื่อถูกผลิตหรือควบคุมโดยผู้ชาย ผู้หญิงในโลกสื่อมวลชนต้องพบกับปัญหา และข้อจำกัดหลายประการ ผู้หญิงไม่สามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่เพราะถูกควบคุมด้วยระบบธุรกิจซึ่งไม่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงทำงานได้เต็มที่ เนื้อหาของสื่อจึงสะท้อนความคิดแบบผู้ชาย ผู้หญิงจะเป็นแค่ส่วนประกอบ การศึกษาของสุภาพร โพธิ์แก้ว เรื่องมิวสิควิดีโอในคาราโอเกะ พบว่าในภาพยนตร์ประกอบเพลงคาราโอเกะ เต็มไปด้วยภาพผู้หญิงนุ่งน้อยห่มน้อย มีการนำนางแบบไปมาเป็นนางเอกเพื่อเป็นจุดขาย และนำเสนอในรูปแบบ “รัญจวน ยวนเย้า และเร่าร้อน” สุภาพรเชื่อว่าคาราโอเกะกลายเป็นพันธุ์จาก “สื่อเสียงเพลง” ไปเป็น “สื่อปลุกเร้าทางเพศ” หรือคาราโอเกะโป๊ สื่อประเภทนี้กำลังแพร่ระบาดไปทั่ว และส่งผลให้เกิดการล่วงละเมิดทางเพศและการค้าประเวณีตามมา ข้อเสนอแนะของสุภาพรเชื่อว่าคาราโอเกะโป๊คือสื่อที่ส่งเสริมให้คนมักมากในกามารมณ์ และยังทำให้ผู้หญิงกลายเป็นสินค้า ไม่มีเกียรติและศักดิ์ศรี

การศึกษาของสมสุข หินวิมาน และวีรวัดณ์ อำพันสุข พบว่าธุรกิจภาพเปลือยมีการซ่อนเร้นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ กล่าวคือผู้หญิงจะอยู่ใต้การควบคุมของผู้ชาย และทำให้ผู้หญิงเป็นเพียงวัตถุทางเพศ ภาพนู้ดของผู้หญิงจะถูกสื่อถึงความอ่อนหวาน มีเสน่ห์ มีมารยาและยั่วยวนทางเพศ สมสุขและวีรวัดณ์เชื่อว่าสื่อเกี่ยวกับภาพโป๊เป็นการสร้างค่านิยมทางเพศให้สังคม และผลิตซ้ำวิถีคิดแบบทุนนิยม

การศึกษาของกาญจนา แก้วเทพ เรื่องสตรีกับสื่อมวลชน ย้ำอย่างหนักแน่นว่าสื่อมวลชนทำตัวเป็นปฏิบัติต่อความก้าวหน้าของสตรี และเป็นมิตรที่ไม่เข้าใจความต้องการของผู้หญิง ตัวอย่างเช่นภาพลักษณ์ของผู้หญิงในละครโทรทัศน์หรือเพลง จะเป็นภาพของแม่และเมีย ผู้หญิงต้องรักษาพรหมจารีก่อนแต่งงาน นางเอกที่ได้รับความนิยมต้องมีบุคลิกทั้งซนและสวย เสียดสี เรียกร้อย ฉลาดเฉลียว มีฐานะต่ำต้อยแต่ได้ดีในตอนจบ นางร้ายจะต้องมีนิสัยชั่วใจฉาดร้าย หลอกหลวง โลก ก้าวร้าว แสดงอารมณ์ ทำอะไรอย่างไรเหตุผล เช่น แย่งชิงผู้ชายที่มีคนรักอยู่แล้ว แต่ปัจจุบันภาพลักษณะเหล่านี้กำลังคลี่คลายไป กาญจนา เชื่อว่าละครโทรทัศน์ควรเสนอทางออกให้กับผู้หญิงว่าควรจะเป็นอย่างไรและควรทำอะไรเพื่อให้ผู้หญิงมีค่า

นอกจากนั้นกาญจนายังวิจารณ์การรายงานข่าวข่มขืนของหนังสือพิมพ์ว่าก่อให้เกิดผลกระทบตามมา กล่าวคือผู้หญิงจะกลายเป็น “เหยื่อ” เป็นการตอกย้ำอำนาจของผู้ชาย โดยการพูดถึงพรหมจารีของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงเกิดความหวาดกลัวที่จะออกนอกบ้านในเวลาค่ำคืน เพราะสื่อมักจะเล่าเหตุการณ์ข่มขืนในเวลากลางคืน กาญจนาเสนอว่านักข่าวหญิงควรเข้ามาทำข่าว

ข่มขืน ย้ายข่าวข่มขืนออกจากหมวดข่าวอาชญากรรม ไม่ควรสอดแทรกทัศนคติเข้าไปในข่าว และไม่ ควรตั้งฉายาให้กับผู้ข่มขืนหรือผู้ถูกข่มขืน

เท่าที่ผ่านมา ความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมป๊อปในสังคมไทยเป็นเรื่องของ ความถูก ความผิด ความดี ความเลว เนื่องจากนักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่า “สื่อ” มีอิทธิพลต่อความ ประพฤติและการปฏิบัติตัวของคนในสังคม ข้อสมมุติฐานนี้ ถูกตอกย้ำจนกลายเป็นเรื่องปกติ สิ่ง ที่ น่าสนใจที่จะตั้งคำถามต่อไปก็คือ “สื่อ” มีตัวตน หรือดำรงอยู่ในสังคมไทยด้วยเงื่อนไขอะไรบ้าง และ ผู้ผลิตสื่อมีชีวิตทางสังคมอย่างไร เกี่ยวข้องกับคนกลุ่มอื่นๆอย่างไร

สิ่งที่ขาดหายไปจากการศึกษา คือ “เสียงพูด” ของผู้รับสื่อ ไม่ว่าจะเป็น ผู้ชมโทรทัศน์ ภาพยนตร์ ผู้อ่านข่าว นิตยสาร ผู้ฟังเพลง รายการวิทยุ ผู้จับจ่ายซื้อสินค้าและใช้บริการ ต่างๆ ทุกวันนี้เมื่อพูดถึงวัฒนธรรมป๊อป จึงมีแต่เรื่อง สื่อที่ดีมีคุณภาพควรจะเป็นอย่างไร สื่อเพื่อ ประชาชนควรเป็นอย่างไร เสรีภาพของสื่ออยู่ตรงไหน สื่อเป็นกลางหรือไม่ และอีกหลายๆเรื่องที่เป็น ข้อเสนอให้สื่อนำไปปฏิบัติ

วัฒนธรรมป๊อปคือวัฒนธรรมที่มาจากกลุ่มคนที่ขาดอำนาจ หรือไม่ค่อยมี เสียงพูดในสังคม วัฒนธรรมป๊อปช่วยเปิดโอกาสให้คนเหล่านี้มีพื้นที่ในการแสดงออก นอกจากนั้น ยัง เป็นวัฒนธรรมที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นภาพสะท้อนของ “ความเป็นอื่น” ใน วัฒนธรรมไทย กล่าวคือ เป็นวิถีชีวิตของผู้คนที่หลากหลาย มีการปรับเปลี่ยนแก้ไข สร้างสรรค์ ผสมผสาน ดิ้นรนต่อสู้ วัฒนธรรมป๊อปมิใช่เรื่องของการทำผิด หรือการทำลายคุณค่าความดีงามแบบ อดีตกาล มิใช่การเอาอย่างวัฒนธรรมอื่น หรือปฏิเสธวัฒนธรรมของตัวเอง

เมื่อวัฒนธรรมป๊อป คือการสร้างสรรค์ของคนธรรมดาสามัญ อาจทำให้ การศึกษา “สื่อ” หันเหไปสู่เรื่องชีวิตประจำวันและการเลือกรับข่าวสารข้อมูลของผู้คนที่หลากหลาย และอาจทำให้พบว่าการเสนอแนะให้สื่อนำเสนอเนื้อหาที่ดี เหมาะสมและมีคุณภาพนั้น อาจไม่ใช่สิ่ง สำคัญ หากแต่ต้องทบทวนใหม่ว่า เนื้อหาที่ดั้นนินยามมาจากใคร รัฐบาล นายทุน หรือนักวิชาการ

ความหมายของการเป็นสื่อที่ดี อาจมีได้หลายแบบ ขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์ชีวิตของคนแต่ละประเภท ทั้งนี้ ต้องลงไปศึกษาชีวิตของคนเหล่านั้นอย่างจริงจัง ตัวอย่างการศึกษาทางมานุษยวิทยา เช่น การศึกษาของ Deborah Wong เรื่องเทพคาสเซ็ตดีใน สังคมไทย การศึกษานี้ชี้ให้เห็นความแตกต่างของวิถีคิดเกี่ยวกับดนตรี 2 ประเภทของคนสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งคือดนตรีไทยสากล อีกกลุ่มหนึ่งคือดนตรีพื้นบ้าน ในส่วนดนตรีไทยสากล ตัวตนและชื่อของ นักร้องจะมีความสำคัญ ส่วนดนตรีพื้นบ้านไม่ค่อยสำคัญ เนื่องจากนักร้องดนตรีไทยสากล เช่น อัญชลี จงคดีกิจ คือตัวแทนของศิลปินที่มีภาพลักษณ์ที่ชัดเจน ความเป็นอัญชลีเปรียบเสมือนสินค้าที่ บ่งบอกคุณภาพของเพลง แต่ศิลปินเพลงพื้นบ้านไม่จำเป็นต้องมีภาพลักษณ์แบบสินค้า วงเชื่อว่า ดนตรีพื้นบ้านล่องลอยอยู่ในอากาศไม่มีตัวตน และกำลังสูญหายไป ส่วนดนตรีป๊อปกำลังมีพลังของ

การเป็นสินค้าที่คนนิยมบริโภค ความแตกต่างนี้มีที่มา กล่าวคืออุตสาหกรรมเพลงสมัยใหม่ไม่ได้ส่งเสริมศิลปินพื้นบ้าน แต่มุ่งแสวงหากำไรจากสินค้าที่เกิดจากศิลปินนักร้องเพลงป๊อป

การศึกษาของพรรณราย โอสถาภิรัตน์ เรื่องภาพยนตร์นางนาก เป็นการศึกษากระบวนการสร้างและตีความหมายที่ซับซ้อนของภาพยนตร์ โดยชี้ให้เห็นว่าผู้สร้าง และผู้ชมภาพยนตร์มีการตีความที่ต่างกัน พรรณรายพบว่าความหมายของนางนากเป็นการต่อรองบนพื้นฐานความขัดแย้งระหว่างนายทุนกับผู้สร้างงานศิลปะ แต่ความคาดหวังต่อความนิยมในภาพยนตร์คือสิ่งที่ทำให้เกิดการประนีประนอม ในขณะที่ผู้ชมก็มีการให้ความหมายต่อนางนากที่หลากหลาย นางนากจึงไม่มีความหมายเดียวหรือครอบงำความคิดของผู้ชม ผู้ชมจะใช้ประสบการณ์ของตัวเอง หรือใช้ความรู้จากแหล่งต่างๆมาอธิบายนางนาก นอกจากนั้นยังมีกลุ่มนักวิจารณ์พยายามให้คุณค่ากับนางนากอีกแง่มุมหนึ่ง ภาพยนตร์จึงมิใช่สื่อครอบงำความคิด

การศึกษาทางมานุษยวิทยา ชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมกระแสนิยมเต็มไปด้วยเสียงพูดที่หลากหลายของคนกลุ่มต่างๆ กล่าวคือ มิได้มีเพียงสื่อเท่านั้นที่มีบทบาทชี้นำความคิด หรือในทางปฏิบัติสื่อมิได้เป็นผู้กระทำต่อผู้รับสาร แต่พื้นที่ทางวัฒนธรรมของการรับรู้ข่าวสารข้อมูลเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนต่อรองความหมายระหว่างคนหลายกลุ่ม ทั้งผู้ผลิตสื่อและชาวบ้านที่รับรู้ข่าวสารมิได้เป็นภาพตายตัวที่เหมือนกัน ผู้ผลิตสื่อยังประกอบด้วยคนที่คิดต่างกัน เช่นเดียวกันชาวบ้านที่ประกอบด้วยคนหลายระดับ ซึ่งมีประสบการณ์และความรู้แตกต่างกัน การทำความเข้าใจวัฒนธรรมกระแสนิยมจึงไม่อาจเข้าใจได้จากเสียงพูดของคนกลุ่มเดียว และเป็นวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยพลวัต การต่อรอง และความขัดแย้ง

การศึกษาวัฒนธรรมกระแสนิยมในสังคมไทย มีการตั้งคำถามต่างไปจากตะวันตก กล่าวคือในขณะที่ตะวันตกตั้งคำถามเกี่ยวกับว่าอะไรคือ “วัฒนธรรมกระแสนิยม” วัฒนธรรมนี้มาจากไหน ถูกใช้อย่างไร ใครเป็นผู้นิยามความหมาย ส่วนนักวิชาการไทยสนใจวัฒนธรรมกระแสนิยมที่เป็น “ตัวสื่อ” โดยการวิพากษ์วิจารณ์บทบาทของสื่อ เรียกร้องให้สื่อทำหน้าที่ที่ถูกต้อง เป็นสื่อกลางข้อมูลข่าวสารของประชาชน เป็นปากเสียงให้ประชาชน และพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในช่วงทศวรรษ พ.ศ.2540 เป็นต้นมา นักวิชาการไทยเริ่มนำแนวคิดทฤษฎีตะวันตกมาอธิบายปรากฏการณ์วัฒนธรรมกระแสนิยม เช่น สำนักทฤษฎีวิพากษ์ ของ กายูจนา แก้วเทพ เป็นการตั้งคำถามและทบทวนนิยามของการสื่อสาร สถานะของผู้ส่งสาร ผู้รับสาร และสื่อมวลชน กระตุ้นบุคคลที่เป็นสื่อให้รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ปรากฏการณ์สังคมอย่างรอบด้านมากขึ้น และเพิ่มมุมมองทางวัฒนธรรมมากขึ้น สำหรับนักมานุษยวิทยาไทยที่สนใจประเด็น “วัฒนธรรมป๊อป” หรือวัฒนธรรมสมัยกระแสนิยม ยังคงมีน้อยมาก

การศึกษาวัฒนธรรมป๊อป หรือ วัฒนธรรมกระแสนิยม ในสังคมตะวันตก เกิดขึ้นในยุค Modernity สภาวะทันสมัยทำให้สังคมเกิดคำถาม และมีเป้าหมายใหม่ๆเพื่อที่จะ

อธิบายว่าสังคมจะเดินไปอย่างไร มนุษย์จะมีชีวิตที่ดีขึ้นอย่างไร คำถามลักษณะนี้มาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการ การคิดค้น ประดิษฐ์ และปฏิบัติทางวิทยาศาสตร์ เป็นช่วงเวลาที่ยุคสมัยตะวันตกประกาศชัยชนะต่อโลกธรรมชาติ และวัตถุภาวะ ปรัชญาความคิดแบบ Positivism ซึ่งเชื่อในความ “จริงแท้” ของความรู้และวิธีการแสวงหาความรู้ที่มีมาตรฐานเดียว ความคิดทำนองนี้เคยขับเคลื่อนสังคมและสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดกับการสร้างความหมายชีวิต ทำให้มนุษย์เชื่อว่าตัวตนที่แท้จริงต้องมาจากการหยั่งรู้ด้วยสติปัญญา และแสวงหา “ความบริสุทธิ์” “ความเที่ยงแท้” ที่ถาวรและมั่นคง เป้าหมายนี้ทำให้สังคมตะวันตกเดินไปสู่ความสมบูรณ์มั่งคั่ง และสถาปนาตนเองเป็นมนุษย์ที่ฉลาดและเก่งที่สุด

ผนวกกับระบบเหตุผลที่อ้างความชอบธรรมว่าตะวันตกคือผู้ที่ปลดปล่อยโลกออกจากความทุกข์ ลัทธิอาณานิคม และจักรวรรดินิยมคือภาพด้านลบที่ตะวันตกทิ้งเอาไว้และพิสูจน์ความล้มเหลวของความคิดแบบ Positivism หลักฐานของความล้มเหลว จะเห็นได้จากการปกครองอย่างกดขี่ข่มเหง เอารัดเอาเปรียบชนพื้นเมือง การแสวงหาประโยชน์และช่วงชิงทรัพยากรจากโลกที่สามไปเป็นของตัวเอง การค้าทาส การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การเกิดขึ้นของสงครามโลกครั้งที่สอง และการเรียกร้องสิทธิของผู้หญิง คนผิวดำ ชนกลุ่มน้อย และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ หลักฐานเหล่านี้จะเป็นประสบการณ์ที่ล้มเหลวของ Positivism หรือไม่ ถ้ามนุษย์มีทางเลือกที่จะไปสู่เป้าหมายที่ต่างกัน มนุษย์ทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่า Positivism จะปลดปล่อยมนุษย์ได้จริงหรือไม่ และจะทำตามความคิดนี้เสมอไปหรือไม่

ปรากฏการณ์ของวัฒนธรรมป๊อป อาจเป็นโฉมหน้าหนึ่งของการเข้ามาของภาวะสมัยใหม่ นักคิดหลายคนเชื่อว่าวัฒนธรรมป๊อปเป็นผลลัพธ์ของการบริโภค ทุนนิยม อุตสาหกรรม การเกิดขึ้นของมวลชน การกลายเป็นเมือง และระบอบประชาธิปไตย ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดความเข้าใจอะไรบ้าง

ประการแรกคือ ความพยายามที่จะสร้างนิยามความหมายที่ตายตัวให้กับ “วัฒนธรรมป๊อป” มีนักวิชาการหลายคนออกมาถกเถียงว่าวัฒนธรรมป๊อปมาจากไหน เกิดขึ้นอย่างไร มีลักษณะอย่างไร เป็นสิ่งที่ดีหรือเลว การนิยามด้วยคำถามเหล่านี้วางอยู่บนฐานความคิดแบบวิทยาศาสตร์ เป็นความต้องการที่จะหานิยามตายตัว แต่เพิกเฉยประสบการณ์ของมนุษย์ที่สัมผัสและมีชีวิตอยู่ในสังคม

ประการที่สอง วัฒนธรรมป๊อปไม่ได้เกิดขึ้นได้ด้วยตัวเอง แต่มาพร้อมกับความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มคน วิถีชีวิต และโลกทัศน์ มีหลายสิ่งหลายอย่างเกิดขึ้นเมื่อเกิดโทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุ และสื่อประเภทต่างๆ รูปแบบการสื่อสารเหล่านี้มีความเคลื่อนไหวต่อเนื่อง กลุ่มคนหลายกลุ่มเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อที่จะใช้สื่อตอบสนองสิ่งที่ตนเองต้องการ ดังนั้น รูปแบบและลักษณะเฉพาะของการเลือกรับหรือปฏิเสธจึงไม่อาจอธิบายได้ด้วยทฤษฎีแบบ Positivism

ประการที่สาม ความหมายของ “วัฒนธรรม” ควรจะเป็นอย่างไร วัฒนธรรมป๊อปเป็นวัฒนธรรมหรือไม่ แค่นั้นจึงจะเรียกว่าวัฒนธรรม ปัญหาดังกล่าวนี้ทำให้ การศึกษาวัฒนธรรมป๊อปเต็มไปด้วยอคติ หรือความเอนเอียงที่จะทำให้วัฒนธรรมป๊อปเป็นเครื่อง พิสูจน์ทฤษฎี นักวิชาการหลายคนเชื่อว่าวัฒนธรรมป๊อปเป็นของคนที่อยู่นอกระเบียบกฎเกณฑ์ทาง สังคมและศีลธรรม เป็นสิ่งที่บั่นทอนและสั่นคลอนต่อสถาบันทางสังคม วัฒนธรรมป๊อปถูกมองว่า เป็นของพวกนอกรีต แหกกฎ นอกคอก ปฏิเสธสังคม ต่อต้านสังคม และอะไรอีกหลายอย่างที่อยู่ ตรงข้ามกับระเบียบ คำถามย้อนกลับไปในกรณีนี้คือ “วัฒนธรรม” มีแบบเดียวหรือหลายแบบ เรา อยากเห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม หรือว่าต้องการกีดกันและปฏิเสธคนอื่น มีอำนาจอะไรบ้าง ที่ซ่อนเร้นอยู่ในการนิยามคำว่า “วัฒนธรรม” และมีใครบ้างที่กลายเป็นเครื่องมือให้นิยามเหล่านั้น สถาปนาตัวเองขึ้นมา

ประการสุดท้าย ถึงที่สุดแล้วการศึกษา “วัฒนธรรมป๊อป” อาจมิใช่เรื่อง ของการหาข้อพิสูจน์ หรือการทดสอบทฤษฎี หากแต่เป็นการท้าทายให้เกิดการเปลี่ยนวิธีคิดแบบเดิม พื้นที่ชีวิตของคน que แสดงผ่านวัฒนธรรมป๊อปอาจเป็นพื้นที่สำหรับการตั้งคำถามใหม่ๆ เกี่ยวกับตัวตน ประสบการณ์ ความสัมพันธ์ทางสังคม และวิธีการแสวงหาความจริงของมนุษย์ เราไม่อาจนำเรื่อง ความทุกข์ยาก หรือสมหวังไปแยกประเภทว่าแบบไหนดีหรือเลวได้เหมือนก่อน หากแต่เราสามารถตั้ง คำถามกับสิ่งที่ถูกศึกษา และถามตัวเองไปพร้อมๆ กันว่า ตัวเราเข้าไปเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอย่างไร

เรามองเห็น “ตัวเรา” ในแง่มุมไหนเมื่อมองดูสื่อประเภทต่างๆ ในขณะที่ เราใช้ชีวิตผ่านการฟังเพลง ดูภาพยนตร์ เล่นอินเทอร์เน็ต อ่านหนังสือพิมพ์ เรามองเห็นอะไรที่ มากกว่าสื่อหรือไม่ สิ่งที่มีมากกว่านั้น จะเรียกว่าอะไร หากมนุษย์ต้องการความมั่นคงที่จะนิยาม ตัวเอง ซึ่งเดิมอาจนิยามจากสิ่งต่างๆ รอบตัว มนุษย์ก็อาจใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่จากสิ่งที่พบเห็นจากสื่อ มาช่วยนิยามตัวเองเพิ่มขึ้น ถ้าเราสนใจที่จะศึกษาการนิยามตัวเองของมนุษย์ เราก็อาจต้องคลี่คลายสิ่ง ที่มักกับสื่อต่อไปเรื่อยๆ แต่ถ้าหากวิธีการนิยามตัวเองของมนุษย์เริ่มคลุมเคลือและไร้เสถียรภาพ สื่อ อาจมิใช่เหตุผลเดียวที่ทำให้เกิดความคลุมเคลือ หากแต่รวมถึงวิธีคิดและการมองโลกของเราด้วย

สายธารแห่งฐานคิดของวัฒนธรรมศึกษามีการอธิบายด้วยข้อถกเถียงอย่าง หลากหลาย ต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมประชานิยม (popular culture) พื้นที่ของวัฒนธรรมมวลชน และ กระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม (Modern popular culture) ด้วยสุนทรียะทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยน รูปไปตามพลวัตของแต่ละสังคม แต่ทั้งนี้ก็มีข้อสรุปร่วมกันซึ่งว่าด้วยวัฒนธรรมอันมีตัวบท แห่งสุนทรียะ เกี่ยวกับเรื่องราวชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมเป็นพื้นฐาน และภายใต้ มโนทัศน์วัฒนธรรมข้าม วัฒนธรรมแห่งบริบทของโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรมนั้นนำไปสู่ หลากๆ ศูนย์กลางวัฒนธรรมสมัยนิยม ที่กระจายไปทั่วทุกมุมโลก ขณะที่ในหลายทศวรรษที่ ผ่านมาภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มี กระบวนการภูมิภาคนิยมโดยอาศัยการไหลเวียนทาง วัฒนธรรมสมัยนิยมเพื่อการจัดรูปแบบความเป็น

ภูมิภาคด้วยรากฐานทางวัฒนธรรมร่วมแห่ง วิถีเอเชีย ทั้งปรัชญา ศาสนา และภาษา อันเชื่อมโยงให้ เกิดพื้นที่วัฒนธรรมสมัยนิยมของ เอเชียร่วมกันอันนำไปสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ที่ว่าด้วยการมองเห็นคุณค่า ทางวัฒนธรรมที่จะนำไปสู่การสร้างแม่แบบทางวัฒนธรรมเอเชียด้วยรากเหง้าทางวัฒนธรรมและ ความรุ่มรวย ทางวัฒนธรรมที่มีร่วมกัน

คำว่า "Popular Culture" เป็นคำที่ Storey John (2006) ใช้ในหนังสือ Cultural theory and popular culture: an introduction และอีกเล่มคือ Cultural theory and popular culture: a reader สรุปความในภาษาไทยได้ว่าเป็นวัฒนธรรมสมัยนิยมซึ่งจะหมายถึง ความถึง พฤติกรรมของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมหนึ่งๆ ตามกรอบปริมัลทอลที่กำลังพิจารณา ที่มีการสืบทอดยึดถือ ปฏิบัติต่อๆ กันด้วยความสมัครใจ จนเกิดเป็นกระแสให้ผู้คนอื่นๆ ปฏิบัติตามๆ กัน การพิจารณาว่าสิ่งๆ นั้นเป็นความนิยมของผู้คนในยุคสมัยจนเป็นวัฒนธรรมสมัยนิยมหรือไม่นั้น อาจพิจารณาได้จากเกณฑ์ ทั้ง 4 ประการ ได้แก่

1. เป็นสิ่งที่ชื่นชอบหรือยอมรับโดยผู้คนส่วนมาก
2. มักจะเป็นสิ่งที่ถูกมองโดยผู้คนอีกกลุ่มว่าต่ำชั้นและไร้คุณค่าหรือ
3. เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อให้คนจำนวนมากชื่นชอบ ส่วนใหญ่เพื่อ
4. เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดกระแสในกลุ่มของพวกเขาเอง

รสนิยมทางศิลปะ

ประโยชน์ทางการค้า และ

ความเข้าใจต่อวัฒนธรรมสมัยนิยมช่วยให้เข้าใจการสื่อความหมายในสังคม ในระดับที่กว้างมากขึ้น รวมถึงเข้าใจต่อกระบวนการปฏิสัมพันธ์เชิงวิภาษวิธีของเงื่อนไขปัจจัย และ กลุ่มคนในสังคมได้ดีขึ้น วัฒนธรรมสมัยนิยมเป็นพลวัต ที่พยายามจะเชื่อมโยงให้เข้ากับบริบทของโลก ยุคหลังทันสมัย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ปัจจัยกำหนดที่มีอิทธิพลต่อการก่อรูปของ วัฒนธรรมสมัยนิยม อาทิกระแสโลกาภิวัตน์ การรุกรานออกไปของความเป็นเมือง สื่อมวลชน การ สื่อสารในยุคใหม่ที่ใครก็เป็นผู้สื่อ(ข่าว)สารได้ ตลอดจนระบบทุนนิยมที่ก่อให้เกิดกระแสบริโภคนิยม อย่างรุนแรง ตลอดจนกระแสท้องถิ่นนิยมที่ยังหลงเหลืออยู่อีกมาก แล้วอะไรคือวัฒนธรรมสมัยนิยม บ้าง ดังนี้

เป็นวัฒนธรรมแห่งความเป็นไปได้ (anything goes) มีการเกิดขึ้น ,เปลี่ยนแปลง และเสื่อมสูญไปตามกระแสนิยมของคนในสังคมและกาลเวลา

เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน (ordinary/common culture in the realm of everyday life)

เป็นวัฒนธรรมแห่งวัยรุ่น (culture of the youth) แต่ก็แพร่ขยาย ความนิยมไปยังผู้คนทุกเพศ ทุกวัย และทุกชนชั้นในสังคมได้

เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางโลก (culture of the mundane) ที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นจากเรื่องกำไร เงินตรา อำนาจ และค่านิยมทางสังคม

เป็นวัฒนธรรมพันธุ์ผสม (hybrid culture) เกิดขึ้นจากหลายแหล่งที่มา และเกิดจากการดัดแปลงหรือรวมเอาองค์ประกอบปลีกย่อย จากทั้งในและนอกวัฒนธรรมขึ้นมาแล้ว นำเสนอเพื่อสร้างกระแสการยอมรับและตอบสนองรูปแบบต่างๆจากสังคม

เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากรวมกันของสิ่งที่แยกออกมาก่อนหน้านี้ (fragmented culture) ซึ่งเต็มไปด้วยการแยกส่วน แยกตัวและไม่จำเป็นต้องให้ความหมายที่สัมพันธ์กับรากฐานหรือความเป็นมาดั้งเดิมของตนเอง หรือบริบทของสังคมใหม่ที่หล่อเลี้ยงกระแสอยู่

เป็นวัฒนธรรมแห่งการบริโภค (consumers' culture) หรือวัฒนธรรมตลาดเป็นผลผลิตของพัฒนาการเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร และการสื่อมวลชน (mass media-saturated culture) เป็นเรื่องของแฟชั่นและกระแสความนิยม (culture of fashion and popular trend) เป็นเรื่องของการสร้าง ค้นหา ต่อรอง และผลิตซ้ำตัวตนหรืออัตลักษณ์ (battles of cultural identities/selves) เพื่อค้นหาตัวตนของผู้คนที่มาจากพื้นฐานของแตกต่างทั้งชาติพันธุ์ ชนชั้น รุ่น กลุ่มอายุ ภูมิภาคต่างๆ และเกณฑ์จำแนกกลุ่ม/ชนชั้นอื่นๆ ได้อีก

4. ลักษณะสำคัญหรือเนื้อหาของวัฒนธรรมสมัยนิยม

1. วัฒนธรรมสมัยนิยมเป็นวัฒนธรรมแห่งความเป็นไปได้ (anything goes) มีการเกิดขึ้นเปลี่ยนแปลง และเสื่อมสูญไปตามกระแสนิยมของคนในสังคมและกาลเวลา ยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ ยิ่งเต็มไปด้วยกระแสความนิยม เหตุการณ์ สื่อบันเทิง สินค้าและบริการ สิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนแต่มีศักยภาพในการถูกนำเสนอหรือได้รับการยอมรับโดยผู้คนจำนวนมาก ทำให้มีโอกาสกลายเป็นกระแสนิยมทางวัฒนธรรมได้

2. วัฒนธรรมสมัยนิยมเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน (ordinary/common culture in the realm of everyday life) เป็นเรื่องธรรมดาในการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นที่น่าสังเกตว่าชีวิตประจำวัน เป็นคำที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งในตัวเอง เพราะเป็นคำที่เข้าใจง่ายเหมือนสิ่งต่างๆที่อยู่รายรอบตัวเองของแต่ละคน ชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่เคลื่อนไหวไปมา

3. วัฒนธรรมสมัยนิยมเป็นวัฒนธรรมแห่งวัยรุ่น (culture of the youth) วัฒนธรรมสมัยนิยมอาจมีผลกระทบหรือเป็นที่ชื่นชอบโดยผู้คนทุกเพศทุกวัยทุกชน ชั้นในสังคม แต่วัฒนธรรมสมัยนิยมส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของคนหนุ่มสาว โดยเฉพาะวัยรุ่นและวัยทำงานคนกลุ่มนี้มีกำลังผลิต กำลังซื้อ กำลังบริโภค และกำลังในการติดตามแสวงหาความสนุกสนานรื่นรมย์ของชีวิตที่ได้จากกระแส วัฒนธรรมสมัยนิยมรูปแบบต่างๆ

4. วัฒนธรรมสมัยนิยมเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางโลก (culture of the mundane) กระแสนิยมเกือบทั้งหมดเป็นกิจกรรมทางโลกก็ยะแทบทั้งสิ้น ผู้คนในกระแสนิยมจึงเป็นฐานที่ตั้ง เป้าหมายและเป็นเครื่องมือในการผลิตและการบริโภคสื่อวัฒนธรรมสมัยนิยมทุกรูปแบบ วัฒนธรรมสมัยนิยมจึงยากที่จะหลีกเลี่ยงจากกำไรของธุรกิจการค้า เงินตรา อำนาจ และค่านิยมทางสังคม เพราะเป็นความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมนุษย์

5. วัฒนธรรมสมัยนิยมเป็นวัฒนธรรมพันธุ์ผสม (hybrid culture) วัฒนธรรมสมัยนิยมเกิดขึ้นจากหลายแหล่งที่มาและเกิดจากการดัดแปลงหรือรวมเอาองค์ประกอบปลีกย่อย จากทั้งในและนอกวัฒนธรรมขึ้นมาแล้ว นำเสนอเพื่อสร้างกระแสการยอมรับและตอบสนองรูปแบบต่างๆจากสังคมโดยการผสมผสาน ดัดแปลง หรือผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในลักษณะที่อยู่นอกเหนือความคาดหมาย

6. วัฒนธรรมสมัยนิยมเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากรวมกันเข้าของการแยกส่วน และแตกตัว (fragmented culture) ไม่อาจมองโดยการเน้นการทำความเข้าใจภาพรวม เนื้อหาที่เป็นเอกลักษณ์ในขอบเขตที่ชัดเจนได้ วัฒนธรรมสมัยนิยมจำนวนมากเต็มไปด้วยการแยกส่วน แตกตัวและไม่จำเป็นต้องให้ความหมายที่สัมพันธ์กับรากฐานหรือความเป็นมาดั้งเดิมของตนเอง หรือบริบทของสังคมใหม่ที่หล่อเลี้ยงกระแสอยู่

7. วัฒนธรรมสมัยนิยมเป็นวัฒนธรรมแห่งการบริโภค (consumers' culture) หรือเป็นวัฒนธรรมตลาดซึ่งถูกผลิตเชิงธุรกิจอุตสาหกรรมในปริมาณมากและกระจายผลผลิตออกไปสู่กลุ่มผู้บริโภคในวงกว้าง เพื่อที่จะสร้างกระแสในการบริโภคให้เกิดขึ้นในสังคม หรืออาจเรียกได้ว่า "วัฒนธรรมตลาด" เกิดขึ้นและเป็นไปตามกลไกของตลาด ขายดี มีคนซื้อ มีคนนิยมชมชอบมาก นอกจากนี้ยังมีนัยแฝงถึงทุกคน ทุกชนชั้น โดยเฉพาะชาวบ้านคนธรรมดาสามัญคนเล็กคนน้อยเข้าถึงและมีส่วนร่วมในกระแส วัฒนธรรมสมัยนิยม

8. วัฒนธรรมสมัยนิยมเป็นผลผลิตของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร หรือวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชน (mass media-saturated culture) วัฒนธรรมสมัยนิยมจำนวนมากจึงเป็นความจริงที่เกิดจากการนำเสนอโดยสื่อมวลชน เป็นความจริงที่ต้องทำความเข้าใจด้วยอาศัยตรรกะของสื่อมวลชนและวิเคราะห์ทำความเข้าใจในนัยต่างๆ ที่ซ่อนอยู่ในเนื้อหาของวัฒนธรรมที่เป็นผลจากการนำเสนอโดยสื่อมวลชนสมัยใหม่

9. วัฒนธรรมสมัยนิยมเป็นเรื่องของแฟชั่นและกระแสความนิยม (culture of fashion and popular trend) วัฒนธรรมสมัยนิยมจึงเกิดเร็ว ได้รับความนิยมเร็ว รวมทั้งหายไปเร็ว เพราะถูกแทนที่ด้วยกระแสอื่นที่ใหม่กว่าและเร้าความสนใจของผู้คนได้มากกว่า กระแสนิยมจึงเป็นเสมือนคลื่นลูกเก่าไล่หลังคลื่นลูกใหม่ แต่กระแสคลื่นเหล่านั้นก็ก่อตัวขึ้น เพิ่มพลังเรื่อยมา

10. วัฒนธรรมนิยมเป็นเรื่องของการสร้าง ค้นหา ต่อรอง และผลิตซ้ำตัวตน หรืออัตลักษณ์ (battles of cultural identities/selves) ผู้คนในกระแสนิยมอยู่เพื่อค้นหา เลือก ต่อรอง และหรือปฏิเสธสังกัดของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นสไตร์ชีวิต กลุ่มเพื่อน ครอบครัว ที่ทำงาน ชุมชน สามารถในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง หรืออาจทำความเข้าใจการต่อสู้ เพื่อค้นหาตัวตนของคนที่แตกต่างกันชาติพันธุ์ ชนชั้น รุ่นอายุ และภูมิหลังต่างๆในกระแสนิยม เพราะกระแสวัฒนธรรม สมัยนิยมให้พื้นที่และเครื่องมือในการต่อรอง ผลิตฯ และได้เถียงกันของ ตัวตนหรืออัตลักษณ์ในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่องและมีชีวิตชีวา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรเทพ วีระพูล,(2535 : 203) ได้ศึกษาการแสดงทางเครื่องหมอลำหมู่พบว่า การออกแบบ เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับสำหรับการแสดงทางเครื่องนิยมใช้ผ้าที่มีสีฉูดฉาดและ มองดูเด่น เมื่อ ประกอบกับไฟขณะแสดง เช่น สีเขียวอ่อน (ชนิดสะท้อนแสง) สีฟ้า สีขาวสีเหลืองอ่อน สีแสด (ชนิดสะท้อนแสง) สีม่วง สีชมพูอ่อน (สีบานเย็น) และสีแดง ส่วนสีอื่น ๆ ก็มีบ้าง นิยมออกแบบให้ วิจารณ์การ ตกแต่งลวดลายประดับประดาด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น เลื่อม ลูกปัด มุก กากเพชร เพื่อให้เกิด ความสวยงาม เครื่องประดับมักจะเป็นหมวก หรือที่คาดศีรษะ (คล้ายที่คาดผม)ใช้ขนไก่ และหางนกยูงที่ ย้อมเป็นสีประดับเพื่อความสวยงาม

เจริญชัย ชนไพโรจน์,(2529 : 253) “การฟ้อนผู้ไท เป็นศิลปะการแสดงที่ขึ้นหน้าขึ้นตา มากอย่างหนึ่งของชาวผู้ไท การฟ้อนผู้ไทที่มีคนรู้จักมากที่สุดคือฟ้อนผู้ไทที่อาจารย์บุญปิ่น วงศ์ เทพ โรงเรียนบ้านหนองศาลา ต.พังขว้าง อ.เมือง จ.สกลนคร เป็นผู้ประดิษฐ์และปรับปรุงขึ้น ทำ ฟ้อนของการฟ้อนผู้ไทมีผู้สืบต่อ และปรับปรุงกันมามากมายหลายท่าบางท่าก็ไม่มีชื่อเรียก เรียกกัน แต่เพียงเป็นที่หมายรู้ว่า “ท่าฟ้อนผู้ไท” ซึ่งปัจจัยสำคัญของความเปลี่ยนแปลงของการฟ้อนผู้ไทจะ ขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงของ สังคม วิถีชีวิต ทศนคติ ของคนในชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมเป็นหลัก รวมถึงปัจจัยภายนอกชุมชนที่มีส่วนผลักดัน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถตอบสนองวิถีชีวิต ความต้องการของ ชุมชนอันเป็นปัจจุบัน ในการที่จะนำเอาการฟ้อนมาเป็นกิจกรรมหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยว

ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ,(2542 : 144-147) ได้วิจัยเรื่องพัฒนาการของทางเครื่องหมอลำหมู่ วาดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการของทางเครื่องหมอลำหมู่วาดขอนแก่น เริ่มจากการออกมา ฟ้อนคล้ายกับการออกแขกของลูกก่อนการแสดงหมอลำ ครั้นอิทธิพลของวงดนตรีลูกทุ่งแพร่กระจาย เข้ามา หมอลำหมู่จึงเริ่มนำเครื่องดนตรีสากลมาบรรเลงและมีทางเครื่องมาเต้น ประกอบการร้องเพลง ตลอดจนปรับปรุงเวที แสง สี เสียง ให้ทันสมัยขึ้นตามอย่างวงดนตรีลูกทุ่ง สำหรับองค์ประกอบของ

ทางเครื่องที่สำคัญอย่างยิ่งคือครุฑีททางเครื่อง เพราะเป็นผู้ออกแบบทำเต็น และออกแบบเครื่องแต่งกาย ตลอดจนสร้างสรรค์รูปแบบการนำเสนออีกด้วย

สุภาพร คำยุทธ,(2546 : 236 - 245) ได้วิจัยเรื่องการฟ้อนของชาวผู้ไทย : กรณีศึกษาหมู่บ้าน โพน อ.คำม่วง จ.กาฬสินธุ์ ผลพบว่าชาวผู้ไทยบ้านโพน มีศิลปะการฟ้อนรำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแบบชาวบ้านดั้งเดิม และมีการสืบทอด จนเกิดเป็นพัฒนาการมาจนถึงปัจจุบันอยู่ 2 ชุดด้วยกัน คือ ฟ้อนละครผู้ไทย และฟ้อนผู้ไทย ศิลปะการฟ้อนทั้ง 2 ชุด เป็นการฟ้อนที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านโพน และปัจจุบันยังมีการอนุรักษ์การฟ้อนอย่างต่อเนื่อง โดยมีการฟ้อนในงานบุญบั้งไฟ หรืองานพิธีการที่สำคัญ ซึ่งมีบทบาทในการสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน และสังคมเป็นอย่างมาก ฟ้อนละครผู้ไทย เป็นการฟ้อนที่เกิดขึ้นจากประเพณีบุญบั้งไฟ ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 จากหลักฐานที่ปรากฏ ฟ้อนละครผู้ไทย รูปแบบการฟ้อนและองค์ประกอบในการฟ้อน มีการปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสม ท่าฟ้อนมีแบบแผนที่ชัดเจน ซึ่งมี 5 ท่าประกอบด้วย ท่าเดิน ท่าฟ้อนข้าง ท่าไกวมือสูง ท่าหมุนตัว และท่าลง ฟ้อนผู้ไทย เป็นการฟ้อนที่เกิดจากความต้องการของชาวผู้ไทย เพื่อฟ้อนถวายองค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในปี พ.ศ.2521 ท่าฟ้อนที่คิดประดิษฐ์ขึ้นครั้งแรกมี 5 ท่า ได้แก่ ท่าเดินผู้ไทย ท่าฟ้อนข้าง ท่ายิง ท่าม้วนหาง และท่าวงเดือน เอกลักษณ์ของการฟ้อนจะมีความสมจริงตามชื่อท่า ปัจจุบันได้มีการคิดท่าฟ้อนเพิ่มเติม 2 ท่าคือ ท่าฟ้อนเฉียง และท่าลง เอกลักษณ์การฟ้อนจะเน้นลีลาความอ่อนช้อย และมีการกำหนดระยะเวลาของการจัดวางท่าอย่างชัดเจน

ภัทรรุช บุญประเสริฐ,(2549 : 15) ภัทรรุช บุญประเสริฐ (2549 : 15) ศึกษา เรื่อง หมอลำกลอนในบทบาทหน้าที่สื่อสารมวลชน พบว่าในอดีตเมื่อประมาณ 50-70 ปีที่แล้ว หมอลำมีบทบาทอย่างมากในการทำหน้าที่เป็นสื่อสารมวลชนกับชาวภาคอีสาน เพราะรูปแบบของ สื่อสารมวลชนในขณะนั้นยังมีให้ประชาชนได้เลือกบริโภคไม่หลากหลายเหมือนในปัจจุบัน ที่มีทั้ง โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต แม้ขณะนั้นจะมีหนังสือพิมพ์ หรือวิทยุอยู่ก่อนแล้ว แต่การรับรู้ ข่าวสารบ้านเมืองของประชาชนในชนบทแถบภาคอีสาน ยังมีข้อจำกัดด้านความยากจนเป็นหลัก หรือแม้กระทั่งการจูงใจของผู้ปกครอง ดังนั้นหมอลำกลอนถือเป็นสื่อสารมวลชนที่เข้าถึงประชาชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รองลงมาจากข้อมูลข่าวสารของทางราชการที่ส่งผ่านมายังกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ดีเกราะเรียกประชุมตามงานบุญประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ มักจะมีหมอลำโดยเฉพาะหมอลำกลอนเป็นตัวชูโรงของมหรสพสมโภชงานและยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้าน กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรม ดั้งเดิมของชุมชนนั้นไม่ว่างเปล่า คือหมายความว่าก่อนที่จะมีการนำเอาสื่อ สมัยใหม่เข้าไปในสังคมชนบทนั้น ชาวบ้านมีระบบการสื่อสารของตัวเองอยู่แล้ว และในธรรมเนียม ประเพณีการสื่อสารในชนบทไทยจะมีการพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารตามแหล่งต่าง ๆ หรือเมื่อถึงงานเทศกาลตรุษสารบ ก็จะมีการแสดง การละเล่นต่างๆ ซึ่งการแสดงเหล่านี้ไม่เพียงแต่ให้ความบันเทิงเท่านั้นแต่ยังให้เนื้อหาที่เป็นความรู้ ข้อมูล ความคิดเห็นและการอบรมสั่งสอนในเรื่องคุณค่าต่างๆอีกด้วย

กิตติศักดิ์ แสนประดิษฐ์ (2552 : 281-316) ได้วิจัยแนวทางการพัฒนาการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนภาคอีสาน เพื่อเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่า ประวัติศาสตร์ลำเรื่องต่อกลอน มีวิวัฒนาการมาจากลำพื้นต่อมาได้ประยุกต์เข้ากับการแสดงลิเกเป็นการ สองแบบใหม่เรียกว่า ลำหมู่ หรือลำเรื่องต่อกลอนมีการเพิ่มจำนวนผู้แสดงมากขึ้น แต่งกายเหมือนลิเก มีเวทีและมีฉาก การดำเนินเรื่องเหมือนลิเกโดยมีบทเจรจาเป็นภาษาพื้นบ้านอีสาน เครื่องดนตรี ประกอบ ได้แก่ แคน พิณ ซอ และกลอง โทน ต่อมาได้พัฒนาศักยภาพในรูปแบบการแสดงให้สอดคล้อง กับความต้องการของผู้ชมในเรื่องที่แสดงตัวบุคคล เทคนิคการแสดง ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ช่วยให้มียุทธศาสตร์การแสดงที่ตื่นตาตื่นใจ และดนตรีประกอบได้ปรับเป็นจังหวะเร้าใจเพื่อให้สอดคล้องกับ ความนิยมในปัจจุบันองค์ประกอบของการแสดงลำเรื่องต่อกลอน ประกอบด้วย ผู้แสดงหมอลำ สมาชิกคณะหมอลำ กฎระเบียบ การไหว้ครู ขั้นตอนการแสดง ผู้แต่งกลอนลำ กลอนลำ ลักษณะกลอนลำว่าดลำ เรื่องที่ใช้แสดง การแต่งกาย และแต่งหน้า โอกาสที่แสดง สถานที่แสดง สำนักงานหมอลำ การว่าจ้าง การเดินทางไปแสดง การติดตั้งอุปกรณ์การแสดง เวที ฉากหรือผ้าฉาก ป้ายชื่อ คณะหมอลำ ดนตรี เครื่องเสียง ไฟฟ้า ค่าจ้างและการจ่ายค่าจ้าง

อภิสิทธิ์ เบื้องบน (2555 : 139) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหมอลำกลอนในกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยพบว่าหมอลำในปัจจุบันได้รับความนิยมน้อยลงเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ผู้คน ในปัจจุบันหันไปเสพสื่อบันเทิงหรือมหรสพอื่นที่ทันสมัยอีกทั้งองค์ประกอบของการลำกลอนควรมีพัฒนา หรือปรับปรุงให้เข้ากับยุคหรือกระแสทางสังคม การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีความ มุ่งหมายเพื่อ ศึกษาสภาพปัญหาของหมอลำกลอนในกระแสโลกาภิวัตน์ และหาแนวทาง ในการพัฒนาหมอลำกลอนในกระแสโลกาภิวัตน์ พื้นที่ที่ทำการศึกษาได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาเกี่ยวกับหมอลำกลอนในกระแสโลกาภิวัตน์ ได้แก่ 1.หมอลำในปัจจุบันบางคนไม่มีความรู้ความเข้าใจ ในศิลปะการลำเพียงพอ 2.ผู้แต่งกลอนลำลดน้อยลงเนื่องจากขาดผู้สืบทอดและความรู้ความเข้าใจในการแต่ง 3.หมอลำแคนบางส่วนขาดจรรยาบรรณ 4.ผู้จ้างในปัจจุบันไม่เข้าใจธรรมเนียมการจ้างการ รับรองและการดูแลหมอลำ 5.ผู้ฟังส่วนใหญ่ไม่เข้าใจและไม่ปฏิบัติตามขนบการฟังลำ ทำให้เกิดปัญหา ช่วงทำการแสดง 6.กลอนลำลำสมัยยากต่อการเข้าใจของคนฟังในปัจจุบัน 7.ขั้นตอนหรือขนบการลำ ไม่เหมาะสมตามสถานการณ์ในปัจจุบัน 8.เครื่องเสียงเวทีที่ไม่ได้มาตรฐานซึ่งมีผลกระทบต่อลำในปัจจุบัน

จากงานวิจัย หนังสือ ตำรา และ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หมอลำศิลปินภูไท : อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม ผู้วิจัยได้ศึกษาจาก เพื่อเป็นการสนับสนุนและสอดคล้องต่อวัตถุประสงค์ความมุ่งหมายของงานวิจัย อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผู้ไท ผ่านกระบวนการทางนาฏยประดิษฐ์ของหมอลำศิลปินภูไท ทำให้ยกระดับความเข้าใจของหมอลำที่ใช้

นาฏยประดิษฐ์สร้างวัฒนธรรมผู้ไทให้เกิดเป็นสินค้าโดยผ่านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท ด้วยภาษา ดนตรี การแต่งกาย และศิลปะการแสดงหมอลำ ความโดดเด่นทางวัฒนธรรมสามารถผลิตกระบวนการทางด้านศิลปะการแสดงได้ไม่มีสิ้นสุด การต่อยอดผลงานดั้งเดิมสู่การสร้างสรรคและเกิดกระแสการสร้างวัฒนธรรมให้คนเข้าถึงวัฒนธรรมได้ง่ายและเป็นที่ต้องการของตลาดและกลุ่มเป้าหมาย หมอลำคณะศิลปินภูไทจึงเป็นหนึ่งในกลุ่มคนที่เป็นตัวแทนในการสร้างความเข้มแข็งของชาวผู้ไทด้วยการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม

ประโยชน์ที่ได้จากงานวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เมื่อเสร็จสิ้นแล้วจะก่อให้เกิดประโยชน์และเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย ประโยชน์และองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย ดังนี้

1. ประโยชน์ทางวิชาการ วิทยานิพนธ์เรื่องนี้สามารถใช้เป็นแบบในการทำความเข้าใจบริบทของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) นาฏยประดิษฐ์ (Choreography) และกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม (Modern popular culture) และเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการที่เกี่ยวข้องเป็นแบบตัวอย่างในการทำความเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น และเข้มแข็งทางชาติพันธุ์ผ่านกระบวนการนาฏยประดิษฐ์และธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมของ หมอลำศิลปินภูไท
2. ประโยชน์ต่อวงการศิลปะการแสดง งานวิจัยชุดนี้สามารถทำให้เข้าใจศิลปะการแสดงที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนาฏยประดิษฐ์เห็นมิติของศิลปะการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์ธุรกิจกระแสสมัยนิยมได้และเป็นการยกระดับการอธิบายปรากฏการณ์ศิลปะการแสดง หมอลำคณะศิลปินภูไทได้ใช้อัตลักษณ์ที่สำคัญของชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างจากการแสดงอื่นๆ เพื่อความเข้าใจด้านศิลปะการแสดง

พูน ปณ ทิโต ชีเว

บทที่ 2

อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

การวิจัยหมอลำศิลปป็นภูไท อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ อนุรักษ์บันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) โดยได้ทำการศึกษาเอกสารงานวิจัย หนังสือ บทความวิชาการที่เกี่ยวข้องและทำการเก็บข้อมูลภาคสนามจากหมอลำศิลปป็นภูไท โดยสำรวจข้อมูล สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ตามแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง นำข้อมูลที่ได้อ้อมบ้นที่ทักวิเคราะห์ สังเคราะห์และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ข้อตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
2. อัตลักษณ์ด้านภาษา ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
3. อัตลักษณ์ด้านดนตรี ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
4. อัตลักษณ์วัฒนธรรมการแต่งกาย ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

1. ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดเป็นดินแดนแห่งความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยปรากฏชนชาติ ต่างๆ ตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ทั่วทั้งภูมิภาค อาทิ ชาวพม่า ชาวไทย ชาวลาว ชาวขวา ชาวมลายู หรือชาว กะเหรี่ยง ชาวจาม ชาวล่าหู่ ชาวมูเซอและชาวละว้า ความเป็นชุมชนพหุสังคมถือเป็นประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อการบูรณาการและการอยู่ร่วมกันเป็นประชาคมอาเซียน แต่กระนั้นก็ตาม การผูกโยงเรื่องชาติพันธุ์เข้ากับการรวมกลุ่มอาเซียน กลับเป็นประเด็นที่ถูกละเลยและไม่ค่อยเป็นที่ถกเถียงกันในแวดวงการศึกษาทศวรรษที่ผ่านมา สืบเนื่องจากการถูกกดทับอำพรางด้วยกระบวนการสร้างรัฐสมัยใหม่คละเคล้ากับอิทธิพลของลัทธิชาตินิยมและการมองข้ามชีวิตของคนตัวเล็กตัวน้อยตามแนวชายแดน

ถิ่นฐานดั้งเดิมของชนชาติผู้ไท ชาวผู้ไทถือว่าเป็นชนเผ่าไทหรือไต อีกสาแหรกหนึ่ง ซึ่งจัดว่าเป็นผู้ที่พูดภาษาตระกูลไทกะไต (Tai-Kadai) หรือไท-ลาว ชนชาติไทเหล่านี้ กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในเขตป่าฝนเมืองร้อน โดยเฉพาะในดินแดนลุ่มแม่น้ำโขง ลุ่มแม่น้ำสาละวิน ลุ่มแม่น้ำดำ ลุ่มแม่น้ำแดง ที่อยู่ในบริเวณรัฐชาติไทย พม่า ลาว เวียดนาม และจีน เป็นต้น รวมทั้งบริเวณทางเหนือของอินเดีย (ธันวาคม ใจเที่ยง , 2545 : 12)

สำหรับประเทศไทย ในปัจจุบันคำว่าผู้ไท ยังไม่เป็นที่เห็นร่วมกันว่าจะใช้คำว่า ผู้ไท หรือ ภูไท ดี บ้างก็ใช้ผู้ไทย หรือภูไทยก็มี ซึ่งการเขียนคำว่าภูไท เป็นผู้ไท หรือ ผู้ไท เป็นภูไท แล้วแต่ทัศนะ

ของนักวิชาการหรือนักวัฒนธรรม ซึ่งย่อมเป็นอิสระทางความเห็นและการอธิบายทางวิชาการ ของนักประวัติศาสตร์หรือนักวัฒนธรรม แม้แต่ผู้วิจัยยังไม่ปักใจว่าคำไหนจะถูกต้องจริงๆ เพราะมีชนักรัฒนธรรมหรือนักประวัติศาสตร์ แต่ข้าพเจ้าเองอาจโน้มเอียงออกมาทางผู้ไทมากกว่า เพราะอย่างน้อย ชาวผู้ไท เป็นไทภู เป็นเพียงแต่คนที่อยู่ราบลุ่มหุบภูและคำว่าไทภู เป็นที่รับทราบว่าเป็นการเรียกคนที่อยู่แถบภู ทุกชนชาติมิได้เฉพาะกลุ่มคนไตสาแหรกนี้ เท่านั้น ยังรวมถึงชาว บูรหรือซ่า รวมไปถึงม้ง ที่มีชนชาติไต เป็นต้น แต่คนชนเผ่าผู้ไทนี้ ถือว่าตนเองเป็นคนไท หรือผู้ไท มิใช่ชาวข่า ที่พูดอีกภาษาตระกูลมอญเขมร ซึ่งในงานของนักนิรุกติศาสตร์ อย่างจิตร ภูมิศักดิ์ เองก็กล่าวถึงเรื่องนี้ “ผู้น้อย เป็นภาษาไต-ลาวทางเหนือแปลว่า คนเล็ก ผู้แปลว่า คน ทำนองเดียวกับในคำที่ชาวไทในเวียดนามเหนือเรียกตัวเองว่าผู้ไท ซึ่งก็แปลว่าคนไท มีผู้เข้าใจผิดเอามาเขียนเป็นภาษาไทยกลางว่าภูไท กลายเป็นภูเขไทไป ผู้กับภู ออกเสียงผิดกันอย่างชัดเจนในภาษาผู้ไทและลาว” (จิตร ภูมิศักดิ์ , 2540 : 270) เรื่องนี้ข้าพเจ้าเคยถามปัญญาชนน้อยแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คุณกองสี เฮืองโพไซ มหาวิทยาลัยแห่งชาติบอกว่าที่ประเทศลาวก็ใช้คำว่า “ผู้ไท”

อย่างไรก็ตามอาจารย์ชัยบดินทร์ สาลีพันธ์ ปัญญาชนชาวผู้ไท อ.เรณูนคร จ.นครพนม ท่านกลับเห็นว่าจากการที่ท่านศึกษาและเดินทางไปถึงถิ่นของชาวผู้ไทที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ท่านเห็นว่า ชนชาติรอบข้าง เรียกคนกลุ่มนี้ว่า เป็นพวกไทภู ตั้งถิ่นฐานใกล้ภู ท่านเห็นว่า ควรจะเขียนคำว่า “ภูไท” มากกว่า “ผู้ไท” และภาษาของชาวผู้ไท ไม่มีสระเสียงยาวอย่าง “ผู้” แต่จะเป็นสระเสียงสั้น สำนักราชบัณฑิตยสภาได้ให้ความหมาย คำว่า ไท ไม่มี ย ยักษ์ เขียนเป็นภาษาอังกฤษว่า T-A-I (สะกด T-A-I) ใช้สำหรับเรียกคนกลุ่มอื่น ๆ หรือชนชาติอื่น ๆ ที่เป็นญาติกับคนไทย และพูดภาษาที่มีความสัมพันธ์กับภาษาไทย คือ เป็นภาษาตระกูลไท เวลาเขียนคำว่า ภาษาตระกูลไท เราจะใช้ ไท ไม่มี ย ยักษ์ ตัวอย่างชนชาติและภาษาที่สัมพันธ์กับไทย เช่น ไทดำ ไทขาว ในประเทศเวียดนาม. ไทลื้อ ไทหย่า ไทเหนือ ไทใต้คงในสาธารณรัฐประชาชนจีน ไทใหญ่ ไทมาว ในสหภาพพม่า ไทอาหม ไทพ่าเก้ ในสาธารณรัฐอินเดีย. นอกจากนั้น คำว่า ไท ไม่มี ย ยักษ์ ยังใช้เรียกชนชาติไทที่อพยพมาอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยด้วย เช่น ผู้ไท ไทยอง ไทโย้ย ไทกะเลิง ไทซ่ง ไทครั้ง ไทพวน ผู้ไท หมายถึง คนไท ไทยซึ่งเป็นคำของชนชาติไตโบราณในเขตจีนตอนใต้หรือตอนเหนือของเวียดนามยังมีกลุ่มชนไตหลายกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า ผู้ นำหน้า เช่น ผู้นุง ผู้เยย ผู้ยี่ ผู้โท ผู้ไต ผู้ไทดำ (ปู่ไตหล้า) ผู้ไทแดง(ปู่ไตเหลือง) “ผู้ไท” มิ ควรจะเขียนว่า “ภูไท” ที่หมายถึง ไทภู(ที่จะรวมถึงพี่น้องลาวเทิงที่เรียกตัวเองว่า “บรู” ที่แปลว่าไทภู หรือคนแห่งภูเข) และจะทำให้สายสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์กับคนไทโบราณกลุ่มต่างๆคลุมเครือ แต่ ผู้ไท หมายถึงกลุ่มชนไทหรือไตสาขาหนึ่งที่เฮ็ดนาเมืองลุ่ม ให้ความสำคัญกับแหล่งน้ำที่ราบลุ่มเป็นอันดับต้น “มีน้ำอยู่ใสมิไตอยู่ นั้น”และนิเวศรองลงมา คือ ภู หรือ ป่าธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติและยา สมุนไพร รวมไปถึงเครื่องนุ่งห่มและที่อยู่อาศัยอันเป็นอัตลักษณ์ทางนิเวศพื้นฐานที่ เด่นชัดของชนกลุ่มนี้มาแต่โบราณกาล เพราะนิเวศแห่งชนชาติที่ อุดมสมบูรณ์ในเขตภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบนจนถึงแผ่นดินใหญ่ คือที่ราบลุ่มภูเขาที่มีลำห้วยหรือสายไหลหล่อเลี้ยงสรรพชีวิตในลุ่มภูแห่งนั้น แม้ประเทศไทยจะมีหลายชนชาติหลายวัฒนธรรม แต่รากเหง้าของรัฐสยามหรือรัฐไทยในเรื่องของภาษาและวัฒนธรรม พื้นฐานที่สะท้อนความเป็นไทย(ที่อ้างต่อสายตาโลก) มาจากชนเผ่าไต-ไท เป็นหลัก หา

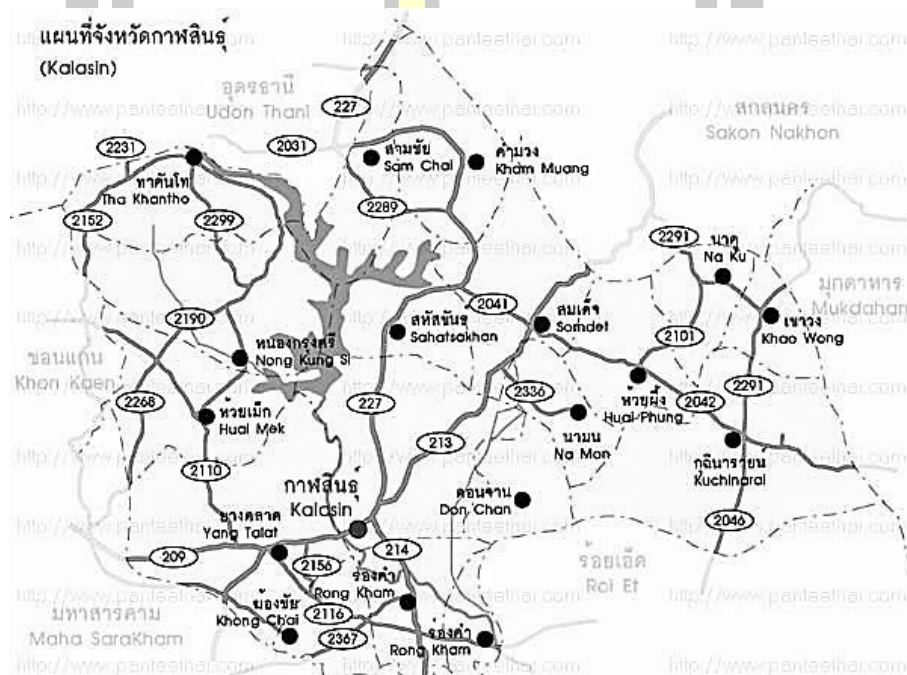
ได้มาจากจีนหรือแขกไม่แม่ภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย อาจมีจีนและแขกผสมอยู่บ้างแต่ภาษาไทยเราก็ได้มีลักษณะเป็นแบบภาษาจีนหรืออินเดีย แต่มีลักษณะเป็นตัวของตัวเองต่างหาก “ภาษาตระกูลไท” รวมถึงวัฒนธรรมพื้นฐานก็มีเอกลักษณ์ผู้ไท ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของชนเผ่าไตที่มีหลากหลายกลุ่มและเป็นชนเผ่าไตโบราณ

ถิ่นฐานเดิมอยู่แถบลุ่มแม่น้ำแดง ที่มีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาอ้ายลาว ทางมณฑลยูนนาน ตอนใต้ดินแดนที่เป็นสาธารณรัฐประชาชนจีนปัจจุบัน ซึ่งก่อนหน้านั้นดินแดนเขตลุ่มแม่น้ำแดงดังกล่าว ก็หาเป็นของรัฐจีนไม่แต่เป็นดินแดนของชนพื้นเมืองหลากหลายกลุ่ม “ไปเย่ว” โดยเฉพาะกลุ่มคนไตก่อนที่จะเคลื่อนลงมาสู่ เวียดนาม ลาว และไทยในที่สุด การที่รัฐในลุ่มน้ำเจ้าพระยาสถาปนารัฐตนว่า ประเทศไทย มิใช่ประเทศสยาม เรียกประชากรว่า คนไทย เพราะคนไทยจริงๆ ก็ไม่เคย เรียกตัวเองว่าเสียมหรือเซียม แต่เรียกตัวเองว่าไท-ไต มาแต่โบราณ ที่ข้าพเจ้ากล่าว ว่าไม่รู้ว่าเป็นเรื่องบังเอิญอะไรหรือไม่ ที่ไปสอดคล้องกับคำว่า “ผู้ไท” ที่แปลว่า คนไทย แม้บางครั้งการมีรัฐที่ชื่อประเทศไทย อาจกระทบต่อความรู้สึกของพี่น้องคน กลุ่มอื่นที่ได้มีรากเหง้ามาจากภาษาและวัฒนธรรมไทบ้าง การมีรัฐสมัยใหม่ ชื่อ ประเทศไทย หรือ ประเทศไท ก็อาจมีคุณูปการต่อชนเผ่าไตที่มีอยู่เกือบร้อยล้านคน ตามระบบนิเวศแห่งมายาวนานมาก่อนประวัติศาสตร์ ใช้สื่อสารอย่างกว้างขวางในเอเชียทั้งตอนกลางและตอนใต้ หลายชนเผ่ายินดีและใช้ภาษาไทหรือลาวเป็นภาษากลางในการสื่อสารด้วยความสมัครใจ ความขัดแย้งลุ่มน้ำต่างๆ ในเอเชีย ทั้งแม่น้ำโขง แม่น้ำพรหมบุตร แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำแดง แม่น้ำดำ แม่น้ำซำ แม่น้ำมา แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำเจ้าพระยา ฯลฯ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ คนไท-ไต อยู่ภายใต้การปกครองของคนชนชาติอื่น เช่น จีน พม่า เวียดนาม อินเดีย หากไม่มีรัฐชาติสมัยใหม่ที่ทำให้ความสำคัญกับ ภาษาและวัฒนธรรมที่มีรากเหง้ามาจากความเป็นไต ไม่น่ว่าภาษาและวัฒนธรรมอันเก่าแก่และมีคุณค่าของมนุษยชาติ อย่าง “ไท-ไต” ก็อาจสูญหายไปภายใต้ประเพณีแห่งรัฐสมัยใหม่ไปเสีย ในปัจจุบันผู้คนหลากหลายกลุ่มในรัฐไทย ก็ถือว่าตนเองเป็นคนไทย (มิใช่ไทหรือไต) ที่ผสมผสานกันทางวัฒนธรรมโดยมีวัฒนธรรมไทเป็นฐานดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในระหว่างประชาชนภาษาตระกูลไท เป็นภาษา ที่มีรากเหง้าที่อาจมีบ้างมิได้เกิดจากภาษาและวัฒนธรรมไท แต่เป็นเรื่องการบริหารบ้านเมืองที่อาจต้องปรับปรุงภาษาและลักษณะสังคมวัฒนธรรมผู้ไท ซึ่งเป็นภาษาและวัฒนธรรมไทโบราณอันมีส่วนในการเป็นรากฐานของภาษาและวัฒนธรรมแห่งรัฐชาติ เพราะมีที่มาจากแหล่งวัฒนธรรมไตโบราณ จึงควรศึกษาอนุรักษ์และสืบสานไว้ คำว่าของผู้ที่มีความคล้ายคลึงกับ ภาษาไตโบราณกลุ่มอื่นๆ ทั้งอยู่ในจีน เวียดนาม พม่า ในขณะเดียวกัน ก็คล้ายคลึงกับ ภาษาไทยและภาษาลาวสมัยใหม่ และวัฒนธรรมการนับถือผีของคนไทโบราณที่เลือนหายไป ในชุมชนผู้ไทบางชุมชนยังรักษาวิถีดังกล่าวไว้ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหารวัฒนธรรมชนชาติผู้ไทที่มีความเป็นชุมชนสะท้อนรากเหง้าของวัฒนธรรมแห่งชนชาติไท

ผู้ไท เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่พูดภาษาตระกูลไท-กะได (Tai-Kadai Language Family) แต่เดิมชาวผู้ไทตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณแคว้นสิบสองจุไทได้แก่ บริเวณลาวตอนเหนือ บางส่วนของเวียดนามตอนเหนือ รวมไปถึงทางตอนใต้ของประเทศจีน โดยมีเมืองไลและเมืองแงเป็นศูนย์กลาง ผู้ไทในเมืองไลและเมืองแงอาจจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มวัฒนธรรมคือ ผู้ไทขาวและผู้ไทดำ ผู้ไทขาวคือผู้ไทที่อาศัยอยู่ในกลุ่มเมืองไล เนื่องจากมีผิวขาวและมีวัฒนธรรมการแต่งกายแบบนุ่งขาวห่มขาวในพิธีศพ ส่วนผู้ไทดำอาศัยอยู่บริเวณกลุ่มเมืองแงผู้ไทกลุ่มนี้จะมีผิวคล้ำนิยมแต่งกายด้วยผ้าฝ้ายย้อมคราม

เข้มและอาศัยแม่น้ำดำเป็นแหล่งหากินจึงเรียกผู้ไทดำ ด้านการตั้งถิ่นฐานของชาวผู้ไทในชุมชนบ้านโพน พบประวัติว่าเมื่อประมาณปี พ.ศ.2500 บรรพบุรุษของชาวผู้ไทบ้านโพนได้อพยพมาจากอำเภอ กุดบาก จังหวัด กาฬสินธุ์ การอพยพครั้งนั้นแบ่งเป็นสามกลุ่มคือ กลุ่มเผ่าพรมบุตร กลุ่มเผ่าโพธิ์ และกลุ่มเผ่าขุน กลุ่มคนทั้งสามได้ตั้งถิ่นฐานครั้งแรกบริเวณบ้านหนองจอก อยู่ห่างจากที่ตั้งบ้านโพน ปัจจุบันไปทางทิศตะวันตกประมาณ 2 กิโลเมตร ต่อมาสถานที่ตั้งบ้านเรือนคับแคบเพราะมีประชากรเพิ่มขึ้น จึงมีผู้คนบางกลุ่มย้ายมาสร้างบ้านเรือนอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านหนองจอกในปัจจุบัน เนื่องจากมีพื้นที่อุดมสมบูรณ์กว่าที่อยู่เดิม เรียกพื้นที่แห่งใหม่ว่า “โพนไท” ตามสภาพภูมิประเทศและกลายสถานะมา เป็น “บ้านโพน” จนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 2 แผนที่ลักษณะทางภูมิศาสตร์ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
ที่มา www.panteethai.com

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชาวผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เดิมอำเภอคำม่วงขึ้นอยู่กับปกครองของอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ต่อมาทางราชการเห็นว่า อำเภอสหัสขันธ์ มีอาณาเขตกว้างใหญ่เกินไปที่จะปกครองดูแลอย่างทั่วถึง กระทรวงมหาดไทยจึงได้ประกาศจัดตั้งกิ่งอำเภอคำม่วงขึ้น เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2515 มีพื้นที่การปกครองในขณะนั้น 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลทุ่งคลอง ตำบลโพน และตำบลสำราญ ต่อมาเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2519 ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งกิ่งอำเภอคำม่วงเป็น "อำเภอคำม่วง" ซึ่งมีที่ว่าการอำเภอคำม่วง ตั้งอยู่บ้านคำม่วง หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งคลอง "คำม่วง" มีความหมายแยกเป็น 2 คำ คือคำว่า "คำ" เป็นการเรียกลักษณะของน้ำที่มีการไหลซึมออกมาตลอดเวลาและคำว่า "ม่วง" เป็นชื่อของต้นไม้ (ต้นมะม่วง) ฉะนั้น คำว่า "คำม่วง" จึงเป็นการ

เรียกชื่อของต้นไม้ขนาดใหญ่ ที่ขึ้นอยู่กลางลำธารซึ่งเมื่อพิจารณาดูแล้วคล้ายมีน้ำไหลจากโคนต้นตลอดเวลาราชฎรังจึงได้ตั้งชื่อลำธารนั้นว่า "ลำห้วยคำม่วง" และทางราชการได้นำมาตั้งชื่ออำเภอจนถึงปัจจุบัน สำหรับคนกลุ่มแรกที่มาจัดตั้งหมู่บ้านนี้เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากบ้านกุดสิม (ปัจจุบันบ้านกุดสิมอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์) เมื่อรวมกันได้จึงตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเก่าเตื่อ (ปัจจุบันคือ หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งคลอง) ต่อมาได้เกิดโรคฝีดาษระบาดและได้ขยายอาณาเขตไปตั้งหมู่บ้านต่างๆอีกมากมายซึ่งขณะนี้มียานวน 71 หมู่บ้าน มีพื้นที่ 621 ตร.กม. มีประชากร 48,891 คน (พ.ศ. 2560)

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปมีฝนตกชุก แต่ในบางปีจะมีฝนทิ้งช่วงบ้างโดยฤดูฝนจะเริ่มประมาณเดือน พฤษภาคม-ตุลาคม ส่วนฤดูหนาวอากาศจะหนาวเย็นเป็นเวลานานตั้งแต่ เดือน พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์เนื่องจากพื้นที่ส่วนหนึ่งของอำเภอเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาภูพานสภาพเศรษฐกิจ อาชีพหลัก ได้แก่ ทำนา ปลูกไร่ อ้อย มันสำปะหลัง อาชีพเสริม ได้แก่ ทอผ้าไหมแพรวา รับจ้าง ปลูกพืชมูลา เลี้ยงสัตว์ การเกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว อ้อย ชื่อแหล่งน้ำที่สำคัญได้แก่ อ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ และอ่างเก็บน้ำห้วยสังกะ อยู่ที่ตำบลทุ่งคลอง เป็นอ่างเก็บน้ำที่เคยได้รับรางวัลรองชนะเลิศ ในการประกวดแหล่งน้ำขนาดเล็กที่มีภูมิสถาปัตยกรรมที่ เป็นธรรมชาติ มีลำห้วยไหลผ่านเหมาะสมที่จะใช้เป็นบรรยากาศในการพักผ่อนอ่างเก็บน้ำนี้เป็นพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อ 16 ธันวาคม พ.ศ.2548 เริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ.2549 - 2550

ผู้ไทที่บ้านโพนเป็นชาวพุทธ ที่วัดป่ารังสีปาลีวัน บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง มีพระบรมธาตุเจดีย์ฐิตสิลมหาเถรานุสรณ์เป็นเจดีย์ที่สร้างตามคติพุทธศาสนา แผงด้วยสัญลักษณ์ของการเป็นตัวตนของการเป็นตัวตนของชุมชนบ้านโพนโดยใช้แพรวาเป็นสื่อ ภายในมีพระบรมสารีริกธาตุและพระธาตุของเกจิอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว พุทธศาสนิกชนร่วมกันสร้างขึ้น เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 จะประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พิธีเปิดและฉลอง โดยมีพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตาพระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน) เป็นประธาน ในวันที่ 3 - 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550

คำขวัญประจำอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์คือ พระบรมธาตุเจดีย์คู่บ้าน ถิ่นฐานวัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา พุทธท้าว หลักรฐานทางโบราณคดี เขียวขจีเทือกเขาภูพาน อลังการซากดึกดำบรรพ์

ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา (Thai Cultural Center, the silk fabric that) อยู่ที่ตำบลโพน อ.คำม่วง (ห่างจากจังหวัดประมาณ 85 กม.) ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา เป็นแหล่งที่แสดงถึงสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของชาวผู้ไท มีบ้านเรือนไทย 4 หลัง ประกอบด้วย อาคารวิจิตรแพรวา ศาลาเฉลิมพระเกียรติ อาคารโป่งกลางและงานการแสดงพื้นบ้าน

อื่นๆ ของจังหวัด รวมถึงศูนย์พิพิธภัณฑสถานผู้ไท พร้อมกับหาซื้อผ้าไหมแพรวาและสินค้าของที่ระลึกต่าง จากแหล่งผลิตในราคาท้องถิ่น

ชาติพันธุ์ผู้ไทในชุมชนโพนที่สะท้อนผ่าน วัฒนธรรมการทอผ้าไหมแพรวา อาจจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือภูมิปัญญาที่ปรากฏใน กรรมวิธีการทอและภูมิปัญญาที่ปรากฏในลายผ้า ภูมิปัญญาที่ปรากฏในกรรมวิธีการทอ แม้การทอผ้าแพรวาจะเป็นลักษณะ เฉพาะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไททั้งหมด แต่ผ้าไหมแพรวาของชาวผู้ไทใน ชุมชนบ้านโพนกลับมีลักษณะและลวดลายที่แตกต่างไป จากผ้าแพรวาของผู้ไทในพื้นที่อื่น โดยผ้าไหมแพรวาของผู้ไทในชุมชนอื่นจะมีลวดลายที่เกิดจากการทอเส้นไหมเพียงสีเดียว ในแต่ละลายไปตลอดทั้งแถวและตลอดทั้งผืน แต่ผ้าไหมแพรวาของชาวผู้ไทบ้านโพน จะมีการประดิษฐ์ลวดลายบนผืนผ้าด้วยการขีดและการจก โดยจะใช้เส้นไหมที่มีสีสันท่างต่างกันสอดสลับจนเกิดเป็นลวดลายตามต้องการ ดังนั้นผ้าแพรวาที่บ้านโพนจึง เป็นผ้าแพรวาที่มีสีสันทและลวดลายหลากหลายแพรวพราว นอกจากนี้เส้นไหมที่นำมา ทอจะเลือกเฉพาะเส้นไหมน้อย ซึ่งเป็นไหมเส้นเล็กและละเอียด ทำให้ลวดลายที่ปรากฏ อยู่ในผืนผ้ามีความเรียบเนียนเป็นเนื้อเดียวกับพื้นของผืนผ้า ผ้าไหมแพรวาจึงมีเนื้อนุ่ม บางเบา และละเอียดอ่อนกว่าผ้าไหมธรรมดาทั่วไป

ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวผู้ไท ก็เหมือนกับครอบครัวไทยทั่วไป คือ ในครอบครัว ก็จะมีพ่อเป็นใหญ่ที่สุด รองลงมาคือ แม่ พี่คนโต และรองลงไปตามลำดับ ในอดีตเมื่อ 40 ปีก่อน สังคมผู้ไทได้ให้ความสำคัญต่อผู้เป็นสามีมาก ในปัจจุบันก็ยังให้ความสำคัญอยู่ เพียงแต่ลดพฤติกรรม บางอย่างลงไป เช่น การสมมาสามีในวันพระ บางคนไม่ได้ทำเลยโดยเฉพาะภรรยารุ่นใหม่ แต่จะสมมาสามีตอน "ออกคำ" (ออกจากการอยู่ไฟใหม่ๆ) เหมือนในอดีตเพราะสามีเป็นผู้ลำบากทุกข์ยาก อดตาหลับขับตานอน ตักน้ำหาพินดูแลภรรยาที่อยู่คำ (การอยู่คำภาษาลาวจึงเรียกว่า "อยู่กรรม")

การกินข้าวแต่ก่อนต้องพร้อมกัน เมื่อทุกคนนั่งวงล้อมนาข้าวแล้ว ให้สามีเริ่มก่อนเดี๋ยวนี้ลดลง เพราะต่างมีธุระลูกก็รีบไปโรงเรียน สามีก็ติดธุระก็อนุญาตลูกเมียกินก่อน นานๆ เข้าก็เลยถือเป็นเรื่องธรรมดาไป แต่ก็ยังมีแบบเดิมให้เห็นอยู่ไม่มากการเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มมีมาประมาณ 30 ปีมาแล้ว อาหารพื้นบ้านจะเป็นอาหารธรรมชาติที่ไม่มีสารพิษ เพราะชาวผู้ไทนิยมรับประทานผักประเภทใบจากต้นไม้ใหญ่ ใบไม้ที่มีรสเปรี้ยว มีกลิ่นหอม จะนำมารับประทาน ดิบ ๆ กับอาหารประเภทยำ หลน หรืออาหารสำคัญของชาวอีสาน คือ ปลาร้าปรุงแบบต่าง ๆ และส้มตำ แกงที่เป็นอาหารพื้นบ้านจานเด็ดได้แก่ แกงไก่บ้านใส่หน่อหวายอ่อน ๆ รสชาติหวานซ่อนขมของยอดหวายเป็นที่นิยมรับประทานและไก่บ้านและน้ำจิ้มสูตรเด็ดของบ้านโพนที่ทำใหม่ทุกวัน การอยู่ใกล้ป่าทำให้ชีวิตของชาวผู้ไทเรียบง่ายหากินปรับตัวตามฤดูกาล เมื่อผสานกับการทำเกษตรแบบพึ่งตัวเองเข้าไปด้วย ก็ยิ่งทำให้ชีวิตมั่นคงเรื่องอาหารการกินอย่างล้นเหลือ แม้จะเป็นที่ราบขนาดไม่ใหญ่นักแต่ทุกบ้านก็จัดสรรที่นา 3-4 ไร่ให้เป็นแหล่งอาหารสำคัญของตัวเอง

คนผู้ไทกินข้าวเหนียวเป็นหลักเกือบทุกบ้านจึงปลูกข้าวไว้กินเอง เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วจะเก็บขึ้น เล้าข้าว (ยุงข้าว) และทยอยเอามาสีกินตลอดทั้งปี นอกจากทำนาไว้ปลูกข้าวเพื่อกินเองแล้ว ชาวผู้ไท ยังปลูกผักสวนครัวไว้รอบบ้าน อยากใช้อะไรเมื่อไรก็เดินไปเด็ดสดๆ ได้ทันทีเป็นเหมือนแหล่งรวมของ สารพันผักสวนครัว เช่น มะละกอ พริก ใบแมงลัก โหระพา ข่า ตะไคร้ ฯลฯ บางอย่างเป็นพืชจากป่า เช่น ผักหวานป่า ต้นหวาย มีการเลี้ยงไก่ ขุดบ่อเลี้ยงปลาเพื่อเป็นอีกแหล่งอาหารเสริมสำหรับตัวเอง สำหรับฉันคิดว่าผู้ไท ชวนให้คิดถึงคำว่า 'ไท' ที่แปลว่าอิสระ คนที่ฟังตัวเองได้คือคนที่เป็นอิสระอย่าง แท้จริง

ชีวิตชาวผู้ไทเรียบง่าย สงบงาม ผู้คนหาอยู่หากินกันอย่างพอเพียง ผู้หญิงทอผ้า เย็บลายบน เสื้อผ้าผู้ไท ผู้ชายทำงานจักสานของใช้ในบ้านส่วนใหญ่เช่น กระจตข้าวเหนียว หวดนึ่งข้าว กระจต ฯลฯ ล้วนแต่ทำใช้เองทั้งนั้น ยามเช้าผู้คนตื่นมาล้างหน้าแต่เช้ามีดเพื่อเตรียมตัดกบตร ที่พระสงฆ์จะเริ่ม เดินรับบาตรประมาณตีห้ากว่า เป็นการใส่บาตรแต่เฉพาะข้าวเหนียวเหมือนที่เราเคยพบที่หลวงพระ บางแล้วนำกับข้าวตามไปถวายที่วัดภายหลัง ชาวบ้านคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า ชาวผู้ไททุกบ้านจะต้องมี ข้าวเหนียวหนึ่งใส่กระจตติดบ้านไว้เสมอเป็นเหมือนสิ่งแสดงออกว่า 'มีกินจนเหลือเฟือ' คล้ายกุศโลบายที่ทำให้รับรองแขกที่มาเยือนได้ตลอดเวลา สะท้อนความมีน้ำใจจริงอันงดงามของชาวผู้ไท

การสืบสายตระกูลชาวผู้ไทส่วนใหญ่ผู้ชายจะเป็นหลักในการสืบสายตระกูลใน การสืบมรดก นั้นในอดีตมักจะให้ผู้ชายเพราะถือว่าลูกผู้หญิงต้องไปสร้างกับสามี ลูกชายคนที่จะได้มรดกมาก แบ่ง ดังนี้

1. พี่จะได้มากกว่าน้อง คือ "อ้ายเอาสอง น้องเอาหนึ่ง" เพราะมรดกต่างๆ เช่น ที่นา ถือว่าพี่เป็นคนช่วยพ่อทำมากกว่าน้อง นอกจากนี้พี่ยังเป็นคนเลี้ยงน้องด้วย
2. ผู้ที่รับภาระเลี้ยงดูพ่อแม่มาก ย่อมได้มากกว่า ไม่ว่าจะพี่หรือเป็นน้อง ถ้าเป็นผู้ดูแลพ่อแม่จนพ่อแม่ตาย มรดกส่วนที่ยกไว้ของพ่อแม่ย่อมเป็นของผู้ที่เลี้ยงดูนั้น (พ่อแม่มักอยู่กับลูกชายมากกว่าอยู่กับลูกสาว ทั้งในอดีตและปัจจุบัน) มีการให้มรดกแก่ลูกสาวอีกวิธีหนึ่ง คือ การ "กาวลำชาย" (กล่าวเอาว่าเป็นลูกชาย) คือ ในกรณีที่ลูกสาวแต่งงานออกเรือนไปอยู่กับสามี แล้วเกิดตกทุกข์ได้ยาก ผู้เป็นพ่อก็เอามา "กาวลำชาย" ให้รับมรดกได้ "การกาวลำชาย" นั้นจะกล่าวตอนที่หญิงสาวแต่งงาน โดยแจกไม้ขีดไฟให้ "เท้าอ้ายเท้าน้อง" (ผู้เฒ่าผู้แก่ฝ่ายพ่อ) และบรรดาแขกทั้งหลายแล้ว ประกาศให้ทราบว่ "นาง...ต่อไปนี้จะกล่าวถือว่าเสมือนเป็นลูกชาย...ให้ญาติพี่น้องรับทราบไว้" เมื่อกล่าวแล้ว นาง...ก็มีสิทธิรับมรดกจากพ่อ และบางคนเมื่อถูกกล่าวลำชายแล้วหันมาใช้นามสกุลของพ่อ ก็มีในปัจจุบันนี้การสืบสายตระกูลสืบมรดก ลูกทุกคนมีสิทธิได้รับแบ่งเท่าเทียมกันแต่จะยกไว้ "พูดพ่อแม่" (ส่วนของพ่อแม่) ไว้ให้ผู้เลี้ยงดูพ่อแม่จนตายขนาดครอบครัว ในอดีตยังไม่มีการวางแผนครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีขนาดใหญ่ บางครอบครัวมีลูกตั้ง 10-12 คน ใครมีลูกมากยิ่งดีจะได้ "กินแรงแง" (กินแรง) ลูกคือจะมีผู้มาเลี้ยงดู เวลามีการแต่งงานจะมีการให้พรคู่บ่าวสาวว่า "...เฮ้อได้ลูกเต็มบ้านเฮ้อได้

หลานเต็มเมือง..." (ให้ได้ลูกเต็มบ้าน ให้ได้หลานเต็มเมือง) แต่ในปัจจุบันเมื่อมีการรณรงค์การคุมกำเนิด บางครอบครัวก็มีลูก 2 คน หรือ มีแค่คนเดียวครอบครัวเดียว ครอบครัวขยาย ในสมัยก่อน 30 ปีมาแล้ว ผู้ที่แต่งงานแล้วจะอยู่กับพ่อแม่ หรือพ่อตาแม่ยายเสียก่อน ช่วงระยะ 2-3 ปี แล้วจึงค่อยแยก ครอบครัวออก แต่ปัจจุบันเปลี่ยนแปลง คือ พ่อแต่งงานอยู่กับพ่อแม่ช่วงระยะเดียวเดียวก็ออกไปนั้น จะแยกกล่าวดังนี้ ลูกชาย ในสมัยก่อนเมื่อลูกชายแต่งงานแล้วต้องอาศัยอยู่กับพ่อก่อน เพราะต้องพึ่ง พ่อแทบทุกอย่างเงินทองก็ต้องอาศัยพ่อแม่ เวลาที่จะออกเรือนแยกไปไม่แน่นอน หากน้องชาย แต่งงานเร็วพี่ชายก็จะแยกเรือนออกไปเร็ว เดียวนี้เปลี่ยนไปลูกชายก็เลยหาเงินเอาเอง สร้างฐานะได้ ไร่ จึงแยกครอบครัวได้ไว ลูกเขย ไม่มีใครอยากจะ "ชูพ่อเฒ่า" เลย เพราะทุกข์ยากทั้งกายและใจ สรรวมทุกอิริยาบถ ต้อง "คะลำ" หลายอย่าง ทำงานสารพัด จนมีคำพูดว่า "เล็กอยู่เฮินว่าเขย" (เหล็ก อยู่เรือนเรียกว่า พรำ ข้าวอยู่เรือนเรียกว่า เขย) เสมือนว่าเขย คือข้าคนหนึ่งในเรือน ความทุกข์ยาก ของเขยซูพรรณนาไว้เป็นผญาอีสาน ดังนี้

" เป็นเขยนี้ทุกข์ยากหัวใจเฮ็ดแนวไต่ย่านแต่เพิ่นว่า (ทำอะไกรลัวแต่ท่านว่า)

सानกะต่ากะดั่งกะเบียน อยู่ในเฮือนมุ่มมุ่มมาย (อยู่ในเรือนแบบเจียมตัว ก้มหน้าอยู่)

บว่าฮ้ายมันแมนอีหลี (ไม่ได้ใสความ เพราะมันเป็นความจริง)

แต่หัวทีเกินอกเกินอ้ง (ในหัวคิดมีแต่ความกลัดกลุ้ม)

นั่งบ่อนไต่ย่านแต่ผิดแม่เฒ่า (นั่งตรงไหนกลัวแต่ผิดแม่ยาย)

ขามมือกะบ่ดิง (20 วันก็ไม่ไหวดิง (อยู่อย่างเจียมตัว)

เลิงบาดยามกินข้าวสองสามคำกะพัดอิม (ยามกินข้าว 2-3 คำก็อิม)

ชิมอันนั้นอันนี้หนี้ย้อยบ่อยู่คน (ชิมถ้ายันนั้นถ้ายันนี้หนีไปไม่อยู่นาน)

ฝูงหมู่คนกินข้าวนำกันก็เหลียวเบ็ง (ฝูงหมู่คนกินข้าวด้วยกันก็เหลียวดู)

ส่งบาดยุ่มบาดแย้มแนมเจ้าว่าจิงโต (ส่งยิ้มเป็นนัยๆว่าเจ้าเขยเป็นอย่างไร ละอายหรือเปล่า)"

ในปัจจุบันนี้เขยซูประเภทที่ออกเรือนได้ จะออกเรือนเร็วกว่าอดีต เพราะหาเงินหาทองเพื่อ สร้างฐานะได้เร็วกว่าอดีต ถึงแม้จะมีการชูพ่อเฒ่า พ่อเฒ่าก็หัวสมัยใหม่ พยายามทำให้ลูกเขยอยู่อย่าง สบายใจเป็นกันเอง สำหรับฮีตสำคัญก็ยังปฏิบัติอยู่ เช่น ห้ามกระทำบางอย่างบนบ้านพ่อตา เช่น ลับ พรำ ชัดฟักพรำ ติด สี่ ตี เป่า ร้อง รำ ทำเพลง จับมือถือแขนน้องสาวภรรยาห้ามทุกกาลเทศะ

ลักษณะอุปนิสัยและการแต่งกายชาวผู้ไท พื้นที่ชาวผู้ไท มักมีลักษณะนิสัย ชอบอยู่รวมกัน เป็นกลุ่มหรือเป็นคณะ นิยมมีสามีและภรรยาเดียว เห็นได้จากวัฒนธรรม "พ่อล่ามแม่ล่าม" อันเป็น วัฒนธรรมเด่นของชาวผู้ไทกาฬสินธุ์ รักความเป็นธรรม กล้าหาญ ไม่ชอบการกดขี่ข่มเหง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ กตัญญูรู้คุณ ชอบทำบุญทำทาน ขยันขันแข็งในการทำงาน ภายในหมู่บ้านมีการ ช่วยเหลือกัน ทำงานในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี เชื้อฟังกัดกเตือนสั่งสอนของหัวหน้าหมู่บ้าน

การแต่งกาย ปัจจุบันนี้ชาวชาวผู้ไทมีการแต่งกายเหมือนชาวไทยโดยทั่วไป แต่จากหลักฐานและงานศึกษาทั่วไป พบว่าการแต่งกายของชาวผู้ไทสมัยก่อนนั้น เนื่องจากชาวผู้ไทที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย โดยเฉพาะแถบภาคอีสานและนครพนม เป็นพวกผู้ไทดำ ในเวลาปกติผู้ชายนุ่งผ้าเม็ลัดงาตาสีดำ สวมเสื้อผ้าพื้นเมืองสีดำเกล้าผมมวย ผู้หญิงนุ่งซิ่น และสวมเสื้อตัดด้วยผ้าพื้นเมืองสีดำ แทนที่จะสวมเสื้อก็ถอดเอามาสะพายแล้ว เฝียงป่าโดยใช้แขนเสื้อผูกเข้าหากันใช้แทนผ้าห่มใส่กำไลมือเงิน กับต่างหู ทำด้วยเงินหรือทองเหลืองเป็นประจำ ผมจะเกล้าผมยอยอย่างสวยงามสำหรับคนที่มีความฐานะดี ทั้งหญิงและชายจะมีผ้าเก็บดอกพื้เล็กๆผูกคล้องรัดผมไว้ไม่ให้ร่วงการเกล้าผมจะมี 3 แบบ คือ คนแก่จะเกล้ากลางศีรษะ สาวโสดจะเกล้าผมไว้ทางท้ายทอยส่วนแม่หม้ายเกล้าผมเอียงมาทางข้างศีรษะ ในเวลานักขัตฤกษ์ ผู้ชายจะนุ่งผ้าไหมสวมเสื้อซิ่นในห่มผ้าเก็บดอก ผู้หญิงนุ่งซิ่นห่มไหมสวมเสื้อผ้าแขนยาวตัดรัดรูปผ่าติดกระดุมด้วยเป็นแถวยาวประมาณ 30-40 เม็ด บางคนก็ใช้สตางค์ห้าหรือสตางค์สิบลอยซ้อนกับกระดุมทุกเม็ด เครื่องประดับกายมีลูกปัดแก้วร้อยเป็นสายใช้คล้องคอใส่ข้อมือและพั้นผมใช้ทั้งหญิงและชายบางครั้งพวกผู้หญิงยังเอาเงินเหรียญสลึงสองสลึงเหรียญเฟื้องและเงินต่างประเทศมาเจาะรูร้อยเป็นแถวคล้องคออีกด้วยถ้าเป็นการทำบุญต่างหมู่บ้านผู้หญิงจะมีกระหย่งใส่เครื่องนุ่งห่มและเครื่องแต่งตัวไปด้วยทุกคนแต่เวลารับรับศีลจะถอดเครื่องประดับออกกองไว้หมดเมื่อรับศีลเสร็จแล้วจะแต่งใหม่ตามเดิม

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของผ้าไหมแพรวาบ้านโพนคือลวดลายที่ปรากฏ อยู่ในพื้นผ้าแต่ลวดลายยังคงเป็นลวดลายตามแบบแผนของชาวผู้ไทที่เป็นประเพณีนิยม ดั้งเดิมซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ส่งผลให้ผ้าไหมแพรวาของชาวผู้ไทบ้านโพน มีลวดลายเฉพาะตัวและแสดงถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านที่แฝงไปด้วยคติความเชื่อ ยกตัวอย่างเช่น ความเชื่อเกี่ยวกับลายดอกดาว เป็นการจินตนาการลวดลายจาก ดวงดาวที่อยู่บนท้องฟ้า ชาวบ้านโพนเชื่อว่าลายดอกดาวบนพื้นผ้าแพรวามีความหมาย ถึงแสงแห่งความโชคดีความมั่งคั่งสมบูรณ์ และความมีอำนาจ อีกทั้งยังหมายถึง แสงสว่างส่องนำทางไปสู่การเฉลิมฉลองและความมีโชคลาภ

ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นบทบาทของภูมิปัญญาการทอผ้าที่เปลี่ยนแปลงไป แต่เดิมภูมิปัญญาการทอผ้าผูกโยงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชน แต่ในปัจจุบันภูมิปัญญาการทอผ้าถูกนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ด้วยการสร้างเป็นวาทกรรมประกอบผลิตภัณฑ์ของชุมชน ทั้งผลิตภัณฑ์ผ้าไหมแพรวาและสินค้าการให้บริการในรูปแบบอื่นส่งผลให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจคนในชุมชนมีรายได้และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในขณะที่ยังคงรักษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนไว้ได้ในขณะเดียวกัน

การใช้ความรู้ชาวบ้านดังกล่าวยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชาวบ้านและชุมชนในการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ผ่านปฏิบัติการทางภูมิปัญญาหรือการสร้างความรู้ท้องถิ่นที่มีการปรับปรนและต่อรองให้เข้ากับบริบทสังคมแบบใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาขณะเดียวกัน ข้อที่น่า

สังเกตก็คือ การใช้ความรู้ชาวบ้านดังกล่าวยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะวัฒนธรรมของสังคมแบบไทยๆ นั่นคือ เมื่อวัฒนธรรมไทยรับกระแสจากวัฒนธรรมตะวันตก หรือเมื่อวัฒนธรรมชุมชนรับกระแสจากวัฒนธรรมเมือง หรือรับกระแสวัฒนธรรมจากตะวันตก โดยตรง เรามิได้รับแบบทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วให้วัฒนธรรมเหล่านั้นเข้ามาแทนที่อย่างสิ้นเชิง แต่เป็นการรับแบบเลือกรับ เลือกปรับใช้ เลือกผสมผสานเข้าด้วยกันด้วยวิธีการต่างๆ

"สังคมชาวผู้ไท" ภายใต้กระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม ท่ามกลางกระแสการปะทะระหว่างโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ และความเป็นห่วงเป็นใยถึงความเสื่อมสลายของวัฒนธรรมไทยหรือเกิดวิกฤตการณ์ล่มสลายของชุมชนนั้น ข้อมูลจากการศึกษาจำนวนมากในทุกภาคของประเทศต่างยืนยันตรงกันว่า ชาวบ้านและชุมชนโดยทั่วไปยังคงรักษาสืบทอดวิถีชีวิตของตนหรือวัฒนธรรมชุมชนเอาไว้บางส่วนและสามารถปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม บางท้องถิ่นเมื่อกระแสโลกาภิวัตน์ถาโถมเข้าสู่ชนบทนั้น เป็นช่วงที่ชุมชนจำนวนมาก "ตั้งหลัก" ได้ก่อนแล้ว จึงสามารถรับมือกับกระแสนี้ได้ไม่ยาก (อาภรณ์ จันทร์สมวงศ์, 2544)

ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอีกชุมชนหนึ่งใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ลักษณะพิเศษของชุมชนที่ความเป็นชุมชนโบราณ ความผูกพันในระบบเครือญาติที่ยังคงมีอยู่สูงทำให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุกเรื่อง ลักษณะอีกประการหนึ่งนั้นผู้วิจัยมองว่า ชาติพันธุ์ผู้ไท มีลักษณะการเปิดรับทั้งวัฒนธรรมเมืองและกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งแบบยอมจำนนขัดแย้ง ขัดขืน หรือแบบประนีประนอม ผสมผสาน เมื่อกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมได้เข้าสู่สังคมผู้ไทนั้น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนจึงมิได้ถูกข่มหรือถูกทำลายหายหมดไปอย่างสิ้นเชิง ยังคงมีสิ่งทีแสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ดั้งเดิมนั้นยังคงเป็นมรดกตกทอดสืบมาได้ ขณะเดียวกันก็มีการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างความรู้เดิมของสังคมซึ่งเป็นของ "เก่า" และการประสานความรู้จากภายนอกซึ่งเป็นของ "ใหม่" ที่รับเข้ามา เพื่อให้อัตลักษณ์นั้นๆสามารถตอบสนองต่อปัญหาใหม่หรือความต้องการใหม่ๆของคนในสังคมจากอดีตถึงปัจจุบันของกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

2. อัตลักษณ์ด้านภาษา ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง อย่างหนึ่งของชาติเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ ที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพอารมณื ความรู้สึก ความคิด ปรัชญา ค่านิยม รวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเหตุการณ์ช่วงต่างๆ ในประวัติศาสตร์ วิธีทำความเข้าใจระหว่างคนกับคน เป็นการสื่อสาร ที่แสดงออกได้หลายวิธี เช่น การพูด การเขียน การแสดงท่าทาง

ความหมายภาษาถิ่นผู้ไท คือ คำที่ใช้เรียกภาษาที่ใช้พูดกันในหมู่ผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ต่างๆ กันโดยมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญของภาษานั้น ซึ่งแสดงถึงขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณี และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น สามารถทำให้ผู้พูดและ ผู้ฟัง มีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน การที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้านต้องอาศัยสืบภาษาถิ่น เพราะภาษาแสดงถึงวิถีชีวิตที่แท้จริงของชุมชนนั้นๆ ภาษาถิ่นผู้ไท จะมีเอกลักษณ์ทางภาษาของตนด้วย และมักเป็นเรื่องของภาษาพูด หรือภาษาทำทาง มากกว่าการกำหนดภาษาหลัก หรือภาษาถิ่นนั้น นักภาษาศาสตร์จะพิจารณาคุณลักษณะในเชิงภาษา เท่านั้น ตัวอย่างเช่น ภาษาภูไท และภาษาลาว ถือว่าต่างก็เป็นภาษาถิ่นของกันและกัน แต่เนื่องจากภาษา ถิ่นทั้งสองอยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ของสองประเทศ โดยทั่วไปจึงถือว่าเป็นคนละภาษาหากชุมชนในท้อง ถิ่นใช้ภาษาหรือสอดแทรกในภาษาถิ่นในการนำชมวัฒนธรรมพื้นบ้านในเฝ้าของตนเองก็จะทำให้มีเสน่ห์ให้กับวัฒนธรรมของตนเอง การใช้ภาษาถิ่นนอกจาก จะแสดงถึงความ เป็นเอกลักษณ์แล้วก็ยังเป็นการอนุรักษ์ส่งเสริมให้กับชุมชนของตนเอง

ภาษาผู้ไทแม้จะกระจายอยู่ในแถบอีสาน แต่สำเนียงและคำศัพท์นั้นแตกต่างกับภาษาไทยถิ่นอีสานโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามยังมีคำยืมจากภาษาถิ่นอีสานอยู่ในภาษาผู้ไทบ้างเป็นธรรมดา แต่ก็ไม่ นับว่ามาก ด้วยเหตุนี้ ชาวไทยที่พูดภาษาอีสานจึงไม่สามารถพูดหรือฟังภาษาผู้ไทอย่างเข้าใจโดยตลอด แต่ชาวผู้ไทส่วนใหญ่มักจะพูดภาษาอีสานได้

ลักษณะภาษาดั้งเดิมของชาวผู้ไท ชาวผู้ไทมีภาษาพูดเป็นของตัวเอง แต่ไม่มีภาษาเขียน โดย ลักษณะคำพูดเป็นคำไทโตดที่คล้ายภาษาไทยในภาคกลาง แต่มีสำเนียงและบางคำที่แตกต่างกัน อยู่บ้างแต่ถือว่ามีรากคำเดียวกัน และสามารถสื่อสารกันได้ในระหว่างชาวผู้ไท กับชาวลาว ญ้อ หรือ กลุ่มคนไท กลุ่มอื่นๆทั้งที่อยู่ในประเทศไทย หรือคนไท นอกประเทศไทย ได้ ลักษณะการพูดอักษรติด กับภาษาไทยและภาษาอีสานกลุ่มอื่นในปัจจุบันไปบ้างมีข้อสังเกตโดยย่อดังนี้ อักษร ข ห และ ฮ บาง คำใช้สลับแทนที่กันบ้าง เช่น คน ออกเสียงเป็น ฮน ชา ออกเสียงเป็น หา ผ่าห่ม ออกเสียงเป็น ผ่าฮม ขาด ออกเสียงเป็น ฮาด ขึ้นเรือน ออกเสียงเป็น ฮั้นฮั้น ให้ ออกเสียงเป็น เฮ้อ, เห้อ

ลักษณะของภาษา ด้วยภาษาผู้ไทเป็นภาษาในตระกูลไท จึงมีลักษณะเด่นร่วมกับภาษาไทย ด้วย นั่นคือเป็นภาษาคำโดด มักเป็นคำพยางค์เดียวเป็นภาษามีสรรพยুক্ত ซึ่งจะเห็นได้จากการพูด การร้อง การล่าของชาวผู้ไทที่ยังคงรักษาภาษาเฉพาะถิ่นไว้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่างคำบางคำที่พอจะ อธิบายเป็นภาษาเขียนได้

1. คำที่มีสระ เีย , เื่อ , ัว จะเป็นสระ เ- , -เอ , โอ เช่น เมีย - เม , เขียน - เชน , เขียด - เคด เสื่อ - เสอ , เลือด - เลิด , เมือง - เมิง , ผัว - โผ , ด่วน - โดน , - โสน
2. สระ ไ, ใ, ัย บางคำจะเป็นสระ -เอ เช่น ได้ - เต้อ (เสียงแปร่งอยู่ระหว่าง สรรพยুক্তเอกและโท คือ '.....) ไส่ - เซอ ให้ (สิ่งของ) - เห้อ (เสียงแปร่ง) ใหม่ - เมอ

3. พยัญชนะ ข จะเป็นตัว ห เช่น เชียง-เหง ชาย-หาย ของเขา- หองเขา,เขา(สัตว์)-
เหา

4. พยัญชนะ ร จะเป็น ฮ เช่น เรือ – เฮือ เรือน – เฮือน รอย – ฮอย ร้อง – ฮ้อง รีบ
– ฮีบ

5. คำที่สะกดด้วย ก. ไก่ จะไม่มีเสียงตัวสะกด และสระจะเป็นสระเสียงสั้น เช่น
แตก-แต๊ะ แบก – แบ๊ะ ผูก – พุ สาก – ซะ ปาก – ป๊ะ

6. บางคำที่มีเสียงสระ ี จะเป็นเสียงสระ เ-อ เช่น ลึก – เล็ก ผึ้ง-เผิ่ง (เสียงแปร่ง =
!+.....)

7. บางคำมีคำเรียกเฉพาะที่ไม่มีเค้าทางภาษาไทยเลย เช่นสิ่งของหาย-เฮ้ / หายเจ็บ
หายไข้ ดีเจ็บดีไข้ (แปร่ง) / ท้ายทอย - กะดัน (แปร่ง) / หัวเข่า - โห้เคี้ยว / ผิดไข้ - มีไข้ (แปร่ง) /
ตาตุ่ม ป้อมพะอะ / ไปไหน - ไปซิเลอ / ผู้ใด - ใคร - เพอ / อยากกินข้าว - เยอะกินข้าว (แปร่ง) ฯลฯ

ลักษณะภาษาที่ใช้ในการผญาและคำคม

ผญาและคำคม ของคนผู้ไทสมัยก่อนได้แต่งและคิดขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารภาษารัก
ระหว่างบ่าว สาว ใช้พูดจาโต้ตอบสื่อความรักกันตามโอกาสอันเหมาะสมต่าง ๆ จากคำบอกเล่าของคน
เฒ่าคนแก่ทำให้ทราบว่า บ่าวสาวชาวผู้ไทสมัยนั้นมักจะพูดจาผญาเกี่ยวพาราสีกันด้วยผญา ซึ่ง
เรียกว่า “จ่ายผญา” หนุ่มคนใดที่สามารถจ่ายผญาได้ดี มีผญามากและสามารถแต่งขึ้นโต้ตอบทันที
มักจะมีภานีดีกว่า หรือ ได้เปรียบคู่แข่งที่ไม่มีผญาหรือมีผญาน้อยหรือมีแต่ไม่ไพเราะ ก็จะมีผู้คนที่
จ่ายผญาได้ดีไพเราะไม่ได้ ซึ่งที่มวิจัยก็ได้รวบรวมผญาที่เป็นของคนผู้ไท โดยผญาเหล่านี้มีภาษาผู้ไท
แทรกอยู่ทุกบททุกกลอน นอกจากนั้นยังมีคำคมภาษาผู้ไท จึงขอเสนอ ดังนี้

- ข   ถามข่าวเจ้าถามข่าวทางปลา   ถามข่าวนาถามข่าวทางเข้า
         ถามข่าวเจ้าว่ามีไผแล้วหรือยัง   หรือว่ามีแต่ซู้ โผซิซ็อนกะมิได้ น้องสาวเอ๊ย
- ช   อ้ายนั้นนอ กางคีนกะฝั้นเห็น   นอนกางเงินกะฝั้นพ้อ
         อ้ายเยอะหลับอยู่เลย   ได้เห็นเจ้าอยู่สูยาม
- ช   อ้ายพัดเหลวไปเต้อไปเหนอ   มีเห็นผอ
         เห็นแต่แมงกะเบือ   บินเจ้ายอยู่เตอกกะเขอ
- ช   แม่เจ้าป้อนซึ้นเข้าเซอกะแจ   ปะมีลัน
         หรือว่าแม่เจ้าป้อนซึ้นซ้าง   คางกะด้าง ปะมีเป็นบ่น้องสาวเอ๊ย
- ช   เสอกินซ้างกินงามันก่อน   เสอกินสาวแม่ห้างแม่มาย
         ชะนวนกันกะมียัง   บอหล้าเอ๊ย
- ญ   ลมพัดเบตตองแล้วเหลวเห็นพอลำบาก   ลมพัดเบตตองค้อพอให้ยูชู่ยาม
         ผิดเจ้อเด้ เกิดชาตินี้มีทันพ้อหมู่ดอกจาน   เกิดชาตินี้มีทันปานผู้สู   มีทันชู่ผู้ดี
- ญ   นกเขาลงกินเข้าหัวนาเล่าเอ็ดผอจ้งมีไล่   นกปีดลงกินข้าว นาน้อย   เสงป้อยคัับฟุงนา
         เว้าเล็งชู่ชึ้นภูคอยหา   ว่าเยอะโต่นลงผา   หัวว่าแล่นนำแต่ชู่

ญ อ้ายว่ามีได้ชูเชิงแพลังมาก้าน ทางหลังก่านชู้ทางหน้าก่านเมีย
 คิดเห็นเต้ตั้งแต่สองเฮาเว้าอยู่แ่งไฮ แม่พัดนำไปหา คิดเห็นเต้ตั้งแต่สองเฮาเว้า
 อยู่เ่งนาแม่พัดนำไปดำ แม่พัดฮ้องดำอ้ายน้ำตานองพัดเป็นบุ่มย้าวลง
 เหลอแ่งน้องชุดดินทราย ป่านน้ำบ่อ มือนี้จก มือนี้บ้าน
 ทางน้ำฝักเยื้องมา อ้ายเอ้ย
 ญ ค่ำมาแล้วตะเง็งตกลอดพุ่มป่าแ่ง ตะเง็งแดงลอดพุ่มป่าเป้า
 สองคนเฮาซีได้ห่าง ห่างกะเหื่อห่างแต่ไทย
 ลิบซีไกลกะเหื่อไกลแต่ทางเมอเฮิน ความเว้ามีเหื่อห่างเต้ว
 ญ ชั้นอ้ายว่าแนวนั้นกะลิชวณบุญสวน ชั้นว่าบุญเฮามี จังโฮมกันนออ้าย
 ย้านแต่บุญทางน้อยสมพาน้องมันดำ แสนสิตदनอไม้ค้ำ แสนสิป้มไม้ยู
 ชูขึ้นกะบอเถง เหลอแ่งน้องป่านคันไส้สุดไซ้ดำ
 เหลือแ่งน้องป่านคันนาสุดโท้ทุ่ง ปูเหล็กมาลักแทง ปูแดงมารักคัน
 กะต่าน้องส่องมีเห็น

คำคมภาษาผู้ไท

ลาบ

มีแม่น ลาบก้อย มีแม่นลาบโซก ทิวาโซกลาบ
 เพิ่นที่เขาดักกหา เพิ่นเจ็บ เพิ่นเลยาลาบแล้วลาบฮาวต่อนแมว

โก่ง

มีแม่นโก่งบ้านโก่งเมิง ทิวาโก่งกิน โก่งทรัพย์สินเงินทอง
 คำว่าโก่ง คือ โก่งเฮิน โก่งสุด

สุด

มีแม่นสุดทาง ทิวาสุดเขต ทิวา สุดความคิด
 สุดอันนี้ คือสุดกันยุง คือ สุด กำนอน

ซั้บ

มีแม่นทรัพย์สินเงินทอง ทิวาทรัพย์สมบัติ
 คำว่าซั้บคือของซั้บคนซั้บ ภาษาไทยเพิ่นว่าสาย

เว้า

คือมีได้ผลอ ตายเต้า เว้ามีแม่น เว้าท้อยเว้าความ
 เว้าผู้้นจับผู้้นดี เว้าอันนี้ คือเว้ามีได้ผลอ
 คุเว้า ของ เว้า ของมีได้ผลอ

ชื้อ

คือชื่อจาและมัดคด ชื่อมีแม่นชื่อสัตว์ ทิวาชื่อตรง
ทิวาชื่อสิ่งชื่อของ ชื่ออันนี้คือ ชื่อจาและมันมัดคด

คอง

มีแม่นคองน้ำทิวาคองแซ่ คองฟ้า คองมิด
คองอันนี้ คือ คองสม้อยจ้อยจัด อย่าคองว่ามันละมา

ฮาด

คำว่าฮาดมีแม่นฮาดทราย ทิวา ฮาดดอกเกด
ฮาดอันนี้คือ ฮาดปุด ฮาดเอาะจะเดียว

วรรณกรรมพื้นบ้าน ภาษาผู้ไท เล็ง แก้วหน้าม้า

ได้ยingsสาวผู้หนึ่ง อุปอ้างคือม้า คนให้ไปฮ้องว่าแก้วหน้าม้า นางอาศัยอยู่เนาะเม็งเอ็ดไฮเอ็ดนา คือบ้านเม็งเฮานี้หละ พอเม็งนั้นท้าวปิ่นทองลูชายเจ้าเม็งศิลาได้เอ็ดพิธีป่อยเว่าวเลอะคูโดยการเขียน สารติดไวน้มน้ว้าวแล้วกะป่อยไปนมลมน้มาอากาศ ชันว้าวไปตกมองเลอ และได้เพอเกบได้ ชันผู้นั้นเป็น แม้ญยังหละเอ้เป็นเมเส ชันเป็นผู้เฒ่า เด็กหรือว่าผู้ชายหละก้านลเอ้อโดยของมีค่าเป็นการตอบแทน พอดีว้าวไปตกยู้เฮินนางแก้วหน้าม้า และนางกะเก็บได้พอป่อยว้าวไปแล้ว ท้าวปิ่นทองกะได้เอ้าะ ติดตามว้าว บาดเห็นหน้านางแล้วท้าวปิ่นทองกะมีมกนางเลย มีปฏิบัติตามข้อความเนอะสารจ้อย ท้าว ปิ่นทองกะได้เสนอเฮ้ออามาตย์เอ้าะไปเอ้าววาคินแต่นางมีเอ้อ ท้าวปิ่นทองกะอู้งแหลว จังได้พานาง เข้าวังนำเส แต่มียอมอยู่กินนมนางเลย แล้วกะคนยู้เม็งนั้นกะชังนางแก้วชุนคนยามเห็นหน้านาง

ฝ่ายท้าวปิ่นทองกะเบ้าะเฮ้อเสนออามาตย์ แกล้งเอ็ดแพ้นางหลายๆแนว เพื่อยะบิบเฮ้อนาง หนีเอ้าะจะเฮิน ริ้วาตายไปเส แกล้งเฮ้อนางไปเอาอายุแต่ป่าผู้เด่ว นางแก้วกะไปเอ้ามาได้ เอ็ดเพลอ นางมีได้ พอแม่ท้าวปิ่นทองกะส่งท้าวปิ่นทองไปยู้เมืองอื่น เพื่อยะเฮ้อท้าวปิ่นทองแต่งงานกับแม้ญผู้อื่น ก่อนไปท้าวปิ่นทองส่งนางแก้วหน้าม้าว่า ตอนที่ท้าวปิ่นทองมียู้นี้เฮ้อนางได้ลูเอ้อได้ ชันมีได้กับมาหละ ไล่หนี มีอ่ท้าวปิ่นทองเอ้าะไปแล้ว นางแก้วหน้าม้ากะไปตักถ้าเบ็งข้างทางแล้วทอดหน้าม้าเอ้าะเป็นญิง สาวที่ซังงามกาเท้าหว่า ท้าวปิ่นทองไปเห็นจ้อมีได้กะเลยยู้กินนมนางหลายมีอ่ จังเอ้าะยังต่อไป ฝ่าย นางแก้วหน้าม้ากะหลับนอนกับสามีแล้ว กะคินมายู้เฮินคือเก่า

กล่าวถึงท้าวปิ่นทอง เมื่อไปยู้เมืองอื่นแล้วกะได้ลูสาวเม็งนั้นเป็นเม ต่อมาท้าวปิ่นทองเกิดคิ ดฮอดบ้านเม็งของตน จังได้เดินทางกับคินมาบ้าน ระหว่างทางท้าวปิ่นทองได้ต่อสู้กับยักษ์ ท้าวปิ่นทอง ทำถ่าหละแพ้ยักษ์ พอดีแก้วหน้าม้าหุจักว่าไผ่กำลังตกอยู่อันตรราย จังปอมเป็นผู้ชายมาช้อยต่อสู้กับ ยักษ์จนชนะ นางกะฟ้าวแล่นเฮ้าเม็งก่อน ฝ่ายท้าวปิ่นทองมาเห็นนางแก้วหน้าม้ากะยังชังยู้คือเก่า แสงเห็นว่านางได้ทอแสงชังทังหาว่านางได้ชู้ นางกะพยามเว้าเล็งลาวเฮ้อฟัง ท้าวปิ่นทองกะมียอมรับ ฟังเพาะว่ามีเชื่อว่ามีเป็นไปได้

กะมีได้เพื่ออาสานางแก้วหน้าม้านั่งได้อาสาไปลบ หละนางกะลบชนะยักษ์ผู้คนจึงได้ยอมรับนาง ยิ่งมีตอนนางถอดหน้าม้าเอ๊ะกะเป็นหญิงสาวสวยงามกำเท้า ท้าวปิ่นทองฟ้าวฮับเอานางเป็นมเหสีแล้วกะปกครองบ้านเมืองต่อมาอย่างได้ความสุข

วรรณกรรมพื้นบ้าน ภาษาผู้ไท เล็ง ก่องข้าวน้อยห้าแม่

สองแม่ลูกเฮินนี้ เอ็ดนาเป็นอาฮิบ ลูกชายชื่อว่าบักทอง ฮอดยามฝนแลหาพาเด่วไปเอ็ดนา กะแต่พ้อตายปีละลูกเลยเป็นเฮือเป็นแสง เพิ่งแยงเหือฮั้ เเทอนา อัดน้ำเป่งน้ำ ปีนี้กะคือเคว สุมื่อลูกชายกะไปนาไถนาแต่ตึก ผู้เป็นแม่กะเอ็ดกะหาแนวอยู่แนวกิน ไปจ้งหั้นจ้งเพนนำวัดนาวาแน พอแล้วเวะกะเกมเคื่องไปนาส่งเข้าลู ยามเลอดำนา กะไปแต่เช้า มือเลอยะแน่งกะสายจักน้อย เป็นแนวนี้ค้อมือตามวิถีชีวิตของชาวนา

มือนั้นลูกชายเอ๊ะไปนากะแต่ตึกคือเก่า ฝ่ายแม่กะเกมหาแนวกินพ้อว่าหละนำลูไป ผัดจักเป็นแนวเลอมือนี้ทั้งไปสาย ย่างเอากะคือข้าว ฝ่ายลูกชายกะไถนาถ้าแม่อยู่ฮั้นหละ 3 โมง 4 โมง กะเยอะเข้าแสงฮั้น แสงฮั้นทั้งแม่ไถนาหละหาแม่ทางมาส่งเข้ากะยังมีฮอดมาอยู่ ทั้งไล่ควายอย่างนำไถกะทมหละยก แข่งมีฮั้นแล้วกะแนมหาแม่แข็งทางมาพุนหละ แดดก้าแล้วคาวน้อยหละเห็นแม่หาบสำภาระมาหละเบ็งตีบเข้าที่แม่หาบมาคิดว่ามันคือเอาตีบน้อยมาแท้ ซาวว่ากำลังเยอะแนคิดฮุนมึงฮั้นมา เอาตีบน้อยกะด้อมมาเอือกินกะตี เลอจ้งหละอิม เอ็ดเวะกะเมัยพอแสง แม่กะเลยเบ้าว่า กินเบ็งเสกก่อน เอามาค้อมือกะตีบนี้หละ กะเห็นกินค้อมือคือมีเม็ดจักเทือ ย้อนความโมโหพอแม่เว้าจับกะจับเอาเอ๊ะน้อย ดีพาดเสอแม่กะล้มจองงลงแล้วชม้อยไปเลย ฟ้าวเอาฮั้นกินมานั่งกินฮ้อนเยอะแสง พอกินอิมแล้วหละเบ็งตีบเข้า กะยังอยู่กินมีเม็ดแนวกินกะหลอกิน บาดนี้กินอิมแล้วกะเว้ามาเป็งแม่ เห็นนอนมะง่องอยู่กะเลยโจอมเอา ชอบโจอมแม่ ฮ้องแม่ แม่ ทั้งสลักสะเลาแม่กะสาม้อยแล้ว อย่าฮัดเจือแล้ว คีตคักคักแม่กูตายแล้วฮ้อนกู ตีนี่ละ กะจ้งหนีไปโบทด้วยความสำนึกบาบที่โตเองได้เอ็ดก้าแม่ จ้งได้สร้างเจตียองคั้นฮั้นมาชื่อว่าพระธาตุก่องข้า่น้อยห้าแม่ ที่ฮ้องแนวนี้กะเพาะลักษณะพระธาตุกะคือก่องเข้าหองคนอีสาน สุมื่อมีพระธาตุนี้กะตั้งอยู่บ้านตาดทอง จังหวัดยะโสธร นั้นเอง

ลักษณะภาษาที่ใช้ในการร้องเพลงเกี่ยวพาราฮีของหนุ่มสาว

โอ้ได้.... ละหม่อมผู้สาวเอ๋ย...

- ช โอ้ยนอ พอแต่มาถึงนี้เสียงภูไทได้หย่าว ถามผู้สาวต่างบ้านสบายบ้างแห่นบ่อน้องเอ๋ย
 อ้ายนี้ อ้ายกะเป็นคนทุกข์ว่าอยากมาขอมัน อ้ายกะเป็นคนจนว่าอยากมาขอเผิง
 อ้ายขอซันตากลางเล่าสิขอเข้าตากลางเฮือน หล้าเอ๋ย
 อ้ายนี้ ว่าอยากขอกินข้าวเสาเฮือนสิได้บ่ หรือว่าพ้อมนึ่งซังอ้ายบ่าวพี่ชาย น้องเอ๋ย
- ญ โอ้ยนอ... ละบ่าวพี่ชายเอ๋ย...

ฟังเสียงบาดยาวๆ ฟังเสียงครวญเย็นๆ พี่ชายเอ็นใส่อินาง อ้ายเอย...
 โอ้ยนอ อ้ายเจ้าว่าเป็นคนทุกซั้งได้มาขอมัน เป็นคนจนจั่งได้มาขอเผิง
 มาขอซันตาหล่างเล่า มาขอเข้าตาหล่างเฮือน
 มาขอเซากินข้าวขอเซาพักแห้ว ส่วนพ่อแม่อี๋น้องบั้งอ้ายนายแห่งหรงกนา อ้ายเอย
 ช โอ้ยนอ..คันน้องเว้าจั้งซัน กะสิบส่วนบุญสวน อวนอ้ายมีบุญหลายจั้งได้มาพานพ้อ
 อ้ายน้ออ พอแต่มาเห็นแล้ว สังกมหลายเลศหมู้อ อ้ายขอถามหม่อมซู้ มีแพนซออน
 แล้วบ่นาง มีผู้ถางคันนาเฮื้อโพนกกเกลือ ปลุกหมากถั่ว มีผู้คั่วผู้คั้น มีผู้ย่นเข้าใส่ผาหล่าเอย...
 ญ โอ้ย..ได้...ละบ่าวพี่ชายเอย
 น้องนี้หนา น้องกะนอนในห้อง คนเดียวบ่มีคู่ คันหม่นซู้กะหม่นเจ้าคันหม่นแพน
 กะหม่นอ้าย สีไปซออนเผินผู้ได้ อ้ายเอย
 น้องนี้หนา พอแต่เป็นสาวซันบ่มีแพนซออนคู่ พัดแต่เป็นพุ่มไม้เครือสิเกียวกะป่ม อ้ายเอย

ลักษณะภาษาในกลอนลำประวัติภูไท

โอ้ยย.....เด็กๆ ก่อน ยังมีสมพอนอนน้องยาจอนซันไล่ สาวภูไท เอ.....เอย โอ้ย น อ
 น้องสาวเอย มาบัดนี้ จะขอเว้าประวัติเก่า คราวหลัง เมิงกุดสิมของเฮา มันผู้เลอมาตั้ง หละแมน
 ผู้เลอมาสร้างพากูไทมายู ผมสิบอกให้ฮู้ให้จำไว้เจ้าอย่าหลง ยังมีองค์เชื้อเจ้า พระธิเบศร์วงษา เพินได้
 พากูไทมายู หนีจากแดนเมืองแก้วแกวทางกำ ทางเมิงบกเมิงวังบานน่าน้อยอ้อยหนู ตั้งแต่เก่า แผ่นดิน
 เกิดอดเข้าเพราะเงินฮ่อมา ก่อกวณ เพินเลยชวนเอาได้ ชาวภูไทได้พลัดถิ่น หนีจากแดนดินฝั่งซ้าย
 กายมาหันฝั่งขวา พากันมาเป็นร้อย ถอยมาเป็นหลายหมู่ มายูคนละหม่อง พากันสร้างแปงแปน
 เอ้ยย.....พระธิเบศร์วงษาเพินบอกแจ้ง บ่อนยูซุ่มกินเย็น มันหละแปงภูวง
 แปงดงภูอ้อม เพินเลยพามาหยังแปงเมิงน่ายู
 พากูไทพี่น้อง ได้มาสร้างถิ่นฐาน หละเพินจั้งตั้งซ้อบ้าน ให้ตั้งสมใจหมาย
 เมิงกุดสิมหลาย ตั้งแต่เดิมนามเข้า พระธิเบศร์วงษา เอ้ยย...เป็นเจ้า
 คองเมิงตุ่ไผ่ ชาวภูไทพี่น้องลุงป่าได้ซุ่มเย็น
 เป็นเพราะบารมีกว้างของพระองค์ ตั้งแต่ก่อน คำสอนเพินว่าไว้ ภูไทน้อยให้จื่อ
 เอา หละเพินผัดว่า ไม้ไผ่ลำเตว เอ็ดฮู้วะมีไก่อ้ว ไทมีพ้อมแปงบ้านกะมีเหิง
 เมิงกุดสิม เขาวง ม้อมภูไทคนงาม เอ้อ.เอ้ย
 โอ้ยย...นอ..เจ้าผู้เนิด ๆเนื้อ นกเป็ดกำลงหนอง เจ้าไปถักแห สายไหมย้อมน้ำคั้ง
 ผู้เลอเต... อดบ่มาถักแห สายฝ้ายอ้ายปั่นหมาย สายฝ้ายอ้ายปั่นหมาย เอ...เอ้ย
 โอ้ยย...นอ..น้องสาวเอย น้องยกไล่อ้ายแปนเพอเต่ ยังมีไล่ตั้งแต่เดินสิบเอ็ด ซันแมน
 น้ำโทมโปงพุนเดโอ้ยย...นอ สางภูไทเอ้ย น้องยกไล่อ้ายแปนเพอเต่ ตั้งแต่เดินสิบ

สอง บ่อยน้ำของ โท้มแจง พุนเดบาดว่าน้ำแห้งแล้ว ผัดไล่أيเซอซี้ตัม กมเอ้ย
 กม มิทันได้เหล่าเอย บาดว่ากมเหล่าแล้ว ซังมาแปนคือ ไม้แปนปึก บัดว่า ซีซอด
 แล้วซังมาแปนกะตาซัน น้อยอำท่า สาวภูไทคนงามเอย.....

กลอนลำภูไทกาฬสินธุ์ (วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์)

โอยนอ.... ท่าน ผู้ฟังเอ้ย

บัดนี้ หันมาเว้า ทางภูไทกันตอนต่อ ขอเชิญพวกพี่น้อง ที่มาซ้อง ให้รับฟัง เจ้าเอ้ย
 เจ้าเอ้ย

ชายเอ้ย เพื่อนว่าเมืองกาฬสินธุ์นี้ ดินดำดอกน้ำชุ่ม มีพองปลากุ่มบ่อน ดอกคือไขเจ้า

แก่งหาง

คันว่าปลานางบ่อนคือขางดอกฟ้าลั่น บัดว่าจักจั่นฮ้องดอกคือฟ้าเจ้าลวงบนأيเอ้ย

أيเอ้ย

ชายเอ้ย อันว่าเมืองกาฬสินธุ์นี้ มีของดี เจ้าหลายอย่าง ประเพณีบัว่าง บลิมฮิตแมน

เก่าเดิม

ชายเอ้ย อันว่าเมืองฟ้าแดด สงยางถิ่นเก่า ถิ่นโบราณแต่เค้า อยากรเชิญเจ้าไปเที่ยว

ชม อัยเอ้ย อัยเอ้ย

ชายเอ้ย เชิญไปชมผืนผ้า ล้าค่าแพรวาไหม ชื่อเสียงเขาดังไกล ส่าไปซุเมืองบ้าน

ส่วนว่าโปงลางนั่น ของสำคัญแต่เก่าก่อน ตาออนซอนบัดได้พ้อๆ บลิมน้องผู้เดียว

โปง อัยเอ้ย อัยเอ้ย

โอย.. นอ.... โอย... นา... สวยเลิงเลิง น้องนี่เอย... นา

ชายเอ้ย เทียบเป็ดดอกเมืองฟ้า ขึ้นชื่อว่ากาฬสินธุ์ เมืองเสียงพิณ ลำปาว หมู

ไดโนเสาร์นั้น

ทั้งภูสิงห์ ภูค่าวภูพาน ธาตุยาคุลิ่งศักดิ์สิทธิ์ดอกคู่บ้านๆ สติตแนมนแมนคู่เมืองอัยเอ้ย

อัยเอ้ย

ชายเอ้ย คันว่าสาวภูไทนี้ สาวผู้ดีที่เขาสำ สาวเขางนนนา ว่างามล้ำ ลิ่นไผ แท้ได้

ชายเอ้ย สาวภูไทบัวขานัน งามคือกันบอأيว่า สาวค้ำม่วงพูนนา ๆ กะคือด้ามตั้ง

เดียว กันนา อัยเอ้ย

ชายเอ้ย เว้ามาฮอดบ่อนนี้ น้องพี่สีลาถลง ขอลาไลคินเมื่อ สูเมืองกาฬสินธุ์พูน

ขอขอบคุณเต๋อลุงป้า อวออา พ่อและแม่ บัดเมื่อคราวหน้าพูน ๆ คงจะได้ดอกพอกัน

เจ้าเอ้ย เจ้าเอ้ย

ตาราง 1 การเปรียบเทียบอัตลักษณ์ด้านภาษาของชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอค้ำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กับ
 ชาติพันธุ์ต่างๆ

ชาติพันธุ์ ความหมาย	ชาติพันธุ์ผู้ไทอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์	ชาติพันธุ์ผู้ไท จังหวัดมุกดาหาร	ชาติพันธุ์ผู้ไท จังหวัดนครพนม
ที่ไหน	เซอ, ชิเลอ, เนอเฮอ	ชิเหล่อ, เนอะเท่อ	ชิเหล่อ
เขาจะไปไหน	เจ้าหละไปชิเลอ	เพิ่น ละ ไป ชิ เหล่อ	เพิ่น ละ ไป ชิ เหล่อ
ใคร	เพอ	เผ่อ, ผู้เหล่อ	เพ่อ
โรงเรียน	โลงเลอน	โฮงเฮน, โลงเลน	โหลงเหลน

จากตารางการเปรียบเทียบอัตลักษณ์ด้านภาษาของชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กับชาติพันธุ์ต่างๆ จะเห็นได้ว่าการใช้ภาษาของชาติพันธุ์ผู้ไทอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ นั้นไม่ได้แตกต่างจากชาติพันธุ์ผู้ไทในจังหวัดมุกดาหารและจังหวัดนครพนม แต่ด้วยสำเนียงการออกเสียงที่แตกต่างกันด้วยความช้าและเร็ว ทำให้สำเนียงภาษาที่ออกมาใกล้เคียงกันมาก

สำเนียงภาษาผู้ไท

สำเนียงภาษาผู้ไทนั้น เท่าที่ได้สังเกตจากสำเนียงและการพูดของคนผู้ไท ผู้เรียบเรียงเห็นว่ามีความแตกต่างกันอยู่บ้างแต่ที่สังเกตเห็นอย่างชัดเจนนั้น ขอแบ่งออกเป็นกลุ่มภาษาผู้ไท ตามความเห็นของผู้เรียบเรียงออกเป็น 2 กลุ่มภาษาใหญ่ๆ ดังนี้คือ ภาษาผู้ไทสำเนียงเร็ว และภาษาผู้ไท สำเนียงเนิบช้า

1. กลุ่มภาษาผู้ไทสำเนียงเร็ว บางทีเรียกว่าผู้ไทกะตึกหรือกะตัก ภาษาผู้ไทกลุ่มนี้ เวลาพูดจะพูดด้วยเสียงพูดที่เร็ว และพูดคล้ายเสียงพูดแบบกระซอก (ซึ่งตรงนี้คงเทียบได้กับลักษณะการพูดของคนใต้ที่จะพูดเร็ว แต่ผู้ไทจะพูดครบทุกประโยค ไม่พูดสั้นหรือพูดย่อหรือละคำบางคำเหมือนที่คนใต้ของไทยพูด ในที่นี้หมายถึงเฉพาะความเร็วของคำพูดเท่านั้น ไม่ใช่สำเนียงของภาษา แต่ก็ยังซ้ำว่าการพูดของคนใต้) ในขณะที่เวลาน้ำเสียงที่พูดก็จะออกเสียงดังก้อง เหมือนกับคนที่ทำอะไรก็จะทำอย่างรวดเร็ว ไม่ชักช้า ไม่ยืดเยื้อ ที่เรียกว่าผู้ไทกะตึกนี้อาจจะเพราะสำเนียงที่พูดเร็วและเสียงดังนี้ก็เป็นได้ ซึ่งสำเนียงของผู้เรียบเรียงก็อยู่ในกลุ่มนี้ บางครั้งก็ดูกระโดดกระเดก คล้ายกับสำเนียงของภาษาที่พูด อีกอย่างที่เป็นข้อสังเกตของผู้เรียบเรียง เมื่อเวลาได้ยินเสียงหัวเราะที่ดีใจหรือขำมากๆ ของคนผู้ไท เสียงหัวเราะจะมีสำเนียงคล้ายกับตอนที่โก้วเมียงกะตึกหรือขันในขณะที่แม่ไก่อยู่ในช่วงกกไข่หรือกกลูกแล้วระแวงภัยหรือแม่ไก่ตกใจอะไรสักอย่าง เสียงแม่ไก่กะตึกจะคล้ายกับเสียงหัวเราะดังๆของผู้หญิงผู้ไทมาก

ยกตัวอย่างเสียงไ่กะต๋ากและเสียงหัวเราะเปรียบเทียบกัน เสียงไ่กะต๋าก ว่า “กะต๋ากก็ๆ” ขณะที่เสียงหัวเราะดังนี้ “ฮะเฮ้ย เอ๊ก” ซึ่งทั้งเสียงไ่กะต๋ากและเสียงหัวเราะ สองพยางค์แรกจะขึ้นเสียงสูงมาก แต่พยางค์หลังจะลงเสียงเพื่อสิ้นสุดเสียงในแต่ละครั้ง การเขียนเทียบเคียงอาจจะไม่ตรงนัก แต่หากได้ฟังเสียงจริงๆ จะคล้ายคล้ายกันมาก

กลุ่มผู้ไทที่ใช้ภาษาผู้ไทสำเนียงเร็วนี้ ได้แก่ กลุ่มคนภูไทที่อาศัยอยู่ที่จังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนม อำเภอบ้านหมี่ในจังหวัดลพบุรี เป็นต้น

2. กลุ่มภาษาผู้ไทสำเนียงเนิบช้า ถ้าหากจะเปรียบเทียบกันแล้ว ผู้ไทที่พูดสำเนียงเนิบช้าเียนเยื่อนี้เป็นผู้ไทตระกูลแบบพูดดี สำเนียงจะอ่อนหวาน ไพเราะ รื่นหูน่าฟัง แม้ว่าจะเป็นคำภาษาผู้ไท คำเดียวกันกับผู้ไทที่พูดสำเนียงเร็ว (ซึ่งหากเปรียบเทียบลักษณะการพูดก็เทียบได้กับการพูดคำเมืองของไทยภาคเหนือ) แต่บุคลิกของคนผู้ไททั้งสองกลุ่มนี้ก็น่าจะต่างกันเล็กน้อย เพราะเมื่อพิจารณาสำเนียงหรือเสียงพูดที่เนิบช้า หากพูดในประโยคเดียวกัน การใช้เวลายาวมต่างกัน ดังนั้นบุคลิกการเคลื่อนไหวในชีวิตประจำวันคงจะเนิบช้ากว่ากัน (แต่ไม่ได้หมายถึงเชิงช้า) หรือเรียกได้ว่าเป็นผู้ดีมากกว่าผู้ไทกะต๋ากที่พูดสำเนียงเร็ว เพราะจะดูเรียบร้อย ละเอียดละไมกว่า จึงดูเป็นผู้ดีกว่านั่นเอง

กลุ่มผู้ไทที่ใช้ภาษาผู้ไทสำเนียงเนิบช้านี้ ได้แก่ กลุ่มคนผู้ไทที่อาศัยอยู่ที่จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอกวาง อำเภอกม่าง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ภาษาผู้ไทเป็นภาษาในตระกูลไท-กะไต เป็นตระกูลเดียวกับภาษาไทยลาว แต่สำเนียงและถ้อยคำจะแตกต่างกันออกไป หากผู้ที่ไม่ได้อยู่ใกล้ชุมชนผู้ไทแล้วจะฟังไม่เข้าใจ ทว่าหลายๆคำในภาษาภูไทใกล้เคียงกับภาษาไทยกลาง บางคำก็ใช้คำเดียวกัน แต่ต่างแค่สำเนียงเท่านั้น แต่ภาษาผู้ไทไม่มีภาษาเขียน การบันทึกเรื่องราวต่างๆใช้ภาษาหลักของชาติหลักที่ไปอาศัยอยู่ ปัจจุบันกลุ่มคนผู้ไทเริ่มที่จะหันมาอนุรักษ์ภาษาภูไทกันมากขึ้นเพื่อให้ภาษาผู้ไทคงอยู่กับคนผู้ไทตลอดไป

การถ่ายทอดภาษาผู้ไทและการรณรงค์การใช้ภาษาผู้ไทในงานบุญประเพณีต่างๆในชุมชน ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภาษาผู้ไทเก่าๆ ที่เคยลืมไปแล้วและนำกลับมาใช้ในชุมชนอีกครั้ง โดยคนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภาษาผู้ไท ภาษาผู้ไทถือสิ่งมีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ของคนผู้ไทที่ยังหลงเหลืออยู่ ณ เวลานี้คือภาษาผู้ไทสมควรที่จะหวงแหนไว้ให้ลูกหลานได้สืบทอดและเรียนรู้ต่อไป

ภาษาผู้ไทถูกนำมาใช้ในงานบุญประเพณีต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชน โดยพิธีกรในงานบุญต่างๆ เน้นการสื่อสารด้วยการพูดภาษาผู้ไท ซึ่งต้องไม่มีการนำภาษาลาวอีสานหรือภาษาไทยกลางมาใช้พูดในงานบุญประเพณีต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชนเพราะถ้านำภาษาอื่นมาใช้ในการพูดจะทำให้เสียอรรถรสได้ถึงแม้ว่าในงานจะมีบุคคลสำคัญ เช่น นายอำเภอหรือแม้แต่ันักการเมืองท้องถิ่นที่เข้ามาร่วมงานในชุมชน พิธีกรก็จะพูดและใช้ภาษาผู้ไทเป็นหลัก ซึ่งบุคคลสำคัญเหล่านั้น ต่างก็ชื่นชมที่คนในชุมชนเห็น

คุณค่าของวัฒนธรรมที่ดั่งามของคนผู้ไทที่กำลังจะสูญหายไปกลับคืนมายังชุมชน จะเห็นได้ว่าคนในชุมชนเริ่มตระหนักและเห็นคุณค่าของภาษาผู้ไทโดยเฉพาะในงานบุญประเพณีต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชนจะพูดเป็นภาษาผู้ไท เพราะเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทมีความเข้มแข็งทางสังคม และเป็นสิ่งที่ต้องรักษาให้สืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพชนผู้ไทต่อไป

3. อัตลักษณ์ด้านดนตรี ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

อัตลักษณ์อย่างหนึ่งที่เราเรียกว่าเป็นความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทนั่นก็คือ ดนตรี ชาวผู้ไทเกือบทุกคนล้วนมีดนตรีในหัวใจ และดนตรีนั้นก็ได้อาศัยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความสามัคคีในกลุ่ม ชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมของประเทศเรากำลังต้องการให้เกิด สังเกตได้จากการเล่นดนตรีพื้นบ้านประกอบการฟ้อน ในงานบุญประเพณีต่างๆ ภาพที่เห็นเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่า ดนตรีไม่จำกัดอายุ เพศ การศึกษา และฐานะทางสังคม ดนตรีได้หล่อหลอมให้สังคมผู้ไทกลายเป็นหนึ่งเดียว

ทำนองดนตรี เรียกว่า ลายเป็นเพลงของผู้ไท ลายซึ่งในความหมายว่าทำนองเพลงนั้นใช้สำหรับเรียกทำนองเพลงต่างๆ คือเฉพาะทำนองล้วนๆ ลายเพลงพื้นบ้านอีสาน จะใช้โน้ต 5 โน้ตในหนึ่งลายเพลง ซึ่งสาเหตุที่เป็นเช่นนั้น คงเนื่องมาจากเครื่องดนตรีที่ใช้ในการแต่งเพลงมีโน้ตไม่ครบ สเกลดี หรืออาจเนื่องมาจากอารมณ์เพลงของผู้บรรเลงเอง เป็นอารมณ์แบบสนุกสนานร่าเริงโน้ตเพลงจึงออกมาแบบลักษณะโน้ตกระโดด เพลงที่ใช้โน้ตครึ่งเสียงจะมีน้อย เช่น แม่อย่างกล่อมลูก

ดนตรีประกอบจะมีการขับลำประกอบเรียกว่า “ลำผู้ไท” เป็นทำนองลำผู้ไท หรือเพลงลมพัดไผ่ซึ่งมีทำนองเนิบๆ มีบทร้องซึ่งนำมาจากกลอนพญาที่หนุ่มสาวใช้โต้ตอบกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ฝ่ายชาย จะร้องก่อนเนื้อเพลงจะพรรณนาถึงความรักความคิดถึงที่หนุ่มสาวมิให้แก่กัน จากนั้นฝ่ายหญิงจึงร้องตอบ เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการฟ้อนมี ดังนี้ กลองตุ้ม โป่งกลาง พิณ แคน กลองหาง โทหวด และ เครื่องกำกับจังหวะ ได้แก่ กิ่งฉาบ กรับ ไท แต่ทั้งนี้ทั้งการขับลำและลายของดนตรีมิได้มีการก็จะขึ้นอยู่กับ ความสามารถของผู้ขับลำกับนักดนตรี

อัตลักษณ์ของดนตรีผู้ไท อัตลักษณ์ของลายผู้ไทมีทำนอง สำคัญเพียงทำนองเดียว (unitary form) ลักษณะแผนภูมิการเคลื่อนที่ของโน้ตส่วนมากเป็นแบบนั้น ปลา โน้ตที่ใช้จะอยู่ในกลุ่มเสียงเพนทาโทนิคสเกล ได้แก่โน้ต ลา โดเรมีซอล และการบรรเลงเปลี่ยน บันไดเสียง ได้แก่โน้ต เร ฟา ซอล ลา โด พิสัยของลายผู้ไทที่ใช้ในแคน 5 เสียง ใช้ใน พิณ คือ 5 เสียง และ 6 เสียง ใช้ในซอบังไม้ไผ่คือ 7 เสียง และ 8 เสียง พิสัยที่ใช้ลำผู้ไทคือ 8 เสียง ชั้นคู่ของลายผู้ไทคือ ชั้นคู่ 1 ชั้นคู่ 8 โน้ตจังหวะตกในลายผู้ไทอยู่ในกลุ่มเสียงเพนทาโทนิคสเกล ซอบังไม้ไผ่ ประกอบกับลำผู้ไท การเคลื่อนที่ของทำนองมีอิสระในการประดับตกแต่ง เล่นเข้าไปเข้ามาประสานกันระหว่างเสียงแคน พิณ

ทำนองดนตรีที่ใช้บรรเลงในการลำผู้ไท ในส่วนของทางดนตรีก็จะบรรเลงท่อนลงในระดับเสียงเดียวกับการขับลำช่วงสุดท้ายด้วย ทำนองดังต่อไปนี้ ลายที่บรรเลงประกอบการลำผู้ไทนั้น จากการศึกษาพบว่าลายดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบเป็นลายผู้ไทใหญ่ เป็นทางที่มีระดับเสียงค่อนข้างสูง เหมาะสำหรับร้องของฝ่าย (ชาย) โดย จะมีกลุ่มเสียงหลักที่ใช้อยู่ 5 เสียง คือ โด เร มี ซอล ลา ซึ่งถ้าเป็นฝ่าย (หญิง) ก็จะใช้ลายผู้ไทน้อย เป็นทางที่มีระดับเสียงทุ้มต่ำ กลุ่มเสียงที่ใช้มีอยู่ 5 เสียงเช่นกัน คือ ซอล ลา ที เร มี

ลายผู้ไทใหญ่

ด	ร	ม	พ	ซ	ล	ท
---	---	---	---	---	---	---

ลายผู้ไทใหญ่ ที่ใช้บรรเลงประกอบเสียงลำของฝ่าย (ชาย) นั้นจะอยู่ในบันไดเสียง โดลายที่ใช้บรรเลงประกอบการลำผู้ไทนั้นเป็นลายผู้ไทใหญ่ เป็นทางที่มีระดับเสียงค่อนข้างสูง เหมาะสำหรับร้องของฝ่ายชาย โดยจะมีกลุ่มเสียงหลักที่ใช้มีอยู่ 5 เสียง คือ โด เร มี ซอล ซึ่งเหมาะกับโทนเสียงของผู้ชาย

ลายผู้ไทน้อย

ซึ่งถ้าเป็นฝ่ายหญิงจะใช้ลายผู้ไทน้อยเป็นทางที่มีระดับเสียงทุ้มต่ำ กลุ่มเสียงที่ใช้มีอยู่ 5 เสียงเช่นกัน คือ ซอล ลา ที เร มี จะเห็นได้ว่าลายผู้ไทน้อย ที่ใช้บรรเลงประกอบเสียงลำของฝ่ายหญิงนั้น จะอยู่ในบันไดเสียง ซอล ซึ่งส่วนมากแล้วถ้าเป็นงานการแสดงที่จำกัดเวลาแล้ว ส่วนใหญ่ผู้แสดงจะเล่นเฉพาะลายผู้ไทใหญ่เพียงอย่างเดียว ซึ่งหมายถึงจะมีเพียงฝ่ายชายร้องขับลำฝ่ายเดียว แต่ฝ่ายหญิงจะแก้กลอนโต้ตอบเป็น ฉญาแทน ทำนองลงจบลายผู้ไทใหญ่

-ร-ม	-ร-ซ	-ร-ม	-ล-ด	-ล-ม	-ซ-ร	-ด-ร	มซ-ล
------	------	------	------	------	------	------	------

ทำนองลงจบลายผู้ไทน้อย

---ซ	-ล-ร	-ล-ท	-ม-ซ	-ล-ท	-ร-ล	-ซ-ล	ทร-ม
------	------	------	------	------	------	------	------

จากการลงภาคสนามของผู้วิจัย ชุมชนชาวผู้ไทจะมีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น บุญประจำปี มีการแสดงดนตรีพื้นบ้านทุกครั้ง เช่นในงานมหัศจรรย์ถิ่นผู้ไท ราชนิโหมแพรวา พุทธราหวน ครั้งที่ 2 ณ ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา บ้านโพน อ.คำม่วง จ.กาฬสินธุ์ ได้มีกิจกรรมการขับร้องเพลงพระราชนิพนธ์ "๙ เพลงของพ่อ ตามรอยพ่อหลวง" วันที่ 30 มกราคม 2560 มีการขับร้องเพลงพระราชนิพนธ์ประกอบการเล่นดนตรีพื้นบ้านและศิลปะการแสดงฟ้อนผู้ไท โดยมีส่วนร่วมจากชุมชนต่างๆ

และภาครัฐร่วมด้วย มีการนำเครื่องดนตรีแบบดั้งเดิมโดยใช้ แคน กลองกิ่ง กลองตุ้ม กลองแตะ กลองยาว ซ้องโหม่ง พังฮาด ไม้ก๊ับแก๊บ สำหรับวงโปงลาง ใช้เครื่องดนตรีครบชุดของวงโปงลาง ลายเพลงที่ใช้ ลายภูไทน้อย และมีสร้างสรรค์ทางด้านดนตรีระหว่างความดั้งเดิมและร่วมสมัยจากเครื่องดนตรีสากล จึงทำให้งานมหัศจรรย์ถิ่นผู้ไท ราชนิโหมแพรวา พุทธราหวาน เป็นส่งเสริมวัฒนธรรมทางด้านดนตรีของชาวผู้ไทได้พัฒนาและดำรงอยู่ ปรับเปลี่ยน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม

ดนตรีผู้ไท เป็นดนตรีพื้นบ้านที่เป็นเครื่องขับบอกถึงความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ นิสัยใจคอ ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างดี ดนตรีผู้ไทเป็นมรดกอันมีค่าอย่างหนึ่งของชาวลาวและชาวอีสาน ซึ่งชาวผู้ไทเป็นผู้สืบทอดมรดกนี้มาเป็นเวลานาน ดนตรีผู้ไทเป็นวัฒนธรรมเด่นประจำชาติพันธุ์ผู้ไท ทั้งในด้านภาษาร้อง ทำนองดนตรี ปัจจุบันดนตรีผู้ไทมีความนิยมน้อยลงตามยุคสมัย จึงสมควรที่จะมีส่งเสริมให้ศิลปินที่มีความรู้ความสามารถได้ถ่ายทอดให้คนรุ่นใหม่ อันจะช่วยส่งเสริมให้ดนตรีผู้ไทคงอยู่คู่ชาวผู้ไทสืบไป สุภาพร คำยุธา,(2546 : 163)

ตาราง 2 การเปรียบเทียบอัตลักษณ์ด้านดนตรีของชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กับชาติพันธุ์ต่างๆ

ชาติพันธุ์ ดนตรี	ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์	ชาติพันธุ์ผู้ไท จังหวัด มุกดาหาร	ชาติพันธุ์ผู้ไท จังหวัด นครพนม
อัตลักษณ์ ดนตรี	ดนตรีจะใช้เครื่องดนตรีในลักษณะที่ใช้บรรเลงเป็นกับังวงโปงลางเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบไปด้วย กลองหาง โหวด แคน ปี่ผู้ไท พิณ ซอบัง หรือซอไม้ไผ่ โปงลาง ฉิ่ง ฉาบ พังฮาด และไม้ก๊ับแก๊บ ซึ่งจะใช้บรรเลงการฟ้อนผู้ไทในขบวนแห่เป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน บรรเลงลายผู้ไทกาฬสินธุ์ประยุกต์	วงโปงลางเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบไปด้วย กลองหาง โหวด แคน ปี่ผู้ไท พิณ ซอบัง หรือซอไม้ไผ่ โปงลาง ฉิ่ง ฉาบ พังฮาด และไม้ก๊ับแก๊บ ซึ่งจะใช้บรรเลงการฟ้อนผู้ไทในขบวนแห่เป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน บรรเลงด้วยลายผู้ไทกาฬสินธุ์	เครื่องดนตรีผู้ไท เรณูนครดั้งเดิม ประกอบด้วยพังฮาด กลองตุ้ม กลองหาง ซ้องโหม่ง ฉาบ ซึ่งจะใช้บรรเลงการฟ้อนผู้ไทเรณู บรรเลงด้วยลายผู้ไทเรณูนคร

จากตารางการเปรียบเทียบอัตลักษณ์ด้านดนตรีของชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กับชาติพันธุ์ต่างๆ จะเห็นได้ว่าเครื่องดนตรีที่ใช้เหมือนกันการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรม การแสดงในงานบุญประเพณี ของชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์นั้น แตกต่าง

จากชาติพันธุ์ผู้ไทในจังหวัดมุกดาหารและจังหวัดนครพนม ด้วยทำนองบรรเลงลายผู้ไทกาฬสินธุ์
ประยุกต์ การขับลำและลายของดนตรีขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ขับลำกับนักดนตรีตามบริบทของ
การออกทำการแสดง

ภาพประกอบ 3 เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการฟ้อนในประเพณีบุญบังไฟ
ได้แก่ กลองตุ้ม และปี่
ที่มา เพจ Amazing Phuthai

ภาพประกอบ 4 งานมหัศจรรย์ถิ่นผู้ไทไทย ราชินีไหมแพรวา พุทธราหวน ครั้งที่ 2
ณ ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทผ้าไหมแพรวา บ้านโพน อ.คำม่วง จ.กาฬสินธุ์
ที่มา เพจ Amazing Phuthai

4. อัตลักษณ์การแต่งกาย ชาวไทพวน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เป็นผ้าทอซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไท เดิมมีถิ่นฐานที่ลาวและเวียดนาม ก่อนอพยพข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมาตั้งหลักแหล่งทางภาคอีสาน ส่วนใหญ่อยู่ที่ จ.กาฬสินธุ์ โดยยังคงรักษาวัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกาย และการทอผ้าแพรวาที่เหมือนเป็นอัตลักษณ์อันสวยงาม ผ้าแพรวาได้รับการส่งเสริมจากโครงการศูนย์ศิลปาชีพพิเศษในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อครั้งเสด็จเยี่ยมพสกนิกรชาวอำเภอคำม่วงเมื่อปี 2520 ได้ทอดพระเนตรเห็นชาวผู้ไท บ้านโพน แต่งตัวโดยใช้ผ้าแพรวาหม่มตามแบบสไบเฉียง ทรงสนพระทัยโปรดเกล้าฯ ให้สนับสนุนและได้มีพระราชดำริให้ขยายหน้าผ้าให้กว้างขึ้นเพื่อนำไปใช้เป็นผ้าผืนสำหรับตัดเสื้อผ้าได้ด้วยพระบารมีของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่ได้ทรงทอดพระเนตรเห็นความงาม และคุณค่าแห่งศิลปะในครั้งนั้นทำให้เกิดการพัฒนาทอผ้าแพรวาขึ้นจนทุกวันนี้

เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2520 พระเจ้าอยู่หัวกับพระราชินีนาถได้เสด็จพำนักที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ พระองค์ท่านได้เสด็จมาเยี่ยมราษฎรที่จังหวัดสกลนคร และต่อเนื่องมาถึงจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่อำเภอคำม่วง และทอดพระเนตรเห็นชาวผู้ไทบ้านโพน แต่งกายแบบผู้ไทเต็มยศ คือนุ่งผ้าถุงไหมมัดหมี่มีตีนขึ้น สวมเสื้อแขนกระบอกสีดำและคราม คอตั้ง ผ้าหน้าตลอด ติดแถบสีแดง หม่มสไบผ้าแพรวาสีแดงตามแบบสไบเฉียง หรือเรียกว่า ผ้าเปียง ส่วนผู้ชายชาวผู้ไทก็นำผ้าแพรวาสีแดงมาคาดเป็นผ้าขาวม้า มารอรับเสด็จ ทรงสนพระราชหฤทัยมาก ได้มีพระราชดำริและทรงไต่ถามจากชาวบ้านได้ความว่า มาจากไหน ทำไม แต่งกายแบบนี้ ชาวผู้ไทจึงตอบว่าเป็นชาวผู้ไทบ้านโพน อำเภอคำม่วง ท่านเลยขอจับดู ท่านทรงถามว่าถ้าอยาก ได้จะได้ไหม ชาวบ้านโพนจึงตอบว่าได้ รุ่งเช้าสมเด็จพระราชินีนาถจึงทรงรับสั่งให้ราชเลขาท่านธาดา เกษมสันต์ เอาเส้นไหมมาให้ 9 กิโลกรัม เพื่อทำผ้าแพรวาเมื่อชาวบ้านโพนได้รับจึงเอามาแบ่งกันทำ0เป็น คุ่มได้ 11 ผืน เป็นฝ้ายยอหรือฝ้ายมีเส้นแข็ง เรียกว่าผ้าเปียงมีชาย 2 ข้าง มีความยาว 2 เมตรกว่า พื้นสีแดงซึ่งเป็นสีเอกลักษณ์ของผ้าไหมแพรวาเป็นผ้าที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ และลูกหลานได้นำมาใช้สืบทอดกันมาแต่ไม่มีวางขาย หรือมีไม่กี่ครัวเรือนที่มีผ้าแพรวาใช้ เมื่อยามมีงานสำคัญที่ต้องนุ่งจะอาศัยยืมกันใช้เรื่อยมา

พวนน์ ปณฺ ทิโต ชิว

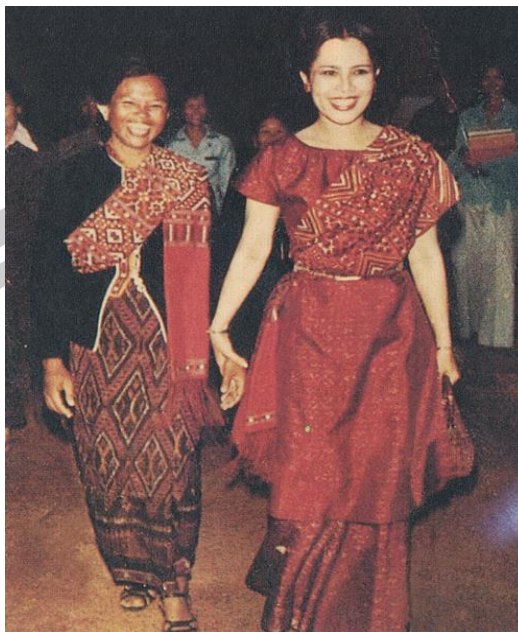

ภาพประกอบ 5 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรชาวผู้ไท

อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ที่มา เพจศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านโพน อำเภอคำม่วงจังหวัดกาฬสินธุ์

ต่อมาในเดือนพฤษภาคม 2521 เมื่อชาวบ้านโพนทอผ้าไหมแพรวาเสร็จสิ้น จึงได้นำไปทูลเกล้าถวาย ณ พระราชวังไกลกังวล สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงโปรดและทรงนำไปตัดฉลองพระองค์ที่มีความงดงามมาก อีกทั้งยังทรงรับสั่งให้ทางราชการจัดตั้งกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพนขึ้น ซึ่งถือเป็นการชุบชีวิตใหม่ให้แก่ชาวบ้านโพน เพราะในสมัยก่อน ชาวบ้านโพนยังคงทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยรายได้จากการทำนาปลูกข้าวทำไร่และสวนจึงมีรายได้ที่ไม่แน่นอน หากปีไหนสภาพภูมิอากาศแห้งแล้งก็จะได้ผลผลิตน้อยตามไปด้วย สภาพความเป็นอยู่ของบ้านโพนจึงยังยากจนและแร้นแค้นเป็นอันมาก อีกทั้งถนนหนทางยังทุรกันดารยากต่อการเข้าถึง แต่แล้วเมื่อการทอผ้าไหมแพรวาได้รับการสนับสนุนและก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในรูปแบบของกลุ่มอาชีพในโครงการศิลปาชีพฯ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ และทรงให้การส่งเสริมสนับสนุนในรูปแบบต่างๆ โดยโปรดเกล้าฯ ให้พัฒนารูปแบบการทอผ้าจากผ้าห่มยาว 1 วา กว้างครึ่งวาก็ขยายออกเป็นผืนผ้ากว้าง โดยส่วนหนึ่งยังคงเป็นผ้าแพรวายกลายดอกตามลวดลายต่างๆ อันเป็นเอกลักษณ์ อีกส่วนหนึ่งเป็นผ้าพื้น รวมกันเป็นผืนยาวประมาณ 5 เมตร เพื่อให้เพียงพอที่จะตัดชุดของสตรีได้ 1 ชุด และโปรดเกล้าฯ ให้พัฒนาจากเดิมซึ่งมีสีเฉพาะสีแดงเข้มให้มีสีพื้นหลากหลาย ส่วนลายดอกกลับสอดสีใหม่ให้กลมกลืนสวยงาม เหมาะแก่การนำไปตัดเป็นชุดสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษ

ภาพประกอบ 6 นางคำใหม่ โยคะสิงห์ ผู้รับพระราชเสาวนีย์ให้ทอผ้าแพรวาทูนถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ

ที่มา เพจศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านโพน อำเภอดำม่วงจังหวัดกาฬสินธุ์

พ.ศ. 2529 - 2530 มีการนำผ้าแพรวาออกแสดงงานมีคนรู้จักปี พ.ศ. 2533 - 2535 จำหน่ายดีมากเพราะมีคนรู้จักผ้าแพรวอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเป็นที่ต้องการของกลุ่มข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาการรณรงค์การใช้ผ้าไทย ซึ่งช่วงนั้นได้เริ่มมีการทอผ้าแพรวา 5 เมตรแล้ว

พ. ศ. 2530 เป็นต้นมาเริ่มมีการทอผ้าแพรวาเพื่อการตัดชุด โดยเริ่มต้นจากรับสั่งของพระราชินีนาถ ให้ช่างทอผ้าบ้านโพนขยายหน้าผ้าให้กว้างและเพิ่มความยาว เพื่อให้เพียงพอต่อการตัดชุด และทำให้ผ้ามีราคาถูกลง คนทั่วไปจะได้ซื้อและสวมใส่ได้ ก็เลยทำเป็นผ้าลายวง (สองสี) ผ้าลายจากดาว เพิ่มเติมจากเมื่อก่อนที่มีการทอผ้าเพียงแบบเกาะ และพัฒนาต่อมาเรื่อยๆ ซึ่งจำหน่ายผืนละ 1,8003,000 บาท ทำให้ผ้าแพรวาเป็นที่นิยมของตลาดอย่างกว้างขวาง มีการทำสีและแบบต่างๆ ตามความต้องการของลูกค้ามากขึ้นใครมีเงินน้อยก็สามารถซื้อแบบถูก คือผ้าลอง ใครมีเงินก็ซื้อแบบแพงหรือผ้า เกาะใต้ ซึ่งทำให้เศรษฐกิจของบ้านโพนดีขึ้นมาโดยเฉพาะค่าทอที่เป็นธรรม คือราคาในละ 1,000-1300

หากมิได้พระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงเห็นความสำคัญ ผ้าแพรวานั้นเป็นเสมือนเพชรในตม เป็นภูมิปัญญาไทยที่มีคุณค่า จึงทรงมีพระเมตตาธิคุณให้นำมาสืบทอดแก่ลูกหลาน และพัฒนากระบวนการผลิตเพื่อให้เกิดรายได้สู่ชุมชน โดยให้ราษฎรเลขานุการในพระองค์นำเส้นไหมมามอบให้แก่ชาวบ้านเพื่อทอถวายได้พระราชทานเส้นไหมมาให้แก่ชาวบ้านโพนเพื่อทอผ้าไหมแพรวาและทรงรับการทอผ้าแพรวาไว้ในโครงการศิลปาชีพนับตั้งแต่นั้นมา

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ที่ทรงมีพระราชดำริให้พัฒนาการทอผ้าแพรวา ทำให้ผ้าทอมืออันเป็นอัตลักษณ์ของชาวผู้ไท ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน นอกจากสนองพระราชปณิธานการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยมรดกด้านการทอผ้าไหมแพรวา การรักษาสืบสานลายผ้าโบราณอันเป็นการบันทึกวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นไทยแล้วยังทำให้ชาวบ้านมีอาชีพสร้างรายได้พัฒนาคุณภาพชีวิตดีขึ้นมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามวิถีแห่งหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ได้เผยแพร่เอกไทยอันงดงามผ่านผ้าไหมทอมือไปสู่นานาชาติด้วยฝีมือของชาวบ้านด้วยเพราะสมเด็จพระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ทรงส่งเสริมสนับสนุนด้วยพระวิสัยทัศน์อันยาวไกลอันเกิดจากพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้นั้นเอง ครั้งหนึ่งพิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จึงได้นำเรื่องราวของผ้าแพรวามาจัดเสวนาให้เป็นที่ทราบถึงที่มาในหัวข้อว่า “ผ้าแพรวา : จากผ้าเบี่ยงธรรมดา สู่อารยธรรมแห่งใหม่ไทย” พร้อมการแสดงพื้นบ้านชุดราตรีแพรวาวาภาพสินธุ์

ภาพประกอบ 7 ผ้าไหมแพรวาเป็นศิลปหัตถกรรมผ้าทอมือที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวผู้ไทที่มา เพจศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านโพน อำเภอคำม่วงจังหวัดกาฬสินธุ์

การทอผ้าชาวผู้ไทมีการเก็บลาย เก็บขีด และจก โดยใช้มือเกี่ยวที่ละเส้นเกิดเป็นลวดลวดโดดเด่น ถ้าผ้าผืนมี 10 ลาย ราคาจะมากถึงหลักแสน ผืนที่ยาว 1 วา ใช้เวลาทำ 5 เดือน ปัจจุบันมีลายประยุกต์มากมายแต่ไม่ได้รับความนิยมเท่าลายโบราณ แต่ละอำเภอในจังหวัดกาฬสินธุ์พร้อมใจกันอนุรักษ์ผ้าแพรวา โดยเฉพาะที่บ้านโพน อำเภอคำม่วง ชาวบ้านทอผ้าไหมแพรวาทั้งดงามและมีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ

สีเขี้ยว	ได้จากเปลือกสมอและใบหูกวาง
สีม่วงอ่อน	ได้จากลูกหว่า
สีชมพู	ได้จากลูกหว่า
สีดำ	ได้จากลูกมะเกลือ

สีที่ใช้ย้อมในสมัยโบราณ ใช้สีจากธรรมชาติจาก ราก ลำต้น ใบ เปลือก แก่น เมล็ด ดอก และ ผล แต่ละส่วนของต้นไม้อายุของต้นไม้ฤดูกาล จะทำให้สีย้อมไม่เหมือนกัน นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับต่างที่ใช้ผสมสี ทำให้สีย้อมต่างไปด้วย ปัจจุบันนี้ชาวบ้านอีสานบางหมู่บ้านในหลายจังหวัดยังคงย้อมผ้า ด้วยสีธรรมชาติอยู่แต่ผ้าที่ทอในปัจจุบันใช้สีวิทยาศาสตร์มากขึ้น เพราะสะดวกสีสันทะลุตา มีให้เลือกใช้และเนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติหายาก จึงไม่สะดวกที่จะใช้ผ้าทอดั้งเดิมชาวผู้ไทยบ้านโปงจะเป็นการทอที่เน้นสีแดงเป็นส่วนใหญ่ และมีผ้าทอหลายประเภท จะแตกต่างกันที่การใช้ ถึงจะเรียกชื่อว่าเป็นผ้าแต่ละประเภทแต่ละลักษณะการทอจะขาดไม่ได้ในส่วนของลวดลายผ้า คือลายแพรวาวจะอยู่ใน ผ้าแต่ละประเภทผ้าทอของกลุ่มผู้ไทยบ้านโปง อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ลักษณะลายมีลักษณะรายละเอียดที่มีฝีมือประณีตใช้สีได้งดงาม ผ้าแพรวานี้จะมีลักษณะลายเป็นเฉพาะสิ่งลวดลายที่ได้จาก “ผ้าแซว” ผ้าแซวเป็นผ้าตัวอย่างที่มีชื่อและลวดลายต่างๆ เก็บไว้ใน ผ้าแซวนั้นทั้งหมดซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น เช่นลวดลายดอกดาวน้อย ลายตาบัง ลายดอกจันทร์ ลายดอกสาย ลายงูลอย ลายนาคหัวหุ้ม ลายพันมหา เหมือนกับบทกวีผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ที่ได้ประพันธ์ไว้อย่างไพเราะให้ลูกหลานชาวบ้านโปง จังหวัดกาฬสินธุ์ และพี่น้องชาวไทยที่หลงใหลในเสน่ห์ของ ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ เนื้อหาบทประพันธ์แฝงด้วยชื่อลวดลายผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ลวดลายต่างๆ อยู่มากมาย

"เหยียบไม้ขึ้นยกไหม	กระสวยสอดเป็นไหมสี
ก้อยน้อยมีน้อยนี้	ค่อยคัดลายค่อยขีดลาย
ดอกดาวก็พราวดวง	ดอกตาบังสลบระบาย
ดอกจอกดอกจันทร์กระจาย	จนดอกส้านก็แดงใส
บัวน้อยงูลอยน้ำ	หางปลาวาวะวาวไหว
ใบบุนก้านก่องใบ	นาคหัวจุ่มก้ามปูประจัน
ก้อยน้อยสะกิดเนิ่น	เป็นลายพันมหาพัน
แพรวผ้าแพรวาฝัน	สไบสาวภูไทสวย

ประเภทของลายผ้าแพรวา

ลายผ้าแพรวาแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ลายหลักหรือลายดอก
2. ลายแถบหรือลายลั่น หรือลายชายผ้า

ลายหลัก เช่น

- ลายพันมหา
- ลายหัวซุม
- ลายดอกจันทร์กิ่ง
- สายกาบแปด
- ลายดอกกระบวน

ลายแถบหรือลายลั่น เช่น

- ลายตากุ้ง กับขาเข
- ลายหอยีน หอนอน
- ลายดอกแก้ว
- ลายงูนอน
- ลายช่อตีนพาน
- ลายช่อดอกไม้ (สุภาวดี ตุ่มเงิน, 2538)

กล่าวสำหรับลายผ้าแพรวาทั้งหมด นางคำสอน สระทอง ได้ทำการบันทึกและรวบรวมด้วยการ ทอผ้าไว้เป็นชุดได้ทั้งหมด 60 ลาย ดังนี้ ลายนาคสีแชน ลายดอกจะแก ลายเงือกน้อย ลายดาวใต้ เครือ ลายนาคหัวซุม ลายผีเสื้อบิน ลายชิตตาไก่อุ้มดอกจันทร์ ลายนาคหัวหนาม ลายใบปมก้านก่อง ลายเสมาธรรมจักร ลายแปดกายตัด ลายพันมหา ลายดอกกระบวนแวงแก้วใหญ่ ลายดอกกระบวนหัวหย่อน ลายดอกหงอนเงือก ลายดอกกระบวนหัวขวาง ลายนาคนอน ลายนาคสองแชน ลายช้าง ลายดอกบานชื่น ลายดอกชาน ลายดอกดาวกระจาย ลายพานพุ่มบูชา ลายใบปมน้อยลายกาบดอกแปด ลายดอกกระบวนแวงแก้วน้อย ลายดอกสูตัง ลายหมากเบ็ง ลายคั่นลายเสมาธรรมจักร ลายดอกพุทธรักษา ลายหงส์เหิร ลายดอกกระบวนดาว ลายนกยูง ลายชั้นหมากเบ็งใหญ่ สายตาบ่งเข ลายดอกดาวใหญ่อุ้ม ชั้นหมากเบ็งอุ้มดาว ลายนาคน้อย ลายดอกจันทร์กิ่งอุ้มดอกแก้ว ลายดอกแหลม ลายพันมหาน้อย ลาย ดอกจะแก(ลายล่าง) ลายเบ็ดใส่ปลา ลายนาคหัวซ้อง ลายเรือหงส์ทอง ลายเชิงเทียนใหญ่ ลายดอกแก้วใต้เครือ ลายนกยูง ลายพันมหาใหญ่ ลายงูดิน ลายดอกใบบัวบก

ความเชื่อที่เกี่ยวกับความหมายและความเป็นสิริมงคลของลายผ้าแพรวา ความเชื่อ ของชาวบ้านผู้ไทที่มีต่อกระบวนการทอหรือกรรมวิธีการทอผ้าไหมแพรวาตามที่กล่าวมานั้น ชาวผู้ไทมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องอยู่กับความหมายจากลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าแพรวาอีกด้วย จากการศึกษาพบว่าลวดลายที่สตรีชาวผู้ไทประดิษฐ์ทอลงบนผืนผ้าแพรวาในแต่ละลวดลายนั้น นอกจากจะเป็นการสร้างสรรค์ความสวยงามให้ปรากฏบนผืนผ้าที่พวกเขาได้พยายามทอขึ้นแล้วลวดลายทั้งหมดยังมีลักษณะเป็นสื่อที่ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด คติความเชื่อ ผ่านลงบนลวดลายอีกด้วย

ในบรรดาลวดลายที่ปรากฏอยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ บนผืนผ้าแพรวาทั้งในส่วนของลาย เล็กหรือลายคั่น ลายเชิงผ้า และลายใหญ่ซึ่งมีทั้งหมด 23 ลักษณะลวดลาย แบ่งออกได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

ลายประเภทพืช มี 8 ลายคือ ลายช่อดอกไม้ ลายต้นสน ลายดอกบัว ลายดอก กระนวน ลายใบปุ่น ลายกาบแบด ลายจันกิ่ง และลายพันมหา

ลายประเภทสัตว์มี 7 ลายคือ สายงูลอย สายตาบั้ง ลายจุ่มตีนหมา ลายนาค ลายนาค สองแขน ลายนาคหัวขุม และลายกำมปู

ลายประเภทสิ่งของเครื่องใช้ มี 4 ลายคือ ลายขอ ลายขอกาย ลายขาเข ลายช่อตีนพาน

ลายประเภทสิ่งก่อสร้าง มี 3 ลายคือ ลายหอยยื่น ลายหอนอน และสายช่อฟ้า

ลายประเภทท้องฟ้า มีเพียงลายเดียว คือลายดอกดาว

อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นการทอเป็นลวดลายใด ลายของผ้าแพรวาที่ดีจะมีลายสม่ำเสมอตลอดทั้งผืน มีสีสม่ำเสมอตลอดทั้งผืนโดยไม่มีรอยต่าง และผืนผ้ามีความละเอียดเนื้อแน่นสม่ำเสมอ ฯลฯ ด้ายผ้าแพรวาเป็นผ้าประจำชนเผ่าผู้ไท จึงมีการทอผ้าแพรวาถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนเป็นเอกลักษณ์ใน ลวดลายยังคงดงามอยู่ไม่แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา การคิดลวดลายต่างๆขึ้นมานั้น ผู้คิดจะลองทำใน ผ้าฝ้ายสีขาวก่อนจัดทำไว้เป็นแม่ลายเป็นต้นแบบ รวบรวมทุกลายไว้ในผ้าเก็บลาย เรียกว่า “ผ้าแส่ว” ซึ่งมีแม่ลายมากมาย ใช้เวลาเป็นเดือนกว่าจะรวบรวมเสร็จ หากช่างทอผู้ใดจะฝึกหัดทอผ้า ก็จะทำให้ดูลวดลายจากภาพต้นแบบในผ้าแส่ว สามารถจะจัดเอาลายใดไว้ตรงส่วนไหน จะเลือกใช้สีใดแล้วแต่ช่างทอเห็นว่าสวยงาม แต่ความสวยงามของผ้าแพรวามีเอกลักษณ์คือความไม่เหมือนกันของผ้าแต่ละผืน ซึ่งแล้วแต่ลายที่นำมารวมกันเอาไว้ แต่ละลวดลายจะต้องจกตามต้นแบบที่มีอยู่ในผ้าแส่ว ลวดลายต่างๆคล้ายกับว่าใช้เส้นไหมสานขัดกันที่ละเส้นจนเสร็จผ้าผืนหนึ่งใช้เวลาเป็นแรมปี

จากการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การแต่งกายด้วยผ้าไหมแพรวาของชาวผู้ไท อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าผ้าไหมแพรวาชาวผู้ไทส่วนใหญ่มีลักษณะโครงสร้างของผืนผ้าเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผ้าแพรวาแต่ละผืนมีขนาดหน้ากว้างประมาณ 50-55 เซนติเมตร ความยาวโดยเฉลี่ย ประมาณ 1.30 เมตร จากการสังเกตพบว่าชาวบ้านที่ทอผ้าจะไม่ได้ใช้สายวัดมาตรฐานมาวัดระหว่างการทอ หากแต่ชาวบ้านได้ใช้วิธีการกะความยาวโดยประมาณว่าผ้าที่ได้นั้นประมาณ 1 วา

หรือประมาณ เท่ากับความยาวของแขนผู้ทอเมื่อกางแขนเหยียดตรงออกสองข้าง ซึ่งขนาดของความยาวผ้าแพรวาดังกล่าว จึงมีขนาดความกว้างและยาวพอเหมาะที่จะนำไปใช้ห่มหรือพันหน้าอกรอบส่วนบนของสตรี และพาดคลุมบ่าด้านหนึ่งลงมาทิ้งชายห้อยสั้นๆ ที่ด้านหน้าอกและด้านหลังของสตรีพอดี หรือที่เรียกกัน โดยทั่วไปว่า ยาวเพียงพอกับการใช้เป็นผ้าสไบห่มเฉียงบ่า หรือที่ชาวบ้านโพนเรียกเป็น "ผ้าเปียง"

ภาพประกอบ 8 วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
ที่มา คชาวุธ มาป้อง

นางคำสอน สระทอง ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ประณีตศิลป์ - ทอผ้า) พุทธศักราช 2559 แม่คำสอนเล่าว่า ทุกบ้านจะต้องมี “ผ้าแซ่ว” เป็นต้นแบบลายดั้งเดิมโบราณสืบต่อมาจากรบรรพบุรุษ เด็กสาวทุกคนจะต้องเรียนทอผ้าตัดเสื้อใส่เอง ใครทำไม่เป็นก็จะออกเรือนยาก ในปี 2520 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทอดพระเนตรเห็นผ้าที่ตนทอใส่ จึงตรัสชมว่าสวยและรับสั่งถามว่าทอให้ได้หรือไม่ ตนจึงทอผ้าสำหรับตัดชุดฉลองพระองค์ถวาย ณ วังไกลกังวล ในปี 2521 พระองค์รับสั่งว่า “งานของปู่ย่าตายาย อย่าให้สูญหาย” แม่คำสอนจึงเป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานด้านการทอผ้าแพรวา จนกระทั่งเกิดความเชี่ยวชาญและได้พัฒนารูปแบบลวดลายให้สวยงามทั้งแบบดั้งเดิมและแบบสมัยนิยม สามารถประดิษฐ์ลวดลายได้อย่างประณีตงดงาม ได้คิดลวดลายผ้าคั่นลวดลายผ้าแพรวารูปแบบใหม่ เพิ่มเติมตามจินตนาการ อีกทั้งยังได้คิดประดิษฐ์รูปแบบการทอผ้าที่เรียกว่า “เขาลาย หรือ ตะกรอลาย” เพื่อช่วยเพิ่มความสะดวกในการประดิษฐ์ลวดลายแพรวาให้สามารถทอเป็นแบบเดียวกันอย่างเป็นระบบทั้งผืนนับเป็นมิติการทอผ้าที่ก้าวหน้าล้ำยุค แม่คำสอน สระทองได้เป็นผู้นำกลุ่มทอผ้าไหมแพรวานำผ้าไหมแพรวายาวที่สุด ใน

โลก 99 เมตร 60 ลาย ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ และผ้าไหมแพรวาขนาดหน้ากว้างพิเศษ 50 เซนติเมตร ความยาว 4 เมตร จำนวน 50 ลาย รวม 43 แถว ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทำให้ผ้าไหมแพรวาเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายด้วยความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ สุจริต และมีคุณธรรมนอกจากนี้ยังเป็นครุภูมิปัญญาชาวบ้าน บ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

การแต่งกายของชาติพันธุ์ผู้ไทในชุมชนบ้านโพนสะท้อนผ่านวัฒนธรรมการทอผ้าไหมแพรวา ผ้าไหมแพรวาบ้านโพนคือลวดลายที่ปรากฏ อยู่ในผืนผ้าแต่ละผืนยังคงเป็นลวดลายตามแบบแผนของชาวผู้ไทที่เป็นประเพณีนิยม ดั้งเดิมซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ภูมิปัญญาที่ปรากฏใน กรรมวิธีการทอและภูมิปัญญาที่ปรากฏในลายผ้า ภูมิปัญญาที่ปรากฏในกรรมวิธีการทอ แม้การทอผ้าแพรวาจะเป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไททั้งหมด แต่ผ้าไหมแพรวาของชาวผู้ไทในชุมชนบ้านโพนกลับมีลักษณะและลวดลายที่แตกต่างไปจากผ้าแพรวาของผู้ไทในพื้นที่อื่น โดยผ้าไหมแพรวาของผู้ไทในชุมชนอื่นจะมีลวดลายที่เกิดจากการทอเส้นไหมเพียงสีเดียว ในแต่ละลายไปตลอดทั้งแถวและตลอดทั้งผืน แต่ผ้าไหมแพรวาของชาวผู้ไทบ้านโพน จะมีการประดิษฐ์ลวดลายบนผืนผ้าด้วยการขีดและการจก โดยจะใช้เส้นไหมที่มีสีส้น แตกต่างกันสอดสลับจนเกิดเป็นลวดลายตามต้องการ ลักษณะเด่นที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการแต่งกายด้วยผ้าแพรวาของชาวผู้ไทคือ เป็นผ้าที่ด้วยไหมน้อย ซึ่งเป็นไหมเส้นเล็กละเอียด ย้อมด้วยสีแดงเข้มเป็นสีที่ได้จากครั่งและเมล็ดต้นชาตรี มีการทอให้เป็นลวดลาย ทั้งผืนลวดลายบนผืนผ้าซึ่งเกิดจากการถูกผสมกับการขีดในแต่ละลายได้ ประดิษฐ์ลวดลายทอด้วยเส้น ไหมหลายสีอยู่ในแต่ละแถวของลายลักษณะโครงสร้างหลักของผืนผ้าแพรวาเมื่อนำมาทอครึ่งผืน ก็จะแบ่งออกได้เป็นสองส่วนใหญ่คือส่วนชายสุดทั้งสองด้านของผืนผ้าที่ปล่อยเส้นไหม ซึ่งเป็นเส้นยืนไว้เพิ่มความกว้างผืนผืนผ้า

การแต่งกายแบบดั้งเดิมชาวผู้ไท ผู้หญิงสวมเสื้อแขนกระบอกสีดำแนวปกคอเสื้อและแนวกระดุมตกแต่งด้วยผ้าแถบลายแพรวาสีแดง กุนชอบลายผ้าด้วยผ้ากุนสีเหลืองและขาว ประดับด้วยกระดุมเงิน ห่มผ้าสไบไหมแพรวาสีแดง นุ่งผ้าซิ่นมัดหมี่สีดำมีตีนซิ่น ผมห่มเกล้ามัดมวยผมด้วยฝ้ายภูไท หรือผ้าแพรวฟอย และสวมเครื่องประดับเงิน ส่วนผู้ชาย สวมเสื้อสีดำมีการตกแต่งเสื้อด้วยแถบผ้าลายแพรวา นุ่งกางเกงขาก๊วย ใช้ผ้าแพรวาแดงมัดเอว (สุภาพร คำยุทธ, 2546 : 67)

ทรงผมของชาวผู้ไทนั้นก็ถือว่าบ่งบอกเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทได้ชัดเจนไม่แพ้กับเครื่องแต่งกายเช่นกัน ทรงผมของชายชาวผู้ไทในสมัยก่อน นิยมตัดสั้นหรือที่เรียกว่า “ทรงมหาดไทย” ปัจจุบันก็ยังนิยมตัดผมสั้นกันเช่นเดิม โดยจะตัดสั้นมากสั้นน้อยตามความพอใจของแต่ละคนส่วนทรงผมของสตรีชาวผู้ไทนั้นจะเกล้ามวยสูงเป็ยงซ้าย ดังนั้นสตรีชาวผู้ไทจึงต้อง ไว้ผมยาวกันทุกคนโดยจะใช้น้ำมันในการสระผม การเกล้าผมของสตรีชาวผู้ไทจะไม่ใช้กิ๊บและสเปย์ ซึ่งจะเกล้าโดยจะรวบขึ้นมาแล้ว ตัดมัดมวยเป็นปมสอดปลายผมดึงขึ้นมาให้แน่นแล้วใช้น้ำมันกลูบ อีกที ในช่วงที่เริ่มเกล้าผมตอนแรก

อาจเกล้ายากหน่อย เพราะผมตื่นตัวแต่เมื่อเกล้าบ่อยๆก็จะชินและเกล้าได้อย่างง่าย ชาวผู้ไทในบ้าน โพนอนุรักษ์ทรงผม เกล้ามวยในแบบผู้ไทแทบทุกคน ซึ่งทรงผมดังกล่าว คือทรงที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งกิน นอน และ ออกจากบ้านด้วย(สุภาพร คำยุธา, 2546 : 67)

ภาพประกอบ 9 วัฒนธรรมการแต่งกายชาวผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
ที่มา เพจศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านโพน อำเภอคำม่วงจังหวัดกาฬสินธุ์

การผลิตผ้าไหมแพรวาของสายวัฒนธรรมผู้ไท จังหวัดกาฬสินธุ์ สามารถนำมาซึ่ง อาชีพหลักและอาชีพเสริม ส่งผลต่อความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองของชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี การผลิตผ้าไหมแพรวาดังกล่าว เป็นผลมาจากการทำงานประสานกันระหว่างบุคคลและองค์กรต่างๆ ทั้ง ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในส่วนของจังหวัดกาฬสินธุ์ นับว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อ การผลักดันและส่งเสริมคุณค่าให้เกิดแก่ผ้าไหมแพรวาอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวผู้ ไท จนเป็นที่รู้จักและยอมรับด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การจัดงานกาชาด การจัดงานมหกรรมวิถีชีวิตแพรว วาราชีนี่แห่งไหม เป็นต้น ซึ่งผ้าไหมแพรวาได้ช่วยส่งเสริมชาวบ้านในเรื่องคุณภาพชีวิตและสร้างรายได้ ในชุมชน ช่วยสืบทอดต่อยอด ภูมิปัญญาของคนในชุมชนไม่ให้สูญหายไป

ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพนได้จัดตั้งเป็น “สหกรณ์ทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพน” ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะรวบรวมผลิตภัณธ์ผ้าไหมแพรวาของสมาชิกใน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอคำม่วง อำเภอสมเด็จ อำเภอสหัสขันธ์ และอำเภอสว่างแดนดิน เพื่อจำหน่ายอย่างเป็นทางการ โดยมีศูนย์รวมอยู่ที่ ศิลปอาชีพบ้านโพนสหกรณ์ทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพน มีสมาชิกเริ่มก่อตั้งจำนวน 70 คน และเพิ่มเป็น 450 คน จนปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 825 คน สมาชิกส่วนใหญ่ในอดีตมีรายได้จากการทำ

เกษตรกร เช่น ข้าว และการทอผ้าไหมแพรวา มีรายได้ประมาณปีละ 15,000 บาทต่อครัวเรือน ปัจจุบันแต่ละครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายข้าว อ้อย มันสำปะหลัง พุทรา และการทอผ้าไหมแพรวา ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นปีละ 65,000-150,000 บาทต่อครัวเรือน จุดเด่นของผ้าแพรวาเมืองน้ำคำ ชาวผู้ไท 8 อำเภอใน จ.กาฬสินธุ์ ยังคงรักษาภาษา การแต่งกาย และการทอผ้า เพราะเป็นวิถีชีวิตและประเพณีของหญิงสาวผู้ไทจะต้องตัดเย็บผ้าทอ เสื้อดำ การทอผ้าแพรวา และชิ้นไหม ผ้าแพรวานิยมทอด้วยไหมทั้งผืนมี 5 สี สีเส้นหลักๆ คือ เขียว แดง เหลือง ดำ ขาว แต่ละบ้านจะมีผ้าแซว เป็นผ้ามรดกของครอบครัว ซึ่งมีลวดลายแม่แบบดั้งเดิม ผ้าแซวผืนหนึ่งอาจมีมากกว่า 60 ลาย ผู้ทอสามารถนำมาใช้สร้างสรรค์แล้วแต่จินตนาการ

จังหวัดกาฬสินธุ์รับนโยบายมาปฏิบัติเพื่อยกระดับรายได้ของชาวกาฬสินธุ์ โดยผ้าแพรวาเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจ มุ่งพัฒนาผ้าไหมแพรวาให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด ต่อยอดให้ร่วมสมัยมากขึ้น อีกทั้งร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์หมู่บ้านของชาวผู้ไท ชวนนักท่องเที่ยวไปสัมผัสวัฒนธรรมผู้ไทชมการสาวไหมทอผ้าอย่างใกล้ชิดอาหารพื้นเมืองเยือนเรือนผู้ไท อีกทั้งรู้จักศิลปะการแสดงพื้นถิ่น กาฬสินธุ์จะเปลี่ยนภาพจดจำของผู้คนสู่เมืองแห่งศิลปวัฒนธรรม

ภาพประกอบ 10 พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริวิณณวรินารีรัตน์

ทรงพระสิริโฉมในฉลองพระองค์ชุดไทย ผ้าไหมแพรวา

ในโครงการศิลปาชีพของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9

ที่มา www.truststoreonline.com

การแต่งกายเป็นเรื่องของวิถีชีวิตและเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความรู้สึกและภูมิปัญญาอัตลักษณ์ของการแต่งกายและผ้าที่งดงามจะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการและความเจริญของสังคมนั้นๆ ได้ ลวดลาย สี และรูปแบบของการตัดเย็บจะสื่อถึงความสุนทรีย์ของกลุ่มชนและหมายถึงคุณภาพทางสังคมของ บุคคลด้วย ดังนั้นเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายจึงไม่ใช่เพียงเครื่องปกปิดร่างกายจากความร้อนหนาวของอากาศ หรือจากฝุ่นละอองและอันตรายต่างๆ แต่จะเป็นรากฐานส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คนในสังคม และถ่ายทอด จินตนาการและความเป็นมาของสังคม เครื่องแต่งกายจึงมีบทบาทต่อการดำรงชีวิต

พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริวิณณวรีนารีรัตน์ ทรงได้นำผ้าไหมแพรวามาออกแบบให้มี ความร่วมสมัยแต่คงความสุภาพและเรียบง่ายแบบไทยไว้เป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมให้ชุดผ้าไหมแพรวาในโครงการศิลปาชีพของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 เป็นที่นิยมมากขึ้น อีกทั้งยังลดปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายลงได้ รวมไปถึงเป็นแบบอย่างที่ดีและยังเป็นการเผยแพร่ ให้ชาวไทยและชาวต่างชาติได้เห็นถึงคุณค่าและความงดงามของชุดผ้าไหมอีกด้วย ดังนั้นไม่ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนไปนานเท่าใด คนไทยควรอนุรักษ์และสวมใส่ชุดผ้าไหม เพราะในผ้าหนึ่ง ผืนไม่ได้มีเพียงความสวยงามแต่ยังแฝงไปด้วยภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

ภาพประกอบ 11 แพรีพาย-อมตา จิตตะเสนีย์ เมคอัพอาร์ทิสต์ได้สวมชุดไทยประยุกต์ ที่ถูกตัดเย็บมาจากผ้าไหมแพรวาทอพิเศษ ของชาวผู้ไท จังหวัดกาฬสินธุ์
ที่มา www.truststoreonline.com

การแต่งกายคนรุ่นใหม่ในปัจจุบันต่างนำผ้าไหมมาสวมใส่จริงในชีวิตประจำวัน สำหรับผ้าแพรวาแสดงถึงอัตลักษณ์ในท้องถิ่นของชาวกาฬสินธุ์ได้อย่างงดงาม การแต่งกายด้วยชุดผ้าแพรวา

นอกจากคู่มือ ยังช่วยสืบสานมรดกภูมิปัญญาทอผ้าของดินแดนอีสาน ซึ่งเป็นโอกาสในการปลูกให้คนไทยเรียนรู้เอกลักษณ์ผ้าไทยเพื่อยกระดับรายได้ของชาวภาพสิริรัฐ โดยผ้าแพรวาเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจ มุ่งพัฒนาผ้าไหมแพรวาให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด ต่อยอดให้ร่วมสมัยมากขึ้น

ปัจจุบันการรณรงค์อย่างต่อเนื่องบวกกับมีแบบอย่างที่ดี คนใส่ชุดผ้าไทยให้เห็นกันมากขึ้น แต่งไปเที่ยวหรือแม้กระทั่งไปทำงาน ทำให้เปลี่ยนทัศนคติคนไทยสนใจสวมผ้าไทยแบบไม่เคอะเขิน ขณะที่กลุ่มผู้ประกอบการผ้าไทยที่ผลิตและจำหน่ายเสื้อผ้าไทยยอดขายพุ่ง ช่างทอทำงานกันหนักมากขึ้น ผ้าไทยที่ได้รับความนิยมสวมใส่ มีทั้งผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าซิ่น ผ้ามัดหมี่ ผ้าย้อมคราม ผ้ายก และผ้าแพรวา โดยเฉพาะผ้าแพรวาเป็นอีกประเภทที่นิยมทั้งผู้ใหญ่ วัยทำงาน คนรุ่นใหม่ต่างนำมาสวมใส่จริงในชีวิตประจำวัน

ตาราง 3 การเปรียบเทียบอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมการแต่งกายของชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กับชาติพันธุ์ต่างๆ

ชาติพันธุ์ การแต่งกาย	ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำ ม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์	ชาติพันธุ์ผู้ไท จังหวัด มุกดาหาร	ชาติพันธุ์ผู้ไท จังหวัด นครพนม
อัตลักษณ์วัฒนธรรม การแต่งกาย	<p>ผู้หญิง เสื้อ สวมเสื้อสีดำ แขนกระบอกแขนยาวขลิบ ด้วยผ้าสีแดงบริเวณชายคอ เสื้อและแถบกระดุม ด้านหน้าและแขนเสื้อทั้ง 2 ข้าง แต่งด้วยผ้าลายแพรว วาวริเวรอบคอและผ้าอกกลอง มาจนถึงชายเสื้อ ผ้าถุง สีดำ แดงมัดหมี่ยาวปิดข้อเท้า สไบ ผ้าแพรวาสีแดงพาด ไหล่ซ้าย เครื่องประดับ คอ แขน เป็นเครื่องประดับเงิน หรือเท่าที่ผู้พื่อนจะหามาใส่ ได้ ทรงผมเกล้ามวยมัด มวยผมด้วยฝ้ายภูไท หรือ ผ้าแพรวพอย</p>	<p>ผู้หญิง เสื้อ สวมเสื้อสีดำ หรือสีน้ำเงินแขนกระบอก แขนยาวขลิบด้วยผ้าสีแดง บริเวณชายคอเสื้อและ แถบกระดุม ด้านหน้า และแขนเสื้อทั้ง 2 ข้าง ผ้าถุง สีแดงลายชั้นยาว ปิดข้อเท้า สไบ ผ้าขิดสี แดงเครื่องประดับ สร้อยคอ แขน ขา เข็ม ขัด เป็นเครื่องประดับเงิน ทรงผม ศีรษะผมมวย และประดับด้วยดอก ฝ้าย สีขาว</p>	<p>ผู้หญิง เสื้อ ใส่เสื้อแขน ยาวตัดเย็บด้วยผ้าโทเรสี น้ำเงินผ่าหน้าคอตั้งหรือ คอจีนขลิบด้วยผ้าโทเรสี แดงเสื้อติดกระดุมสีเงิน เป็นคู่เรียงยาวลงมาเจ็ด คู่ ใช้ผ้าโทเรสีแดงเย็บ ทับที่ปลายแขนเสื้อทั้ง สองข้างผ้าถุง นุ่งผ้าถุง ตัด เย็บด้วยผ้าโทเรสีน้ำ เงินยาวปิดข้อเท้า สไบ ใช้ไหมพรหมสีขาวถัก เป็นลวดลายต่างๆ สไบ พาดไว้บนหัวไหล่ข้าง ซ้าย เครื่องประดับ สวม สายสร้อยคอเงิน ตุ่มหู เงิน กำไลข้อมือเงินทั้ง สองข้าง ทรงผมเกล้า มวยต่ำไว้ด้านหลังติด ดอกไม้ไว้ที่มวยผมข้าง ซ้ายหนึ่งช่อ</p>

จากตารางการเปรียบเทียบอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมการแต่งกายของชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กับชาติพันธุ์ต่างๆ จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมการแต่งกายของชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากชาติพันธุ์ผู้ไทในจังหวัดมุกดาหารและจังหวัดนครพนม ด้วยอัตลักษณ์ผ้าแพรวาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ในท้องถิ่นของชาวกาฬสินธุ์ได้อย่างงดงาม การแต่งกายด้วยชุดผ้าแพรวานอกจากดูดี ยังช่วยสืบสานมรดกภูมิปัญญาทอผ้าของดินแดนอีสาน ซึ่งเป็นโอกาสในการปลูกให้คนไทยเรียนรู้เอกลักษณ์ผ้าไทยอีกครั้ง การแต่งกายด้วยผ้าไหมแพรวาจึงถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญ

ของชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ การแสดงตัวตนผ่านการแต่งกายด้วยลายผ้าที่วิจิตร เป็นการสร้างเครื่องแต่งกายที่เป็นอัตลักษณ์ให้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนผ่านกระบวนการประดิษฐ์สร้างสรรค์ให้เป็นมูลค่าทางวัฒนธรรม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท สรุปได้ว่าอัตลักษณ์ด้านภาษา ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ ภาษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาติเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติที่สะท้อนให้ทราบถึงสภาพอารมณ ความรู้สึก ความคิด ปรัชญา ค่านิยม รวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเหตุการณ์ช่วงต่างๆ ในประวัติศาสตร์ วิธีทำความเข้าใจระหว่างคนกับคน เป็นการสื่อสาร ที่แสดงออกได้หลายวิธี เช่น การพูด การเขียน การแสดง ท่าทาง

อัตลักษณ์ด้านดนตรี ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ อัตลักษณ์อีกอย่างหนึ่งที่เรียกได้ว่าเป็นความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทนั่นก็คือ ดนตรี ชาวผู้ไทเกือบทุกคนล้วนมีดนตรีในหัวใจ และดนตรีนั้นก็ได้สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความสามัคคีในกลุ่ม ชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมของประเทศเรากำลังต้องการให้เกิด สังเกตได้จากการเล่นดนตรีพื้นบ้านประกอบการฟ้อนในงานบุญประเพณีต่างๆ ภาพที่เห็นเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่า ดนตรีไม่จำกัดอายุ เพศ การศึกษา และฐานะทางสังคม ดนตรีได้หล่อหลอมให้สังคมผู้ไทกลายเป็นหนึ่งเดียว

อัตลักษณ์การแต่งกาย ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ ชาติพันธุ์ผู้ไทในชุมชนบ้านโพน สะท้อนผ่านวัฒนธรรมการทอผ้าไหมแพรวา ผ้าไหมแพรวาบ้านโพนคือลวดลายที่ปรากฏ อยู่ในผืนผ้าแต่ละผืนยังคงเป็นลวดลายตามแบบแผนของชาวผู้ไทที่เป็นประเพณีนิยม การแต่งกายด้วยผ้าไหมแพรวาจึงถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชาติพันธุ์ผู้ไท การแสดงตัวตนผ่านการแต่งกายด้วยลายผ้าที่วิจิตร เป็นการสร้างเครื่องแต่งกายที่เป็นอัตลักษณ์ให้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนผ่านกระบวนการประดิษฐ์สร้างสรรค์ให้เป็นมูลค่าทางวัฒนธรรม

อัตลักษณ์ด้านศิลปะการแสดง ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ การฟ้อนผู้ไทกาฬสินธุ์ เป็นการฟ้อนประกอบทำนองหมอลำผู้ไท ซึ่งเป็นทำนองพื้นเมืองประจำชาติพันธุ์ผู้ไท ซึ่งปกติแล้วการแสดงหมอลำผู้ไท มักจะมีการฟ้อนรำประกอบกันไปอยู่แล้ว ซึ่งทำให้การฟ้อนผู้ไทกาฬสินธุ์ในแต่ละอำเภอหรือหมู่บ้าน ท่าฟ้อนผู้ไทในปัจจุบัน เป็นการฟ้อนที่มีการคิดท่าเพิ่มเติมจากเดิม อีก 2 ท่า ลีลาท่าฟ้อน มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น มีการกำหนดระยะเวลาการเคลื่อนไหวอย่างชัดเจน เน้นความอ่อนช้อย ท่าฟ้อน ประกอบด้วย ท่าเดินผู้ไท ท่าฟ้อนข้าง ท่ายิง ท่าม้วนหาง ท่าวงเดือน ท่าฟ้อนเลี้ยง และท่าลง

บทที่ 3

ศิลปะการแสดงชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

การวิจัยหมอลำศิลปินภูไท อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ ชูริกัจบังเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) โดยได้ทำการศึกษาเอกสารงานวิจัย หนังสือ บทความวิชาการที่เกี่ยวข้องและทำการเก็บข้อมูลภาคสนามจากหมอลำศิลปินภูไท โดยสำรวจข้อมูล สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ตามแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง นำข้อมูลที่ได้มาบันทึกวิเคราะห์ สังเคราะห์และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลศิลปะการแสดงของชาติพันธุ์ผู้ไทออกเป็น 3 ข้อตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การฟ้อนภูไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
2. การกำเนิดของหมอลำ
3. วิวัฒนาการกระแสเพลงลูกทุ่งหมอลำ

1. การฟ้อนภูไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

การฟ้อนรำการฟ้อนภูไทกาฬสินธุ์ เป็นการฟ้อนประกอบทำนองหมอลำผู้ไท ซึ่งเป็นทำนองพื้นเมืองประจำชาติพันธุ์ผู้ไท ซึ่งปกติแล้วการแสดงหมอลำผู้ไท มักจะมีการฟ้อนรำประกอบกันไปอยู่แล้ว ซึ่งทำให้การฟ้อนภูไทกาฬสินธุ์ในแต่ละอำเภอหรือหมู่บ้าน จะมีท่าฟ้อนที่แตกต่างกัน การฟ้อนภูไทกาฬสินธุ์ เป็นการฟ้อนที่ได้การปรับปรุงท่ามาจากท่าฟ้อนภูไท ท่าฟ้อนในเชิงบั้งไฟ และท่าฟ้อนดนตรี ประกอบด้วยท่าฟ้อนไหว้ครู ท่าเดิน ท่าช่อม่วง ท่ามโนราห์ ท่าดอกบัวบาน ท่ามยุรี ท่ามาลัยแก้ว ฯลฯ ซึ่งผู้ฟ้อนจะเป็นผู้หญิงทั้งหมด

ท่าฟ้อนของชาวผู้ไทได้ถูกรวบรวมโดย นายมณฑา ดุลณี ร่วมกับกลุ่มแม่บ้านชาวผู้ไทบ้านโนนอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผู้คิดประดิษฐ์ท่าฟ้อนภูไทให้เป็นระเบียบ 4 ท่าหลัก ส่วนท่าอื่นนั้น คณะครูหมวดนาฏศิลป์พื้นบ้าน วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ เป็นผู้คิดประดิษฐ์โดยได้นำเอาการฟ้อนของชาวผู้ไทในจังหวัดกาฬสินธุ์ อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเขาวง อำเภอกุฉินารายณ์ และอำเภอคมม่วง รวบรวมเอาไว้ด้วยกัน ซึ่งเมื่อเสร็จเรียบร้อย จึงได้ทำการแสดงครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2537 ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร เครื่องดนตรีแบบดั้งเดิมใช้ในการประกอบการออกจังหวะการฟ้อน แคน กลองกิ่ง กลองตุ้ม กลองตะเตาะ กลองยาว ซอฆ้อง พังฮาด ไม้ก๊ับแก๊บ สำหรับวงโปงลาง ใช้เครื่องดนตรีครบชุดของวงโปงลาง ลายเพลง ใช้ลายภูไทน้อย(สุภาพร คำยุธา, 2546 : 116)

การฟ้อนผู้ไทกาฬสินธุ์ เป็นการฟ้อนประกอบทำนองหมอลำผู้ไท ซึ่งเป็นทำนองพื้นเมืองประจำชาติพันธุ์ผู้ไท ซึ่งปกติแล้วการแสดงหมอลำผู้ไท มักจะมีการฟ้อนรำประกอบกันไปอยู่แล้ว ซึ่งทำให้การ

พ่อนผู้ไทกาฬสินธุ์ในแต่ละอำเภอหรือหมู่บ้าน การพ่อนรำของชาวผู้ไทที่มีความเฉพาะแบบชาวผู้ไทมากกว่าที่อื่นส่วนเรื่องศิลปะ ดนตรีของชาวผู้ไทมีการจัดตั้งเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านโดยมีกลุ่มอนุรักษ์คือ ชาวบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ซึ่งกลุ่มอนุรักษ์นี้ได้มีการสืบทอด ศิลปะ ด้านดนตรีและการขับร้องผู้ไทไว้อย่างสมบูรณ์แบบและเป็นที่ยอมรับ

พ่อนผู้ไทบ้านโพน ประวัติพ่อนผู้ไทบ้านโพนมีประวัติ ความเป็นมาจากการที่ชาวบ้านนำผ้าที่ทอนั้นไปทูลเกล้า ถวายที่พระราชวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นอกจากผ้าที่จะนำทูลเกล้าฯ ถวายแล้วควรจะมีการแสดง หน้าทีประทับใจด้วย จึงตกลงกันว่าจะจัดพ่อนผู้ไท ไปถวายให้ทรงทอดพระเนตร ในปีพ.ศ. 2521 ชาวผู้ไทบ้านโพนมีศิลปะการพ่อนรำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแบบชาวบ้านดั้งเดิม และมีการสืบทอด จนเกิดเป็นพัฒนาการมาจนถึงปัจจุบันอยู่ 2 ชุดด้วยกัน คือ พ่อนละคอนผู้ไท และพ่อนผู้ไท ศิลปะการพ่อนทั้ง 2 ชุด เป็นการพ่อนที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านโพน และปัจจุบันยังมีการอนุรักษ์การพ่อนอย่างต่อเนื่อง โดยมีการพ่อนในงานบุญบั้งไฟ หรืองานพิธีการที่สำคัญ ซึ่งมีบทบาทในการสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน และสังคมเป็นอย่างมาก

พ่อนผู้ไท เป็นการพ่อนที่เกิดจากความต้องการของชาวผู้ไท เพื่อพ่อนถวายองค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในปี พ.ศ.2521ทำพ่อนที่คิดประดิษฐ์ขึ้นครั้งแรกมี 5 ท่า ได้แก่ ท่าเดินผู้ไท ท่าพ่อนข้าง ท่ายิง ท่าม้วนหาง และท่าวงเดือน เอกลักษณ์ของการพ่อนจะมีความสมจริงตามชื่อท่า ปัจจุบันได้มีการคิดท่าพ่อนเพิ่มเติม 2 ท่าคือ ท่าพ่อนเฉียง และท่าลง เอกลักษณ์การพ่อนจะเน้นลีลาความอ่อนช้อย และมีการกำหนดระยะเวลาของการจัดวางท่าอย่างชัดเจน

พ่อนละคอน(ละคร)ผู้ไทบ้านโพน มีลักษณะการพ่อนที่แตกต่างจากพ่อนละครของชาวผู้ไทในถิ่นอื่นๆ เนื่องจากการพ่อนในรูปแบบขบวนและเดินพ่อนไปเรื่อยๆ ที่มีการสวมเล็บแบบพ่อนกลอง ตุ่มหรือเข็งบั้งไฟ ซึ่งพ่อนละคอนของชาวผู้ไทในถิ่นอื่นๆ จะพ่อนโดยไม่สวมเล็บ และเป็นการพ่อนเป็นวงไม่ขยับหรือเคลื่อนวงออกไปไหน เป็นการวาดลีลาการพ่อนของชายหนุ่มเป็นสำคัญ พ่อนละคอน(ละคร)ผู้ไท ของชาวบ้านโพน จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการพ่อนที่เกิดขึ้นจากประเพณีบุญบั้งไฟ ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 จากหลักฐานที่ปรากฏ พ่อนละคอนผู้ไท มีพัฒนาการแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ

1. ยุคดั้งเดิม ระหว่าง พ.ศ. 2459 -2512 เป็นการพ่อนที่ไม่มีแบบแผนกระบวนท่าที่ชัดเจน
2. ยุคฟื้นฟู ระหว่าง พ.ศ. 2532 -2539 เป็นการพ่อนอย่างมีรูปแบบ และมีการคิดท่าพ่อนขึ้นมา 4 ท่า ได้แก่ ท่าเดินทาง ท่ารำลาวละคอน ท่าเข็งละคอน และท่าสาละวัน
3. ยุคการประยุกต์ ระหว่าง พ.ศ.2539 - ปัจจุบัน รูปแบบการพ่อนและองค์ประกอบในการพ่อน มีการปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสม

ท่าพ่อนละครผู้ไทยุคดั้งเดิม มีเอกลักษณ์ของการเคลื่อนไหวที่อิสระ ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะนิสัยของช่างพ่อนแต่ละคน จำแนกลักษณะเฉพาะได้ดังนี้

ลักษณะการใช้เท้า ประกอบด้วย การกระโดด การยกขาข้างเดียว การตีขาสูงไปด้านหลัง และการย่อนตามจังหวะกลอง

ลักษณะการใช้แขนและมือ ใช้การม้วนมือ ไม่มีการจับ มีการวาดวงแขนกว้างอย่างอิสระ

ลักษณะการใช้ลำตัว ประกอบด้วย การ เอนหน้า เอนหลัง ก้มต่ำมุดตัว และหมุนรอบตัวท่าช้าและท่าเชื่อม เนื่องจากเป็นการพ้อนอย่างอิสระ พ้อนจำเพาะในลีลาของแต่ละคนจึงปรากฏการพ้อนท่าช้าอยู่ตลอด

ท่าพ้อนละครผู้ไทยคนพื้นฟู มีการพ้อนที่เป็นกระบวนการท่าอย่างชัดเจน ท่าพ้อนมีความโลด โผน แต่แฝงไว้ด้วยความเข้มแข็ง ซึ่งมีทั้งหมด 4 ท่า คือ ท่าเดินทาง ท่าลาวละคร ท่าเชิงละคร และท่าสาละวัน จำแนกลักษณะเฉพาะได้ดังนี้

ลักษณะการใช้เท้า ประกอบด้วย การยกเท้าสูงในขณะเคลื่อนไหว การบิดขาไปด้านหลังจนตั้ง ฉาก ในขณะที่ย้อนไปด้วย มีท่ายกขาข้างเดียว และทำนั่งเหยียดขาในขณะที่ย้อนขา รอบตัว

ลักษณะการใช้แขนและมือ มีการใช้แขนและมืออย่างสัมพันธ์กันทั้ง 2 ข้าง ไม่มีการจับมือ มี การม้วนมือ สะบัดมือ โยกมือ ไกวมือ แกว่งมือ และชูมือขึ้น-ลง

ลักษณะการใช้ลำตัวและศีรษะ ประกอบด้วย การโยกตัว เอนตัว และบิดลำตัวท่อน และท่อนเชื่อม ใช้ท่าเดินทางเป็นท่าเชื่อมในการเปลี่ยนท่าทุกครั้ง มีการเริ่มพ้อนท่าท่า เดิมใหม่เมื่อพ้อนจนครบกระบวนการท่าสุดท้าย

ท่าพ้อนละครผู้ไทยการประยุกต์ เป็นการพ้อนที่มีกระบวนการท่าอย่างชัดเจน ท่าพ้อนเน้น ลีลา ความอ่อนช้อย นุ่มนวล มีทั้งหมด 5 ท่า คือ ท่าเดิน ท่าพ้อนข้าง ท่าไกวมือสูง ท่าหมุนตัว และท่า ลง จำแนกลักษณะเฉพาะได้ดังนี้

ลักษณะการใช้เท้า ประกอบด้วย การบิดเท้าด้านหลังในขณะที่ย้อนไปด้วย มีการกางขาเล็กน้อย และท่าหมุนตัวใช้การแตะปลายเท้าข้างลำตัว 4 ทิศ

ลักษณะการใช้แขนและมือ ประกอบด้วย การจับมือ โดยที่ปลายนิ้วไม่ชิดกัน การม้วนมือ การไกวมือ การจับสะบัดมือ

ลักษณะการใช้ลำตัวและศีรษะ ประกอบด้วย การโยกตัว การบิดตัว การหมุนตัว การนั่ง ศีรษะหันไปตามทิศทางการเคลื่อนไหวของเท้า ท่าช้าและท่าเชื่อม ใช้ท่าเดินในการเชื่อมท่าทุกครั้ง เมื่อพ้อนครบกระบวนการท่า จึงพ้อนเริ่มต้น ท่าใหม่อีกครั้ง

การพ้อนที่มีการสวมเล็บ กล่าวคือ พ้อนผู้ไทยสวมเล็บเลียนแบบการพ้อนละครที่มีในอดีต การพ้อนที่ปรากฏในงานบุญบังไฟ กล่าวคือ ในอดีตชาวผู้ไทมีการพ้อนในงานบุญบังไฟ เพียงชุดเดียว คือ การพ้อนละครผู้ไท เมื่อมีการแสดงชุดใหม่เกิดขึ้นในชุมชน ชาวผู้ไทจึงนำมาพ้อน ในงานบุญบังไฟเองเช่นที่เคยเห็นในอดีตในขณะเดียวกัน เมื่อมีการฟื้นฟูพ้อนละครขึ้นมาใหม่อีกครั้ง ซึ่งเป็นช่วงที่พ้อนผู้ไทมีปรากฏอยู่ก่อนแล้ว จึงทำให้เกิดการผสมผสานสิ่งที่มีปรากฏอยู่แล้วเช่นกัน คือ

การใช้ท่าเชื่อมในการพ้อน กล่าวคือ พ้อนละครมีการกำหนดท่าเชื่อมก่อนการเปลี่ยนท่าทุก ครั้งเช่นเดียวกับพ้อนผู้ไท

การนำท่าพ้อนมาใช้ กล่าวคือ พ้อนละครยุคการประยุกต์ ได้นำท่าจบ หรือท่าไหว้ ในการ พ้อนผู้ไทมาปรับใช้ในการพ้อนละคร

การฟ้อนของชาวผู้ไทบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีการปรับเปลี่ยนตามกระแสความเจริญของสังคมอยู่ตลอดเวลา มีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องแต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์การฟ้อนในแบบชาวบ้านดั้งเดิม ซึ่งหากเมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะเห็นถึงรูปแบบดั้งเดิมที่มีผลกระทบ ท่าฟ้อนผู้ไทในปัจจุบัน เป็นการฟ้อนที่มีการคิดทำเพิ่มเติมจากเดิม อีก 2 ท่า สีสาท่าฟ้อน มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น มีการกำหนดระยะเวลาการเคลื่อนไหวอย่างชัดเจน เน้นความอ่อนช้อย ท่าฟ้อน ประกอบด้วย ท่าเดินผู้ไท ท่าฟ้อนข้าง ท่ายิง ท่าม้วนหาง ท่าวงเดือน ท่าฟ้อนเลี้ยง และท่าลง จำแนกลักษณะเฉพาะได้ดังนี้

ลักษณะการใช้เท้า มีการเตะเท้าสูง การไขว้เท้า การเขย่งโดยใช้ปลายเท้าอยู่อยู่กับที่ และการก้าวสับเท้า

ลักษณะการใช้แขนและมือ ประกอบด้วย การจับม้วนมือ การหมุนข้อมือ การตั้งมือ โดยการ กำหนดระยะที่ชัดเจน วงสูงไม่เกินระดับใบหน้า

ลักษณะการใช้ลำตัวและศีรษะ ลำตัวบิดไปมา โดยเฉียงตามเท้าที่ก้าว ศีรษะเอียงตามเท้าที่ ก้าวเช่นกัน ท่าซ้ำและท่าเชื่อม ใช้ท่าเดินผู้ไทในการเชื่อมท่าทุกครั้ง เมื่อฟ้อนครบกระบวนท่า จึงฟ้อน เริ่มต้นท่าแปลกใหม่อีกครั้ง

เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับในการฟ้อนละคอน (ละคร) เครื่องแต่งกายชุดฟ้อนละคอน ได้ทำการวิเคราะห์ออกมาแล้วว่า เครื่องแต่งกายที่นำมาประดับนี้ได้นำมาจากวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชาวบ้าน

1.ผ้าถุง ชาวบ้านเรียกว่า ผ้าเขิน เป็นผ้าสีม่วง ใช้นุ่งทับกางเกง ด้านหน้าจะนุ่งเป็นทางไหลลงมาส่วนอื่นๆ จะเก็บขึ้นเพื่ออวดขาส่วนล่างที่มีการสักขาลายอวดขาให้หญิงสาวได้เห็น

2.ผ้าสไบ ใช้ผ้าที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป คือผ้าแพรวา เป็นการนำเส้นไหมมาข้อมให้เป็นสีต่างๆ แล้วนำมาทอเป็นลวดลายต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดความวิจิตรงดงาม

3.เครื่องประดับ เครื่องประดับที่ใช้ประกอบการฟ้อนละคอน ได้แก่ กำไลข้อมือ กำไลข้อเท้า ซึ่งเป็นเครื่องเงิน ดังนั้นจึงใส่เครื่องประดับที่พอจะมีหรือหาได้มาประดับตกแต่ง เพื่อความสวยงาม

4.หมวกใช้หมวกสานทำจากไม้ไผ่ ซึ่งเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น

5.ผ้าแพรมน มีลวดลายเหมือนผ้าแพรวา แต่มีลักษณะที่เป็นสีเหลี่ยมจัตุรัสใช้สำหรับ

คลุมหมวก

6.ตวยมือหรือเล็บ คือ การนำเอาสังกะสีหรือแผ่นโลหะเป็นกรวยแล้วนำเอาหรือไม้ไผ่มาเสียบปลายกรวย แล้วนำเอาด้ายไหมมาประดับ เพื่อให้เกิดความสวยงาม

7.ฝ้ายคล้องคอ ทำจากเส้นฝ้ายนำมามัดเป็นปล้องๆแล้วตัดให้เป็นพู่ด้วยระยะสม่ำเสมอ

8.กระดิ่ง ในสมัยก่อนกระดิ่งจะแขวนอยู่กับสัตว์ เช่น ม้า วัว ควาย หรือข้างเป็นต้น นำมาห้อยที่เอวเพื่อให้เกิดเสียงเวลาที่ฟ้อน

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง

1. ฉาบเล็ก	2. โปงกลาง	3. พิณอีสาน
4. แคน	5. โหวด	6. เบส
7. กลองตุ้ม	8. กลองยาวอีสาน	9. เกราะ

ภาพประกอบ 12 อัตลักษณ์ศิลปะการแสดงการฟ้อนรำผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
ที่มา บุญทริก หรั่งเจริญ

ภาพประกอบ 13 อัตลักษณ์ศิลปะการแสดงการฟ้อนรำผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
ที่มา บุญทริก หรั่งเจริญ

ภาพประกอบ 14 อັตลัษณัศึลปะการแสดงการฟ้อนรำผู้ไท อำเภอคำม่วง จัังหวัดกาฬสินธุ์
ที่มา บุนทริก หรั้งเจริญ

ตาราง 4 การเปรียบเทียบอัตลักษณ์ด้านศิลปะการแสดงการฟ้อนรำผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กับชาติพันธุ์ต่างๆ

ชาติพันธุ์ ศิลปะการแสดง	ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์	ชาติพันธุ์ผู้ไท จังหวัดมุกดาหาร	ชาติพันธุ์ผู้ไท จังหวัดนครพนม
<p>อัตลักษณ์ ศิลปะการแสดง การ</p>	<p>มีทั้งหมด 7 ท่า ท่าเดินผู้ไท ท่าฟ้อนข้าง ท่ายิง ท่าม้วนหาง ท่าวงเดือน ท่าฟ้อนเลี้ยง และท่าลง</p> <p>ลักษณะการใช้เท้า มีการเตะเท้าสูง การไขว้เท้า การเขย่ง โดยใช้ปลายเท้าอยู่อยู่กับที่ และการก้าวสับเท้า</p> <p>ลักษณะการใช้แขนและมือ ประกอบด้วยการจับม้วนมือ การหมุนข้อมือ การตั้งมือ โดยการกำหนดระยะที่ชัดเจน วงสูงไม่เกินระดับโศภนหน้า</p> <p>ลักษณะการใช้ลำตัวและศีรษะ ลำตัวบิดไปมา โดยเฉียงตามเท้าที่ก้าว ศีรษะเอียงตามเท้าที่ ก้าวเช่นกัน ท่าซ้ำและท่าเชื่อม ใช้ท่าเดินผู้ไทในการเชื่อมท่าทุกครั้ง เมื่อฟ้อนครบกระบวนท่า จึงฟ้อน เริ่มต้นท่า แลกใหม่อีกครั้ง</p>	<p>มีทั้งหมด 6 ท่า การออกลีลา ท่าฟ้อนจะเป็นไปตามที่ผู้ฝึกซ้อมจดจำได้ ในการฟ้อนแต่ละครั้งจึงอาจมีท่าไม่เหมือนกัน ไม่มีการเรียกชื่อท่าฟ้อนหรือตั้งชื่อท่าแต่อย่างไร</p> <p>ลักษณะการใช้เท้า มีการก้าวเท้าการขยับเท้า การยกเท้า</p> <p>ลักษณะการใช้แขนและมือ ลักษณะวาดเป็นวงกว้าง ท่าฟ้อนจะเป็นการจับม้วนมือด้วยการหมุนข้อมือ การใช้มือที่พบในท่าจับ ตั้งวง วาดม้วนม้วนมือ</p> <p>ลักษณะการใช้ลำตัวและศีรษะ ลำตัวตรง เอียงซ้ายเอียงขวา โนม้ตัวมาข้างหน้า โนม้ไป ด้านหลัง โดยสัมพันธ์กับการใช้ขาและมือของผู้ฟ้อน การเอียงศีรษะจะสอดคล้องกับการเคลื่อนไหวของลำตัว</p>	<p>มีทั้งหมด 16 ท่า ท่าโยก หรือท่าเตรียม ท่าบิน หรือท่านกกระทาบินเสียบ ท่าลำเพลิน ท่ารำเชิด ท่าม้วน ท่าสาย ท่าลมพัด พริ้วท่ารำเดี่ยว หรือ ฟ้อนเล็กลูกคู่ ท่าเสื่อออก เหล่าท่ากาเต้นก้อนข้าว เย็นท่าเสื่อลากหาง ท่าม้า กระทืบโอง ท่าจระเข้พาดหาง ท่ามวยโบราณ ท่าถวายพระยาเถน หรือท่าหนุมาณถวายแหวน ท่ารำเกี่ยว</p> <p>ลักษณะการใช้เท้า ผู้ฟ้อนหญิงใช้ขาและเท้าในรูปแบบของการก้าวหน้า การยกเท้า และการก้าวเตะเท้า แล้วก้าวข้าม ผู้ฟ้อนชายจะเน้นการสื้อถึงท่าทางความแข็งแรงของ ก้าวหน้า การยกเท้า</p> <p>ลักษณะการใช้แขนและมือ การใช้มือแบบตั้งวง การจับ ในรูปแบบของนาฏศิลป์ไทยลีลาการวาดมือ ผู้ชายจะใช้มือในลักษณะการม้วนข้อมือ การหักนิ้วชี้เข้าหาฝ่ามือ คล้ายการจับมือ แทนใน</p>

ตาราง 4 (ต่อ)

		ท่าพ็อน ลักษณะการใช้ลำตัวและ ศีรษะ ของพ็อนผู้ไทเรณู นคร ขึ้นอยู่กับการ เคลื่อนไหวของลำตัวโดย จะพบการใช้ศีรษะมีดังนี้ ศีรษะตรง เอียงซ้าย เอียงขวา ก้มหน้า
--	--	--

จากตารางการเปรียบเทียบอัตลักษณ์ด้านศิลปะการแสดงการพ็อนรำผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กับชาติพันธุ์ต่างๆจะเห็นได้ว่าศิลปะการแสดงการพ็อนรำผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากชาติพันธุ์ผู้ไทในจังหวัดมุกดาหารและจังหวัดนครพนมด้วยลักษณะท่าทางการพ็อนตามบริบทต่างๆและการอนุรักษ์ทำดั้งเดิมและต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนประยุกต์ตามสถานการณ์ เช่น พ็อนเพื่อร่วมงานบุญบั้งไฟ พ็อนเพื่อต้อนรับผ้าป่า พ็อนเพื่อเป็นการต้อนรับคณะนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในชุมชน พ็อนเพื่อร่วมงานต่างๆ ของจังหวัด

การเปลี่ยนแปลงในพ็อนละครผู้ไทหลายๆ ด้าน ซึ่งประกอบด้วยบทบาทการพ็อนซึ่งแต่เดิมเป็นบทบาทของผู้ชายมีการเปลี่ยนบทบาทการพ็อนเป็นผู้หญิงแทน หลังจากนั้นองค์ประกอบในหลายๆ ด้านจึงมีการปรับเปลี่ยนตามเพื่อให้เกิดความเหมาะสมไม่ว่า จะเป็นดนตรีประกอบการพ็อนแม้กระทั่งท่าพ็อนซึ่งแต่เดิมค่อนข้างโลดโผน ยกแข้งยกขาเมื่อเห็นว่าไม่เหมาะสมกับผู้หญิงจึงมีการปรับปรุงท่าพ็อนขึ้นมาใหม่โดยดึงกระบวนการทำของพ็อนผู้ไท ซึ่งเป็นการ พ็อนที่อ่อนช้อยเข้าไปปรับพ็อนกับท่าพ็อนละครผู้ไทในบางท่าที่ผู้หญิงสามารถพ็อนได้ จึงถือว่าเป็น การผสมผสานระหว่างเอกลักษณ์ของท่าพ็อนละครผู้ไทเดิมกับท่าพ็อนผู้ไท เกิดเป็นพ็อนละคร ประยุกต์ ซึ่งมีลีลาท่าพ็อนที่สะท้อนเอกลักษณ์การพ็อนในอดีตอยู่บ้าง ขณะเดียวกันก็เห็นถึงความเกี่ยวเนื่องในท่าพ็อนผู้ไทด้วยเช่นกัน ซึ่งถือว่าเป็นศิลปะการพ็อนที่สะท้อนอัตลักษณ์และพื้นฐานทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี มีการจัดการพ็อนเพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชน จนเป็นที่ประจักษ์ แพร่หลาย ของสังคมเรื่อยมา

ศิลปะการแสดงของชาวผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงถือได้ว่าเป็นศิลปะการพ็อนรำที่มีอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เฉพาะที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการพ็อนรำในรูปแบบของชาวบ้าน ซึ่งมีการนำอัตลักษณ์เฉพาะมานำเสนอรากเหง้าของนาฏศิลป์อีสานก่อนที่ศิลปะการพ็อนในแบบชาวบ้านดั้งเดิมจะถูกกลืนหรือสูญหายไปจนหมดไปตามกระแสของสังคมต่อไป

2.การกำเนิดของหมอลำ

วัฒนธรรมไทย เป็นมรดกหรือทรัพย์ทางสังคมที่คนไทยได้สั่งสม เลือกรสร ปรับปรุง แก้ไข จนถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการประพศุติปฏิบัติร่วมกัน

ไปตามเงื่อนไขและกาลเวลาศิลปะการแสดงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมทางวัฒนธรรมของชาติ ช่วย
 กล่อมเกล้าจิตใจ เสริมสร้างสุขภาพจิตให้แจ่มใส ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้กับคนใน
 ชาติ

ความหมายของหมอลำ ผู้รู้และนักวิชาการได้ค้นคว้าและได้ให้ความหมายของคำว่า “หมอลำ” จารุวรรณ ธรรมวัตร,(2540 : 49) ให้ความหมายว่า การร้องเป็นทำนองตามคำกลอนในหนังสือ
 ผูก ปี 2526 ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายหมอลำว่า ผู้รู้ ผู้ชำนาญ ผู้รักษา หมอ หมายถึง ผู้เก่ง
 หรือมีความชำนาญในด้านต่างๆ ส่วน ลำ หมายถึง การขับร้องทำนองและภาษาถิ่นอย่างมีศิลปะโดยมี
 แคนเป็นเครื่องเป่าประกอบ เมื่อนำคำว่า “หมอ” และคำว่า “ลำ” มาประกอบกันเป็นหมอลำ จึงมี
 ความหมายว่า ผู้ที่เชี่ยวชาญในการขับลำนำหรือขับร้องด้วยทำนองภาษาถิ่นอีสานอย่างมีศิลปะซึ่ง
 ผสมผสานกับดนตรี “แคน” ได้อย่างเหมาะสม เยาวภา ดำเนตร,(2536 : 54) โดยที่ความเป็นมาของ
 หมอลำ เกิดจากการสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยกำเนิดจากการเล่านิทาน ความเชื่อ
 การละเล่น การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว บทกร่อนกล่อมลูกของชาวอีสาน คำแหล่ ในงานบุญ
 ประเพณีต่างๆ หมอลำเกิดจากความเชื่อในเรื่องผีฟ้า ผีแถน ผีบรรพบุรุษ โดยจะมีความเชื่อว่าสิ่ง
 เหล่านี้สามารถบันดาลสิ่งต่างๆ ให้เกิดขึ้นได้ไม่ว่าจะเป็นรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ภัยธรรมชาติ หรือขอพร
 ให้เกิดสิ่งมงคลแก่ชีวิตและได้มีการจัดพิธีกรรมตามวิธีหมอลำ เช่น พิธีบุญบังไฟ ลำส่อง ลำทรงขึ้น
 ต่อมาได้มีวิวัฒนาการจากการลำผีฟ้าลำส่องมาเป็นลำพื้น ลำกลอนและลำหมู่ ตามลำดับ

หมอลำเกิดจากคำแหล่ ในงานบุญประเพณีต่างๆ การแหล่เทศน์อย่างหนึ่งแต่แตกต่างจาก
 การเทศน์ตรงที่การแหล่มักจะเป็นภาษาไทยอีสานล้วนๆ ส่วนการเทศน์มีทั้งภาษาบาลี และภาษาไทย
 การเทศน์จะทำให้เสียงธรรมดา ส่วนการเทศน์จะเอื้อเอ็นทำนองเสียงให้อ่อนช้อย ทำให้ผู้ฟังเกิด
 อารมณ์เศร้าอารมณ์รักและอารมณ์โกรธ ผู้ฟังเกิดความสนุกและคล้อยตามเวลาฟังการแหล่ การแหล่
 นั้นมีมานานในชุมชนอีสานโดยเชื่อว่าได้รับอิทธิพลจากเวียงจันทน์ ส่วนมากจะแหล่ในงานมงคลและ
 อวมงคลได้แก่ งานเทศกาลประจำปี งานบุญเฉพาะตัว งานบุญแจกข้าว การแหล่จะเป็นการเทศน์
 ทำนองอย่างหนึ่ง มีการเอื้อเอ็นเสียงและแหล่เป็นเรื่องราวชาดก นิทานธรรมะต่างๆ มีการแบ่งตัวละคร
 มีบทพูดแต่ไม่มีการออกท่าทาง ในสมัยก่อนชาวอีสานที่บวชเรียนมักหัดเทศน์แหล่แบบมีทำนอง เมื่อ
 สึกแล้วจำได้มาใช้ในพิธีบายศรีสู่ขวัญบ้าง และซึ่งต่อมาได้มีการพัฒนามาเป็นกลอนลำ หมอลำเป็น
 ศาสตร์แห่งการแสดงที่มีคุณค่า มีความสำคัญมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ที่ผู้ชมสามารถแยกแยะได้ทันทีว่า
 ต่างจากภาคอื่นๆได้แก่ ท่วงทำนองของดนตรีจังหวัดลือลาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีความสนุกสนาน
 เร้าใจแตกต่าง การแต่งกายของผู้แสดง ทั้งนักแสดงหญิงและชายจะมีความเด่นชัด ในฝ่ายหญิงจะนุ่ง
 ซิ่นมัดหมี่ สวมเสื้อแขนกระบอก ห่มผ้าสไบหรือแพรขาว ผมห่มลายมัย ฝ่ายชายจะสวมเสื้อม่อฮ่อม นุ่ง
 ไส้โรงผ้าลายเป็นตาๆ ก็พอจะบอกได้ว่าเป็นการแสดงของอีสาน เครื่องดนตรี นับเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น
 เด่นของภาคอีสานอย่างชัดเจน พิณ แคน โปงกลาง โหวด ไหซอง กลองตุ้ม ภาษาอีสาน แน่นนอนว่าเป็น
 ภาษาเฉพาะถิ่นที่มีสำเนียงที่แตกต่าง เป็นการชี้ชัดว่าเป็นการแสดงของภาคอีสาน บทร้อง กลอนลำ
 น้ำเสียงที่ไพเราะ การสื่อสารอารมณ์ทางน้ำเสียง จึงเข้าถึงการสื่อสารได้ง่าย

ความหมายของคำว่า "ลำ" มีความหมายสองประการคือเป็นชื่อของเรื่อง และเป็นชื่อของการ
 ขับร้องหรือการลำ ที่เป็นชื่อของเรื่องได้แก่เรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องนกกอกน้อย เรื่อง ท้าวกำกาดำ เรื่อง
 ขูลุนางอ้ว เป็นต้น เรื่องเหล่านี้โบราณแต่งไว้เป็นกลอน แทนที่จะเรียกว่าเรื่องก็เรียกว่าลำ กลอนที่เอา

มาจากหนังสือลำ เรียกว่ากลอนลำ อีกอย่างหนึ่งหมายถึงการขับร้องหรือการลำ การนำเอาเรื่องในวรรณคดีอีสานมา ขับร้องหรือมาลำเรียกว่า ลำ ผู้ที่มีความชำนาญในการขับร้องวรรณคดีอีสาน โดยการท่องจำเอากลอน มาขับร้อง หรือผู้ชำนาญในการเล่านิทานเรื่องนั้น เรื่องนี้ หลายๆ เรื่องเรียกว่า "หมอลำ"

การกำเนิดของหมอลำเชื่อว่ามีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมประเพณีประจำถิ่นอีสาน 3 ประการดังนี้

1. เกิดจากความเชื่อเรื่องผีฟ้า ผีแถน และผีบรรพบุรุษ ชาวบ้านเชื่อว่าผีเหล่านี้มีอำนาจเหนือธรรมชาติสามารถบันดาลให้เกิดภัยธรรมชาติ และความเจ็บป่วยแก่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงทำพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยตามวิธีการของหมอผี คือ การขับลำผีฟ้า ลำส่อง ลำทรง แล้วพัฒนาการลำเป็น "ลำพื้น" และ "ลำกลอน" ตามลำดับ

2. เกิดจากธรรมเนียมการอ่านหนังสือผูกและการเทศน์ลำ หนังสือผูกเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีการจารลงในใบลาน เรื่องราวที่จาร (เขียน) อาจเป็นชาดกหรือนิทานพื้นบ้านที่สนุกสนาน เช่น สังข์สินไช กำพรว้าผีน้อยในอดีต ชาวภาคอีสานมักจะมีการอ่านวรรณกรรมพื้นบ้านในที่ประชุมเพลิง โดยเจ้าภาพจะจัดหาหมอลำมาอ่านขับ ลำนำหนังสือให้ผู้มาร่วมงานได้ฟัง คล้ายเป็นมหรสพ หรือแม้แต่ในงานสมโภชสตรี หรือที่เรียกว่า "เงินหม้อกรรม" คือการอยู่ไฟหลังคลอดของสุภาพสตรี เมื่อมีเพื่อนบ้านมาเยี่ยมหรือแสดงความยินดีก็มักจะมีการจับกลุ่มกันฟังนิทานจากหนังสือผูก ซึ่งความนิยมความนิยมในการอ่านหรือฟังนี้เองที่ทำให้เกิดการคิดวิธีการอ่านที่น่าสนใจ หรือคิดการแสดงประกอบการเล่าเรื่อง แล้วต่อมาก็มีการใช้แคนเป็นดนตรีประกอบ

3. เกิดจากการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวเนื่องในโอกาสต่างๆ เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว การเข็นฝ้าย หรือในงานนักขัตฤกษ์ โดยหนุ่มสาวได้มีโอกาสพบปะ และสนทนากันด้วยโวหารที่ไพเราะ และมีความหมายลึกซึ้งที่เรียกกันว่า ผูกผูกหรือจ่ายผญา (อ่านว่า ผะ-หยา หมายถึง คำคมหรือสุภาษิตอีสานใช้สำหรับสั่งสอนลูกหลานให้ประพฤติตนอยู่ในจารีตประเพณี) (เยาวภา ดำเนตร, 2536)

หมอลำแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. หมอลำที่แสดงเพื่อความบันเทิง ได้แก่ หมอลำกลอน หมอลำเรื่อง และหมอลำเพลิน เป็นต้น ซึ่งหมอลำแต่ละประเภทจะมีลักษณะแตกต่างกัน เช่น หมอลำกลอน เป็นการโต้ตอบกลอนสด คล้ายการแสดงลำตัดทางภาคกลาง มีผู้แสดงเป็นคู่ ชายกับชาย หรือชายกับหญิง ลำโต้ตอบกัน เนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวของประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เรื่องราวประวัติศาสตร์การเมืองนิทานพื้นบ้าน คติธรรม โดยใช้แคนเป็นดนตรีประกอบส่วนหมอลำเรื่อง จะเป็นการลำเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน

หมอลำเพลิน จะเป็นกลอนลำที่มีทำนอง จังหวะเร็ว สนุกสนาน ไม่มีการเอื้อนเสียงให้ความครึกครื้นเข้ากับลีลาการเต้น โดยได้รับอิทธิพลจากเพลงลูกทุ่งและเพลงไทยสากล ลำเดี่ยว เป็นกลอนลำที่มีทำนองสั้น กระฉับกระเฉง ไม่เอื้อนเสียง ทำนองแสดงอารมณ์รื่นเริงสนุกสนานส่วนใหญ่ใช้เกี่ยวพาราสี

2. หมอลำที่แสดงในพิธีกรรม ได้แก่ หมอลำผีฟ้า เป็นการลำที่มีจุดประสงค์ 2 ประการคือ รักษาคนป่วย หรือพยากรณ์ดินฟ้าอากาศ ทำนองจะเป็นจังหวะสั้นบ้าง ยาวบ้าง ใช้แคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบ เนื้อหากลอนลำจะเป็นการกล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่หมอลำอัญเชิญมา โดยหมอลำมีคนเดียว และอาจมีบริวารเป็นผู้ฟ้อนรำประกอบลีลา การฟ้อนไม่มีแบบแผนแน่นอน โดยทั่วไปหมอลำต้องเลือกทำนองลำให้สอดคล้องกับเนื้อหาของเรื่องด้วย เพื่อให้กลอนลำมีความกลมกลืน ซึ่งจะทำให้มีความไพเราะก่อให้เกิดผู้ฟังเกิดภาพพจน์และอารมณ์คล้อยตามหมอลำไปด้วย โดยการลำของหมอลำแต่ละคนอาจมีสำเนียงการลำหรือลีลาที่เรียกว่า “วาดลำ” ที่แตกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น วาดลำอุบล จะเป็นสำเนียงการลำที่ค่อนข้างช้า เน้นนาบส่วนวาดลำขอนแก่นจะเป็นสำเนียงที่กระชับรวดเร็ว

หมอลำ หมอลำหมู่ เป็นลำหมู่ ตามรูปศัพท์ หมายถึงการร้องเป็นหมู่ ความจริงลำหมู่เป็นการแสดงของกลุ่มศิลปินหมอลำหมู่ การลำหมู่เพิ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อประมาณ 50-60 ปี สิ่งที่เกิดมาก่อนลำหมู่คือ ลำพื้นและลิเก ซึ่งเป็นการละเล่นของชาวไทย ในภาคกลาง ลำหมู่ได้แบบอย่างการแต่งกายมาจากลิเก และได้แบบอย่างการลำมาจากการลำพื้นและลำกลอน คณะหมอลำหมู่ประกอบด้วยคน 15-30 คน ตัวละครประกอบด้วย พระราชา พระราชินี เจ้าชาย เจ้าหญิง คนใช้ พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสาว ฤๅษี เทวดา และภูตผี คนใช้ปกติจะแสดงเป็นตัวตลกด้วยหมอลำ แต่ละคนจะสวมใส่เครื่องตามบทบาทในท้องเรื่องโดยปกติตัวตลกจะสวมใส่เสื้อผ้าที่ผัดผวกแหวกแนวจากคนอื่นๆ บางทีจะแต่งชุดเป็นตำรวจ แต่การแต่งนั้นไม่ได้เหมือนตำรวจจริงๆ เขาอาจมีเครื่องประดับที่มีขีดอะไรต่อมิอะไรมากมาย หรือไม่ก็ติดขีดกลับหัวกลับหางอย่างนี้ เป็นต้น ตัวตลกบางทีก็แต่งแต้มหน้าด้วยสีสันดูฉาด บางครั้งตัวตลกจะเตี้ย ผอมสูง หรืออ้วนผัดปกติไป บางทีตัวตลกผู้ชายจะใช้สิ่งของเสื้อผ้าหุนทอเข้าไปให้แลดูเหมือนผู้หญิงทอแก็กก็มีส่วนมากเรื่องที่จะลำในหมอลำหมู่จะเป็นเรื่องที่ หมอลำพื้นนิยมใช้ลำกันซึ่งเรื่องเหล่านี้ได้มาจากนิทานชาดกของภาคอีสาน ข้อใหญ่ใจความของเรื่อง มุ่งที่จะสั่งสอนคนให้ทำดี ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่มีใครหลีกเลี่ยงกรรมที่ก่อไว้ และให้ระงับเวรด้วยการไม่จองเวร แต่ให้ระงับเวรด้วยการทำความดี นิทานทุกๆเรื่องมักจะเริ่มต้นด้วยคนที่ทำดี แต่ต้องตกไปอยู่ในห้วงอันตรายจากการกระทำของคนชั่ว แล้วเรื่องราวก็ดำเนินต่อไประหว่างคนสองกลุ่ม คือ กลุ่มคนดีและคนชั่ว บางครั้งเทวดาหรือพระอินทร์จำต้องลงมาช่วยฝ่ายคนดี ถ้าเห็นว่าฝ่ายนี้เพลี่ยงพล้ำจริงๆ แต่บั้นปลายของเรื่องคนดีจะเป็นผู้ชนะคนชั่วจะถูกลงโทษ คนดีจะถูกบำเหน็จรางวัล

หมอลำไม่เพียงแต่ท้องเฉพาะกลอนลำเท่านั้น แต่หมอลำต้องศึกษาพบปะกับคนทุกระดับ มีการปะทะสังสรรค์ เก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนหมอลำก็จะเอามาสะท้อน อาจจะมาพูดสอดแทรก

หมอลำจะเป็นคนที่มีบุคลิกดี โดยเฉพาะหมอลำกลอน การแต่งตัว ผูกเนคไทใส่สูท ส่วนผู้หญิงแต่งตัวดี เหมือนกับครู ข้าราชการ การวางตัวดี การมีองค์ความรู้ที่จะถ่ายทอดให้คนอื่นมีความน่าเชื่อถือเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญ พอ ๆ กับครูที่เป็นภูมิปัญญาของภาคอีสาน

หมอลำจะต้องทำนาเป็นที่จะเข้ามาอยู่ในคณะ อิทธิพลของหมอลำ กลอนลำ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารอย่างหนึ่ง มีความสำคัญที่สุด สมัยก่อนการสื่อสารกันก็คือใช้ หมอลำ ในการที่จะบอกว่าแต่ละท้องถิ่นมีอะไร หรือแม้แต่การต่อสู้ทางอำนาจรัฐ ฝิบูลย์ ผู้มีบุญสมัยก่อนก็ใช้

กลอนลำในการสื่อสารกัน แต่งเป็นกลอนลำ แม้แต่ตอนหลังช่วงสงครามเย็น สมัย พ.ศ.2510 มีการใช้หมอลำเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์

นายนนท์ พลาวัน อธิบายอีกว่าหมอลำคณะใหญ่ที่สุดถือว่าเป็นหมอลำที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ ที่ซีไอเอเอาไปศึกษาในอเมริกา ชื่อว่าหมอลำสุทธิสมพงษ์ สท้านอาจ ปัจจุบันเป็นบวชเป็นพระอยู่จังหวัดร้อยเอ็ด ประสบความสำเร็จที่ภาคอีสานแล้วไปแสดงต่อทุกแขวงในประเทศลาวทางการลาวจะต้องเอา เฮลิคอปเตอร์ ไปรับ-ส่งเพื่อที่จะเผยแพร่อุดมการณ์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ได้ตั้งกรมและหน่วยปฏิบัติการทางจิตวิทยา เพื่อดึงชาวบ้านไม่ให้เป็นมวลชนของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย อาวุธที่สำคัญในการครองใจมวลชนที่รัฐไทยเลือกใช้ คือ สื่อเชิงศิลปะและวัฒนธรรมจากภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศ โดยมีการจัดประกวดแข่งผู้เขียนบท เขียนกลอนได้ตรงกับเนื้อหาที่รัฐบาลกำหนด คือการเห็นพิษภัยของลัทธิคอมมิวนิสต์ในรูปแบบการแสดงประจำภาคต่างๆ ภาคอีสานจึงเกิดมีหมอลำต่อต้านคอมมิวนิสต์ ภาคกลางมีลิเกต่อต้านคอมมิวนิสต์ ภาคเหนือมีซอต่อต้านคอมมิวนิสต์ ภาคใต้มีหนังตะลุงต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จในการเข้าถึงประชาชนเป็นอย่างดี เพราะสื่อเชิงศิลปวัฒนธรรม เป็นวิถีและครรลองของประชาชนตามปกติอยู่แล้ว

หมอลำกุมหัวใจของคนอีสาน คนลาว นอกจากจะเป็นฉันทลักษณ์ ที่งดงามแล้วได้ความรู้ ได้ความเพลิดเพลิน ยังได้ผ่อนคลาย บริบทของชุมชน บริบทของท้องถิ่นอีสาน ในสมัยก่อนการคมนาคมไปลำบาก มีมหรสพอะไรที่ไหนเกิดขึ้นในภาคอีสาน ทุกงานจะได้รับการยอมรับ เชิดชู เพราะช่องทางสื่อสารหรือการคมนาคมมีให้เลือกไม่มากนัก อะไรที่เข้ามาถือว่านานที่ปีหนถึงได้เห็น ดังนั้นหมอลำจึงมีความสำคัญที่สุด ไม่ว่าจะเป็ลิเกลาว หมอลำ นักร้อง หมอพูดลำทุกกลอนต้องได้รับความสนใจ

อีกส่วนหนึ่งที่ว่าหมอลำโยงเกี่ยวกับการเมือง ส่วนใหญ่แล้วที่พบเนื้อหาส่วนใหญ่ของกลอนลำ ส่วนใหญ่จะทำงานให้รัฐแทบทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเมืองการที่ยอมสยบกับทางรัฐ การเคารพต่อผู้ใหญ่ ต่อข้าราชการอีกส่วนหนึ่ง หมอลำก็ยังทำหน้าที่อย่างแข็งขันในการที่จะเอานโยบายในการพัฒนาประเทศ ช่วงที่เกิดแผนเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 ฉบับปัจจุบัน หมอลำก็ยังเอาสิ่งที่รัฐใช้เป็นแผนพัฒนาชาติ เอามาเผยแพร่สมัยนั้นก็ยังมีหมอลำหลายหมอลำ โดยเฉพาะหมอลำเคน นำเรื่องพืชเชิงเดี่ยว พวกล้อ ข้าวโพด มันสำปะหลัง ในช่วงผู้ใหญ่นโยบายของรัฐมีอะไรเข้ามาเราก็ส่งเสริมตลอด เขียนกลอนลำ ส่งเสริมตลอดสยบกับอำนาจรัฐกับการเมืองเสมอมาหรือแม้กระทั่งรับนโยบายมาแต่งกลอนลำเพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์

ทั้งนี้จากอิทธิพลของสื่อหมอลำในอดีตที่เข้าถึงชุมชนได้มากที่สุด ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนในการตัดสินใจในลงคะแนนเลือกตั้ง ส.ส.ในสมัยนั้น ซึ่งถือว่าประชาชนยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยยังไม่ลึกซึ้งพอ การรณรงค์ให้ประชาชนได้รู้ถึงระบอบการปกครองระบอบดังกล่าวจึงต้องอาศัยสื่อพื้นบ้าน อย่างหมอลำเข้าไปเผยแพร่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งการรณรงค์ต่อต้านการซื้อสิทธิ ขายเสียง การเลือกคนดี มีความรู้เข้าไปทำหน้าที่ผู้แทนประชาชนในสภา

ความเจริญก้าวหน้าของหมอลำก็คงเหมือนกับความเจริญก้าวหน้าของสิ่งอื่นๆ เริ่มแรก คงเกิดจากผู้เฒ่าผู้แก่เล่านิทาน นิทานที่นำมาเล่าเกี่ยวกับจารีตประเพณีและศีลธรรม โดยเรียก ลูกหลานให้มาชุมนุมกัน ที่แรกนั่งเล่า เมื่อลูกหลานมาฟังกันมากจะนั่งเล่าไม่เหมาะ ต้องยืนขึ้น

เล่า เรื่องที่นำมาเล่าต้องเป็นเรื่องที่มีในวรรณคดี เช่น เรื่องกาพย์เห่ สิ้นชัย เป็นต้น ผู้เล่าเพียงแต่เล่า ไม่ออกท่าออกทางก็ไม่สนุก ผู้เล่าจึงจำเป็นต้องยกไม้ยกมือแสดงท่าทางเป็น พระเอก นางเอก เป็น นักรบ เป็นต้น เพียงแต่เล่าอย่างเดียวไม่สนุก จึงจำเป็นต้องใช้สำเนียงสั้นยาวใช้เสียงสูงต่ำประกอบ และหาเครื่องดนตรีประกอบ เช่น ซุง ซอ ปี่ แคน เพื่อให้เกิดความสนุกครึกครื้น ผู้แสดง มีเพียงแต่ผู้ชายอย่างเดียวดูไม่มีรสชาติเผ็ดมัน จึงจำเป็นต้องหา ผู้หญิงมาแสดงประกอบ เมื่อ ผู้หญิงมาแสดง ประกอบจึงเป็นการลำแบบสมบุรณ์ เมื่อผู้หญิงเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ ก็ตามมา เช่น เรื่องเกี้ยวพาราสี เรื่องซิงตี่ซิงเต๋น ยาด (แย่ง) ชู้ยาดผัวกัน เรื่องโจทย์ เรื่องแก้ เรื่องประชัน ชันทำ เรื่องตลกปอกฮา ก็ตามมา จึงเป็นการลำสมบุรณ์แบบ

หมอลำที่ปรากฏในปัจจุบันมีวิวัฒนาการมาจากการลำแบบดั้งเดิมที่เรียกว่า “ลำพื้น” (ตามทศนะของหมอลำเคน ดาเหลา) โดยนั่งลำคนเดียวกับพื้น แสดงทุกบทบาท ทุกตัวละครที่ปรากฏในเรื่อง แรกเริ่มเดิมที ยังไม่มีแคนเป็นส่วนประกอบ ใช้วรรณกรรมอีสานที่มีลักษณะเป็นนิทานมาลำ อาทิ เรื่อง ท้าวกาดำ ท้าวสินไซ หรือเป็นการนำเอาเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาเล่าโดยใช้สำนวนกลอนลำ

หลังจากการลำพื้น วงการหมอลำวิวัฒนาการหลากหลายรูปแบบขึ้น มีการลำเป็นคู่ หรือลำคู่ เรียกว่าลำกลอน ซึ่งมีหลายรูปแบบ เช่นลำแก้โจทย์ ลำเกี้ยว ลำซิงซู้ ลำเพลิน และลำกกาขาว

หมอลำต้องได้รับการฝึกฝนเป็นอย่างดี หมอลำต้องมีครูเป็นประการสำคัญ หลังจากนั้นฝึกฝนตามคำสอน ท่องทำนองกลอน จังหวะ ลีลา ให้แม่นยำในเนื้อหาจนมีความชำนาญ ซึ่งเป็นที่มาของคำว่าหมอลำนั่นเอง ในภาษาอีสานคำว่า “หมอ” หมายถึงคนที่ชำนาญการใดการหนึ่ง เช่น คำว่า หมอลำ ก็คือผู้ที่ชำนาญในการลำนั่นเอง

จากการนั่งลำและการนั่งฟังของผู้ชมสู่การออกลีลาท่าทางและดนตรีประกอบ หลังจากที่การนำเสนอโดยการนั่งลำกับพื้นและการลำที่มีลักษณะคล้ายการเล่านิทานจึงไม่อาจสร้างความสนุกสนานให้กับผู้ฟังเท่าใดนัก หมอลำเริ่มยืน ออกลีลาท่าทางต่างๆ ประกอบการลำ นอกจากนี้เมื่อผู้ฟังเห็นอาการ ผู้ฟังสนุกสนานก็ปรบมือ เริ่มเป็นจังหวะ ซึ่งทำให้การลำเกิดความสนุกสนานมากขึ้น จนในที่สุดก็ได้มีการนำเอาเครื่องดนตรีเข้ามาประกอบ โดยเฉพาะเครื่องดนตรีที่ชื่อว่า “แคน”

หมอลำในอดีตกับปัจจุบันมีลักษณะที่แตกต่างกันโดยเฉพาะในเรื่องของเนื้อหา ในอดีตกลอนลำจะนำนิทาน เรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การฟังหมอลำจึงได้ทั้งความสนุกสนานและสาระความรู้ไปพร้อมๆ กับการฟังลำ แต่ในปัจจุบันกลับพบว่ากลอนลำจะไม่ได้มุ่งเน้นสาระความรู้แก่ผู้ฟัง นอกจากการเน้นให้ความบันเทิง สนุกสนานไม่เชื่อมโยงไปสู่อดีต (ฮึดเก่าคงเดิม) โดยเฉพาะการลำนิทานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา อันเป็นการปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งส่งผลถึงการดำรงชีวิตของประชาชนภาคอีสานในอดีต

หมอลำคณะแรกของประเทศไทยคือ รัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ ซึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงหมอลำจากเดิมยังคงมีอยู่และปรับตามสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากละครและลิเกของภาคกลาง จึงเรียกว่าเป็นหมอลำหมู่ นักแสดงสวมบทบาทการแสดงตามนิทานชาดกพื้นบ้านมาเป็นบทละครตามสมัยนิยมมาไว้ในการแสดง ฉากและ

เวทีที่มีความสมจริงเครื่องดนตรีมีการปรับเปลี่ยนหลายชิ้นมากขึ้นได้นำเครื่องดนตรีตะวันตกเข้ามาผสมผสานแต่ยังคงใช้แคนเป็นเครื่องหลักการขับร้องนำบทเพลงลูกทุ่งมาร้องสลับกับการลำ มีการปรับทำพ็อนให้เป็นทำเต้นตามจังหวะเพลงมากขึ้น เครื่องแต่งกายหมอลำจากชุดธรรมดาเปลี่ยนตามแบบลิเกเพชรพลอยแพรวพราวอลังการส่วนทางเครื่องสวยงามตามความเหมาะสม

นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของแนวเพลง “ลูกทุ่งหมอลำ” เพราะได้สร้างปรากฏการณ์ใหม่ของหมอลำครั้งแรกและกลายเป็นแบบอย่างของหมอลำคณะอื่นๆอีกมากมาย ได้เกิดขึ้นเรียงตามลำดับกันต่อมาเพราะหมอลำเป็นศิลปะการแสดงที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวอีสาน โดยใช้แนวคิดชุมชนในจินตนาการของ (Tanabe , 2008) เป็นเครือข่ายสังคมผ่านการปฏิสังสรรค์ หมอลำจึงเป็นมากกว่าการหาความบันเทิงจากมหรสพ แต่เป็นการสร้างชุมชน สังคมที่พยายามหาพื้นที่ให้ตนเอง

อย่างไรก็ตาม หมอลำถือว่าเป็นศิลปะการแสดงที่สะท้อนให้เห็นรากเหง้าของคน ในท้องถิ่นได้อย่างชัดเจนโดยผ่านตัวบทที่มีผู้แสดงถ่ายทอดออกมาสู่สาธารณะอย่างเปิดเผย ไม่เพียงแต่ผู้บริโภคสื่อ สิ่งที่สำคัญของหมอลำก็คือ ความอบอุ่นของบรรยากาศแห่งงานบุญเทศกาล หมอลำจึงไม่ได้ให้ความหมาย หมอลำที่มีแคน คนลำ หางเครื่อง ดนตรี ฉาก ไฟ แสงสี แต่หมายถึง การขับเคลื่อนบรรยากาศวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นที่แห่งความพึงพอใจ และผลิตเพลีนเป็นรูปแบบการแสดงที่เป็นเรื่องราวของสังคมและมนุษย์อย่างสมบูรณ์ หมอลำเป็นวัฒนธรรมที่มีอำนาจทางการแสดงออกที่ทรงอิทธิพลต่อคนอีสานทุกยุคทุกสมัย

จากความเป็นมาและจุดกำเนิดของหมอลำ การเกิดและการพัฒนาของหมอลำมีปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของชาวอีสาน อีกทั้งชาวอีสานเป็นกลุ่มที่มีอุปนิสัยที่ชอบความสนุกสนาน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน ช่วงเวลาว่างจากการทำงานจึงหาสิ่งผ่อนคลายอารมณ์ มาสร้างความบันเทิงเรีงใจด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่านิทาน การร้องต่อกลอน การร้องรำทำเพลง จนเป็นที่นิยมและพัฒนาการมาเป็น “หมอลำ” จนสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

มหรสพคือการละเล่นรื่นเรีง ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะมีความต้องการในการเสพการละเล่นรื่น เรีงที่แตกต่างกันตามค่านิยม วัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ หมอลำที่มีหน้าที่เป็นมหรสพจึงมีมากมายหลายชนิดตามความต้องการของแต่ละท้องถิ่น หมอลำบางชนิดที่ได้รับการพัฒนาจนเป็นที่ยอมรับในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง อาจได้รับการยอมรับจากท้องถิ่นอื่นๆ ด้วย เช่น หมอลำซึ่งเป็นพัฒนาการของหมอลำที่เกิดขึ้นในประเทศไทย แล้วกลับไปได้รับความนิยมที่ประเทศลาว ทั้งทั้งประเทศอีกด้วย หน้าที่ที่เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจมีเจตนาารมณ์อันแน่วแน่ คือ หน้าที่หลักโดยตรงของมหรสพประเภทนี้ อาจแบ่งย่อยออกเป็นบทบาทต่างๆ ได้ 3 ประการ คือ

ประการแรกเป็นเครื่องให้ความบันเทิงด้วยเหตุที่หมอลำเป็นการแสดง ที่ให้ความสนุกสนานตื่นเต้นให้ความรื่นรมย์แก่ผู้ชมผู้ฟังได้ดี ความบันเทิงใจและความประเทืองอารมณ์ถือเป็นอาหารใจ อย่างหนึ่งของมนุษย์นับเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ของการดำรงชีพด้วยองค์ประกอบที่สร้างความบันเทิงใจแก่ผู้ฟังผู้ชม ของหมอลำนั้นมีหลากหลายเป็นต้นว่า เนื้อเรื่องที่นำมาแสดงค่อนข้างใกล้เคียงกับชีวิตจริงของคนในสังคมและเชื่อมโยงแนวคิดต่างๆ รวมทั้งสอดแทรกคติธรรมให้นำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ท่วงทำนองของดนตรีที่ไพเราะและสนุกสนานก่อให้เกิดความครึกครื้นสุขใจแก่ผู้ฟังได้อย่างดี

ประการสองเป็นเครื่องมือเผยแพร่ศาสนาและปกป้องรักษาบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งวิถีชีวิตของคนลาวมีความสัมพันธ์กับศาสนาเป็นอย่างมาก และเนื่องจากศาสนามีส่วนอย่างมากในการกำหนดโลกทัศน์ต่างๆ ทั้งส่วนตัวและสังคม รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อและค่านิยมของกลุ่มชน ส่งผลถึงมาตรฐานการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น ความเชื่อเรื่องกรรม เรื่องบุญการแสดงความลอ้าจึงสามารถสื่อถึงจิตใจการรับรู้ของ ผู้คนได้เป็นอย่างดีมีส่วนผลักดันให้ผู้คนมีจิตสำนึกและผูกพันกับคำสั่งสอนทางศาสนาเกิดเป็นบรรทัดฐานของสังคม การแสดงความลอ้าจึงมีบทบาทเป็นเครื่องมือเผยแพร่ธรรมคำสั่งสอน สมดังเจตนารมณ์ของผู้สร้างและนำมาใช้อย่างชาญฉลาดยิ่ง

ประการสามเป็นเครื่องสื่อสารชาวบ้าน (Folk Media) การให้ความรู้ความเข้าใจแก่หมู่ชนส่วนใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือในท้องถิ่นนั้น วิธีบอกเล่าต่อกันหรือ “มุขปาฐะ” ถือเป็นวิธีสื่อสารที่ดีที่สุด หมอลอ้าเป็นสื่อที่เข้าถึงผู้คนในชุมชนในฐานะผู้ให้ข่าวผู้ประชาสัมพันธ์ ที่ไม่เจาะจงตัวผู้รับสารเรื่องราวต่างๆ ของ บ้านเมืองจึงไปถึงประชาชนระดับล่างสุดได้อย่างไม่ขาดตอนผ่านทาง การแสดง หมอลอ้านั่นเอง อย่างไรก็ตาม

3. วิวัฒนาการกระแสเพลงลูกทุ่งหมอลอ้า

สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในภาคอีสาน เริ่มจากโครงสร้างขั้นพื้นฐานด้านการคมนาคมเมื่อมีการสร้างทางรถไฟเข้ามายังภาคอีสาน อันเนื่องมาจากต้องพัฒนาพื้นที่ในภาคอีสาน และ เศรษฐกิจของประเทศ โดยเริ่มเปิดทำการเดินรถไฟสายอีสานใต้ไปสิ้นสุดสถานีเวียงจันทน์ จังหวัดอุบลราชธานีเมื่อ วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2499 จากผลการสร้างทางรถไฟสายอีสานดังกล่าวทำให้เกิดปรากฏการณ์มีการขนส่งเพิ่มปริมาณสินค้า เข้าออกภาคอีสานเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดค่านิยมในภาคอีสานอันเนื่องมาจากโครงการสร้างขั้นพื้นฐานทางด้านคมนาคม จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ศิลปวัฒนธรรมของภาคอีสานแพร่กระจายไปในท้องที่ของภาคกลางได้เร็วยิ่งขึ้น ดังที่ศิลปินพื้นบ้านหมอลอ้าก่อนเป็นส่วนหนึ่งที่ได้มีโอกาสไปบันทึกแผ่นเสียง เช่น หมอลอ้าบุญเพ็ง หมอลอ้าคำปุ่น หมอลอ้าเคน ดาเหลา หมอลอ้าคำภา ฤทธิทิศหมอลอ้าบุญยัง สุภาพ ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในคณะสุนทราภรณ์ ที่ได้ผลักดันหมอลอ้าอีสานให้เป็นที่แพร่หลายในกรุงเทพฯ เพลงลูกทุ่งที่เป็นทำนองลำแบบอีสาน ต่อมาได้ระหว่างปี 2502 - 2503 หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ ได้นำทำนอง เต๋ยโขง มาขับร้องในเพลงชุ่นโขง

ในปีพ.ศ. 2514 อังคนางค์ คุณไชย ได้แสดงภาพยนตร์รับบทเป็นหมอลอ้าสาวพร้อมกับสไบแพร บัวสดแสดงร่วมกันจากนั้นหัวหน้าหมอลอ้าคณะอุบลพัฒนา ก็ยินดีอนุญาตให้ทั้งสองแสดงภาพยนตร์เรื่องบัวล้าภู และอังคนางค์ คุณไชย ก็ได้บันทึกแผ่นเสียง "เพลงอีสานล้าเพลิน" และสไบแพร บัวสดในเพลง "เพลงล้าเพลินหมอลอ้าสาว" หลังจากนั้นความเป็นนางเอกหมอลอ้าก็ได้เป็นที่นิยมอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจากสถานีวิทยุกระจายเสียงได้เผยแพร่ไปทั่วประเทศ (สุรินทร์ ภาคศิริ, 2557 : 160)

ต่อมาในช่วงปีพ.ศ. 2514 -2524 นายห้างแผ่นเสียง ผู้ผลิตผู้สร้างสรรค์ผลงานเพลงลูกทุ่งได้มีการสร้างสรรค์ประพันธ์คำร้องมีภาษาที่เป็นอีสานและนำทำนองหมอลอ้า(वादล้า) มาผสมผสานอยู่ใน

เนื้อร้องทำนองเข้ากับเพลงลูกทุ่งบทเพลงจำนวนทั้งหมดใช้หลักเสียงระบบ 5 เสียงหรือ เพนตาโทนิคโมด เป็นพื้นฐานเบื้องต้นของดนตรีไทยมอร์ตัน(Morton,1976 : 108) และในยุคนี้ยังมีศิลปินอีสานที่ร้องเพลงในรูปแบบแนวเพลงลูกทุ่งหมอลำแล้วได้รับความนิยมดังต่อไปนี้

1. อังคนางค์ คุณไชย	ร้องเพลง "อีสานลำเพลิน"
2. ชบาไพร นามวัย	ร้องเพลง "ลำเพลินเชิญยิ้ม"
3. ศักดิ์ศรี เพชรชมพู	ร้องเพลง "กอดหมอนนอนหนาว"
4. ดาว บ้านดอน	ร้องเพลง "ลำเพลินเจริญใจ"
5. สุภาพ ดาวเด่น	ร้องเพลง "ลำเพลินสลบไสล" แต่งเอง (สุภาพ ทันรัตน์)
6. หงส์ทอง ดาวอุดร	ร้องเพลง "หงส์ทองคะนองลำ"
7. นกน้อย อุไรพร	ร้องเพลง "คอยรักจากเสียงพิณ"
8. สัณญา เพชรเมืองกาฬ	ร้องเพลง "คิดฮอดเสียงโปงลาง"

นอกจากนี้เพลงลูกทุ่งหมอลำโดดเด่นมากขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงปีพ.ศ. 2523-2528 และมีการบันทึกเสียงโดยทุกเพลงนั้นเป็นเพลงลูกทุ่งหมอลำ คือมีการผสมผสานคำร้องทำนองกับลำเพลินเข้าด้วยกันกับเพลงลูกทุ่งและมีการผสมผสานดนตรีพื้นบ้าน กับดนตรีสากลโดยเฉพาะมีการนำเอาแซกโซโฟนมาบรรเลงโซโล่เดี่ยวซึ่งที่ผู้นำเอามาบรรเลงบันทึกเสียงเป็นคนแรกคือ "ครูสำราญ บุปผาวาส" และศิลปินอีสานที่เห็นได้ชัดเจนในช่วงนี้คือ

1. ทองมี มาลัย	อัลบั้ม "ชุดชมรมแท็กซี่"
2. สนธยา กาฬสินธุ์	อัลบั้ม "ฮักสาวผมเปีย"
3. พิมพวิใจ เพชรพลาญชัย	อัลบั้ม "สาวตี๋มียิ้มบ่หวาน"
4. คำเก็ง ทองจันทร์	อัลบั้ม "ลำเพลินพลทหารโง่ง"

ออกเผยแพร่เป็นอัลบั้มทำชุดทุกเพลงเป็นการนำคำลำ ทำนองลำ(वादลำ) มาผสมผสานคำร้องทำนองเพลงลูกทุ่งเข้าด้วยกันซึ่งถือว่ายุคปีพ.ศ. 2523 เป็นยุคเริ่มต้นของคำว่า"ลูกทุ่งหมอลำ"

ต่อมาในช่วงปีพ.ศ. 2528-2540 ถือว่ายุคทองของเพลงลูกทุ่งหมอลำ ในยุคนี้พบว่ามีการนำเอาवादลำ (ทำนองลำ) หลากหลายขึ้นเช่น "ลำเพลิน" "เต้ย" "ซอนแก่น" "ลำแพน" มาผสมผสานสลับกับทำนองของเพลงลูกทุ่ง สำหรับการเรียบเรียงเสียงประสานพร้อมทั้งนำดนตรีสากลขึ้นเอก ของบทเพลงมาเดี่ยว(solo) ยุคนี้มีการจัดตั้งบริษัทค่ายเทป จากเดิมเป็นแผ่นเสียง และเทปคาสเซ็ท ศิลปินลูกทุ่งหมอลำยุคนี้ที่โดดเด่นได้แก่

1. เย็นจิตร พรเทวี	เพลง "สาวดำรำพัน"
2. พรศักดิ์ ส่องแสง	เพลง "เต้ยสาวจันทร์กั้งโกบ"
3. เฉลิมพล มาลาคำ	เพลง "ตามใจเถิดน้อง"
4. สาธิต ทองใจ	เพลง "ปากโกรธใจคิดถึง"
5. สมโภชน์ ดวงสมพงษ์	เพลง "เมียป่าเพราะซาอุ"

6. เดือนเพ็ญ อำนวยพร เพลง "สาวนาขาตริก"
7. จินตหรา พูนลาภ เพลง "ปลั่งรัก"
8. ศิริพร อำไพพงษ์ เพลง "โบว์รักสีดำ"
9. สมจิตร บ่อทอง เพลง "กุหลาบแดง"

ธุรกิจเพลงลูกทุ่งหมอลำยุคนี้โดดเด่นมากโดยเฉพาะช่วงปีพ.ศ. 2530 เพลง"เต๋ยสาวจันทร์กั้งโกบ"ของพรศักดิ์ส่องแสง มียอดขายเทปคาสเซ็ท ถึงหลายล้านตลับ และนำมาบันทึกแผ่นซีดีที่นำมาผลิตซ้ำและเป็นช่วงที่เกิดนายทุนสร้างวงดนตรี ให้กับศิลปินลูกทุ่งหมอลำที่กล่าวมาทั้งหมดทุกคน ถือว่ายุคทองของธุรกิจบันเทิงเพลงลูกทุ่งหมอลำ

ลูกทุ่งหมอลำยุคปีพ.ศ. 2514-ปัจจุบัน ถือว่ายุคพัฒนาของเพลงลูกทุ่งหมอลำในยุคนี้รูปแบบการประพันธ์พบว่าจะใช้ทำนองवाद หลากหลายขึ้นอย่างมากมีทาง"ลำเพลิน" "เต๋ย" "ขอนแก่น" "ลำแพน" "กาฬสินธุ์" และ "ลำจิว" มาผสมผสานกับทำนองของเพลงลูกทุ่งศิลปินนักร้องลูกทุ่งหมอลำยุคนี้คือ

1.คู่แฝดโอ สายัญ เอ สัญญา	เพลง "น้ำตาบักเต๋ย"
2.วงร้อคสะเด็ด	เพลง "สาวซำน้อย"
3.ต่าย อรทัย	เพลง "ดอกหญ้าในป่าปูน"
4.มนต์แคน แก่นคูณ	เพลง "แฟนเขาผู้สาวอ้าย"
5.หญิงลี ศรีจุมพล	เพลง "ขอใจเธอแลกเบอร์โทร"
6.ต๊ากแตน ชลรดา	เพลง "เหง่อง"
7.นุช วิลาวัลย์	เพลง "ผู้สาวมักม่วน"

เพลงลูกทุ่งหมอลำในยุคปัจจุบันได้มีรูปแบบการพัฒนา เรียบเรียงเสียงประสานความเป็นสากลมากขึ้นแต่ก็ยังแฝงความเป็นพื้นบ้านมีการบันทึกเสียงด้วยระบบดิจิทัลผลิตเป็นแผ่นซีดีและด้านระบบ อินเทอร์เน็ตออนไลน์ การติดตามผ่านช่องทางยูทูบ ยอดวิวการติดตามผลงานเพลง มีการขายและเผยแพร่ในระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต พร้อมทั้งมีการดาวน์โหลดยอดวิวจากผู้เข้าชม ซึ่งศิลปินในปัจจุบันได้ดีมากขึ้นเพราะไม่ต้องมีการจัดตั้งบริษัทค่ายเพลงสามารถแต่งเองอัดทำเพลงได้ผ่านช่องทางออนไลน์ ไม่ได้มี การคัดสรรศิลปินแบบดั่งก่อน ศิลปินนักร้องในสมัยก่อนขึ้นอยู่กับเสียงร้องและความสามารถมีรูปร่างหน้าตาดี เป็นภาพลักษณ์ให้กับบริษัทและยอดการขาย

สิ่งที่จะมาแย่งยอดคนฟังวิทยุลูกทุ่งในเวลานี้ คือ ช่องยูทูบ ที่สามารถค้นหาเพลงฟังได้ง่ายกว่า และฟังซ้ำได้ไม่จำกัด ค่ายเพลงทุกแห่งจึงมุ่งมาที่ ช่องยูทูบเพื่อเผยแพร่ผลงาน ก่อนหน้านั้นจะปล่อยเพลงตามสถานีวิทยุก่อน แต่วันนี้ นักร้องและค่ายเพลงเลือกปล่อยเพลงใหม่ในยูทูบ เห็นผลเร็วกว่าสถานีวิทยุเสียอีก กลับกลายเป็นว่ายูทูบจึงแทบจะเป็นสื่อที่วิทยุต้องติดตามดู และหาเพลงมาเปิดปีนที่กำลังจะผ่านไป กระแสเพลง "ไสวบ้างลิ้มกัน" ก้อง ห้วยไร่ ก็มาจากยูทูบ หาใช่สถานีวิทยุแต่ประการใด

บันทึกไว้ในปีนี้ว่าค่ายเพลงที่มีผู้ติดตามในช่องทางยูทูปมากที่สุด คือ อาร์สยาม ที่อยู่ในอันดับหนึ่งของยอดผู้ติดตามกว่า 3 ล้านคนเป็นตัวเลขที่ค่ายลูกทุ่งหมอลำอื่นๆ เริ่มขยับมาคู่มือใหม่ตัวนี้กันอย่างคึกคัก ปีหน้ามาติดตามกระแสเพลงลูกทุ่งใหม่ๆ ในยุคดิจิทัล 4 จี และเพลงไทยสากลอมตะที่กำลังจะหาชมหาฟังยาก ซึ่งไม่ใช่เพราะกระแสความนิยมเหือดหาย แต่เป็นเรื่องของปัญหาลิขสิทธิ์เพลงที่ไม่ลงตัวนัก ทำการหยิบยกเพลงเก่ามาทำหรือขับร้องใหม่

เมื่อพูดถึงยอดวิวเพลงไทยในยูทูปที่ถล่มทลายในตอนนี้ หลายคนอาจนึกถึงเพลง วันหนึ่งฉันเดินเข้าป่า ของ แมกซ์ เจนมานะ แต่ถ้าลองดูตัวเลขจริงๆ จะพบว่าใน 5 อันดับเพลงไทยที่มียอดวิวสูงสุดนั้น มีเพลงอีสานติดอยู่ถึง 3 เพลง ยังไม่รวมยอดการฟังเพลงอีสานที่ที่ยอดวิวเกิน 100 ล้าน อยู่อีกหลายสิบเพลง ถ้าพูดถึงชื่อของ นกน้อย อุไรพร, ไมค์ ภิรมย์พร, ต๊กแตน ชลดา หรือศิริพร อำไพพงษ์ คิดว่าน้อยคนจะไม่รู้จัก แม้แต่คนที่ไม่สนใจฟังเพลงอีสานเลย ก็น่าจะเคยได้ยินเพลง ผู้สาวขาลေး, คำแพง, คู่คอง, ไสว่สาบิ่ถ่มกัน มาบ้าง เพลงเหล่านี้มียอดเข้าชมในยูทูปติดอันดับต้นๆ ของเพลงไทย และติดอันดับ google trend หมวดเพลงที่ได้รับความนิยม ในปี 2017 (สุรินทร์ ภาคศิริ, 2557 : 160)

วัฒนธรรมอีสานได้เข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมส่วนกลาง และได้รับการยอมรับอย่างไม่เคยมีมาก่อน จนเรียกได้ว่ากลายเป็น ‘วัฒนธรรมป๊อป’ ที่เข้าถึงผู้คนทุกผู้ทุกวัย เพราะอะไรวัฒนธรรมอีสานที่เคยอยู่วงนอกความนิยม จึงข้ามกำแพงมาเจิดจ้าโดดเด่น สิ่งนี้สะท้อนว่าเส้นแบ่งวัฒนธรรมกำลังเลือนรางลงหรือไม่ อีสานยุคใหม่ทำเพลงแบบไหนจึงมีทำนองติดหูผู้คนได้จำนวนมาก และการประยุกต์เอาวัฒนธรรมที่แตกต่างมารวมกันจนได้รับความนิยม จะทำให้เราเห็นอนาคตของความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือไม่

เสียงแหบห้าวของนักร้องอีสานดังผ่านลำโพงขนาดเล็กบนรถเข็นขายส้มตำแถวสนามหลวง ธรราวิงซึกโขวในตอนหัวค่ำ ผู้คนยืนต่อคิวซื้อส้มตำท่ามกลางควันโขมงจากเตาปิ้งไก่ แม้บรรยากาศจะดูวุ่นวาย แต่ทุกคนผ่อนคลายไปกับเสียงเพลงที่ต่อจากโทรทัศน์เครื่องเล็กๆ ร้องขึ้นว่า

“บ่แม่นหมาวัด แล้วกะไม่ได้ใจนาง
หว่านแหลงตาง กะดักใจนางไว้บ่ได้
เฮ็ดดีปานไต่ เฮ็ดดีปานไต่ เจ้ากะบ่หัวซา”

ถ้าไม่ใช่คนอีสาน คงมีน้อยคนที่จะเข้าใจความหมายของเพลงนี้ แต่ไม่ว่าอย่างไร เพลง คำแพง ของ แซ็ค ชุมแพ ก็มียอดวิวในยูทูปกว่า 400 ล้านวิว (ข้อมูล ณ วันที่ 26 มีนาคม 2561) สิ่งที่น่าสนใจคือ เบื้องหลังยอดวิวถล่มทลายนี้ เป็นผลงานของ Tonmai Music & Studio ค่ายเพลงเล็กๆ ในอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น พวกเขาแต่งเนื้อร้อง ทำนอง อัดเสียง มิกซ์เสียง และอำนวยการผลิตในยูทูปทั้งหมดที่นั่น ในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา เพลงจากนักร้องอีสานขึ้นมาตีตลาดในวงการเพลงไทยอย่างน่าจับตามอง สิ่งที่แตกต่างจากความโด่งดังของเพลงอีสานในอดีตคือ เพลงเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียง ‘เพลงอีสาน เพื่อคนอีสาน’ อีกต่อไป แต่เป็นเพลงอีสานสไตล์ใหม่ที่ทุกคนฟังได้ ถึงแม้จะแปลเนื้อร้องไม่ได้ทั้งหมด แต่ท่วงทำนองที่ติดหูก็กระจายเข้าไปสู่ความนิยมของผู้คน

เมื่อเพลงอีสานสามารถเข้าไปอยู่ในละครหลังข่าว ซึ่งเป็นพื้นที่ prime time ของการออกอากาศทางโทรทัศน์แล้ว ก็มีกลุ่มคนทำเพลงในต่างจังหวัด ผลิตเพลงเองในอุตสาหกรรมขนาดเล็ก

เช่นเพลง คำแพง ของแช็ค ชุมแพ และ ผู้สาวขาลေး ของ ลำไย ไหทองคำ ที่ ‘กั๊ตตัน’ กันทั้งประเทศ และเช่นเดียวกัน หน้ากากนอนซาเซียว หรือ บอย พีชเมกเกอร์ ก็นำเพลง คำแพง ไปร้องในรายการ The Mask Singer 3 ยังไม่รวมเวอร์ชันแปลงเป็นภาษากลางในอีกหลายคลิป ในงาน 48 ปีช่อง 3 ที่ สนามราชวังคลาภิเษสถาน นักแสดงระดับแถวหน้าของเมืองไทยร่วมกันร้องและเต้นเพลง ผู้สาวขาลေး ท่ามกลางสายตาผู้ชมกว่าหมื่นชีวิต และเวทีเดียวกันนั้นเองที่นักแสดงร้องและเต้นเพลง คุณก็เสียดาย ของ BNK48 เคียงกันไป

คนอีสานทุกวันนี้ถูกกลืนเข้าไปในหลุมกลางของความมั่นคง แล้วเราก็อ้อยๆ ปล่อยอัตลักษณ์ทางจิตใจและวิญญาณไปกับการเปลี่ยนแปลง ทีนี้ถ้ามีเพลงหรือประโยคที่สามารถกระตุ้นให้เรารู้สึกดี ปลอดภัยในความเป็นลาวที่สูญหาย สิ่งนั้นก็จะมีค่าสำคัญขึ้นมาทันที

เพราะอะไรวัฒนธรรมอีสานที่เคยอยู่วงนอกความนิยม จึงข้ามกำแพงมาเจิดจ้าโดดเด่น สิ่งนี้สะท้อนว่าเส้นแบ่งวัฒนธรรมกำลังเลือนรางลงหรือไม่ อีสานยุคใหม่ทำเพลงแบบไหนจึงมีทำนองติดหู ผู้คนได้จำนวนมาก และการประยุกต์เอาวัฒนธรรมที่แตกต่างมารวมกันจนได้รับความนิยม จะทำให้เราเห็นอนาคตของความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือไม่

วัฒนธรรมอีสานมีความร่ำรวยทางภาษาและวิธีนำเสนอมาก แต่อย่างอื่นยังด้อยอยู่ เพราะยังขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง ขาดความกล้าหาญที่จะแสดงออก วัฒนธรรมป๊อปของอีสานยังขาดๆ เกินๆ ต้องกล้าหาญยอมรับตัวเองให้เต็มที่ เมื่อมีเสรีภาพมากขึ้นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์จะถูกยกขึ้นมาใหม่ ด้วย ความเป็นรัฐชาตินิยมอาจจะต้องลดทอนตัวเองลงไป คนถึงกันหมดไม่มีอะไรที่ต้องกลัวไม่มีอะไรที่ไมรู้ กระแสยุคหลังสมัยใหม่ของลาวอีสานจะเป็นแบบนี้ มีความกล้าหาญ มีสำนึกความเป็นอีสาน และชาติพันธุ์มากขึ้น

เพลงพวกนี้เป็นบทเรียนทางสังคม เช่น เพลง คำแพง สอนให้รับสภาพความผิดหวัง สังคมไทยมีเรื่องความรุนแรงทางเพศด้วย เพลงช่วยหยุดยั้งได้กระตุ้นให้คุณต้องยอมรับความจริงว่าเขาไม่รักคุณ ต้องถอยออกมาแล้วแสดงความปรารถนาดี เป็นเพื่อนต่อเขาไม่ใช่พอเขาไม่รักไม่ชอบ ก็ไปบังคับข่มขืนเขา เพลงจะมีผลต่อวิถีคิดของคนในระดับหนึ่ง แล้วก็ทำความเข้าใจผู้หญิงด้วยว่าคิดยังไงสุดท้ายมานั่งปล่อยตัวเองเพลงนี้ไม่ธรรมดา ถ้าเราอธิบายให้เด็กฟังเขาก็จะเกิดความคิดหรืออย่างเพลงคู่ครอง ถ้านานๆ ไปแล้วกลับมาฟังยังซึ่งฟังที่ไร้ก็มีความหมายที่ซ่อนแฝงอยู่เป็นเพลงอมตะ

พัฒนาการของเพลงอีสานขยับมาเรื่อยๆ แม้จะเชื่องช้า แต่ก็ยังเห็นว่ามียุคคนๆ ที่ทำอะไรใหม่ๆ อยู่ และไม่ยึดติดกับกรอบเดิม มีบ้างที่เนื้อหาวนเวียนอยู่กับความรัก แต่สิ่งที่ปรับเปลี่ยนคือชั้นเชิงในการเขียนเพลงเข้ากับทำนองที่แปลกใหม่ เราต้องเข้าใจว่าอุตสาหกรรมเพลงเป็นเรื่องการค้าการผลิต เพียงแต่เป็นการผลิตอุตสาหกรรมทางด้านศิลปะ ประกอบไปด้วยหลายส่วนตั้งแต่ภาษา ทำนอง ดนตรี จังหวะ เสียง เพราะฉะนั้นการประกอบสร้างวาทกรรมนี้ภายใต้กลไกการค้าก็จะทำให้เกิดความแฝงเร้นของอำนาจเงินและอำนาจความเป็นมนุษย์ ผสมผสานหล่อหลอมกันมาทำให้ผู้สร้างและผู้เสพหลงใหลได้ปลื้ม มีขึ้นและจบลงได้เป็นความบันเทิงทางสังคมต้องมองอย่างเข้าใจ

บทที่ 4

กระบวนการนาฏยประดิษฐ์หมอลำศิลป์ปิ่นภูไท

การวิจัยหมอลำศิลป์ปิ่นภูไท อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ ฐะกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) โดยได้ทำการศึกษาเอกสารงานวิจัย หนังสือ บทความวิชาการที่เกี่ยวข้องและทำการเก็บข้อมูลภาคสนามจากหมอลำศิลป์ปิ่นภูไท โดยสำรวจข้อมูล สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ตามแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง นำข้อมูลที่ได้มาบันทึกวิเคราะห์ สังเคราะห์และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการนาฏยประดิษฐ์หมอลำศิลป์ปิ่นภูไทออกเป็น 15 ข้อตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ประวัติหมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
2. ความคิดและการสร้างแนวคิด หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท
3. การหาข้อมูลและแรงบันดาลใจ หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท
4. การวางเป้าหมาย หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท
5. การเลือกเพลง ลำดับเพลง หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท
6. การฝึกซ้อมรูปแบบการแสดง หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท
7. การทำบท การกำกับเวที หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท
8. การซ้อมการแสดง หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท
9. การซ้อมรวมเพื่อพัฒนาละเอียด หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท
10. ดนตรี เครื่องเสียง หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท
11. การแต่งหน้า หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท
12. ฉาก และอุปกรณ์การแสดง หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท
13. เทคนิค แสง สี เสียง หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท
14. การแสดงจริง หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท
15. การบันทึกและเผยแพร่ หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท

1. ประวัติหมอลำคณะศิลปินภูไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

เป็นคณะหมอลำที่มีความโดดเด่นทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ หมอลำคณะศิลปินภูไทจึงมีการใช้อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทต่อรองกับศิลปะการแสดง นำมาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้บริโภคในแบบใหม่นอกวัฒนธรรมเดิม หมอลำคณะศิลปินภูไทจึงจำเป็นที่จะสร้างความชัดเจนจุดแข็งผ่านศิลปะการแสดงหมอลำ อัตลักษณ์ศิลปะการแสดงหมอลำ มิได้มีหน้าที่เพียงเพื่อการแสดง ร้อง หรือลำ เพื่อให้เกิดความบันเทิงใจแต่ได้มีการพัฒนาสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลาด้วยการแสวงหาคณะการคงอยู่เพื่อกลุ่มชาติพันธุ์

ภาพประกอบ 15 อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไทกับหมอลำคณะศิลปินภูไท
ที่มา เพจชมรมคนรักหมอลำศิลปินภูไท

หมอลำคณะศิลปินภูไท หมอลำชาติพันธุ์ผู้ไทเจ้าของวงหมอลำชื่อดัง " วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ " มีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านเลขที่ 240/4 ตำบลทุ่งครอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ การศึกษาจบระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เหตุที่ไม่ได้เรียนต่อ เพราะฐานะค่อนข้างขัดสน ธรรมชาติของหมอลำวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ เป็นผู้ที่รักในศิลปะด้านการแสดง ดนตรี และหมอลำมาตั้งแต่ตอนเป็นเด็กในสมัยนั้นหมอลำวีระ

พงษ์ วงศ์ศิลป์ ใช้วิธีการร้องหมอลำตามเสียงวิทยุกระจาย เสียงที่ออกอากาศ ในขณะที่เป็นเวลาทำงาน ก็ฝึกร้องไปด้วย

เส้นทางชีวิตศิลปินหมอลำของคุณพ่อวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ พ่อวีระพงษ์ ให้ความสนใจเรื่องการร้อง การลำ อยากมีวงดนตรีหมอลำเป็นของตนเอง อยากเป็นหมอลำ อยากเป็นที่รู้จักมากมาย โดยได้รับการถ่ายทอดจากอาจารย์ทันใจหวาน ซึ่งเป็นผู้ฝึกสอนการลำและการฟ้อนให้ อีกทั้งตนเองมีพรสวรรค์ในด้านนี้จึงเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เริ่มอาชีพหมอลำอย่างเต็มตัวตอนนั้นเพียงอายุ 19 ปี ถือว่ายังเป็นวัยรุ่นแต่ชื่นชอบหมอลำ โดยในปี 2526 ออกเดินสายรับจ้างลำตามงานต่างๆ เพียงคนเดียวจากนั้นต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2529 เริ่มไปเป็นศิลปินหมอลำกับหมอลำคณะซูปเปอร์สารคาม หมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองกาฬสินธุ์สารคาม เป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงในจังหวัดมหาสารคาม และได้รับบทพระเอก ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2531 ย้ายมาสังกัดกับหมอลำคณะซูปเปอร์มหาภาพ หมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองกาฬสินธุ์สารคาม ยุคนั้นถือว่าเป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงโด่งดังที่สุดในจังหวัดมหาสารคามอีกคณะหนึ่ง แฟนเพลงก็พอเริ่มรู้จักมากขึ้นแต่ยังไม่มีชื่อเสียงมากเท่าไร ต่อมาในปี พ.ศ.2533 ย้ายมาอยู่กับหมอลำคณะฟ้าสีคราม เป็นหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองกาฬสินธุ์สารคาม ที่โด่งดังมากในยุคนั้น ออกเดินสายลำทั่วอีสาน ในหลายจังหวัด เช่น ร้อยเอ็ด ยโสธร กาฬสินธุ์ ขอนแก่น สกลนคร นครพนม และอุบลราชธานี สังกัดอยู่กับวงนี้นานมาก ประมาณ 19 ปีกว่า รับบทพระเอก และต่อมาได้รับบทพ่อพญา แฟนเพลงให้การตอบรับมากขึ้นจนมีชื่อเสียง และเป็นวงสุดท้ายก่อนที่จะตัดสินใจมาตั้งวงเอง รับงานการแสดงทั่วประเทศออกอัลบั้มเพลงหมอลำทั้งหมด 7 อัลบั้ม เพลงที่สร้างชื่อ เทียวกาฬสินธุ์ มั๊กเมียเขา พระบอกแม่ ออกทุกซ์ ข้าวนาหวานสารเคมี เคยได้ร้องเพลงในโครงการสายใยรักต่อหน้าพระพักตร์ พระเจ้า วรวงศ์เธอพระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา พระองค์ทรงชมร้องได้ไพเราะมาก

รางวัลเกียรติยศที่เคยได้รับพ.ศ.2555 ได้รับเกียรติบัตรจากมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ในสาขาวิชาการจัดการวัฒนธรรมได้ส่งเสริมการศึกษาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2553 ได้รับโล่เกียรติยศอำเภอคำม่วง สนับสนุนหารายได้ให้สภาวัฒนธรรมอำเภอคำม่วง พ.ศ.๒๕๔๘ รับเกียรติบัตรโครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกุดสิม-คุ้มเก่า อำเภอกุฉินารายณ์ นอกจากนี้วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ยังใช้ความสามารถและวงดนตรีอุทิศตนเพื่อสังคมช่วยงานการกุศลอยู่อย่างสม่ำเสมอ

การเปลี่ยนแปลงหมอลำคณะศิลปินภูไท ด้วยน้ำเสียงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวจนมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักของแฟนเพลงและแฟนหมอลำ เส้นทางชีวิตหมอลำเริ่มเปลี่ยนอีกครั้งเมื่อตัดสินใจเดินออกมาจากหมอลำคณะฟ้าสีคราม มาตั้งวงของตนเอง โดยเมื่อปี พ.ศ.2547 ตั้งวงดนตรีหมอลำพื้นบ้านคณะวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ ศิลปินภูไท เริ่มเปิดทำการแสดงวันแรกคือวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2547 ซึ่งเป็นคณะที่ยังไม่ใหญ่เท่าไรมีทางเครื่องผู้หญิงและผู้ชายรวมประมาณ 8-9 คน

ภาพประกอบ 16 หมอลำคณะศิลปป็นภูไทกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท
ที่มา คทาฐ มาป้อง

การเติบโตของหมอลำคณะศิลปป็นภูไท ทั้งนี้ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงให้เกิดอัตลักษณ์ และการประดิษฐ์ชุดการแสดงต่างๆให้เติบโตในธุรกิจด้านบันเทิง จึงทำให้เกิดความพยายามที่จะ พัฒนาการแสดงหมอลำคณะศิลปป็นภูไทให้มีความแตกต่าง แปลกใหม่ และสวยงามยิ่งขึ้น นาฏย ประดิษฐ์ของหมอลำคณะศิลปป็นภูไทองค์ประกอบของการแสดง เช่น การแต่งกาย ท่าเต้น ท่าพ็อน ดนตรี การร้องลำ ฉาก เวที ความสอดคล้องกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียว กระบวนการสร้าง รูปแบบด้านการแสดงหน้าเวทีของหมอลำคณะศิลปป็นภูไท ความยิ่งใหญ่ของเวที ฉาก แสงสีเสียง ผู้ชมนับพัน นักแสดงมากกว่าร้อยชีวิต ความยิ่งใหญ่ตระการตา โดยรับงานทั่วไปในเขตอีสาน ค่าจ้างต่องานสมัยนั้นตกประมาณ 170,000 – 250,000 บาท แต่ด้วยการแสดงด้านหน้าเวทีที่เป็น เอกลักษณ์เฉพาะตัว การลำทำนองกาฬสินธุ์ที่มีลูกเอื้อนไม่เหมือนใคร มีตัวแสดงพระเอกนางเอก มากมายล้นเวที ระบบแสงสีเสียงที่เรียกได้ว่าถูกใจเขาเมาหน้าเวที ทำให้หมอลำศิลปป็นภูไทเป็นที่ ชื่นชอบของบรรดาแฟนเพลง

พูน ปณ ติโต ชีเว

2. ความคิดและการสร้างแนวคิด หมอลำคณะศิลปินภูไท

ภาพประกอบ 17 การแสดงอัตลักษณ์ของหมอลำคณะศิลปินภูไท
ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

หมอลำคณะศิลปินภูไทเป็นหมอลำที่มีเอกลักษณ์อัตลักษณ์เฉพาะตัวจากสายเลือดชาติพันธุ์ผู้
ไทยด้วย ภาษา ดนตรี การแต่งกาย และศิลปะการแสดงรวมไปถึงการแสดงหมอลำที่มีการวาดลำที่โดดเด่น
ด้วยทำนองกาฬสินธุ์ หมอลำศิลปินภูไทต้องการใช้อัตลักษณ์ที่โดดเด่นทางชาติพันธุ์ผู้ไทนำมา
เสนอผ่านรูปแบบกระบวนการสร้างสรรค์ทางนาฏยประดิษฐ์ ในรูปแบบใหม่ต่างไปจากเดิมในทุกปี
พัฒนาให้เข้ากับยุคสมัย เพื่อเป็นการสร้างสรรค์สืบสานและยังคงรักษาวัฒนธรรมที่เป็นชาติพันธุ์ผู้ไท
การสร้างแนวความคิดของรูปแบบการโชว์ก็ยังคงเน้นไปที่ความสนุกสนานแบบชาวอีสานสอดแทรก
วัฒนธรรมประเพณี ที่ขาดไม่ได้จะเป็นการแสดงที่จะต้องนำเสนอคือ การแสดงของชาวผู้ไท การฟ้อน
ภูไท การวาดลำภูไท ลำเรื่องต่อกลอนทำนองกาฬสินธุ์ จึงจำเป็นปรับรูปแบบเนื้อหาให้ทันสมัยทัน
เหตุการณ์ และเปลี่ยนเทคนิคในการสร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์เพลง ซึ่งปรากฏการณ์การใช้อัต
ลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไทผ่านหมอลำคณะศิลปินภูไท

แนวคิดช่วงโชว์คอนเสิร์ตและการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผู้ไทของหมอลำศิลปินภูไท อัต
ลักษณ์ทางด้านภาษา ดนตรี การแต่งกาย ศิลปะการแสดงรวมไปจนถึงศิลปะการแสดงหมอลำของ
คณะศิลปินภูไทสร้างปรากฏการณ์การนำเอาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เข้มแข็งของชาวผู้ไท
นำมาขับขานผสมผสานสร้างสรรค์ผลงานจนเกิดศาสตร์และศิลป์ทางด้านศิลปะการแสดงหมอลำใน
มิติใหม่ ความโดดเด่นทางวัฒนธรรมสามารถผลิตกระบวนการทางด้านศิลปะการแสดงได้ไม่มีสิ้นสุด
การต่อยอดผลงานดั้งเดิมสู่การสร้างสรรค์และเกิดกระแสการสร้างวัฒนธรรมให้คนเข้าถึงวัฒนธรรมได้

ง่ายและเป็นที่ต้องการของตลาดและกลุ่มเป้าหมาย หมอลำคณะศิลปินภูไทจึงเป็นหนึ่งในกลุ่มคนที่เป็นตัวแทนในการสร้างความเข้มแข็งของชาวผู้ไทด้วยการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม

แนวคิดช่วงลำเรื่องต่อกลอน ในการแสดงหมอลำศิลปินภูไทเนื้อหาในการออกแบบบทประพันธ์ในการแสดงจะสะท้อนความเป็นอยู่สภาพสังคมของในอดีตที่ผ่านมา โดยวรรณกรรมท้องถิ่นวิถีชีวิตในสังคม ประเพณีและภูมิปัญญา กระแสประชานิยมในปัจจุบันศิลปะการแสดงหมอลำมีการบริโภคมีผู้บริโภคหลากหลายกลุ่มมีการแข่งขันด้านธุรกิจหมอลำของแต่ละคณะแต่ละวงดนตรี ซึ่งหมอลำคณะศิลปินภูไทหมอลำของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นคณะหมอลำที่มีความโดดเด่นทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท ด้านภาษา ดนตรี การแต่งกายรวมถึงศิลปะการแสดงหมอลำคณะศิลปินภูไทจึงมีการใช้อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทของตนเองต่อรองกับด้านศิลปะการแสดง นำมาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้บริโภคในแบบใหม่อนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม สร้างบทบาทหน้าที่ที่แบบใหม่เกิดขึ้นภายในวงการหมอลำซึ่งคณะศิลปินภูไทได้นำอัตลักษณ์เฉพาะตนนำมาสร้างนาฏยประดิษฐ์ใช้แนวคิดประกอบสร้างลำเรื่องต่อกลอนและจัดการให้เกิดวัฒนธรรมอีสานนำมาเป็นธุรกิจทางวัฒนธรรมได้ อัตลักษณ์ศิลปะการแสดงหมอลำ จึงมิได้มีหน้าที่เพียงเพื่อการแสดง ร้องหรือ ลำ เพื่อให้เกิดความบันเทิงแต่ได้มีการพัฒนาสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลาด้วยกระแสสังคมการคงอยู่เพื่อกลุ่มชาติพันธุ์ (รมย์ลักษณ์ เนียมเครือ, 2560 : สัมภาษณ์)

3. การหาข้อมูลและแรงบันดาลใจ หมอลำคณะศิลปินภูไท

ภาพประกอบ 18 การหาแรงบันดาลใจหมอลำคณะศิลปินภูไทกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท
ที่มา คทาวุธ มาป๋อง

หมอลำศิลป์ปิ่นภูไท ถือเป็นหมอลำที่ได้เปรียบด้านการรักษาวัฒนธรรมเพราะหมอลำศิลป์ปิ่นภูไท กำเนิดจากชาติพันธุ์ผู้ไทชนานแท้ การสร้างสรรค์ศิลปะหรือการหาข้อมูลและแรงบันดาลใจในการคิดงาน จึงเป็นเรื่องที่ได้เปรียบเพราะด้วยทรัพยากรต่างๆในชุมชน สังคม มีครบและยังมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม การศึกษาหาข้อมูลบางอย่างจึงมีสะสมมาในตนแล้วจากประสบการณ์ แต่ก็ไม่เพียงพอต่อการคิดอะไรใหม่ ๆ การหาข้อมูลจึงต้องให้ผู้ออกแบบงานได้หาข้อมูลที่ช่วยส่งเสริมให้หมอลำศิลป์ปิ่นภูไทให้มีความเข้มแข็งในกระแสและธุรกิจบันเทิงทางด้านหมอลำให้เกิดกระแสความนิยม ผู้ชมสนใจและมีมาตรฐานการแสดงที่สูงขึ้นไปในทุกปี

การหาข้อมูลและสร้างแรงบันดาลใจในการออกแบบนาฏยประดิษฐ์ของหมอลำศิลป์ปิ่นภูไทนั้น ได้ใช้ข้อมูลและวิถีสังคมของท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งทางชาติพันธุ์ผู้ไท แรงบันดาลใจในการออกแบบการแสดงเป็นส่วนที่ทำให้ผลงานการออกแบบศิลปะการแสดงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผลงานมีที่มาที่ไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แรงบันดาลใจเกิดขึ้นได้ทุกอารมณ์ความรู้สึกและจินตนาการที่ไร้ขอบเขต แรงบันดาลใจสามารถเกิดขึ้นได้ 360 องศา หรือองศาใดองศาหนึ่งก็ได้ แรงบันดาลใจจึงสามารถสร้างปรากฏการณ์ใหม่ๆแหล่งเริ่มต้นของแรงบันดาลใจ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี คือผลของการสร้างสรรค์ขงมนุษยชาติที่มีความมั่งคั่งมากที่สุด ทำให้มนุษย์มีมรดกทางความคิดและปัญญาทำให้วิถีชีวิตของมนุษย์มีคุณค่ามาก การหยิบยกเรื่องราวต่างๆ ที่ผ่านมามีแบบแผน เรียงร้อยด้วยแรงบันดาลใจอย่างมีรสนิยม คือผลงานสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพ หมอลำศิลป์ปิ่นภูไทได้ใช้แนวคิดและข้อมูลในการสร้างผลงานดังนี้

1. วรรณกรรมพื้นบ้าน เป็นการสะท้อนความเป็นอยู่สภาพสังคมในอดีตที่ผ่านมา โดยวรรณกรรมส่วนใหญ่ของทางภาคอีสานจะเน้นไปในเรื่องเกี่ยวกับศาสนารวมถึงความเชื่อ วรรณกรรม ตำนาน ประวัติศาสตร์ ตำรา วรรณกรรมชาดก วรรณกรรมคำสอน บทสวดต่างๆ ผญา และนิทานก้อม เป็นนิทานพื้นบ้านสั้นๆ (ก้อม แปลว่า สั้น) มักจะเป็นนิทานตลกโปกฮา สองแง่ สองงำม หรือประเภทชิงไหวชิงพริบ เช่น นิทานเรื่องนางหมาขาว เป็นนิทานสอนใจเยาวชนชาวอีสานมาช้านาน ในตอนจบเรื่องก็จะมีคำกลอนสอนใจให้ทุกคนกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ไม่เฉพาะเป็นคนแม้เป็นสัตว์ที่ให้คุณให้กับตนยังต้องรู้จักบุญคุณ ซึ่งหมอลำศิลป์ปิ่นภูไทได้ใช้นิทานพื้นบ้านเรื่องนางหมาขาวนำเนื้อเรื่องมานำเสนอในรูปแบบลำเรื่องต่อกลอน

2. วิถีชีวิต ประเพณีและภูมิปัญญา วิถีชีวิตของชาวบ้านเมื่อก่อนจะดูเรียบง่ายกว่า และยังอาศัยธรรมชาติและแรงงานเป็นหลักในการทำมาหากิน แต่พวกเขาที่ต้องใช้สติปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาให้เพื่อจะได้อยู่รอด เช่น การจับปลา การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การทำเครื่องมือการเกษตร ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบัน การบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้เช่น ประเพณีต่าง ๆ ทัศนคติและคุณค่าทางภูมิปัญญาของสังคมนั้น

3. กระแสประชานิยม ข้อมูลสารสนเทศโดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทต่อการใช้ชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก ยังเป็นตัวแปรสำคัญในการขับเคลื่อนกระแสสื่อต่างๆไปในทิศทางเดียวกัน หมอลำศิลป์ปิ่นภูไทได้ใช้ความเป็นกระแสของประชานิยมในการเป็นข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลงานด้านการแสดง คนดูชอบอะไร คนดูกำลังติดตามอะไร เพื่อให้เกิดความน่าสนใจและเป็นที่น่าสนใจของผู้คนและสังคม

ในการดำเนินงานของหมอลำศิลป์ปิ่นภูไทมีพลังช่วยขับเคลื่อนไปในทิศทางที่ต้องการ หมอลำศิลป์ปิ่นภูไทสามารถสร้างพลังในตัวเองในสังคม เพราะหมอลำศิลป์ปิ่นภูไทเป็นพื้นที่การแสดงหมอลำโดยใช้อัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น อัตลักษณ์ทางด้านภาษา อัตลักษณ์ทางด้านดนตรี อัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย และอัตลักษณ์ทางด้านศิลปะการแสดง อัตลักษณ์ที่สำคัญเหล่านี้จึงถูกดึงนำมาสร้างสรรค์และเกิดกระบวนการทางด้านนาฏยประดิษฐ์ สอดแทรกความรู้ทางด้านศิลปะการแสดงด้วยการใช้วรรณกรรมพื้นบ้าน นิทาน ผนวช ใช้วิถีชีวิต ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นออกมานำเสนอ และการใช้กระแสประชานิยมที่ในสังคมกำลังนิยมหรือถูกพูดถึงมากที่สุด ให้เป็นที่น่าสนใจในการสื่อสารกับสังคมประกอบการแสดงออกมามาจนเป็นที่สร้างสรรค์ของหมอลำศิลป์ปิ่นภูไท จึงถือเป็นแรงบันดาลใจที่มีค่าและมีความหมายของสังคมชาวผู้ไท

4. การวางเป้าหมาย หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท

หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไทมีการวางเป้าหมายที่ชัดเจน คือ การใช้วัฒนธรรมทางปัญญาของชาติพันธุ์ผู้ไท รักษาวัฒนธรรมอีสานโดยผลงานการแสดงหมอลำให้ชาวอีสานได้อนุรักษ์และรักษาความเป็นท้องถิ่นที่ไม่เลยจางหายไปจากทุกคน โดยมีคุณพ่อวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ เป็นผู้ก่อตั้งและผู้จัดการหมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไทมีทายาทพระเอกหนุ่มมาร์ค วงศ์ศิลป์ ผู้ออกแบบการแสดงอาทิติมงานโบว์ลิงโชว์ควมคุมโดยคุณโบว์ รมย์ลักษณ์ เนียมเครือ หมอลำศิลป์ปิ่นภูไทมีสมาชิกในวงมีทั้งหมด 200 คน เพื่อสืบสานวัฒนธรรมการแสดงหมอลำทำนองกาฬสินธุ์

หมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไทมีวิธีการคัดเลือกนักแสดงคือ ลักษณะที่หนึ่งหัวหน้าวงหรือทีมผู้บริหารออกไป หาบุคลากรด้วยตนเอง ส่วนมากในลักษณะนี้จะเป็นตัวนักแสดงที่มีความสามารถต้องออกไปพบและพูดคุยกับผู้ปกครองเพื่อรับประกันการเข้ามาอยู่ในวง และลักษณะที่สองคือการประกาศรับสมัครโดยการบอกเล่าจากสมาชิกใจวงบอกต่อกันไป สมาชิกวงจะมาจากหลากหลายทั่วไปทั่วทั้งในภาคอีสาน การคัดเลือกนักแสดงที่เป็นตัวพระตัวนาง จะคัดเลือกจากความเหมาะสมของรูปร่าง หน้าตาและน้ำเสียง โดยเน้นหนักที่สุดคือน้ำเสียง การवादลำที่ไพเราะ ชวนให้ผู้ฟังเคลิบเคลิ้มในบทบาทการแสดง นักแสดงการลำกำหนดอายุระหว่าง 20-40 ปี ถ้าเอาอายุน้อย

ประสบการณ์ด้านการลำนํ้าเสียงยังไม่ มีการพัฒนา แต่หากอายุเกิน 40 ทำให้ไม่มีความเหมาะสมกับ
บทบาทการแสดงเป็นพระเอกหรือนางเอก

ภาพประกอบ 19 รมย์ลักษณ์ เนียมเครือ Choreographer หมอลำคณะศิลปินภูไท
ที่มา รมย์ลักษณ์ เนียมเครือ

รมย์ลักษณ์ เนียมเครือ Choreographer หมอลำคณะศิลปินภูไท ในการสร้างงานใดๆก็ตาม จะต้องมีผู้สร้างสรรค์หรือผู้ออกแบบผู้สร้างสรรค์ผู้ออกแบบการแสดงจะต้องสามารถอธิบาย รายละเอียดของงาน ความหมายหรือสิ่งที่ต้องการจะสื่อให้ผู้แสดงได้รับทราบอย่างละเอียด เพราะผู้แสดงจะเป็นผู้ถ่ายทอดผลงานทางความคิดให้ปรากฏแก่สายตาของผู้ชม ให้ได้รับรู้ถึงจินตนาการทาง ความคิดของผู้สร้างงาน ผู้ออกแบบการแสดงที่ดีจึงนิยมคัดเลือกผู้แสดงผลงานของตนเอง เพื่อให้ตรงกับผลงานอันจะทำให้สัมฤทธิ์ผลใกล้เคียงที่สุด และการที่ผู้ออกแบบการแสดงรู้จักผู้แสดง เป็นอย่างดี ก็จะเอื้อประโยชน์แก่ผู้ออกแบบการแสดงได้ โดยนำความสามารถเฉพาะตัวของผู้แสดงมา นำเสนอนั่นเอง ส่วนนักออกแบบการแสดงในประเทศอาจยังมีข้อด้อยในการนำเสนอในลักษณะ เพราะบางครั้งความเป็นตัวตน (Ego) ของผู้ออกแบบที่มีความเป็นศิลปินสูง ไม่สามารถถ่ายทอด ความคิดเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การทำความเข้าใจในกระบวนการนำเสนอผลงานจะยัง ประโยชน์แก่ผู้ออกแบบได้เป็นอย่างดี แรงบันดาลใจ (Inspiration) นักออกแบบที่ดีจะนำเครื่องปรุง สำคัญสองอย่างเป็นฐานข้อมูลเพื่อการออกแบบ อย่างแรกคือแรงบันดาลใจ (Inspiration) ที่จะสร้าง ผลงานแบบใดแบบหนึ่งให้เกิดขึ้น และอย่างที่สองคือความเป็นเจ้าตำรับ (Originality) ซึ่งเป็น คุณลักษณะที่จะทำให้งานของเราสามารถแยกออกจากงานชิ้นอื่นๆ ได้

รมย์ลักษณะ เนียมเครือ จะได้แรงบันดาลใจจากการสังเกตสิ่งรอบตัว ด้วยความรู้สึกลึกซึ้งและซึมซับเอาสิ่งประทับใจรอบๆ ตัวเหล่านี้ลงไปสู่จิตใต้สำนึก หรือจากประสบการณ์ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจที่เกิดขึ้นได้บ่อยครั้ง เราจะเห็นความคิดบวกเข้ามาสู่ความคิดของเราเสมอ โดยที่เราไม่ได้หวังหรือตั้งใจมาก่อนด้วยเหตุที่ว่าแรงบันดาลใจนั้นจะต้องอาศัยสิ่งที่น่าสนใจ นักออกแบบนาฏยประดิษฐ์หมอลำศิลปินภูไทต้องใช้ความไวในการซึมซับกระแสความนิยมจากประชานิยมเข้าสู่ความรู้สึกให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ บางครั้งแรงกระตุ้นเกิดจากการที่ได้ท่องเที่ยวในที่ใหม่ๆ นักออกแบบบางคนอาศัยความทรงจำกล่าวโดยทั่วๆ ไปแล้ว ยิ่งเราได้พบเห็น ได้ยิน ได้ดู ได้สัมผัสศิลปะการละคร การเต้นรำ บทกวี และดนตรีมากเท่าไร เรายิ่งเรียนรู้มากเท่านั้น และถ้าเราพยายามทำความเข้าใจวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ด้วย เรายังสามารถออกแบบผลงานที่ปลุกความสนใจของผู้ชมได้มากยิ่งขึ้นซึ่งผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลกลุ่มคนดังกล่าวนี้ทั้งด้านการสังเกตและการสัมภาษณ์

ไต่ถามการออกแบบท่าทางการแสดงของหมอลำศิลปินภูไท

1. การเต้นแบบบัลเลต์ Ballet Dance
2. การเต้นแจ๊สแดนซ์ Jazz Dance
3. การเต้นแบบละครเวที Theater Dance
4. การเต้นแบบร่วมสมัย Contemporary Dance

ศิลปินหรือนักแสดงหมอลำคณะศิลปินภูไท คือกลุ่มผู้คนที่เสนอความคิดสร้างสรรค์ของผู้สร้างสรรค์ผลงานออกมาเพื่อแสดงออกเป็นผลงานที่เป็นรูปธรรม ศิลปิน คือ ผู้สร้างงานศิลปะ โดยถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ที่มีต่อธรรมชาติ สังคม สิ่งแวดล้อม ออกมาเป็นผลงานศิลปะที่มีรูปแบบสวยงามตามความถนัด ประสบการณ์หรือลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละคนจึงทำให้เกิดผลงานศิลปะในรูปแบบที่หลากหลาย ศิลปินหรือนักแสดงหมอลำศิลปินภูไทจะต้องตอบสนองต่อความต้องการของคนหรือกลุ่มที่ในสังคมผู้ชมหมอลำจำนวนมากที่มีความต้องการ ความชอบและรสนิยมที่แตกต่างกัน ศิลปินจึงต้องพยายามศึกษาค้นหาและสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบที่หลากหลายเรื่อยไป คุณสมบัติที่ดีของผู้แสดงก็คือ การเคารพในความคิดของผู้ออกแบบการแสดงหมายความว่าผู้แสดงจะต้องเชื่อมั่นและปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ออกแบบการ

จากการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามการคัดเลือกตัวละครสำคัญ ได้แก่ พระเอก นางเอก จะต้องใช้ความพิถีพิถันในการคัดเลือกเป็นอย่างมากซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

1. เป็นผู้มีบุคลิกภาพดี
2. รูปร่างสะอิดสะเอง สมส่วนหน้าตาดี ผู้ชายต้องรูปหล่อผู้หญิงต้องสวย
3. มีน้ำเสียงดี มีลีลาในการแสดงออกด้านหน้าเวที
4. เป็นวัยรุ่น ถ้าเป็นโสดจะดึงดูดความสนใจจากผู้ชมได้เป็นอย่างดี

5. มีไหวพริบปฏิภาณดี สามารถแก้ไขสถานการณ์บนเวทีได้ดี

การคัดเลือกแดนซ์เซอร์ จะคัดเลือกความเหมาะสมจากรูปร่างหน้าตา จะต้องใช้ความพิถีพิถันในการคัดเลือกเป็นอย่างมากซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

- 1) ชาย หญิง สวาทประภทสอง
- 2) รูปร่างหน้าตาบุคลิกภาพดี
- 3) มีความอดทน ขยัน ตั้งใจฝึกซ้อม ตรงเวลามีความรับผิดชอบ
- 4) มีทักษะ พัฒนาได้ ปรับตัวเก่ง มีความอดทน
- 5) ไม่เสพยาเสพติด

ผู้แสดงบทตัวโกงหรือผู้แสดงบทผู้ร้ายหรือตัวร้ายมีทั้งผู้ชายและผู้หญิง จะต้องเป็นผู้ที่มีท่าทางคล่องแคล่วมีความเป็นตัวของตัวเอง และมีความสนใจในการแสดง ภาษากลอนและถ้อยคำที่ใช้ต้องมีความชัดเจนน่าเกรงขามกล้าเสียงและมีความซื่อสัตย์ต่อบทบาทของตนเองโดยไม่ เกรงใจและขลาดกลัว

ผู้แสดงเป็นพ่อพญาแม่พญาหรือพ่อแม่ จะต้องนึกถึงบทบาทตามเนื้อเรื่องตามฐานะของการแสดงในเรื่อง เช่น เศรษฐี คนรวย คนจน เป็นต้น ผู้ที่รับบทบาทนี้ต้องเป็นผู้ที่มีอายุมากกว่าคนอื่นๆ เพราะเมื่อแสดงในฉากที่มีผู้แสดงบทบาทต่างอายุกันจะทำให้มีความสมจริง

ผู้แสดงเป็นเทพธิดา นักบวช จะเป็นผู้ที่มีร่างกายสง่างามในวัยกลางคนขึ้นไปจะเหมาะสมกว่าวัยรุ่นถ้าเป็นวัยรุ่นก็ควรเลือกผู้ที่มีบุคลิกภาพเหมาะสมกับบทบาท (ลักขณา ป้อมสุวรรณ, 2560 : สัมภาษณ์)

5. การเลือกเพลง ลำดับเพลง หมอลำคณะศิลปินภูไท

บทเพลงที่ใช้ทำการแสดงของหมอลำศิลปินภูไท ได้แก่ เพลงลูกทุ่ง เพลงลูกทุ่งหมอลำ เพลงสตริง เพลงพื้นบ้าน และเพลงสากล ซึ่งเพลงแต่ละประเภทได้ใช้ประกอบทำการแสดงในแต่ละช่วงการแสดงสลับกันไปตามอารมณ์ของผู้ชมและค่านิยมเลือกเพลงจากเพลงที่โด่งดังตามกระแสสมัยนิยม ซึ่งแบ่งออกเป็น ช่วงได้ดังนี้

1) ช่วงแรกคือ เพลงที่ใช้ในการแสดงจะใช้เพลงที่อยู่ในกระแสนิยมในปีฤดูกาลแสดงนั้นๆ เนื่องจากผู้ชมจะรู้สึกสนุกสนานตื่นตาตื่นใจและมีความร่วมใจไปกับการแสดงสลับกับการแสดงตลก เพลงที่ใช้ในการแสดง คือ เพลงลูกทุ่ง เพลงลูกทุ่งหมอลำ เพลงสตริง เพลงพื้นเมือง เพลงที่ใช้ในการประกอบการแสดงช่วงคอนเสิร์ต เช่น เพลงเปิดวงโชว์ดนตรีประกอบการเต้นในจังหวะที่ตื่นเต้นเรียกเสียงปรบมือและเพลงมักเมียเขาร้องโดยหัวหน้าวงวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ ซึ่งการจัดลำดับเพลงมีความสำคัญมากในการแสดงเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและอรรถรสในการรับชมของผู้ชมและนักแสดง

2) ช่วงที่สอง การแสดงลำเรื่องต่อกลอน เพลงที่ใช้คือ กลอนลำทำนองกาฬสินธุ์ เพลงลูกทุ่ง หมอลำ สากล (ตลก) เพลงสตริง (ใช้กับตัวตลก) ช่วงนี้จะทำการร้องลำสลับกับการร้องเพลงเดี่ยวใน เวลาสลับฉาก เพลงที่ใช้ในการแสดงในช่วงลำเรื่องต่อกลอน เช่น เพลงเสียตัวให้ผู้ชายร้องโดยนางเอก ก้อย ซาลินี เพลงสังข์ทองรจนาร้องโดยพระเอกมาร์ค วงศ์ศิลป์ร้องกับนางเอกก้อย ซาลินี

3) ช่วงที่สาม เป็นการร้องเพลงเดี่ยวส่งท้ายเน้นเพลงที่ใช้เน้นความสนุกสนานและอยู่ในกระแส ความนิยม นักร้องทุกคนจะสลับกันร้องอย่างต่อเนื่อง เพลงที่ใช้คือที่พบมากคือ เพลงลูกทุ่ง เพลงลูกทุ่ง หมอลำและที่พบน้อยคือเพลงสตริง เช่น เพลงเต่างอย เพลงสาวมกม่วน เพลงฟ้าฮ้างบ๊ม

จากการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามการเลือกเพลงและลำดับเพลงเป็นอีกส่วนที่สำคัญ มาก เพราะลำดับการเลือกเพลงจะต้องคำนึงถึงการวางตัวนักแสดงและคิวนักร้องได้ลงตัว เพลงที่เลือกต้องมีทั้งสนุกสนาน สวยงาม อลังการ และซาบซึ้ง สลับกันไปเพื่อให้เกิดอารมณ์ของผู้ชม ไม่ให้เกิดความน่าเบื่อ การแต่งเพลงใหม่ก็ถือเป็นเรื่องจำเป็นในการแสดงในแต่ละปี เช่น เพลงเทิดพระ เกียรติที่ในแต่ละปีก็จะมีแนวคิดในการคิดงานที่ออกมาไม่เหมือนกัน เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ การแต่ง เพลงใหม่ก็เป็นอีกจุดที่น่าสนใจเพื่อให้ผู้ชมเกิดความประทับใจ

การเลือกเพลงสำคัญอย่างมากต่อการแสดงหมอลำศิลปินภูไท เนื่องจากการเลือกเพลงแสดง ต้องคำนึงถึงกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม การบริโภคความต้องการของตลาด การแสดงที่เกี่ยวข้องกับ กิจกรรมทางสังคมที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นจากเรื่องกำไร เงินตรา อำนาจ และค่านิยมทางสังคม ดังนั้นหมอลำ ศิลปินภูไทจึงคำนึงถึงกระแสวัฒนธรรมของกลุ่มคนดูเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนดูและผู้ แสดง หมอลำศิลปินภูไทได้ออกแบบการเลือกเพลงแบ่งจังหวะ เทมโป (อิตาลี: tempo แปลว่า time) หรือ ลีลา ออกเป็น 3 แบบดังนี้

1. เพลงช้า Adagio (อะดาจีโอ)
2. เพลงจังหวะปานกลาง Moderato (โมเดราโต)
3. เพลงจังหวะเร็ว Allegro (อัลเลโกร)

พูน ปณ ทิโต ชีเว

ตาราง 5 ตัวอย่างการเลือกเพลงในจังหวะต่าง ๆ กับการออกแบบท่าการแสดง ของหมอลำศิลป์ปทุมไท

เพลง	ระดับจังหวะ bpm	การออกแบบท่าการแสดง
1.เพลงบุญ ผลา	เพลงช้า 66-76 bpm	<p>คีรีชะ มีทิศทางการเคลื่อนไหว คือ การก้ม การเงย การ เอียงด้านขวา การเอียงด้านซ้าย การหมุนตามเข็มนาฬิกา การใช้คีรีชะในเพลงช้าถือเป็นส่วนที่สำคัญมากเพื่อให้ท่วงท่าเกิดความอ่อนช้อยสวยงาม</p> <p>แขนและมือ การเคลื่อนไหวของแขนและมือคือ การผายมือไปข้างหน้า การผายมือเป็นวงกลม การเปิดมือแล้วผายมือกลับ ในทางนาฏยศัพท์ทางด้านตะวันตกเรียกว่า อาราเซ่</p> <p>ลำตัว การใช้ลำตัว หลัง เอว สะโพก ถือเป็นอีกส่วนสำคัญในการเคลื่อนไหวลักษณะแบบช้า การถ่ายโอนน้ำหนัก การทรงตัว การหมุน การโน้มตัวตามแรงโน้มถ่วง</p> <p>ขาและเท้า การเคลื่อนไหวในส่วนของเพลงช้า ได้แก่ การก้าวเท้า การยกเท้า การเตะขา การย่อขา ท่าที่พบส่วนใหญ่ คือการใช้เท้าข้างหนึ่งเตะมาข้างหน้าในลักษณะงอ เรียกทำนี่นาฏยศัพท์ทางด้านตะวันตกคือ แอตติจูด</p>
2.เพลง อีสานบ้าน เฮา	เพลงจังหวะ ปานกลาง 101-110 bpm	<p>คีรีชะ มีทิศทางการเคลื่อนไหว คือ การก้ม การเงย การ เอียงด้านขวา การเอียงด้านซ้าย การหมุนตามเข็มนาฬิกา การใช้คีรีชะในเพลงจังหวะปานกลางถือเป็นส่วนที่สำคัญมากเพื่อให้ท่วงท่าเกิดความสวยงามและสนุกสนาน</p> <p>แขนและมือ การเคลื่อนไหวของแขนและมือคือ การผายมือไปข้างหน้า การผายมือเป็นวงกลม การเปิดมือแล้วผายมือกลับ มีการใช้มือกำ และกางมือ สลับกันไปการเคลื่อนไหวแขนและมือนั้นความแข็งแรงและรวดเร็ว</p> <p>ลำตัว การใช้ลำตัว หลัง เอว สะโพก ถือเป็นอีกส่วนสำคัญในการเคลื่อนไหวลักษณะแบบจังหวะปานกลาง การถ่ายโอนน้ำหนัก การทรงตัว การหมุน การโน้มตัวตามแรงโน้มถ่วง มีการใช้หน้าอก ที่เรียกว่า การเบาซ์</p> <p>ขาและเท้า การเคลื่อนไหวในส่วนของเพลงจังหวะปานกลาง ได้แก่ การก้าวเท้า การยกเท้า การเตะขา การย่อขา ท่าที่พบส่วนใหญ่ คือการใช้</p>

ตาราง 5 (ต่อ)

		ขาข้างหนึ่งเตะมาข้างหน้าในลักษณะขาเหยียดตึง ระดับ 90 องศา เรียก ท่านี้ว่า นาฏยศัพท์ ทางด้านตะวันตกคือ บัตมอง
3.เพลง โสตโสตตาย	เพลงจังหวะ เร็ว 120- 139 bpm	ศีรษะ มีทิศทางการเคลื่อนไหว คือ การก้ม การเงย การ เอียงด้านขวา การเอียงด้านซ้าย การหมุนตามเข็มนาฬิกา การใช้ศีรษะในเพลงเร็วถือเป็น ส่วนที่สำคัญมากเพื่อให้ท่วงท่าเกิดความแข็งแรงดุตันและสนุกสนาน แขนและ การเคลื่อนไหวของแขนและมือคือ การผายมือไปข้างหน้าการ ผายมือเป็นวงกลม การเปิดมือแล้วผายมือกลับ มีการใช้มือกำ และกาง มือ สลับกันไปการเคลื่อนไหวแขนและมือนั้นความแข็งแรงและรวดเร็ว ลำตัว การใช้ลำตัว หลัง เอว สะโพก ถือเป็นอีกส่วนสำคัญในการ เคลื่อนไหวลักษณะแบบจังหวะเร็ว การถ่ายโอนน้ำหนัก การทรงตัว การ หมุน การโน้มตัวตามแรงโน้มถ่วง มีการใช้หน้าอก ที่เรียกว่า การเบาซ์ ขาและเท้า การเคลื่อนไหวในส่วนของเพลงจังหวะเร็ว ได้แก่ การก้าว ก้าว การยกเท้า การเตะขา การย่อขา การกระโดด กายาที่พบส่วนใหญ่ คือการใช้ขาและเท้าข้างหนึ่งเตะ 40 องศาแล้วย่ำเท้าแล้วเปลี่ยนขาเตะ ในระดับเท่ากัน เรียกท่านี้ว่า นาฏยศัพท์ ทางด้านการเต้นแจ๊สคือ คลิกบอ เซนจ์

จากการยกตัวอย่างการเลือกเพลงที่มีจังหวะแตกต่างกันทำให้เห็นว่า จังหวะของเพลงเป็นส่วนสำคัญกับการออกแบบท่าทางนาฏยประดิษฐ์ มีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหว ในจังหวะ ลีลาท่าทาง ทำให้หมอลำศิลปินภูไทได้ใช้รูปแบบของจังหวะ ไม่ว่าจะเป็นจังหวะช้า Adagio จังหวะปานกลาง Moderato และจังหวะเร็ว Allegro และรูปแบบสไตล์ที่ใช้ในการแสดง สไตล์ร่วมสมัยหรือคอนเท็มโพรารีแดนซ์ แจ๊สแดนซ์ ประกอบสร้างทางนาฏยประดิษฐ์ให้เกิดมิติที่หลากหลายในศิลปะการแสดงหมอลำเพื่อเกิดธุรกิจทางการแข่งขันในการประกอบสร้างนาฏยประดิษฐ์ของหมอลำคณะต่างๆ

6. การฝึกซ้อมรูปแบบการแสดง หมอลำคณะศิลปินภูไท

ภาพประกอบ 20 การออกแบบรูปแบบการแสดงหมอลำคณะศิลปินภูไท
ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

ผู้ออกแบบทุกฝ่ายหมอลำคณะศิลปินภูไท ผู้ออกแบบท่าเต้น ฉาก อุปกรณ์ แสง เวที มีหน้าที่ที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดกับผู้กำกับการแสดงเพื่อรับฟังความคิดเห็นหรือเสนอข้อแนะนำและวางแผนในการออกแบบให้สอดคล้องกับแนวแนวคิดของหมอลำคณะศิลปินภูไท ในกรณีที่มีความคิดเห็นต่างกันจะทำความเข้าใจกันก่อนที่จะเริ่มออกแบบ ซึ่งเป็นไปได้ที่แต่ละฝ่ายจะเปลี่ยนแปลงความคิดของตนเล็กน้อย เพื่อให้ได้ผลงานที่สมบูรณ์ตามแนวคิดหมอลำศิลปินภูไท (วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ 2560 : สัมภาษณ์)

การออกแบบการแสดงหมอลำศิลปินภูไท ทีมงานสร้างสรรค์ผลงานได้ออกแบบท่าทางในการแสดง ตามความสามารถของผู้แสดงไม่ยากเกินไปไม่ง่ายเกินไป ทีมสร้างสรรค์ได้ถ่ายทอดกระบวนการทำตามผลงานเพลงที่ได้เลือกและแบบกลุ่มนักแสดง ออกเป็น 4 กลุ่ม คือ นักแสดงชายA นักแสดงชายB นักแสดงหญิงA และนักร้อง ต่อจากนั้นจะแบ่งกลุ่มนักแสดงออกตามเพลงที่จะแสดง ลำดับเพลงจะมีประมาณ 25 เพลง และแบ่งช่วงการแสดงออกเป็นสองช่วงการแสดง เพลงที่สำคัญ ได้แก่ เพลงเทิดพระเกียรติ เพลงพ็อนรำภูไท เพลงลูกทุ่ง เพลงโชว์หัวหน้าว เพลงสดตามกระแสในปัจจุบัน ลักษณะท่าเต้นที่ใช้จะใช้ท่าเต้นลูกทุ่งตามแบบสไตล์ครูผู้สอน เช่น โบว์ลิ่งโชว์ จะใช้ท่าทางการเต้นแบบร่วมสมัยผสมผสานกับการเต้นแบบลูกทุ่งสมัยก่อนเข้ามาผสมในแต่ละเพลง ท่าทางที่เต้นจะเน้น

การใช้ร่างกายเคลื่อนไหวไปตามแรงโน้มถ่วง การโน้มตัวอ่อนตัวและเน้นการใช้มือที่ทำให้สมบัตตามอารมณ์ของเพลง

การออกแบบท่าทางการแสดงหมอลำศิลป์ปิ่นภูไท ผู้ออกแบบท่าเต้นจะทำการออกแบบท่าเต้นในแต่เพลงและรูปแบบการแสดงต่างๆ นอกจากจะต้องออกแบบท่าแล้วยังต้องคำนึงถึง แนวคิดหรือแรงบันดาลใจของเพลงนั้นด้วย เช่น เพลงเทิดพระเกียรติ การออกแบบท่า จะเน้นไปที่การออกแบบท่าในรูปแบบ Contemporary Dance ผสมท่าทางการฟ้อนอีสาน การเคลื่อนไหวร่างกายในแบบธรรมชาติตามแบบการฟ้อนอีสาน และมีเต้นท่าทางแบบลูกทุ่งสมัยใหม่เข้ามาผสมผสานให้เกิดความหลากหลาย ทำให้เพลงเทิดพระเกียรติมีความยิ่งใหญ่อลังการ การออกแบบท่าจะเน้นไปตามอารมณ์ของเพลงและเนื้อหา ที่ผู้ออกแบบให้ใช้แนวคิดมาทำการออกแบบเพื่อให้ท่าทางนั้นมีคุณค่าทางศิลปะการแสดงและสวยงามตามแบบฉบับหมอลำคณะศิลป์ปิ่นภูไท

การออกแบบการแปรแถว ผู้ออกแบบจะใช้แถวที่เป็นหน้ากระดาน สลับระหว่างแถวข้างหน้าและแถวที่สองสลับกันไปจนถึงแถวสุดท้าย มีการใช้แถวตอนบ้างแล้วก็เปลี่ยนมาเป็นแถวหน้ากระดานเหมือนเดิม เนื่องจากรูปแบบเวทีที่จำกัด เช่น เพลง ผู้สาวมักม่วน ผู้ออกแบบใช้การแปรแถวในตอนแรกเป็นกลุ่มและได้ออกมาเต้นหน้ากระดานสลับหน้าในท่อนเพลงที่เน้นท่าที่ออกแบบมาของเพลงนี้ การออกแบบท่าจึงมีความสำคัญกับการออกแบบแถวให้กับผู้แสดงเพื่อให้เกิดความหลากหลายสวยงามเหมาะสมตามผลงานเพลงนั้นๆ

การออกแบบการแสดงในช่วงลำเรื่องต่อกลอน ในส่วนของการลำเรื่องต่อกลอน ผู้ออกแบบบทประพันธ์กลอนลำหรือเรื่องที่แสดงจะเป็นผู้กำหนดบทให้กับนักแสดง เนื้อเรื่องจะเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมอีสาน การทำบุญคุณโทษตามความเชื่อชาวอีสาน ความสนุกสนานผสมเรื่องตลกขบขันตามความเหมาะสม การวาดลำด้วยทำนองภาพลึกลับทำให้เนื้อเรื่องที่มีความพิเศษเฉพาะมีเสน่ห์ ผู้แสดงพระเอกนางเอกจะมีการเกี่ยวพาราสิทำให้คนดูได้ติดตาม ผู้ประพันธ์บทจะให้หัวหน้าวงหรือผู้กำกับควบคุมการเลือกตัวละคร เพื่อให้เหมาะสมเข้ากับบทบาทที่จะได้รับ เช่น ผู้ที่รับบร้าย หรือตัวโกง จะเลือกจากบุคลิกภาพที่เหมาะสมและที่สำคัญน้ำเสียงที่แข็งแรงหวัดววดจะทำให้ผู้แสดงนั้นสมบทบาทในฐานะนักแสดงของหมอลำศิลป์ปิ่นภูไท (วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ 2560 : สัมภาษณ์)

จากการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การฝึกซ้อมและออกแบบท่าในช่วงของคอนเสิร์ตระยะเวลาการฝึกซ้อมของหมอลำศิลป์ปิ่นภูไทใช้เวลาประมาณ 2-3 เดือน ผู้ออกแบบท่าเต้นและผู้ช่วยออกแบบควบคุมการแสดงจะแบ่งหน้าที่กัน การฝึกซ้อมการต่อท่าเต้นจะต้องแบ่งการซ้อมตามระยะเวลาที่ได้วางแผน การวางแผนในการฝึกซ้อมสำคัญมากจึงจำเป็นต้องแยกและจัดสรรเวลาให้ดี เช่น การฝึกซ้อมในช่วงเช้าจะเป็นคิวของนักแสดงชายเซต A ส่วนช่วงบ่ายอาจจะนักแสดงหญิงเซต B สลับและแบ่งกันซ้อมออกไป เพื่อให้ผู้ควบคุมการฝึกซ้อมได้ควบคุมอย่างทั่วถึงและนำไป

ปรับปรุงแก้ไขเสร็จตามกำหนดตามเวลาที่แบ่งไว้ รวมไปถึงการฝึกซ้อมช่วงลำเรื่องต่อกลอน ที่จะแบ่งเวลาเป็นช่วงเย็นและช่วงกลางวัน

การฝึกซ้อมในในช่วงลำเรื่องต่อกลอน ผู้ที่สวมบทบาทของตัวละครในลำเรื่องต่อกลอนจะต้องถ่ายทอดเรื่องราวและความรู้สึกนึกคิดที่อยู่ในบทบาทผู้ชม ผู้แสดงจะต้องมีความสามารถตีบทได้อย่างสมจริงนับตั้งแต่บุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละคร กิริยาท่าทาง อารมณ์ของตัวละครเพื่อให้ผู้ชมเชื่อว่าสิ่งที่ปรากฏอยู่ตรงหน้าพวกเขาและที่สำคัญการฝึกลำจะต้องให้ทำนองนำเสียงสอดคล้องกับการแสดงที่ให้สมบทบาทเพราะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้ เพราะนั่นเป็นเรื่องจริงที่จะทำให้ผู้ชมชื่นชอบและประทับใจในตัวผู้แสดง ดังนั้นในการฝึกซ้อมลำเรื่องต่อกลอนจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้แสดงจะต้องทำความรู้จักสร้างความคุ้นเคยฝึกเจรจาบทร้องบทลำกับผู้ร่วมแสดง ทั้งนี้เพื่อจะได้สัมผัสกับปฏิกริยาตัวนักแสดงอื่นๆ ทั้งบทรับบทส่งตลอดเวลา การปฏิกริยากับผู้อื่นเช่น บทร้องลำถามตอบ และการแสดงกิริยาท่าทาง การแสดงออกทางสีหน้า พอใจ ไม่พอใจ อารมณ์โกรธ (รมย์ลักษณ์ เนียมเครือ, 2560 : สัมภาษณ์)

7. การทำบท การกำกับเวที หมอลำคณะศิลปินภูไท

การทำบทกำกับเวที เป็นหน้าที่ของหัวหน้าวงและผู้ออกแบบการแสดงกำหนด การกำกับเวทีเพื่อให้รูปแบบการซ้อมออกมามีรูปแบบลำดับหรือคิวของนักแสดง อุปกรณ์การแสดง ฉาก อุปกรณ์การเข้าการออกเป็นไปตามที่วางแผนได้ด้อย่าแม่นยำเวลาแสดง ความยาวของเวทีเต็มรูปแบบประมาณ 56 เมตร ถือว่าเวทีใหญ่เป็นพิเศษ การแสดงโชว์หน้าเวที เน้นความสวยงาม ทั้งท่าเต้น เสื้อผ้าเครื่องประดับ ขนนก ชุดแดนซ์เซอร์ ชุดเพชร ฟ้อนเสิร์ฟ ชุดพระเอก นางเอกออกแบบตัดเย็บแบบใหม่ให้เข้ากับยุคสมัย แต่ยังคงอัตลักษณ์วัฒนธรรมผู้ไท (นายอธิรัตน์ โทไชเซอร์, 2560 : สัมภาษณ์)

รูปแบบการประพันธ์บทลำเรื่องต่อกลอน คำประพันธ์อาจใช้ลักษณะคำประพันธ์ประเภทกลอน โคร่ง ฉันท ร่าย โศกหรือโคลก โดยใช้เนื้อเรื่องจากรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน องค์ประกอบของกลอนลำแบ่งกลอนลำตามลักษณะของเนื้อหา เช่น กลอนเกี่ยว กลอนศีลธรรม การใช้ภาษาพบว่าผู้ประพันธ์เลือกใช้ภาษาให้เกิดความไพเราะสละสลวย เลือกสรร คำง่าย ๆ หรือเป็นคำพื้นบ้านที่ใช้กันทั่วไป ทำให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างตรงไปตรงมา มีความสัมพันธ์กับवादลำหรือทำนองพื้นถิ่นอย่างทำนองกาฬสินธุ์ ที่มีสำเนียงที่แตกต่างด้วยสำเนียงเฉพาะถิ่นจากชาติพันธุ์ผู้ไท จากการศึกษาการใช้คำกลอนหมอลำศิลปินภูไท ผู้วิจัยพบว่า การประพันธ์บทลำเรื่องต่อกลอน สามารถใช้คำแสดง อารมณ์ต่างๆ ได้ดี การใช้คำช่วยบ่งบอกลักษณะที่เกิดความสละสลวยในภาษา ช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจง่ายขึ้นและกินใจ เนื้อหาส่วนใหญ่ มีเนื้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนิทานวรรณกรรม ชาดก แทรกคติธรรม ขนบธรรมเนียม

ประเพณี ซึ่งมีผลต่อจิตใจของผู้ฟัง สามารถโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งนั้นหรืออาจใช้เป็นเครื่องมือในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ในกลอนลำ(เจริญชัย ชนไฟโรจน์, 2546)

บทกลอนลำเรื่องต่อกลอน การประพันธ์บทนอกจากจะทำให้ความจรโรลงใจและให้ความเพลินเพลินจากกลอนลำที่เกี่ยวกับความกตัญญูที่มีต่อบิดามารดาและครูอาจารย์ เกี่ยวกับการปฏิบัติตนของคนในสังคมสะท้อนความเชื่อในสังคมได้แก่ ความเชื่อทางศาสนาที่เชื่อเรื่องกรรมเก่า การทำบุญ ความไม่เที่ยงแท้ การสอนให้ตั้งใจทำความดี ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ เทพเจ้าเทวดา ภูตผี ความฝัน คำสาบาน การเสี่ยงบุญเสี่ยงกรรม โชคลาง การรักษาศักดิ์ของสตรี เช่น บทเกี่ยวพาราสีของหมอลำศิลปินภูไทในเรื่องสังข์ทอง

เงาะป่า คิดดีแล้วบ่อน้องรจนา จะมาอยู่ร่วมชายคากับเงาะป่าบ้าใบจั่งอ้าย

รจนา อ้ายอย่างกังวลน้องฮักคนนั้นที่หัวใจ ถึงใครจะมองว่าอ้ายผู้ฮ้ายน้องเห็นอ้าย เป็นชายรูปงาม

เงาะป่า อ้ายต้อยต่ำดั่งกาดำไรศักดินา เจ้าเปรียบหงส์บนฟ้าบ่ควรคู่กาเงาะป่าผู้ฮ้าย

รจนา อ้ายสิเป็นหยิ่งน้องนั้นเต็มใจสิยื่นข้างกาย ต่อให้อ้ายเป็นหมูเป็นควายรจนาก็ไม่รังเกียจ

เงาะป่า กระท่อมน้อยๆ

รจนา น้อยน้องกะสืออยู่

เงาะป่า กินเผือกคือหนู

รจนา แต่หนูกะยังบ่ตาย

เงาะป่า กินเข้าบ้ายเกลือ

รจนา เชื้อโลดว่าน้องกินได้

เงาะป่า ลำบากยากฮ้าย

รจนา เต็มใจได้ออยู่กับพี่

เงาะป่า เว้าอีหลีบ้อ นื้อน้องรจนา

รจนา ขอสาบานต่อฟ้า ทูกว่าจาเว้ามาจากใจ

เงาะป่า อ้ายก็สาบานต่อหน้าธรณียิ่งใหญ่

รจนา สาบานยังงี้

เงาะป่า จะฮักเจ้าไปจนตายจากกัน

(นายอธิรัตน์ โทไชเซอร์, 2560 : สัมภาษณ์)

ลักษณะกลอนลำทางยาวคณะศิลปินภูไท

ละเสียงกังวานอันหวาน วีระพงษ์ให้จดจำ หมอลำเรื่อง ประยุคใหม่

ศิลปินภูไท หลายสมัยแต่พี่น้อง เคยฟังร้อง กล่อมอุรา

ทำนองกา เต็มก่อน ตั้งแต่ก่อน หากมีหลาย

ย่านมันหาย เลยลับ นับเปอร์เซ็นต์ โอยเหลือน้อย

ละขอนำฮอยโบราณไว้ ศิลปะของไทย อีสาน... สยามถิ่น

ละชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ มรดกแต่เก่าก็ ให้มีไว้ ดอกคู่กัน

(วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ 2560 : สัมภาษณ์)

ทำนองลำทางยาวคณะศิลปินภูไท

ละเสียง กัง วาน อันหวาน ล้ำ... วี ระ พงษ์ ให้ จด จำ หมอลำ เรื่อง ประ ยุค ใหม่

6 ศิลปิน ภู ไทหลาย สมัย แต่ พี่ น้อง เคย ฟัง ร้อง... กล่อม อุ รา... ทำ นอง

12... กา เต็ม ก่อน ตั้ง แต่ ก่อน หาก มี หลาย ย่าน มัน หาย เลย ลับ นับ เพอร์ เซ็นต์ โอ ย เหลือ น้อย

18... ละ ขอ นำ ฮอย โบราณ ไว้... ศิลปะ ของ ไทย... อีสาน... ก้า สยาม ถิ่น

24... ละ ชาว จัง หวัด กาฬ สิ นธุ์ ม ร ดก แต่ เก่า ก็ ให้ มี ไว้ ดอก คู่ กัน... เออ... เมย

โน้ตกลอนลำทางยาวคณะวีระพงษ์วงศิลป์

ภาพประกอบ 21 ทำนองลำทางยาวคณะศิลปินภูไท

ที่มา วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์

พหุบุ ปณ ฑิ โด ชีเว

ลักษณะกลอนลำและทำนองลำเดินกาหสัมพันธ์

ลำเดินกาหสัมพันธ์เป็นการลำที่ลำต่อจากลำทางยาวมีลักษณะคล้ายกับลำเต้ย ธรรมดาแต่มีการดัดแปลงทำนองจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนในจังหวัด กาหสัมพันธ์เป็นการลำทำนองสั้นๆแต่ผู้ประพันธ์มักแต่งสลับกับทำนองเพลงไทยเดิม เพื่อเพิ่มความไพเราะให้กับลำเดินมากขึ้น

กลอนลำเดินกาหสัมพันธ์แบบเพลงไทยเดิม

คอยเฝ้า คอยน้อง คอยพี่จะมา

คอยพี่ยาเหมือนตั้งต้นหญ้า คอยฝน

ยามพี่ไป พี่ยังบอกว่าจะมา

คำสัญญา นื่องยังอุตสา คอยทน

สาวกาหสัมพันธ์น้ำดำ ซอกซำก็หน

เพราะชายกะล่อนใจเจ้าวอนเวียนวน

จากไปบโตนก็ลือคำหมั้น

น้ำตาหยดไหล หัวใจมันสั้น

นับคืนนับวัน พี่จะกลับมาเยือน

(ถอดความ : 2560)

ทำนองลำเดินกาหสัมพันธ์ทำนองเพลงไทยเดิม

คอย เฝ้า คอย น้อง คอย พี่ จะ มา คอย พี่ ยา เหมือน ตั้ง ต้น หญ้า คอย ฝน ยาม พี่

6 ไป พี่ ยัง บอก ว่า จะ มา คำ สัญ ญา นื่อง ยัง อุต สา คอย ทน สาว กา ห สัม พันธ์

10 ดำ ซอก ซำ ก็ หน เพราะ ชาย กะ ล่อน ใจ เจ้า วอน เวียน วน จาก ไป บ โตน

14 เจ้า ก็ สัม คำ หมั้น น้ำ ตา หยด ไหล หัว ใจ มัน สั้น

17 นับ คืน นับ วัน พี่ จะ กลับ มา เยือน

โน้ตกลอนลำเดินกาหสัมพันธ์ทำนองเพลงไทยเดิม

ภาพประกอบ 22 ทำนองลำเดินกาหสัมพันธ์ทำนองเพลงไทยเดิมหมอลำคณะศิลปินภูไท

ทิมา วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์

ลักษณะกลอนลำเดินกาฟสินธุ์

เคยเป็นเพื่อนทำงานทำไชยามไปจากแล้วโตเจ้าบ่หัน

วันเล่าเคลื่อนเลยเล่าเป็นเดือน

เดือนกายเป็นปีสว่างมันแนวเคลื่อน

จนปีเป็นใจยังคือเก่านางยังอีกเจ้าบ่มีมือห่างเหิน

ทำนองลำเดินกาฟสินธุ์

4 เคย เป็น เพื่อน ทำ งาน เชิด ไช ยาม ไป จาก แล้ว โต เจ้า บ่ หัน วัน เล่า เคลื่อน เลย เล่า เป็น เดือน เดือน

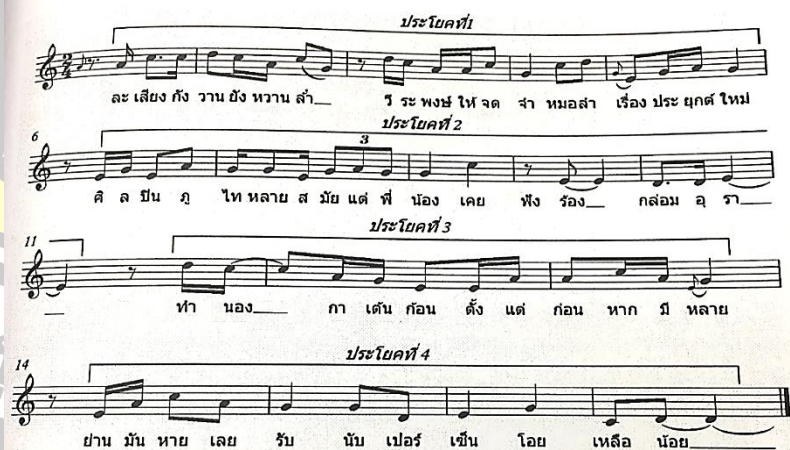
6 กาย เป็น ปี ส่าง มัน แนว เคลื่อน จน ปี เป็น ใจ ยัง คือ เก่า นาง

ยัง อีก เจ้า บ่ มี มือ ห่าง กัน

ภาพประกอบ 23 ทำนองลำเดินกาฟสินธุ์หมอลำคณะศิลปปิ่นภูไท

ที่มา วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์

ลักษณะลำทางยาวหมอลำคณะศิลปปิ่นภูไท

ประโยคที่ 1
ละ เสีย กัง วาน ยัง หวาน ล่ำ วี ระ พงษ์ ไท จด ซ่า หมอลำ เรื่อง ประ ยุคศ ใหม่

6 ประโยคที่ 2
ศิ ล ปิ่น ภู ไท หลาย ส มัย แต่ ที บอง เคย ฟัง ร้อง กล่อม ลู รา

11 ประโยคที่ 3
ทำ นอง กา เดิน ก่อน ดั่ง แต่ ก่อน หาก มี หลาย

14 ประโยคที่ 4
ย่าน มัน หาย เลย รับ นั้ม เปอร์ เซ็น โอย เหลล น้อย

นำทกลอนลำทางยาวคณะวีระพงษ์วงศ์ศิลป์แสดงถึงโครงสร้างหรือรูปแบบคีตลักษณ์ของทำนอง

ภาพประกอบ 24 ลักษณะลำทางยาวหมอลำคณะศิลปปิ่นภูไท

ที่มา วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์

1. ลักษณะของกลอนลำฉันทลักษณ์ของกลอนลำทางยาวของคณะศิลปินภูไท มีลักษณะการประพันธ์ เป็นแบบกลอนเย็นใน 1 บท มี 4 วรรค ในแต่ละวรรค มี 7 และ 12 คำสัมผัสนอกและสัมผัสใน ดังตัวอย่าง

ละเสียง กังวาน อันหวาน
 วีระพงษ์ ให้จดจำ หมอลำเรื่อง ประยุคใหม่
 ศิลปิน ภูไทย หลายสมัย แต่พี่น้อง เคยฟังร้อง กล่อมอุรา
 ทำนองกา เต็มก้อง ตั้งแต่ก่อน หากมีหลาย
 ย่านมันหาย เลยลับ นับเปอร์เซน โอยเหลือน้อย

๐๐ ๐๐ ๐๐๐๐๐๐ ๐๐๐ ๐๐๐ ๐๐๐
 ๐๐๐ ๐๐ ๐๐๐ ๐๐๐ ๐๐๐ ๐๐๐ ๐๐๐
 ๐๐๐ ๐๐ ๐๐๐ ๐๐๐
 ๐๐๐ ๐๐ ๐๐๐ ๐๐๐

ภาพประกอบ 25 ลักษณะของกลอนลำฉันทลักษณ์ของกลอนลำทางยาวของหมอลำคณะศิลปินภูไท
 ที่มา วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์

2. โครงสร้างรูปแบบ โครงสร้างรูปแบบลักษณะโครงสร้างรูปแบบแบ่งตาม บทกลอน สำหรับกลอนลำของคณะศิลปินภูไท มีโครงสร้างเหมือนกันในทุกๆท่อน เป็นการลำในลักษณะการทำนองโดยมีกลอนลำที่มีเนื้อหาแตกต่างกันซึ่งในแต่ละท่อนประกอบด้วยประโยคเพลง 2 ประโยค คือ ประโยคที่ 1 และประโยคที่ 2 ในแต่ละประโยคเพลงมีวลีที่ขึ้นอยู่กับจำนวนพยางค์

3. ลักษณะการดำเนินทำนอง (Melodic Contor) ทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนอง มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน (Conjunct) ตัวโน้ตเริ่มต้นด้วยเสียง ค (C) จบด้วยเสียง ล (A) ทำนองเป็นลักษณะทำนองเดี่ยว (Monophony)

4. กระสวนจังหวะ (Melodic Pattern) กระสวนจังหวะของทำนองที่ปรากฏในกลอนลำคณะศิลปินภูไท

8. การซ้อมการแสดง หมอลำคณะศิลปปทุมไท

ขั้นตอนการฝึกซ้อมและกิจกรรมก่อนการฝึกซ้อมก่อนทำการฝึกซ้อม ผู้แสดงต้องมีกิจกรรมก่อนการฝึกซ้อมเพื่อเตรียมร่างกาย ทั้งด้านทางร่างกายและจิตใจมีสมาธิกับการซ้อมในครั้งนั้นๆ เช่น ก่อนทำการแสดงแดนซ์เซอร์จะต้องทำการเตรียมร่างกายด้วยการวิ่งรอบเวทีหรือยืนเป็นวงกลมทำท่าทางเตรียมพร้อมร่างกาย ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะช่วยให้นักแสดงมีร่างกายพร้อมในการซ้อมการแสดง และการใช้สมาธิรวมไปจนกระทั่งฝึกการเปล่งเสียงฝึกการแสดงบทบาทต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การฝึกซ้อมและการแสดงที่ดีต่อไป

นักแสดงต้องใช้ร่างกายและเสียงของตนเองเป็นเครื่องมือในการแสดงศิลปะต่อผู้ชม ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องฝึกฝนร่างกายและเสียงให้อยู่ในสภาพที่ดีที่สุดสม่ำเสมอสามารถนำมาใช้ในการสร้างสรรค์การแสดง การผ่อนคลายความตึงเครียดของร่างกาย ความสามารถที่จะบังคับกล้ามเนื้อทุกส่วนสัดให้ร่างกายเคลื่อนไหวไปตามต้องการของบทบาทอย่างคล่องแคล่วไม่ขัดเงิน ความสามารถที่จะใช้และบังคับเสียงในการร้องเพลงหรือร้องลำ

ในการแสดงหมอลำศิลปปทุมไทจะต้องทำการแปรแถวในลักษณะต่างๆในการซ้อม โดยเน้นความสมดุลของเวทีให้มีการเคลื่อนไหวแปรแถวในรูปแบบต่างๆ โดยใช้เนื้อที่ต่างๆ ของเวทีให้เกิดมิติการแสดงและความสวยงามสร้างความประทับใจแก่ผู้ชม ซึ่งลักษณะการแปรแถวของหมอลำศิลปปทุมไทมีการแปรแถวหลากหลายรูปแบบ เช่น แปรแถวเป็นรูปปากพญาน้ำ แปรเป็นแถวตอนลึก แปรแถวเป็นรูปวงกลม แปรแถวเฉียง แปรแถวหน้ากระดาน แปรแถวเป็นรูปสามเหลี่ยม ซึ่งการแปรแถวดังกล่าวจะขึ้นอยู่กับท่าออกแบบท่าและต้องทำการฝึกซ้อมให้เกิดความชำนาญ นักแสดงส่วนใหญ่มีประสบการณ์ส่วนนักแสดงที่ขาดประสบการณ์ก็ต้องทำความเข้าใจและพัฒนาการซ้อมอย่างมาก

การซ้อมกับเวที เพื่อเป็นการมองภาพรวมของวงศิลปปทุมไท เพื่อนำข้อผิดพลาดนำมาปรับปรุงจุดบกพร่อง ที่เกิดจากรอยต่อของแต่ละส่วนของเพลงและคิวเพลงของการแสดงให้ราบรื่น การซ้อมรวมเปรียบเสมือนการร่างภาพคร่าวๆ เพื่อให้ผู้ออกแบบได้เห็นและนำไปคิดต่อในการพัฒนางานในการซ้อมในครั้งต่อไป ก่อนการปรับแก้และลงรายละเอียดต่างๆเพิ่มขึ้น

พหุ อนุ ทิโต ชิว

ภาพประกอบ 26 การฝึกซ้อมการแสดงหมอลำคณะศิลปินภูไท
ที่มา คชาวุธ มาบ๊อง

9. การซ้อมรวมเพื่อพัฒนาละเอียด หมอลำคณะศิลปินภูไท

การซ้อมรวมเพื่อพัฒนารายละเอียด เป็นการปรับปรุงรายละเอียด ณ จุดสำคัญ เช่น ตำแหน่งระยะต่อระยะเคียงทิศคนเต้นกับคิวแสงไม่ลงตัว คิวออกเข้าเวทีไม่พร้อมกัน ตั้งซุ้มไม่ราบรื่น หรือมีจุดที่ทำท่าซ้ำ ๆ กันมากเกินไป หรือมีหลายท่าเกินไป หรือยังสื่อความหมาย-อารมณ์ไม่ชัดเจน ท่าเต้นที่ไม่แข็งแรง การร้องที่ผิดคิวถึงแม้จะซ้อมย่อยมาก่อน เวลารวมการแสดงอาจจะทำให้นักแสดงเกิดความผิดพลาดได้

การซ้อมเก็บรายละเอียดของช่วงโชว์คอนเสิร์ตหมอลำศิลปินภูไท การซ้อมรวมบนเวทีทำให้เห็นถึงจุดบกพร่องของการแสดงชุดนั้นๆ ผู้ออกแบบท่าเต้นจะต้องทำการแก้ไขปรับปรุงในการแสดงนั้น ให้เกิดความสมบูรณ์แบบของโชว์เนื่องจากช่วงแสดงคอนเสิร์ตเพลงที่ใช้แสดงมีจำนวนมาก นักแสดงต้องจดจำทุกรายละเอียดของการฝึกซ้อมและแก้ไขพัฒนาให้มีคุณภาพขึ้นจนถึงวันแสดง

จากการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การซ้อมเก็บรายละเอียดช่วงลำเรื่องต่อกลอน หลังจากการซ้อมรวมแล้วผู้กำกับจะต้องทำการปรับปรุงแก้ไขในส่วนของบทหรือส่วนของผู้แสดง ด้วยทำนองกลอนลำที่เป็นทำนองกาฬสินธุ์ ผู้ควบคุมคือคุณพ่อวีระพงษ์ จึงต้องเป็นผู้ควบคุมเองทั้งหมด การเข้าถึงบทการตีบทของตัวละครกับผู้แสดงในแต่ละฉากเพื่อเป็นที่เหมาะสม อาจจะมีการปรับเพิ่มหรือ ลด ในเรื่องของน้ำเสียงของผู้แสดงต้องสอดคล้องกับการเคลื่อนไหวของร่างกาย (ลักษณะ ป้อมสุวรรณ, 2560 : สัมภาษณ์)

10.ดนตรี เครื่องเสียงและซาวด์ หมอลำคณะศิลปินภูไท

ภาพประกอบ 27 ควบคุมระบบเสียงซาวด์หมอลำศิลปินภูไทโดย กบชาวดนตรี สองศูนย์ศูนย์แปด
ที่มา คชาวุธ มาบ้อง

เครื่องดนตรีและการประสมวงดนตรีของหมอลำคณะศิลปินภูไท การแสดงหมอลำศิลปินภูไท หากใช้ประกอบแคนเพียงอย่างเดียวเหมือนสมัยก่อน มักจะไม่ค่อยได้รับความนิยม เนื่องจากยุคสมัยได้เปลี่ยนแปลงไปความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีมากขึ้น คนยุคใหม่หันไปนิยมวัฒนธรรมดนตรีต่างชาติที่เข้ามา กับสื่อต่าง ๆ เช่น ดนตรีสากลซึ่งมีอิทธิพลต่อคนไทยทุกเพศทุกวัยในปัจจุบันนี้ บางยุคเพลงลูกทุ่งได้รับความนิยมสูง หมอลำจึงปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดง โดยนำเพลงลูกทุ่งเข้ามาแทรก มีการลำเต้ยที่มีจังหวะสนุกสนาน ดนตรีที่ใช้ประกอบหมอลำหมู่ในปัจจุบันมีเครื่องดนตรีที่ประกอบด้วย แคน พิณ ซอ กลองชุด กีตาร์ เบส กลองทอม ทรัมเป็ต แซ็กโซโฟน และเครื่องดนตรีไฟฟ้าต่าง ๆ ที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่อีกหลายอย่าง ทำให้เพลงที่เล่น ความคิดก็เข้าใจเป็นพิเศษ แต่ข้อเสียคือ ขาดเอกลักษณ์ของหมอลำแบบดั้งเดิมไปเป็นอย่างมาก

การพัฒนาดนตรีประกอบหมอลำได้มีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสนิยมของบทเพลง โดยเฉพาะเพลงลูกทุ่ง เพลงหมอลำสมัยใหม่ และเพลงสตริงมีอิทธิพลมากต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสมัยก่อนใช้เพียงแคนเท่านั้น ต่อมาก็มีการเพิ่มพิณ ซอ กลอง ฉิ่ง ฉาบ และเครื่องดนตรีสากล อื่น ๆ มากขึ้นตามลำดับ ดังเห็นได้ในปัจจุบัน ดนตรีกับหมอลำเป็นศิลปะการแสดงที่ล้ำค่าของ ชาวอีสาน เป็นศิลปะที่มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง แต่สิ่งที่น่ากังวลคือ การประพันธ์บทกลอน ที่มีทำนองที่

งดงาม ไพเราะจับใจ รวมทั้งเนื้อหาสาระที่สามารถจินตนาการจากการฟังได้อย่างชัด ดนตรีพื้นบ้านอีสานแม้บรรเลงเฉพาะดนตรีก็มีความไพเราะงดงาม และเข้าใจได้เป็นอย่างดี เมื่ออิทธิพลของดนตรีสากลเข้ามาในประเทศไทย คนไทยก็สามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับ วัฒนธรรมของตนได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน โดยเฉพาะหมอลำซึ่งเป็นศิลปะของอีสานโดยแท้

กบชาวด์ สองศูนย์ศูนย์แปด ระบบเสียงชาวด์หรือคนคุมระบบหมอลำศิลป์ภูไท เสียงดนตรีย่อมมีการปรับแต่ง เสียง มอนิเตอร์ให้พอเหมาะขนาด ไมค์ร้อง มอนิเตอร์เพื่อปรับแต่ง เพื่อไม่ให้เกิดเสียงรบกวนของดนตรีต่างๆ ทางทีมงานจะทำชาวด์ดนตรีแยก channel กับ เมโทรโนม แยกฝั่งกัน โดยทำเสียงเมโทรโนมไว้ฝั่งขวาและชาวด์ดนตรีฝั่งซ้าย เมื่อเปิดฝั่งที่เป็นชาวด์ดนตรีส่วนมือกลองต้องใช้หูฟังเพื่อฟังชาวด์ MD ที่ท่านได้ไปเพื่อคุมจังหวะให้สอดคล้องกับชาวด์ดนตรีที่เสียงออกไปทาง PA

ดนตรีที่ใช้ประกอบหมอลำคณะศิลป์ภูไท ประกอบด้วย กลองชุด กีตาร์ เบส คีย์บอร์ด เพอคัสชั่นไฟฟ้า (เครื่องตีประกอบจังหวะ) ทรัมเป็ต ทรอมโบน และแซ็กโซโฟน ส่วนช่วงการลำเรื่อง โดยเฉพาะตอนการลำดำเนินเรื่อง เครื่องดนตรีที่ใช้มีพิณ แคน ซอ ปี่ผู้ไท หรือคีย์บอร์ดเล่นคลอไปกับทำนองหมอลำ ซึ่งมีจังหวะไม่แน่นอน แต่ขึ้นอยู่กับจังหวะของฉันทลักษณ์ในการประพันธ์กลอนลำ บทเจรจาเน้นการเป่าแคนหรือสีซอ บางช่วงก็มีการเล่นคีย์บอร์ดประสมด้วยดนตรีประกอบ เดิมที่มีเพียงแคน และพิณ เท่านั้น ต่อมาเพิ่มระนาดเอกเข้าบรรเลงร่วม และได้พัฒนาให้มีกลองชุด (นายอชิรัตน์ โทไชเซอร์, 2560 : สัมภาษณ์)

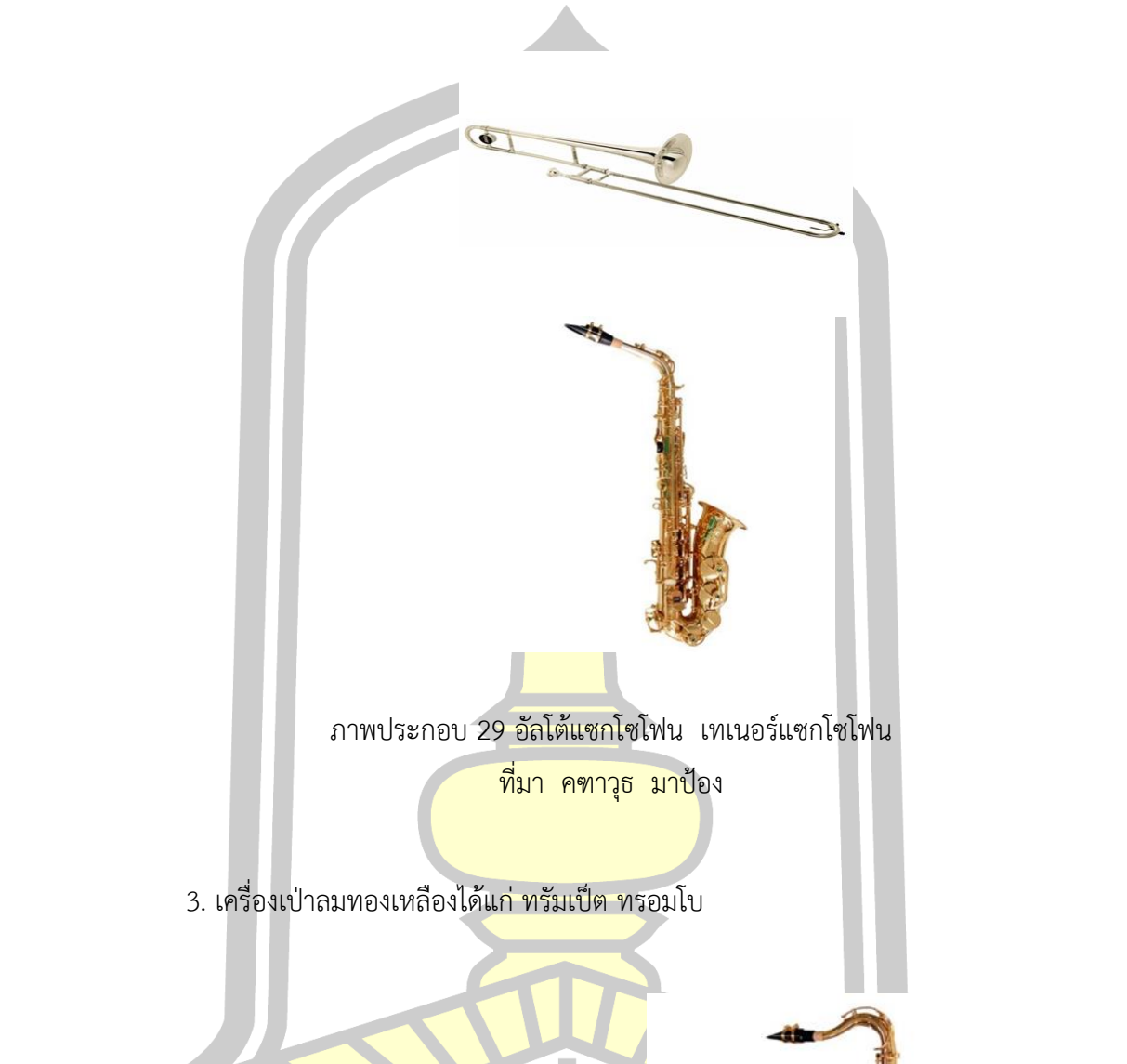

ประเภทของเครื่องดนตรีสากลที่ใช้ในหมอลำคณะศิลปินภูไท เช่น

1. เครื่องสายได้แก่กีตาร์ไฟฟ้า กีตาร์เบส

2. เครื่องเป่าลมไม้ได้แก่อัลโต้แซกโซโฟน เทเนอร์แซกโซโฟน

ภาพประกอบ 29 อัลโต้แซกโซโฟน เทเนอร์แซกโซโฟน
ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

3. เครื่องเป่าลมทองเหลืองได้แก่ ทรัมเป็ต ทรอมโบน

ภาพประกอบ 30 ทรัมเป็ต ทรอมโบน
ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

4. เครื่องดนตรีประเภทลิมนิวได้แก่ คีย์บอร์ด

ภาพประกอบ 31 คีย์บอร์ด
ที่มาจาก คชาวุธ มาป้อง

5. เครื่องตีประกอบจังหวะได้แก่ กลองชุด, กลองทอมบ้า, บองโก้,

ภาพประกอบ 32 กลองชุด
ที่มาจาก คชาวุธ มาป้อง

ภาพประกอบ 33 กลองทอมบ้า
ที่มา เพจชมรมคนรักหมอลำศิลป์นงูไท

ภาพประกอบ 34 บองโก้
ที่มา คชาวุธ มาป้อง

พหุจน์ ปณฺ ทิโต ชีเว

6. เครื่องดนตรีพื้นเมืองอีสานได้แก่ พิณ, แคน,ซอ,ปี่ภูไท

ภาพประกอบ 35 พิณอีสาน
ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

ภาพประกอบ 36 แคน
ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

ภาพประกอบ 37 ซอ
ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

ภาพประกอบ 38 ปี่ลูกไทย
ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

การพัฒนาดนตรีประกอบหมอลำได้มีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสนิยมของบทเพลง โดยเฉพาะเพลงลูกทุ่ง เพลงหมอลำสมัยใหม่ และเพลงสตริงมีอิทธิพลมากต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสมัยก่อนใช้เพียงแคนเท่านั้น ต่อมาก็มีการเพิ่มพิณ ซอ กลอง ฉิ่ง ฉาบ และเครื่องดนตรีสากล อื่น ๆ มากขึ้นตามลำดับ ดังเห็นได้ในปัจจุบัน ดนตรีกับหมอลำเป็นศิลปะการแสดงที่ล้ำค่า แต่สิ่งที่น่ายกย่อง คือ การประพันธ์บทกลอนที่มีทำนองที่งดงาม ไพเราะจับใจ รวมทั้งเนื้อหาสาระที่สามารถจินตนาการ จากการฟังได้อย่างชัดเจน ดนตรีพื้นบ้านอีสานแม้บรรเลงเฉพาะดนตรีก็มีความไพเราะงดงาม และเร้าใจได้เป็นอย่างดี เมื่ออิทธิพลของดนตรีสากลเข้ามาในประเทศไทย คนไทยก็สามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับ วัฒนธรรมของตนได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน โดยเฉพาะหมอลำคณะศิลปินภูไทซึ่งเป็นศิลปะของอีสานโดยแท้ นับเป็นภูมิปัญญาอันชาญฉลาดอีกอย่างหนึ่ง

11. การแต่งกาย อุปกรณ์แต่งกาย หมอลำคณะศิลปินภูไท

เครื่องแต่งกายและอุปกรณ์แต่งกายหมอลำคณะศิลปินภูไท นำเสนอยุคสมัยของละครหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในการแสดง เครื่องแต่งกายนำเสนอภาพรวมของความนิยมของผู้คนในแต่ละสมัย เครื่องแต่งกายในแต่ละยุคก็ต่างมีเอกลักษณ์เฉพาะของตน ซึ่งสามารถบ่งบอกวิถีชีวิตและค่านิยมของผู้คนในสมัยนั้นๆ เพื่อให้เกิดความอลังการบนเวทีตามแบบการแสดงหมอลำการแต่งกายจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างมากในการแสดงหมอลำ การออกแบบเครื่องแต่งกายเป็นการแสดงแบบตัวอย่างของเครื่องแต่งกายเพื่อใช้ในการแสดง ซึ่งแบบตัวอย่างของเครื่องแต่งกายจะแตกต่างกันไปตามแนวคิดและความคิดสร้างสรรค์ของนักออกแบบ โดยปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของแนวคิดสร้างสรรค์ การออกแบบที่ดัดแปลงมาจากเครื่องแต่งกายซึ่งกำลังได้รับความนิยมอยู่ในสมัยนั้นๆ หรือเคยได้รับความนิยมมาก่อนแล้วในอดีต โดยเป็นการออกแบบที่อาศัยการวิเคราะห์ตีความบทละคร ตัวละคร รวมทั้งยังต้องคำนึงถึงรูปแบบการแสดง รูปร่างของนักแสดง สถานที่ที่จะใช้แสดง และวัตถุประสงค์ในการนำเสนอการแสดงหมอลำศิลปินภูไทแบ่งการแต่งกายออกการตามลักษณะการแสดงในช่วงต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การแต่งกายช่วงคอนเสิร์ต การแสดงช่วงคอนเสิร์ตเป็นช่วงเวลาแห่งสนุกสนาน การแต่งกายเพลงจะสวมใส่ชุดที่กะทัดรัดรูปเสริมให้นักแสดงดูมีความมั่นใจในท่าทางการแสดง จะเน้นไปที่เสื้อผ้าที่ให้ลักษณะสีสันทันทีโดดเด่นแวววับด้วยเพชรพลอยเลื่อมเส้นสีสันทันต่างๆและอลังการด้วยขนนก

หลากสีให้เหมาะสมกับการแสดงเพลงนั้นๆ ส่วนการแต่งกายในเพลงช้าการแต่งกายด้วยกระโปรงยาวใหญ่ ความอลังการและสีสันสวยงามขนนกปีกต่างๆเพิ่มความน่าสนใจให้กับชุดการแสดงนั้น

เครื่องแต่งกายที่ใช้ช่วงคอนเสิร์ต

1. ชุดบอดีสูท	2. ชุดเกาะอกผู้หญิง	3. ชุดเสื้อผู้ชาย
4. หัวขนนก	5. กะบะหลังขนนก	6. ถุงมือ
7. คอร์เซ็ต	8. กรองคอ	9. รองเท้าส้นสูง

(รรมย์ลักษณ์ เนียมเครือ, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 39 การแต่งกายช่วงคอนเสิร์ต

ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

2. การแต่งกายช่วงแสดงวัฒนธรรมด้วยชุดผู้ไท การแสดงวัฒนธรรมจะแต่งกายตามแบบวัฒนธรรมชาวผู้ไท ตามแบบดั้งเดิม ด้วยอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ การแต่งกายแบบชาวผู้ไทหม้อผ้าแพรวาถือเป็นหัวใจสำคัญของการแสดงวัฒนธรรมที่เฉพาะไม่เหมือนที่ใด การแต่งกายด้วยชุดผู้ไทด้วยผ้าไหมแพรวาจึงเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของคณะศิลปปญไทย ทั้งในช่วงแสดงคอนเสิร์ตและช่วงลำเรื่องต่อกลอน การแต่งกายก็จะผสมการแต่งกายด้วยลายผ้าแพรวาเข้าไปในชุดให้เหมาะสมและสวยงามจากชาติพันธุ์ผู้ไท

เครื่องแต่งกายที่ใช้ช่วงแสดงวัฒนธรรม

1. เสื้อผู้ไทสีดำมีแถบสีแดง	2. ผ้าถุงลายผู้ไท	3. ผ้าสไบแพรวา
4. ผ้าแพรมนใส่หัว	5. เข็มขัด	6. กำไลข้อมือ
7. เล็บโกศรมมือ	8. ผ้ายี่สีแดง	

(รมย์ลักษณ์ เนียมเครือ, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 40 การแต่งกายช่วงแสดงวัฒนธรรมด้วยชุดผู้ไท
ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

3. การแต่งกายชุดหมอลำลำเรื่องต่อกลอน การแต่งกายนักแสดงทั้งหมดจะแต่งคล้ายกับการแสดงลิเกในภาคกลาง ชุดระยิบระยับแวบวิบไปด้วยเพชรพลอยแตกต่างกันไป เครื่องแต่งกายช่วงลำเรื่องต่อกลอน ที่สวมใส่สามารถแสดงเวลาที่สถานการณ์ในละครนั้นเกิดขึ้นว่าเป็นยุคสมัยใด เช่น ผู้ที่ได้รับบทบาทเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินหรือชนชั้นกษัตริย์จะแต่งกายด้วยเครื่องเพชรเต็มตัว ส่วนผู้ที่ได้รับบทสามัญชนหรือคนจนก็จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าพื้นถิ่นอีสาน ส่วนผู้ที่พ่อนเสริฟหรือแดนซ์เซอร์ชุดเพชรจะแต่งกายเหมือนกันด้วยชุดเพชรและเครื่องประดับที่เหมือนกัน

เครื่องแต่งกายที่ใช้ช่วงหมอลำลำเรื่องต่อกลอน

1. ชุดเพชรลิเกผู้ชาย	2. ชุดหางปลาเพชร	3. มงกุฎเพชรผู้หญิง
4. หัวมอญเพชรผู้ชาย	5. เข็มขัดเพชร	6. กำไลข้อมือเพชร
7. สร้อยเพชร	8. ถุงเท้าขาว	

(ชาลินี ลาทอง, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 41 การแต่งกายชุดหมอลำลำเรื่องต่อกลอน

ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

การแต่งกายนักร้องและแดนซ์เซอร์หมอลำศิลป์นั้นเป็นลักษณะของการออกแบบเครื่องแต่งกายในแนวสร้างสรรค์ อลังการ โดดเด่น สีสดใสดูตา ด้วยแนวคิดที่พัฒนารูปแบบจากดั้งเดิมสู่ความทันสมัยและงดงามเหมาะสมกับการแสดง ให้คนดูรู้สึกสอดคล้องกับเนื้อหาของเพลงคือสนุกสนาน ครื้นเครง ซึ่งเทคนิคในการออกแบบเครื่องแต่งกายข้างต้นก็มี ความสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญที่มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547 : 3) ซึ่งให้เห็นว่า เครื่องแต่งกายแนวสร้างสรรค์ หมายถึง การออกแบบเครื่องแต่งกายแนวใหม่ให้มีความ เหมาะสมแล้วสอดคล้องกับการแสดงเพื่อสื่อให้เห็นถึงสัญลักษณ์พิเศษอะไรบางอย่าง โดยการออกแบบดังกล่าวอาจไม่ต้องอาศัยจารีตดั้งเดิมจะเป็นการออกแบบเพื่อการแสดงแนวใดก็ตาม ผู้ออกแบบเครื่องแต่งกายได้ปรึกษาหารือกับผู้ออกแบบท่าเต้น หรือมีโอกาสได้ดูกระบวนการแสดง เพราะจะได้เห็นถึงลักษณะการเคลื่อนไหวแต่ละท่วงท่าเพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกับการแต่งกายนั้นกับผลงาน

12. การแต่งหน้า หมอลำคณะศิลปปทุมไท

การแต่งหน้ามีบทบาทสำคัญในการแสดงหมอลำ การแต่งหน้าและเครื่องแต่งกายได้ทำหน้าที่บอกลักษณะบทบาทการแสดงก่อนที่นักแสดงจะเอ่ยร้องลำออกมา การแต่งหน้าและเครื่องแต่งกายเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ เครื่องแต่งกายยังช่วยสร้างความเป็นตัวละครให้กับนักแสดง เมื่อนักแสดงได้แต่งหน้าเป็นตัวละครแล้ว จะทำให้เขามีความรู้สึกเป็นตัวละครมากขึ้น เช่น การแต่งหน้ายักษ์ในช่วงการแสดงลำเรื่องต่อกลอนทำให้บ่งบอกถึงบทบาทที่ได้รับ การแต่งหน้าและเครื่องแต่งกายจึงเป็นสิ่งที่ได้ถ่ายทอดความแนวคิดจากผู้ออกแบบ การแต่งหน้าหมอลำศิลปปทุมไทเป็นการเพิ่มสีสันบนใบหน้าให้มีความงดงาม ซึ่งการแต่งหน้าสามารถบ่งบอกถึง ซึ่งการแต่งหน้าสามารถบ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคมลักษณะอุปนิสัยของตัวละครได้ด้วย การแต่งหน้าเพื่อที่จะใช้ในการแสดงหมอลำศิลปปทุมไทแต่ละครั้ง ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไปนี้

เครื่องแต่งหน้าที่ใช้ในการแสดงหมอลำศิลปปทุมไท

1. ครีมนรองพื้น เป็นครีมที่ใช้สำหรับรองพื้นเพื่อปกปิดริ้วรอยบนใบหน้าซึ่งมีหลายลักษณะ คือชนิดแรกเป็นแป้งแข็ง วิธีการใช้ต้องใช้ฟองน้ำชุบน้ำให้หมาด แล้วจึงลงบนแป้งจากนั้นทาบนใบหน้าจนเนียนเรียบทั่วทั้งใบหน้าและชอกคอชนิดที่สองเป็นครีมนรองพื้นชนิดเหลวบรรจุหลอดหรือกระปุก ครีมนรองพื้นมีความเข้มข้นต่างกันขึ้นอยู่กับสีผิวของผู้ใช้แต่ละคน
2. แป้งฝุ่นหรือแป้งพับ เป็นแป้งที่ใช้สำหรับทาหลังการลงรองพื้นอีกที่ทำให้หน้าเรียบเนียนมากขึ้น
3. ดินสีเขียนคิ้ว เป็นดินสอที่ใช้สำหรับเขียนคิ้วโดยเฉพาะสีที่นิยมใช้สำหรับเขียนคิ้ว คือสีดำและสีน้ำตาล
4. ดินสอเขียนขอบตา เป็นดินสอที่ใช้สำหรับเขียนขอบตา เนื้อของดินสออ่อนกว่าดินสอเขียนคิ้วใช้สำหรับเขียนขอบตาโดยเฉพาะ นิยมใช้สีดำและน้ำตาล ทำให้ดวงตากลมโตมากขึ้น
5. สีทาตาหรืออายเซโด มีลักษณะเป็นผงฝุ่นสีต่างๆ ได้แก่ สีดำ สีน้ำเงิน สีเขียว สีน้ำตาล สีชมพู และสีม่วง ใช้สำหรับทาเปลือกตาให้มีความเข้มทั้งขอบตาบน และขอบตาล่าง นักแสดงหมอลำศิลปปทุมไทนิยมใช้สีน้ำตาลดำในการทาที่เปลือกตา
6. อายลายเนอร์ เป็นหมึกสีดำที่ใช้เขียนขอบตาบนและขอบตาล่างเพื่อเน้นขอบตา นักแสดงหมอลำศิลปปทุมไทนิยมใช้เขียนคิ้ว เพราะวาสีเข้มและติดทนไม่ลบง่ายเมื่อเปียกเหงื่อ
7. สีทาแก้มหรือบรัชออน มีลักษณะเป็นผงฝุ่นสีต่างๆ เหมือนกับสีทาขอบตาสีที่นิยมใช้คือ สีชมพู สีส้มและสีแดง ใช้สำหรับทาบริเวณแก้มทั้งสองข้างเพื่อให้ใบหน้ามีสีสดใสเวลายิ้ม
8. ลิปสติก เป็นครีมสีต่างๆ ใช้สำหรับทาปาก สีที่นิยมใช้ คือ สีชมพู สีแดง และสีส้ม บางครั้งใช้ลิปสติกทาแก้มแทนบรัชออน

9. มัสคารา เป็นของเหลวสีดำมีแปรงทรงกลมใช้สำหรับปิดขนตา เพื่อต่อขนตาให้ยาวมีความเข้มของขนตา นิยมใช้สีดำ

10. ขนตาปลอม ใช้สำหรับติดขนตาเพื่อเสริมให้ขนตาองหนามากขึ้น

11. ครีมล้างหน้า ใช้สำหรับล้างหน้าเมื่อเลิกทำการแสดง

เทคนิคการแต่งหน้าในการแต่งหน้าของหมอลำศิลป์ปทุมธานีนั้นแต่งเพื่อความสวยงามและดึงดูดคนดูให้มองเป็นสำคัญ โดยนักแสดงจะต้องทำการแต่งหน้าด้วยตัวเองซึ่งในการแสดงคืนหนึ่งจะต้องแต่งหน้าเพิ่มหรือลดก็ขึ้นอยู่กับบทบาทที่ตนเองได้รับ การแต่งหน้านอกจากความสวยงามนี้ยังแสดงถึงสถานภาพทางสังคม โดยเฉพาะผู้แสดงตัวละครตลก หมอลำจึงใช้เทคนิคในการแต่งหน้าดังต่อไปนี้

1. การแต่งหน้าพระเอก นางเอก ในช่วงลำเรื่องต่อกลอน ใช้รองพื้นสีตามผิวหน้าของนักแสดงแล้วลงแป้งฝุ่นหรือแป้งพบลงตามจนกว่าจะเรียบเนียน ส่วนใหญ่พระเอก นางเอกจะทาเปลือกตาด้วยสีน้ำตาลสีดำหรือสีที่ชอบตามความชอบส่วนตัว เขียนคิ้วให้ชัดด้วยดินสอเขียนคิ้วหรืออายไลเนอร์ ติดขนตาปลอมให้ตาฉ่ำวาว ปิดแก้มสีที่ต้องการให้หน้ามีเลือดฝาด ทาปากสีสดใสตามที่ต้องการ การแต่งหน้าของพระเอก นางเอกต้องมีความละเอียดอ่อนนักแสดงจะใช้เวลาในการแต่งหน้าประมาณ 1-2 ชั่วโมง เพื่อให้สวยงามและเป็นที่ยอมรับ

2. การแต่งหน้าแดนซ์เซอร์ ในช่วงโชว์คอนเสิร์ต นักแสดงจะใช้รองพื้นสีตามผิวหน้าของนักแสดงแล้วลงแป้งฝุ่นหรือแป้งพบลงตามจนกว่าจะเรียบเนียน ทาเปลือกตาด้วยสีน้ำตาลสีดำหรือสีที่ชอบตามความชอบส่วนตัว เขียนคิ้วให้ชัดด้วยดินสอเขียนคิ้วหรืออายไลเนอร์ส่วนใหญ่แดนซ์เซอร์ชายจะแต่งหน้าให้ดูธรรมชาติแล้วค่อยทำการเพิ่มในส่วนที่ต้องการในช่วงแสดงลำเรื่องต่อกลอน ส่วนแดนซ์เซอร์หญิงจะแต่งครั้งเดียวเสร็จเพื่อแสดงในช่วงลำเรื่องต่อกลอนต่อ

3. การแต่งหน้าคนแก่ ในช่วงลำเรื่องต่อกลอน ต้องใช้ตรีมรองพื้นสีเข้มของสีมากกว่าสีของผิวตนเอง เมื่อรองพื้นเรียบร้อยแล้วใช้ดินสอเขียนคิ้วเขียนริ้วรอยรอยย่นบนใบหน้า เขียนตีนกาที่หางตา รอยย่น ใช้สีดำแลเงาเงาโทนกแก้มให้ตบจากนั้นใช้แป้งสีขาวทาขาคิ้ว ถ้าเป็นผู้ชายใช้แป้งเขียนหวดและเคราตามความเหมาะสม

4. การแต่งหน้าตลก การแต่งหน้าตลกเพื่อให้เกิดความขบขันนักแสดงสามารถสร้างสรรค์จินตนาการได้ตามที่ต้องการซึ่งสามารถแต่งได้หลากหลาย คิ้ว เขียนคิ้วให้แตกต่างจากคิ้วของคนทั่วไป เช่น เขียนให้สูงกว่าปกติ เขียนคิ้วให้สั้นกว่าปกติ และเขียนคิ้วให้แหลมกว่าปกติ แก้ม ใช้บรัชออนหรือลิปสติคทาเป็นวงกลม ปาก ทาปากด้วยลิปสติคให้ล้นออกมานอกปาก หรือทาเล็กกว่ารูปากของจริง สันจมูก ใช้สีขาวทาตามรอยของสันจมูก การแต้มไฟ หวดเขียนหวดด้วยสีดำรูปแบบที่ผิดไปจากปกติ หวดงอน หวด แหลม เป็นต้น (นายทรงชัย ศรีสารคาม 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 42 การแต่งหน้าของหมอลำคณะศิลปินภูไท
ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

13. ฉาก และอุปกรณ์การแสดง หมอลำคณะศิลปินภูไท

ฉากและอุปกรณ์การแสดงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างบรรยากาศและอรรถรสของการแสดงให้สมจริงมากขึ้น ฉากหลังของเวทีศิลปินภูไทได้รับการออกแบบแตกต่างกันไปในแต่ละปี แนวคิดในการออกแบบฉากยังคงอัตลักษณ์หมอลำศิลปินภูไทไว้ทุกปี การสร้างฉากทำด้วยไม้อัดและโครงเหล็ก ใช้วิธีการวาดจากช่างและทีมงานช่างในท้องถิ่น เช่น ฉากที่ออกแบบจะใช้ลายผ้าแพรวามาวาดและออกแบบฉากสร้างลวดลายขึ้นใหม่ สีและเทคนิคต่างๆ การทำฉากของทีมงานฉากได้สร้างสรรค์ตามแนวคิดอย่างวิจิตรปราณีต เช่น ฉากเทพพนมที่ผู้ออกแบบฉากได้ทำจากสิ่งที่มีมิติเห็นจากเจ้าที่เจ้าทางเทพพนมแบบแรก จะเรียกว่าพุ่มเทพพนม ตัวลายจะลอยและไม่มียุานบัวรองรับ ตามความเชื่อสายพวกนี้จะถูกทำตามโลงเพื่อเชิญดวงวิญญาณ อีกแบบคือ จะทำไว้ตามประตู มีฐานรองรับ เรียกว่าเทวดารักษายามประตู ตามความเชื่อสายนี้จะเป็นเทวดาที่คอยปกป้องรักษาเมือง ให้พรกับผู้คิดดี ที่เข้ามาในบริเวณ (นายอิทธิตน์ โทไชเซอร์, 2560 : สัมภาษณ์)

ฉากที่ใช้ในการแสดงหมอลำศิลปินภูไท

1. ฉากหลังเวที
2. ภาพพระบรมฉายาลักษณ์
3. ช่างเฮอร์วีน
4. แท่นบัลลังก์กษัตริย์
5. สลิง
6. ฉากผาผนังบ้าน
7. ดวงจันทร์
8. บันได

ภาพประกอบ 43 ฉากที่ใช้ในหมอลำคณะศิลปินภูไท
ที่มา คชาวุธ มาป้อง

อุปกรณ์ในการแสดงหมอลำศิลปินภูไทบางชุดการแสดงอาจมีอุปกรณ์ประกอบการแสดง เพื่อให้การแสดงมีความสมบูรณ์สวยงามในการแสดงชุดนั้นมากขึ้น ซึ่งการสร้างสรรค์อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดงจะมีการออกแบบ ตกแต่งให้เหมาะสมกับชุดการแสดงล้วนมีส่วนสำคัญในการออกแบบรูปแบบการแสดงให้มีหลากหลายมิติสร้างความสมจริงและเกิดความอลังการเหมาะสมกับผลงานเพลงนั้น เช่น เพลงเทิดพระเกียรติ จำเป็นต้องมีอุปกรณ์ประกอบการแสดงไม่ว่าจะเป็น บายศรี ตุ๊ก ฉัตร ต้นไม้สีทอง (นายอิริรัตน์ ไทไชษร, 2560 : สัมภาษณ์)

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงหมอลำศิลปินภูไท

1. บายศรี	2. หางนกยูง	3. ผ้าไหมแพรวา
4. ตุ๊กลายผ้าไหมแพรวา	5. พัดใหญ่	6. ที่ปิ่นไหม
7. ชันดอกไม้	8. ไห	

พหุบัน ปณุ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 44 อุปกรณ์ที่ใช้หมอลำคณะศิลปินภูไท
ที่มา คชาวุธ มาบ็อง

14. เทคนิค แสง สี เสียง หมอลำคณะศิลปินภูไท

แสง สี เสียง เทคนิคพิเศษ เป็นขั้นตอนที่จะทำให้การแสดงสมบูรณ์ มีสี มีเงา ทำให้มีความลึก ทำให้คนดูมีความตื่นเต้น ตื่นตาตื่นใจสมจริงให้บรรยากาศ การแสดงแบ่งออกเป็น 2 ช่วง เทคนิคไฟ แสง สี เสียง จะแตกต่างออกไปตามธรรมชาติของผลงานการแสดงบนเวที การจัดการด้านแสงของการแสดง หมอลำศิลปินภูไท จะใช้เทคนิคไฟแสง สี เสียง ในช่วงการแสดงช่วงแรกมากกว่าช่วงการลำเรื่องต่อกลอน เพื่อให้เกิดความสนุกสนานกับรูปแบบของการโชว์และเน้นไปที่การจัดแสง เช่น เพลงที่ต้องการโชว์ อุปกรณ์ เสื้อผ้าที่เป็นสีสะท้อนแสง การใช้แสง เพื่อย้อมให้เสื้อผ้าเกิดสีสะท้อนแสงก็ช่วงให้การแสดงชุดนั้นเป็นที่ตื่นเต้นให้กับคนดู ยิ่งใช้เทคนิคต่างๆให้เข้ากับผลงานการออกแบบด้านการแสดงทำให้เกิดความตื่นตาตื่นใจแก่ผู้ชม แต่สำหรับในช่วงการลำเรื่องต่อกลอนจะใช้แสงที่เป็นแสงสว่างธรรมชาติ เน้นไปที่ตัวพระเอกกับนางเอกและผู้แสดงให้เห็นความชัดเจนไปเลย ยกเว้นมีฉากฟ้าผ่า ก็จะใช้เทคนิคแสง สี เสียงต่างๆช่วยให้สมจริงในการลำเรื่องต่อกลอนมากขึ้น

การใช้ไฟนอกจากแสงจะมีส่วนช่วยทำให้เกิดความงามของเสื้อผ้าแล้ว บรรยากาศและอารมณ์ของเพลงได้เป็นอย่างดี ในคณะหมอลำจึงมีการใช้ไฟช่วยในการแสดงโชว์ต่างๆ ลักษณะของไฟมี 3 ลักษณะ คือ

ไฟสปอร์ตไลท์ ที่ใช้สองด้านล่างหน้าเวที มักใช้เป็นสปอร์ตไลท์แฟงมีด้วยกันหลายสี เช่น แดง เหลือง ไล่สี เช่น แดง เหลือง น้ำเงิน เป็นต้น จะวางไว้ด้านหน้าให้แสงส่องเข้าหาผู้แสดงโดยวางไว้เป็นจุดประมาณ 3 จุด

ไฟพาร์แอลอีดี ส่องเข้าหาผู้แสดงจากด้านบนของเวที มีหลายสีเช่นเดียวกับไฟส่องด้านล่าง คือ สีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน จะช่วยทำให้ บรรยากาศของการการแสดงประกอบเพลงดีขึ้น

ไฟสปอร์ตไลท์ใหญ่ มีลักษณะเป็นกล่องสี่เหลี่ยมใหญ่ส่องจากด้านข้าง ของเวที เข้าหาเวที เป็นไฟสอดส่องสูงที่จะทำให้เห็นหน้าตาของผู้แสดงทางเครื่องชัดเจนนขึ้น เห็นความแพรวพราวของเครื่องแต่งกาย

ไฟหมุนดิסקโก มีลักษณะเป็นลูกวกลงมใหญ่สีดำ มีไฟหลายสีอยู่รวม วงกลมนั้นติดอยู่ตรงกลาง เวทีหมุนได้รอบตัวกระพริบได้เป็นระยะ ๆ ใช้กับเพลงสนุกสนาน ประเภทสดริงยอดนิยมของวัยรุ่น

การใช้ควัน มีการปล่อยควันสีขาวจากด้านข้างของเวทีออกมาให้ภาพบนเวที เพื่อการใช้ไฟให้ เกิดสีที่ชัดเจนและออบอวลด้วยควันพร้อมกับการเคลื่อนไหวร่างกายของผู้แสดงซึ่งคณะที่ศิลปินภูไท การใช้วิธีปล่อยควัน หรือที่เรียกกันว่า สโมค (Smoke) โดยการตั้งเครื่องไว้ที่ด้านข้างของเวที แล้วต่อสายบังคับเพื่อกำหนดการปล่อยควันเป็นระยะ ๆ

ภาพประกอบ 45 แสง สี เสียง การใช้ไฟของหมอลำคณะศิลปินภูไท

ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

พหุ อนุ ทัต ชีเว

15. การแสดงจริง หมอลำคณะศิลปินภูไท

ภาพประกอบ 46 การแสดงบนเวทีหมอลำคณะศิลปินภูไทกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท
ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

การเปิดแสดงจริงได้เปิดการแสดงครั้งแรกที่บ้านพักหมอลำศิลปินภูไททุกปี การแสดงวันแรก เป็นสิ่งที่พิสูจน์ผลงานต่อคนดู ผู้คน ชาวบ้าน แฟนคลับ คู่แข่ง เป็นการแสดงครั้งแรกที่ต้องแสดงที่ ผีกซ้อมมา ว่าในปีนี้จะต้องการแสดงมาตรฐานไว้ได้อย่างไร และได้รับผลตอบรับอย่างไรจากแฟนคลับ และผู้ชม แต่ในการแสดงจริงมักมีเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึงเกิดขึ้นเสมอ เช่นระบบเสียง แสง การลำเลียง สัมภาระ หมอลำศิลปินภูไทก็ได้การวางแผนแก้ปัญหาไว้ล่วงหน้าและผ่านปัญหาทุกอย่างได้เป็นที่พอใจ

ก่อนการแสดงหมอลำหมอลำศิลปินภูไท มีการไหว้ครูก่อนแสดง หรือการยกกายอ้อก่อนการแสดง หรือบางครั้งบางถิ่นเรียกว่า ยกอ้อยอครู เป็นการบอกกล่าว ครูบอกอาจารย์เบื่องบน รวมถึงการบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทาง ณ บริเวณที่ทำการแสดงเพื่อให้ทั้งครูและเจ้าที่รวมทั้งวิญญาณที่อยู่รอบๆ นั้น ได้รับทราบและอนุญาตให้ทำการแสดง ทั้งยังขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่หมอแคนนับถือด้วยอำนาจพรให้การแสดงเป็นไปด้วยความราบรื่น ไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ ให้เป็นที่ชื่นชอบของผู้ชม

หมอลำศิลปินภูไทเป็นเครื่องให้ความบันเทิงด้วยเหตุที่หมอลำเป็นการแสดง ที่ให้ความสนุกสนานตื่นเต้นให้ความรื่นรมย์แก่ผู้ชมผู้ฟังได้ดี ความบันเทิงใจและความประเทืองอารมณ์ถือเป็นอาหารใจ อย่างหนึ่งของมนุษย์นับเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ของการดำรงชีพด้วยองค์ประกอบที่สร้างความบันเทิงใจแก่ผู้ฟังผู้ชม หมอลำศิลปินภูไทได้รับการพัฒนาจนเป็นที่ยอมรับในท้องถิ่นต่างมากมาย การแสดงโชว์คอนเสิร์ตที่อลังการ ทำนองवादลำกาฬสินธุ์ บทประพันธ์ลำเรื่องต่อกลอนที่ค่อนข้าง

ใกล้เคียงกับชีวิตจริงของคนในสังคมและเชื่อมโยงคติแนวคิดต่างๆ รวมทั้งสอดแทรกคติธรรมให้นำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน นอกจากนี้ท่วงทำนองของดนตรีที่ไพเราะและสนุกสนานก่อให้เกิดความครึกครื้นสุขใจแก่ผู้ฟังได้อย่างดี

16. การบันทึกและเผยแพร่ หอมล้าคณะศิลปปณูไท

ภาพประกอบ 47 การออกแสดงของหอมล้าคณะศิลปปณูไท
ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

การบันทึกวีดิโอและการเผยแพร่การแสดงเป็นอีกอย่างที่สำคัญที่ กระแสจากผู้ชมทำให้ผลงานเราโด่งดังและการว่าจ้างงานเข้าถือเป็นเรื่องที่ดี เกิดกลยุทธ์ด้านการตลาดของหอมล้าคณะศิลปปณูไท เกิดการบริหารและพัฒนางานด้านกลยุทธ์ด้านการตลาดของหอมล้าคณะศิลปปณูไท คุณภาพของผลงานแต่ละปีจึงมีความสำคัญในการตัดสินใจของผู้ชม การเปิดตัวการแสดงในปีนั้นถูกใจผู้ชมก็จะทำให้เกิดกระแสและข่าวลือในทางที่ดีไปจนถึงตลอดทั้งปี

การบันทึกการแสดงสดของหอมล้าศิลปปณูไทจากทีมงาน DreamLiveHDStudio แพร่ภาพสดผ่านช่องทาง Youtube และช่องทาง Facebook เพื่อให้การรับชมการแสดงสดของหอมล้าศิลปปณูไท ด้วยระบบเสียงและภาพชัดเจน มีผู้ชมในแต่ละครั้งมากมายสามารถรับชมได้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ตาราง 6 ลำดับการแสดงหมอลำศิลปปินภูไทช่วงคอนเสิร์ต 2559 – 2560

ชื่อการแสดง	นักแสดง	การออกแบบท่า	การแต่งกาย	อุปกรณ์การแสดง
1.ฟ้าร้องไห้	นักร้องชาย 3 คน นักร้องหญิง 2 คน เซท Aชาย 30 คน เซท Bชาย 20 คน เซท Aหญิง 30 คน	การแสดงใช้พื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทย การย่ำเท้าแบบโจน เน้นที่การแสดงอารมณ์ของการแสดง เนื่องจากเป็นเพลงไวอาลัยในหลวง ร.9 มีการเคลื่อนไหวร่างกาย การก้ม การเงย การเอียง การถ่ายโอนน้ำหนัก การโน้มตัว การหมุนตามเข็มนาฬิกา		รูปในหลวงรัชกาลที่9 ตุ๊กตาดัง ฉัตร ต้นดอกไม้ สีทอง
2.เปิดดวง	เซท Aชาย 30 คน เซท Aหญิง 30 คน เซท Bชาย 20 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การหมุน การเปิดมือ และเตะเท้า สลับซ้ายขวา ใช้หางขนนกและกะบะหลังขนนกช่วยเพิ่มความอลังการ		ไม่มี
3.รักจางบาง ประกง	นักร้องชาย 3 คน เซท Aชาย 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การหมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะเท้าสลับซ้ายขวา ทำเด่นแปรตามความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
ตารางที่ 6 (ต่อ) 4.ซีเกอย่า ลิมเกรียน	นักร้องชาย 3 คน เซท Aชาย 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การหมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะเท้าสลับซ้ายขวา ทำเด่นแปรตามความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี

5.แอบตาม กระแส	นักร้องหญิง 1 คน เซท Aหญิง 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเดินแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
6.สไมล์ อ้อฟลุททุ่ง ไทย	นักร้องชาย 3 คน เซท Aชาย 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเดินแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
7.คืนลับฟ้า	นักร้องชาย 1 คน เซท Aหญิง 30 คน เซท Bชาย 20 คน	รูปแบบการแสดงประกอบเพลง มี ความอลังการตามรูปแบบการ แสดงเน้นท่าทางที่อ่อนช้อย สวยงาม สง่างามและเข้าถึงท่าทาง การแสดงออกตรงตามเนื้อเพลง		ฉาก ประสาท เขมร
8.เสือ ตารางที่ 6 (ต่อ)	นักร้องหญิง 1 คน เซท Aชาย 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเดินแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
9.บุษบา เสียงเทียน	นักร้องหญิง 1 คน เซท Aหญิง 30 คน	รูปแบบการแสดงประกอบเพลง เคลื่อนไหวร่างกายตามแนวนอน ถ่วง รูปแบบการแสดงเน้นท่าทาง ที่อ่อนช้อยสวยงาม สง่างามและ เข้าถึงท่าทางการแสดงออกตรง ตามเนื้อเพลง มีการเคลื่อนไหว ร่างกาย การก้ม การเงย การเอียง		ร่มดอกไม้ ผ้าสีขาว ยาว พาน ดอกไม้

		การถ่ายโอนน้ำหนัก การโน้มตัว การหมุนตามเข็มนาฬิกา		
10.ลีธิน้องบัว	นักร้องหญิง 1 คน เซท Aชาย 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเดินแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
11.หลวงพี่ แจ้ส4G	นักร้องชาย 1 คน เซท Bชาย 20 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเดินแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
12.สะบัด ตารางที่ 6 (ต่อ)	นักร้องหญิง 1 คน เซท Aชาย 30 คน เซท Aหญิง 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเดินแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
13.จับใจ (สปอนเซอร์ สนับสนุน)	นักร้องชาย 2 คน เซท Bชาย 20 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเดินแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
14.อีชีโก (สปอนเซอร์ สนับสนุน)	นักร้องหญิง 4 คน เซท Aหญิง 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเดินแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี

15.โสตอยู่รู้ ยัง	นักร้องหญิง 3 คน เซท Aหญิง 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเด่นแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
16.ขอบคุณ แฟนเพลง ศิลปินภูไท	พระเอกมาร์ค วงค์ ศิลป์ เซท Aชาย 30 คน	รูปแบบการแสดงประกอบเพลง มี ความอลังการตามรูปแบบการ แสดงเน้นท่าทางที่อ่อนช้อย สวยงาม สง่างามและเข้าถึงท่าทาง การแสดงออกตรงตามเนื้อเพลงมี การเคลื่อนไหวร่างกาย การถ่าย โขนน้ำหนัก การโน้มตัว การหมุน ตามเข็มนาฬิกา		ไม่มี
17.น้องหนີ ตอนพิจน ตารางที่ 6 (ต่อ)	พระเอกมาร์ค วงค์ ศิลป์ เซท Aหญิง 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเด่นแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
18.หนาวใจ ใกล้เมฆา	พระเอกมาร์ค วงค์ศิลป์ เซท Bชาย 20 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว การเงย การเอียง การถ่ายโขนน้ำหนัก การ โน้มตัว การหมุนตามเข็มนาฬิกา การเปิดมือขึ้นลง และเตะเท้าสลับ ซ้ายขวา ทำเด่นแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี

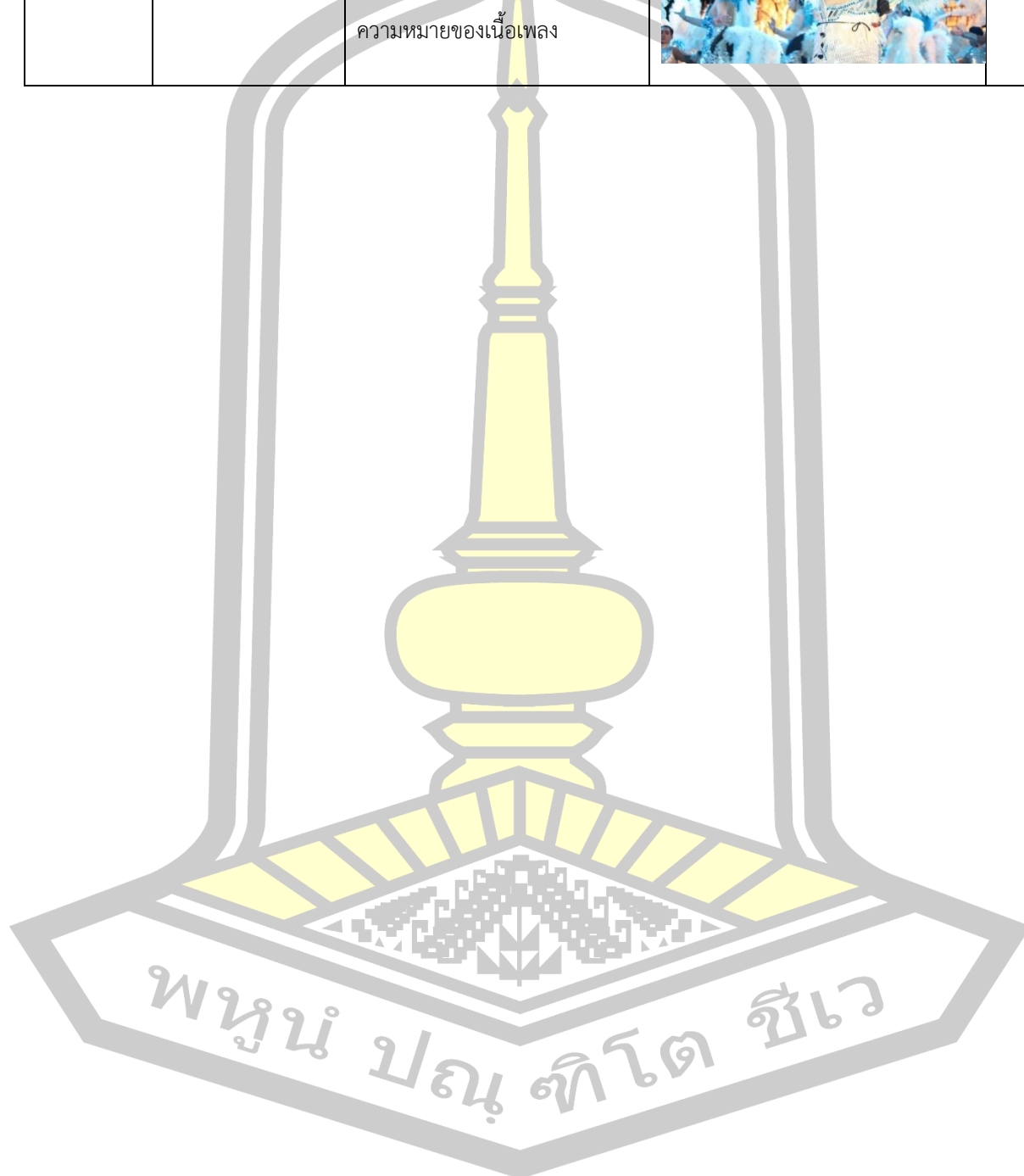

19.พ็องหาง นกยูง	เซท Aหญิง 10 คน เซท Bชาย 10 คน	รูปแบบการแสดงเน้นไปที่การ แสดงแบบพื้นบ้าน มีการพ็องรำ หางนกยูงผสมเข้ากับความเชื่อ ของชาวผู้ไทที่สวยงาม และแสดง ถึงวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมไว้อย่างดี งาม		หางนกยูง ตุ่งผ้าแพรว วา บายศรี
20.พ็อง ละครภูไท	เซท Aหญิง 20 คน เซท Aชาย 20 คน	รูปแบบการแสดงเน้นไปที่การ แสดงแบบพื้นบ้าน มีการพ็องรำที่ สวยงามวัฒนธรรมไว้อย่างดีงาม ใช้ท่าเดิน ท่าพ็องซ่าง ท่าไกวมือ สูง ท่าหมุนตัว ท่าลง		ตุ่งผ้าแพรว วา บายศรี
21.วีระพงษ์ วอนแพน	หัวหน้าวง วีระพงษ์ วงคีศิลป์ เซท Aหญิง 20 คน เซท Bชาย 20 คน	รูปแบบการแสดงประกอบเพลง มี ความอลังการตามรูปแบบการ แสดงเน้นท่าทางที่อ่อนช้อย สวยงาม สง่างามและเข้าถึงท่าทาง การแสดงออกตรงตามเนื้อเพลง		พัดผ้า
22.มักเมีย เขา	หัวหน้าวง วีระพงษ์ วงคีศิลป์ เซท Aชาย 30 คน เซท Bชาย 20 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ท่าเต้นแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
ตารางที่ 6 (ต่อ)				
23.มักสาว ลูกสอง	หัวหน้าวง วีระพงษ์ วงคีศิลป์ เซท Aชาย 30 คน เซท Bชาย 20 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ท่าเต้นแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี

24.ผู้บ่าว เฒ่ากับสาว วัยทีน	หัวหน้าวง วีระพงษ์ วงคีศิลป์ เซท Aหญิง 20 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเด่นแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
25.เมเลย์ พกเมีย เต็ม เหนี่ยว	นักร้องหญิง 2 คน เซท Aชาย 30 คน เซท Aหญิง 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเด่นแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
26.จับควาย อ้าย	นักร้องหญิง 1 คน เซท Bชาย 20 คน เซท Aหญิง 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเด่นแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
27.มิวสิก เลิฟเวอร์	นักร้องหญิง 1 คน เซท Aชาย 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเด่นแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
28.อ้ายสิกัน บ่	นักร้องหญิง 1 คน เซท Bชาย 20 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเด่นแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี

29.รักกัน ใหม่	นักร้องชาย 2 คน เซท Aชาย 30 คน เซท Aหญิง 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะ เท้าสลับซ้ายขวา ทำเด่นแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
-------------------	--	--	--	-------

ตาราง 7 ลำดับการแสดงหมอลำศิลปินภูไทช่วงคอนเสิร์ต 2560 – 2561

ชื่อการแสดง	นักแสดง	การออกแบบท่า	การแต่งกาย	อุปกรณ์การแสดง
1. ผู้ไท เทิดพระเกียรติ ยรติ	นักร้องชาย 2 คน นักร้องหญิง 2 คน เซท A ชาย 10 คน เซท B ชาย 20 คน เซท A หญิง 30 คน	ใช้การออกแบบท่าเต้นแบบลูกทุ่ง ใช้ นาฏศิลป์ไทยผสมผสานเข้ากับการ เต้น การเคลื่อนไหวร่างกายการก้ม เงย การเอียง ถ่ายโอนน้ำหนัก การ โน้มตัว การหมุน การยกเท้า การ เตะขาสูง การย่อขา		บายศรี ต้นข้าว ฉัตร ตุ่ง
2. 15 ปี ศิลปินภูไท	นักร้องชาย 5 คน นักร้องหญิง 5 คน	เป็นการพ็อนรำประกอบการร้อง เพลงตามทำนองชาวภูไท เนื้อร้อง กล่าวถึงการเติบโตทางด้านการ แสดงหมอลำของหมอลำศิลปินภูไท		ไม่มี
3. เป็ดวง	เซท A ชาย 30 เซท A หญิง 30	การเต้นจังหวะ Jazz Dance ใช้ การเดินสลับและการเปิดมือ มีการ หมุนเปลี่ยนแถว การเตะขา โดยสลับชายหญิง สร้างความ อลังการด้วยขนนกมากมาย		ไม่มี
4. ไห่ง่อง	นักร้องหญิง 1 คน เซท A ชาย 30 เซท A หญิง 30	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การหมุน ตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะเท้า สลับซ้ายขวา ทำเดินแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี

ตารางที่ 7 (ต่อ)

5.เต่างอย	นักร้องหญิง 1 คน เซท Bชาย 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การหมุน ตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะเท้า สลับซ้ายขวา ทำเด่นแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
-----------	------------------------------------	--	--	-------

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ชื่อการแสดง	นักแสดง	การออกแบบท่า	การแต่งกาย	อุปกรณ์ การแสดง
6.อีสานลำ เพลิน	นักร้องหญิง 1 คน เซท Aหญิง 30	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรงว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การหมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะเท้าสลับซ้ายขวา ทำ เต้นแปรตามความหมายของ เนื้อเพลง		ไม่มี
7.สี่อรั๊ก ออนไลน์	นักร้องชาย 2 คน เซท Bชาย 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรงว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การหมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะเท้าสลับซ้ายขวา ทำ เต้นแปรตามความหมายของ เนื้อเพลง		ไม่มี
8.ยอยศ พระลอ	นักร้องชาย 1 คน เซท Aชาย 30 เซท Aหญิง 30	รูปแบบการแสดงประกอบเพลง มีความอลังการตามรูปแบบการ แสดงเน้นท่าทางที่อ่อนช้อย สวยงาม สง่างามการเคลื่อนไหว การเงย การเอียง การถ่ายโอน น้ำหนัก การโน้มตัว การหมุน		ฉากรูป ช้าง ตุ้ง ฉัตร พาน ดอกไม้
9.กรรมกร สอนลูก	นักร้องหญิง 1 คน นักแสดงร่วม 1คน เซท Bชาย 30 คน เซท Aหญิง 30	รูปแบบการแสดงเน้นท่าทางที่ อ่อนช้อยสวยงาม สง่างามและ เข้าถึงท่าทางการแสดงออกตรง ตามเนื้อเพลง การเคลื่อนไหว การเงย การเอียง การถ่ายโอน น้ำหนัก การโน้มตัว การหมุน		จอบ เสียม ผ้าขาวม้า

ตารางที่ 7 (ต่อ)

10.จัดเต็ม เลยน้อง	นักร้องชาย 1 คน เซท Aชาย 30	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรงว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การหมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะเท้าสลับซ้ายขวา ทำ เต้นแปรตามความหมายของ เนื้อเพลง		ไม่มี
-----------------------	------------------------------------	---	--	-------

ชื่อการแสดง	นักแสดง	การออกแบบท่า	การแต่งกาย	อุปกรณ์การแสดง
11.คาควยอยู่	นักร้องหญิง 1 คน เซท Aหญิง 30	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และ เตะเท้าสลับซ้ายขวา ทำเดินแปร ตามความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
12.อายสิกันอยู่	นักร้องชาย 1 คน เซท Bชาย 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และ เตะเท้าสลับซ้ายขวา ทำเดินแปร ตามความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
13.สยวนไปคะ	นักร้องหญิง 1 คน เซท Aหญิง 30	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และ เตะเท้าสลับซ้ายขวา ทำเดินแปร ตามความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
14.ก้อนซีฟ้า	พระเอกมาร์ค วงศ์ศิลป์	รูปแบบการแสดงเน้นท่าทางที่ อ่อนช้อยสวยงาม สง่างามและ เข้าถึงท่าทางการแสดงออกตรง ตามเนื้อเพลง การเคลื่อนไหว การเงย การเอียง การถ่ายโอน น้ำหนัก การโน้มตัว การหมุน		ไม่มี

ตารางที่ 7 (ต่อ)

15. บัหล่อ กะบ๋ตาย	พระเอกมาร์ค วงศ์ ศิลป์	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง ว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การ หมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และ เตะเท้าสลับซ้ายขวา ท่าเต้นแปร ตามความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
-----------------------	---------------------------	---	--	-------

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ชื่อชุดการแสดง	นักแสดง	การออกแบบท่า	การแต่งกาย	อุปกรณ์การแสดง
16.เพื่อนผู้ไท ภาพสินธุ์	หัวหน้าวง วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์	รูปแบบการแสดงเน้นไปที่การแสดงแบบพื้นบ้าน มีการฟ้อนรำที่สวยงาม และแสดงถึงวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมไว้อย่างดีงาม ใช้ท่าเดิน ท่าฟ้อนข้าง ท่าโกว มือสูง ท่าหมุนตัว ท่าลง		ฉากผ้าแพรวา
17.ก๊ีบแกปล้ำเพลิน	นักแสดงชาย 30 คน	รูปแบบการแสดงเน้นไปที่การแสดงแบบพื้นบ้าน มีการฟ้อนรำผู้ชาย ที่แสดงถึงความอวดตัวผ่านการฟ้อนรำ และแสดงถึงวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมไว้อย่างดีงาม		ไม่มี
18.จากใจวีระพงษ์	หัวหน้าวง วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์	รูปแบบการแสดงเน้นท่าทางที่อ่อนช้อยสวยงาม สง่างามและเข้าถึงท่าทางการแสดงออกตรงตามเนื้อเพลง การเคลื่อนไหว การเงย การเอียง การถ่ายโอน น้ำหนัก การโน้มตัว การหมุน		ไม่มี
19.สาวซาเพียว	นักร้องหญิง 1 คน เซท Aชาย 30 เซท Aหญิง 30	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรงว่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การหมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะเท้าสลับซ้ายขวา ทำเดินแปรตามความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี

ตารางที่ 7 (ต่อ)

20.ขอ ตอกแทน	นักร้องชาย 2 คน เซท Bชาย 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรง่องไวในการเคลื่อนไหว ใช้การหมุนตัว การเปิดมือขึ้นลง และเตะเท้าสลับซ้ายขวา ทำ ได้แปรตามความหมายของ เนื้อเพลง		ไม่มี
-----------------	-----------------------------------	---	--	-------

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ชุดการแสดง	นักแสดง	การออกแบบท่า	การแต่งกาย	อุปกรณ์ การแสดง
21.สาวมกม่วน	นักร้องหญิง 1 คน เซท Aชาย 30	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรงว่องไวในการ เคลื่อนไหว ใช้การหมุนตัว การ เปิดมือขึ้นลง และเตะเท้าสลับ ซ้ายขวา ทำเดินแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
22.ปูหนีบอีปี	นักร้องชาย 1 คน เซท Bชาย 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรงว่องไวในการ เคลื่อนไหว ใช้การหมุนตัว การ เปิดมือขึ้นลง และเตะเท้าสลับ ซ้ายขวา ทำเดินแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี
23.รักน้อยๆ ค้อยๆนานๆ	นักร้องชาย 3 คน เซท Aชาย 30 คน เซท Aหญิง 30 คน	การแสดงเน้นสนุกสนาน แข็งแรงว่องไวในการ เคลื่อนไหว ใช้การหมุนตัว การ เปิดมือขึ้นลง และเตะเท้าสลับ ซ้ายขวา ทำเดินแปรตาม ความหมายของเนื้อเพลง		ไม่มี

พหุ ประถมศึกษา

จากการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการนาฏยประดิษฐ์หมอลำศิลปินภูไททั้งหมด 15 ข้อ ประวัติหมอลำคณะศิลปินภูไท อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ความคิด และการสร้างแนวคิด การหาข้อมูลและแรงบันดาลใจ การวางเป้าหมาย การเลือกเพลง ลำดับเพลง การฝึกซ้อมรูปแบบการแสดง การทำบท การกำกับเวที การซ้อมการแสดง การซ้อมรวมเพื่อพัฒนาละเอียด ดนตรี เครื่องเสียง การแต่งหน้า ฉาก และอุปกรณ์การแสดง เทคนิค แสง สี เสียง การแสดงจริง การบันทึกและเผยแพร่ การแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผู้ไทของหมอลำศิลปินภูไท อัตลักษณ์ทางด้านภาษา ดนตรี การแต่งกาย ศิลปะการแสดงร่วมไปจนถึงศิลปะการแสดงหมอลำของคุณะศิลปินภูไท ที่สร้างปรากฏการณ์การนำเอาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เข้มแข็งของชาวผู้ไทนำมาขับขานผสมผสานสร้างสรรค์เข้ากับกระบวนการทางนาฏยประดิษฐ์ ทำให้ผลงานเกิดศาสตร์และศิลป์ทางด้านศิลปะการแสดงหมอลำในมิติใหม่ ความโดดเด่นทางวัฒนธรรมสามารถผลิตกระบวนการทางด้านศิลปะการแสดงได้ไม่มีสิ้นสุด การต่อยอดผลงานดั้งเดิมสู่การสร้างสรรค์และเกิดกระแสประชานิยมการสร้างวัฒนธรรมให้คนเข้าถึงวัฒนธรรมได้ง่ายและเป็นที่ต้องการของตลาดและกลุ่มเป้าหมายหมอลำคณะศิลปินภูไทจึงเป็นหนึ่งกลุ่มคนที่เป็นตัวแทนในการสร้างความเข้มแข็งของชาวผู้ไทด้วยการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการนาฏยประดิษฐ์หมอลำศิลปินภูไท สรุปได้ว่าหมอลำศิลปินภูไท ได้นำเอาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไทนำมาประกอบสร้างนาฏยประดิษฐ์ของหมอลำศิลปินภูไท ได้ถูกนำมาประกอบสร้างผ่านแนวคิดของผู้สร้างสรรค์และทีมงานโดยมีเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาคุณภาพทางด้านนาฏยประดิษฐ์ การออกแบบทางด้านการแสดงโดยผู้ออกแบบการวางแผนแนวคิดในการดำเนินการ การวางเป้าหมาย มีการฝึกซ้อม การคัดเลือก การออกแบบฉาก ออกแบบเครื่องแต่งกาย การแต่งหน้า การออกแบบเวทีฉาก อุปกรณ์ทางการแสดง ไฟแสง สี เสียง การกำกับและควบคุม จนไปถึงการผลิตผลงานออกสู่สายตาผู้ชมทุกท่านด้วยกระบวนการจัดการของทีมงาน ทำให้เกิดมูลค่าทางด้านศิลปะการแสดงหมอลำที่ใช้อัตลักษณ์ของท้องถิ่นสู่ระดับสากล และที่สำคัญต่อการผลิตผลงานสร้างสรรค์สิ่งที่มีค่าต้องมาจากผู้คน คนดู กระแสความนิยมของสังคม เพื่อในธุรกิจบันเทิงด้านการแสดงหมอลำการบริหารจัดการ มีระบบแบบแผน มีประสิทธิภาพและความพึงพอใจของผู้คนเป็นที่ต้องการของสังคม

บทที่ 5

บริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ส่งผลต่อรูปแบบนาฏยประดิษฐ์ หมอลำศิลปินุกุไท

การวิจัยหมอลำศิลปินุกุไท อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ ธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) โดยได้ทำการศึกษาเอกสารงานวิจัย หนังสือ บทความวิชาการที่เกี่ยวข้องและทำการเก็บข้อมูลภาคสนามจากหมอลำศิลปินุกุไท โดยสำรวจข้อมูล สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ตามแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง นำข้อมูลที่ได้มาบันทึกวิเคราะห์ สังเคราะห์และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลบริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ส่งผลต่อรูปแบบนาฏยประดิษฐ์หมอลำศิลปินุกุไทออกเป็น 3 ข้อตามลำดับดังต่อไปนี้

1. บริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมหมอลำคณะศิลปินุกุไท
2. บริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ส่งผลต่อรูปแบบนาฏยประดิษฐ์หมอลำศิลปินุกุไท
3. หมอลำศิลปินุกุไทในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม

1. บริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมหมอลำคณะศิลปินุกุไท

งานบันเทิง คือ “ผลงาน” ที่มุ่งเน้นให้ความบันเทิง ผ่อนคลาย เพลิดเพลิน สร้างความรู้สึกร่วมของ ผู้ชมเป็นสำคัญ พร้อมทั้งสอดแทรกข้อคิด สาระ ความรู้ จรรโลงจิตใจ ส่วนใหญ่มักเป็นผลงานที่ประกอบด้วยศิลปะการแสดงรูปแบบต่างๆ (Performing Arts.) งานธุรกิจบันเทิง คือ การประกอบกิจการ การดำเนินการผลิต สร้างสรรค์งานบันเทิงที่มีการบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ มีระบบ แบบแผน เพื่อนำไปสู่ความนิยมชมชอบ ความพึงพอใจของผู้ชม และการได้รับผลกำไร “การทำตลาด”

ความสำคัญของธุรกิจในระบบเศรษฐกิจ ธุรกิจขนาดย่อมถือว่าเป็นธุรกิจที่สร้างงานและสร้างรายได้ให้กับบุคคล และนำไปสู่การสร้างรายได้ให้กับรัฐบาลด้วย ผลประโยชน์ของธุรกิจขนาดย่อมมีดังนี้

1. ทำให้เกิดนวัตกรรมด้านเทคนิคต่าง ๆ (Providing Technical Innovation) ธุรกิจขนาดย่อมทำให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นและนวัตกรรมต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจซึ่งนำไปสู่การเพิ่มผลผลิตและเพิ่มรายได้ประชาชาติ

2. ทำให้เกิดการจ้างงาน (Providing Employment) จากการขยายตัวของธุรกิจขนาดย่อม ทำให้มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น ตลอดจนมีงานใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจากธุรกิจขนาดย่อม

3. ทำให้เกิดการแข่งขัน (Providing Competition) เป็นที่แน่นอนว่าธุรกิจขนาดย่อมไม่สามารถแข่งขันกับธุรกิจขนาดใหญ่ได้ และจากจำนวนธุรกิจขนาดย่อมที่มีมากมายถือว่าการแข่งขันกันเอง การแข่งขันระหว่างกันนี้ทำให้ผู้บริโภคได้รับผลประโยชน์จากการที่ได้บริโภคผลิตภัณฑ์ในราคาที่ลดต่ำลง และทำให้เกิดการพัฒนาตนเองของผู้ประกอบธุรกิจขนาดย่อมด้วย 4 .

การตอบสนองความต้องการของสังคมและธุรกิจอื่น ๆ (Filling Needs of Society and Other Businesses) ธุรกิจขนาดย่อมไม่สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของกลุ่มในบางครั้งธุรกิจขนาดย่อมจึงสามารถสร้างตลาดให้สมบูรณ์สำหรับธุรกิจขนาดย่อม ซึ่งจะสามารถปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเล็กให้ดียิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันบางครั้งธุรกิจขนาดย่อมอาจจะเป็นผู้ผลิตปัจจัยการผลิตให้กับธุรกิจขนาดใหญ่ได้

ข้อได้เปรียบของการประกอบธุรกิจขนาดย่อม ประกอบด้วย

1. มีความเป็นอิสระในการบริหารงานอย่างเต็มที่ ในขณะที่ธุรกิจขนาดใหญ่จำเป็นต้อง กำหนดกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติงานที่แน่นอน ทำให้การปฏิบัติงานขาดความเป็น อิสระหรือขาดความยืดหยุ่นในการบริหาร

2. จัดตั้งได้ง่าย ขั้นตอนในการจัดตั้งธุรกิจไม่ซับซ้อนยุ่งยาก และใช้เวลาน้อยกว่าธุรกิจขนาดใหญ่

3. ไม่มีปัญหาในการแบ่งปันผลประโยชน์ เนื่องจากมีผู้ถือหุ้นน้อยกว่า

4. การติดต่อสื่อสารใกล้ชิดกับพนักงานและลูกค้า ทำให้ทราบปัญหาในการทำงานของ พนักงาน และสามารถแก้ไขได้ทันเวลา พนักงานและเจ้าของกิจการใกล้ชิดกับลูกค้าและเข้าใจความต้องการของลูกค้า

5. ตลาดมีขนาดเล็ก ก็สามารถดำเนินธุรกิจได้

ข้อเสียเปรียบของการประกอบธุรกิจขนาดย่อม

1. ขาดแคลนเงินทุนในการประกอบการ หรือหาแหล่งเงินทุนยากกว่าธุรกิจขนาดใหญ่ทำให้การขยายตัวทำได้ยากกว่า เพราะมีหลักทรัพย์และความสามารถที่ต่ำกว่า

2. ผู้บริหารขนาดย่อมยังขาดประสบการณ์และความลึกซึ้งในการบริหารเจ้าของธุรกิจ อาจขาดความรู้ความเข้าใจ ทักษะการบริหารงาน ในขณะที่ธุรกิจขนาดใหญ่ อีสรหรือสามารถจ้างนักบริหารมืออาชีพที่มีประสบการณ์การบริหารอย่างดีมาช่วย

3. การจ้างแรงงานถูกแข่งขันจากธุรกิจขนาดใหญ่มีโอกาสแย่งบุคลากรไปได้มากกว่า เพราะผู้สมัครงานมักจะสนใจธุรกิจขนาดใหญ่มากกว่า เนื่องจากมีความมั่นคงสูง ให้สวัสดิการมากกว่า มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ฯลฯ

4. ธุรกิจขนาดย่อมไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากเท่าธุรกิจขนาดใหญ่ทำให้โอกาสในการแข่งขันกับธุรกิจขนาดใหญ่มีน้อยกว่า การลงทุนมีความเสี่ยงสูงกว่า

5. ขาดข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการวางแผนทำให้กำหนดแผนไม่รัดกุม เนื่องจากธุรกิจขนาดย่อมขาดหน่วยงาน หรืองบประมาณที่จะนำมาใช้เพื่อเก็บข้อมูล ต้องอาศัยประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญ การสร้างภาพลักษณ์ให้แก่ศิลปินนักร้อง

จากแนวความคิดของ บรูซติน (พัชรिता วัฒนา, 2536) ได้เสนอว่า “ภาพลักษณ์” คือความดีเลิศซึ่งไม่ใช่ของจริง จะเห็นได้จากลักษณะที่เป็นการสังเคราะห์ขึ้นมาจากองค์ประกอบหลายอย่างเป็นสิ่งที่มีความเชื่อถือได้ เป็นภาพที่มองเห็นได้ชัดเจน ดูง่ายเข้าใจง่าย และสามารถเข้าใจได้หลายความหมาย มีความกำกวม จากความหมายของบรูซตินเขาได้

รวบรวมลักษณะของภาพลักษณ์ไว้ 6 ประการดังนี้

1. An Image is Synthetic ภาพลักษณ์เป็นสิ่งประกอบขึ้นมาที่มีการวางแผนไว้แล้วมีการสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะ

2. An Image is Believable ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่น่าเชื่อถือจะเกิดขึ้นได้ตามองค์การต่างๆ จะไม่มีประโยชน์อันใดเลยถ้าภาพลักษณ์ที่ออกมาแล้วไม่น่าเชื่อถือ

3. An Image is Passive ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่อยู่นิ่ง และสมมุติขึ้นมาให้เหมาะสมเจาะกับความเป็นจริง ผู้สร้างภาพลักษณ์จะเป็นผู้วางสิ่งนั้นให้พอดีกับภาพมากกว่าที่จะดูขัดแย้งไม่เข้ากัน และภาพลักษณ์นั้นคือ “ความดีที่กลายเป็นความจริง ที่ถูกนำเสนอแล้วเท่านั้น”

4. An Image is Vivid and Concrete ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม โดยจะต้องตอบสนองถึงกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุด

5. An Image is Simplified ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่ดูง่ายและจดจำได้ง่าย แต่สิ่งที่ไม่พึงประสงค์จะจดจำได้ง่ายกว่าเป้าหมายที่เสนอออกมา

6. An Image is Ambiguous บางครั้งภาพลักษณ์จะลอยอยู่เหนือจินตนาการกับความรู้สึก ระหว่างกับการคาดหวังกับความเป็นจริง แม้ว่าภาพลักษณ์จะดูกำกวม แต่ต้องไม่ใช่สิ่งที่ผิด แต่ต้องเป็นสิ่งที่ยอมรับได้

เมื่อนำแนวคิดข้างต้นมาใช้กับสถานภาพ “นักร้อง” จึงสามารถเห็นได้ว่ามีปัจจัยหลายประการที่ช่วยส่งเสริมให้การที่ได้รับความนิยมมีชื่อเสียง และได้รับการยอมรับในเชิงอาชีพมากขึ้น ทั้งที่ในอดีตผู้เป็นนักร้องต้องมีทักษะการร้องเพลงที่ดีมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่ในปัจจุบันนี้ความสามารถเหล่านั้นเป็นแค่หนึ่งในส่วนประกอบเท่านั้น เพราะปัจจุบันนี้การสร้างภาพลักษณ์นั้นเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคด้วยเช่นกัน

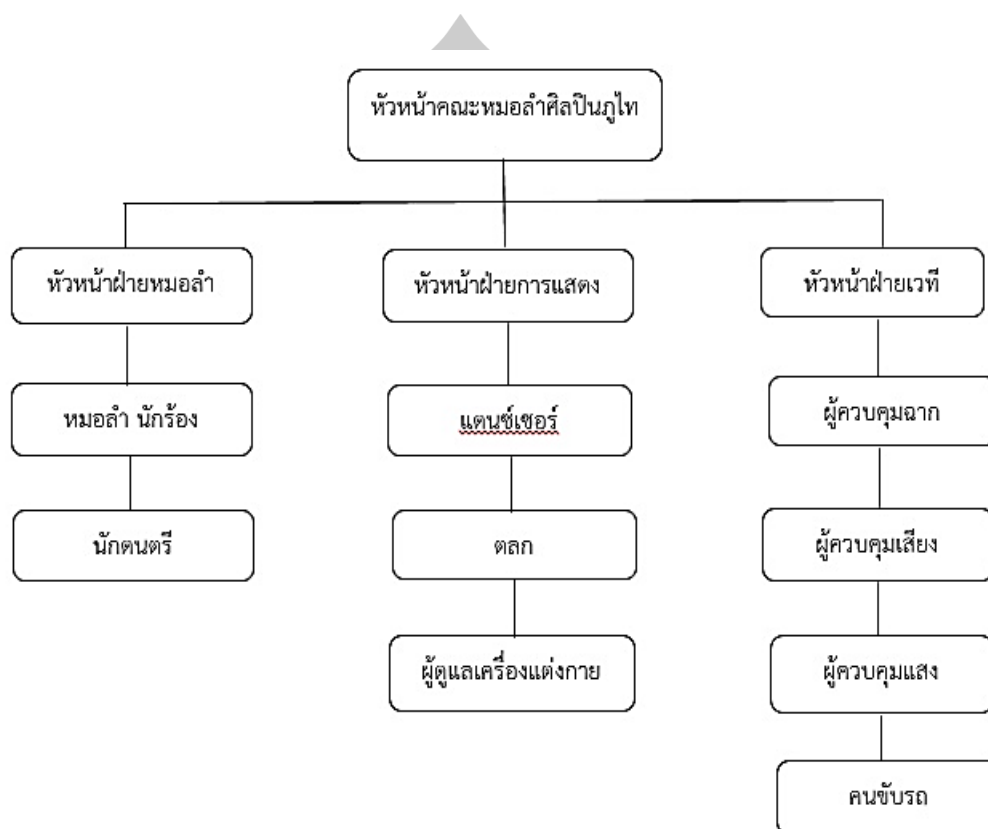
จากการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคมภายใต้ระบบทุนนิยมโลกถือเป็นหัวใจสำคัญของโลกาภิวัตน์ ระบบการสื่อสารช่วยส่งผ่านประสบการณ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมวัตถุนิยมจากสากลมาผนวกรวมเข้ากับท้องถิ่น ก่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม และระบบคุณค่าต่างๆในสังคมไทย ลักษณะของโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดความฉาบฉวยชั่วคราว ทั้งในแง่ของรสนิยม การบริโภคและการใช้ชีวิต อีกทั้งยังทำให้บางสิ่งบางอย่างเลือนหายไปจากจิตสำนึกของบุคคล อาทิ ความรู้สึกสงบ ความต่อเนื่องมั่นคง ความผูกพันที่ลึกซึ้งกับผู้อื่น รวมถึงความผูกพันกับเวลาและสถานที่ (อภิถญา เพ็องฟูสกุล, 2546) และผลของมันก็คือ การเปลี่ยนแปลงวิถีคิด เปลี่ยนวิธีการมองความจริง เปลี่ยนแบบแผนในการใช้ชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคล และเปลี่ยนแบบแผนประเพณีต่างๆที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา (พัฒนา กิติอาษา, 2546)

ในยุคที่คอนเสิร์ตจากต่างประเทศไหลทะลักเข้ามาเปิดการแสดงในประเทศไทย และกระแสโซเซียลที่ไหลบ่า ส่งผลต่อพฤติกรรมกระแสสื่อบันเทิงของคนไทยเปลี่ยนไป จนบรรดาค่ายเพลงยักษ์ใหญ่เองต่างเร่งปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่หากย้อนกลับมาดูศิลปะพื้นบ้านที่แพร่หลายมากที่สุดในภาคอีสานอย่าง “หมอลำ” ถึงความอยู่รอดของธุรกิจและการปรับตัวของธุรกิจท่ามกลางกระแสโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว

ตาราง 8 โครงสร้างการบริหารงานของหอการค้าศิลปปินภูไท

การจัดการวงหมอลำคณะศิลปปินภูไท คือผู้จัดการซึ่งผู้จัดการก็คือบุคคลที่ทำหน้าที่จัดการ ผู้จัดการเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบในการวางแผน ตัดสินใจ จัดองค์การ นำและควบคุมทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ การเงิน สินทรัพย์ถาวร และข้อมูล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล หนึ่งผู้จัดการ คือ บุคคลที่ทำงานให้สำเร็จโดยใช้บุคคลอื่น ผู้จัดการไม่ใช่คนที่จะทำงานทุกอย่างด้วยตนเอง แต่จะเป็นผู้วางแผน แบ่งงานจัดสรรคนและดูแลการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำงานเพื่อความสำเร็จของหน่วยงาน ผู้จัดการยุคใหม่ยังรับมือกับความท้าทายมากขึ้น เนื่องจากสภาพการแข่งขันทางธุรกิจที่มีมากขึ้น แนวโน้มของต้นทุนการบริหารจัดการที่สูงขึ้น ลักษณะของคนทำงานที่หลากหลายมากขึ้น ลูกค้านำความต้องการสินค้าทั้งที่มีคุณภาพและราคาถูก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่จะมีผลต่อสินค้าบริการ ผู้จัดการฝ่ายศิลป์หรือที่เรียกว่า "ผู้จัดการวงดนตรี" เป็นผู้รับผิดชอบด้านธุรกิจในการอยู่ในวงดนตรี บ่อยครั้งที่สมาชิกในวงมีความยอดเยี่ยมในด้านความคิดสร้างสรรค์ มุ่งเน้นด้านความคิดสร้างสรรค์ของทุกสิ่ง ซึ่งผู้วิจัยจะได้ดำเนินการเก็บข้อมูล กลุ่มคนดังกล่าวนี้ทั้งด้านการสังเกตและการสัมภาษณ์ ผู้สนับสนุนหรือสปอนเซอร์หอการค้าศิลปปินภูไท การเป็นผู้สนับสนุน หรือที่เราเรียกว่าสปอนเซอร์นั้น เป็นการทำการตลาดที่เป็นมิตร กับกลุ่มเป้าหมาย

มากกว่าการลงโฆษณา เมื่อกลุ่มเป้าหมายดูโฆษณา กลุ่มเป้าหมายจะรับรู้ว่าคุณกำลังพยายามขายสินค้าบางอย่างให้แก่เขา ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายที่ไม่สนใจ จึงเบนความสนใจไปยังสิ่งอื่นแทน เพราะเหตุนี้การโฆษณาจึงกลายเป็นวิธีที่ไม่คุ้มค่าทางการตลาด ได้ผลตอบแทนต่ำ แต่กลับเสียค่าใช้จ่ายสูง

กลุ่มผู้ชม คือกลุ่ม ประชาชนทั่วไปที่นิยมฟังและชมการแสดงของหมอลำคณะศิลปปิ่นอุไทย ซึ่งมีอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดในเขตภาคอีสาน อายุตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงวัยทำงาน ทั้งชายและหญิงในสัดส่วนที่เท่าๆ กัน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีรายได้ปานกลางถึงรายได้น้อย มีการศึกษาระดับปานกลางถึงระดับน้อย การแสดงความนิยมชมชอบของผู้ชมที่มีต่อศิลปินที่ตนชื่นชอบ คือ การช่วยสนับสนุน ชื่อผลงานของนักร้องผู้นั้น หรือการซื้อบัตรชมการแสดง ซึ่งเวลาชมการแสดงของนักร้อง ที่ตนนิยม นอกจากจะปรบมือแสดงความชื่นชมแล้ว ยังมีการมอบสิ่งของ เช่น พวงมาลัยคล้องคอ ของขวัญ ให้นักร้องในเวลาที่ยังร้องเพลงจบ ผู้ชมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

กลุ่มผู้ชมทั่วไปและกลุ่มแฟนคลับ กลุ่มคนที่มีความชื่นชอบศิลปินโคลัศิลปปิ่นและศิลปะการแสดงหมอลำ ศิลปินที่ได้รับความนิยมจะพวงมาลัย บางคนได้รับพวงมาลัยคล้องคอทวามศรัทธา การมอบพวงมาลัยนั้น ศิลปินบางท่านอาจรับไปทั้งหมดหรือแบ่งกันภายในวงแล้วแต่กรณี รายได้ที่ได้รับจากพวงมาลัยอาจสูงกว่าหนึ่งแสนบาท ต่อการแสดงแต่ละครั้ง

ปัจจุบันการขายความคิดสร้างสรรค์ ความฝัน จินตนาการ เป็นการแสดงศิลปวัฒนธรรมที่ต้องการสื่อสารให้แก่ผู้ฟัง ซึ่งผู้ฟังในที่นี้อาจเป็นกลุ่มคน ผู้คน สังคม ชุมชน และผู้สนับสนุน ดังนั้นการขายความคิดสร้างสรรค์หรือที่เรียกกันภาษาตลาดว่า ขายไอเดีย จึงเกิดขึ้นในวงการนักร้องแบบลูกค้ำ (คือผู้ที่ลงทุนสำหรับการแสดง) มีหน้าที่เป็นพระเจ้าที่จะเลือกซื้อหรือไม่ซื้อเลือกเสพ หรือไม่เสพ แนวความคิดที่ผู้สร้างสรรค์ธุรกิจบันเทิงได้นำเสนอต้องการขายผลประโยชน์ที่ลูกค้ำหรือผู้ลงทุน จะได้รับการขายความคิดนอกเหนือจากที่เป็นความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้ออกแบบการแสดงแล้ว งานในบางส่วนอาจไม่เป็นที่พอใจแก่ผู้ลงทุน เพราะผู้ลงทุนเห็นว่าการแสดงนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ทางการค้าหรือไม่สนับสนุนผลิตภัณฑ์ของผู้ให้การสนับสนุน ดังนั้นผู้ออกแบบน่าที่จะศึกษาผลประโยชน์ที่ลูกค้ำหรือผู้ให้การสนับสนุนแต่ละบริษัทจะได้รับมาเป็นอย่างดี มิเช่นนั้นการพลาดโอกาสทางการเงินอาจเป็นชนวนที่ทำให้การแสดงในฝันของคุณไม่อาจเกิดขึ้นได้

ปัจจุบันธุรกิจลูกทุ่งหมอลำ ซึ่งถือว่าเป็นยุคแห่งการปรับตัวภาคธุรกิจเพลงได้มีการปรับกลยุทธ์ทางการตลาดควบคู่ไปด้วย บริษัทเพลงนอกจากจะเน้นในเรื่องของดิจิตอลดาวน์โหลดแล้วได้มีการเรื่องเก็บรายได้จากลิขสิทธิ์เพลง เหตุเนื่องจากเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงยุคเทคโนโลยีดิจิตอล ยุคแห่งการสื่อสารจนนำไปสู่ธุรกิจเชิงพาณิชย์อุตสาหกรรม

ธุรกิจบันเทิงในปัจจุบัน เครือข่ายสังคมออนไลน์ของศิลปะการแสดงหมอลำได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ โดยเป็นแหล่งรวมกลุ่มกันของผู้คนในลักษณะเครือข่าย หรือชุมชนจินตนาการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคม ในกลุ่มคนที่เป็เพื่อน

หรือกลุ่มคนที่มีความสนใจในสิ่งต่างๆร่วมกันหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เครือข่ายสังคมออนไลน์มักถูกใช้เป็นเครื่องมือแหล่งพบปะติดต่อสื่อสารระหว่างเพื่อนหรือคนรู้จัก หรือแม้แต่ใช้เป็นพื้นที่สาธารณะในการแบ่งปันข้อมูลต่างๆให้กับผู้คนที่อยู่ในชุมชน โดยผู้คนที่อยู่ในชุมชนสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งเพื่อการศึกษาธุรกิจและความบันเทิงร่วมกันได้

ภาพประกอบ 48 โครงสร้างด้านธุรกิจบันเทิงหมอลำศิลปินภูไท
ที่ท่า คทาภูธ มาป๋อง

จากการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จากลักษณะธุรกิจบันเทิงในข้างต้นความสัมพันธ์ด้านธุรกิจบันเทิงและศิลปะการแสดงหมอลำในสังคมปัจจุบันดังกล่าว ทำให้ธุรกิจบันเทิงในปัจจุบันหันมาใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์ธุรกิจบันเทิงและศิลปะการแสดงหมอลำไว้เป็นระยะยาวเป็นอย่างดี รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างต้นตอทางธุรกิจให้เป็นสินค้าและบริการในวงกว้าง นอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมหมอลำทางการตลาดที่สามารถเข้าถึงผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายได้ตามที่ต้องการ โดยมีค่าต้นทุนทางวัฒนธรรมเดิมผ่านผู้บริโภคและทำให้ผู้บริโภคปรับเปลี่ยนการบริโภค

2. บริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ส่งผลต่อรูปแบบนาฏยประติษฐ์หมอลำศิลปินภูไท

อัตรการจ้างงานหมอลำศิลปินภูไท

อัตรการจ้างงานประมาณการจากคณะใหญ่ที่มีสมาชิกไม่ต่ำกว่า 300 คน หรือหมอลำหมู่ที่ลำเรื่องต่อกลอน ใน 1 ปีรับงานเฉลี่ย 160 - 180 งาน ราคาค่าจ้างแสดงประมาณอยู่ที่ 2.5 แสนบาท ต่อคืน หรือประมาณ 40 - 50 ล้านบาทต่อคณะต่อปี ออกทำการแสดงประมาณ 8 เดือน และหยุดช่วงฤดูฝนหรือช่วงเข้าพรรษา ส่วนใหญ่จะรับงานข้ามปี อัตรการจ้างงานแต่ละงานขึ้นอยู่กับระยะทางและราคาน้ำมันโดยราคาขึ้นอยู่กับระยะทางและระดับงานด้วย ส่วนหมอลำที่มีขณะเดียวกันในการแสดงแต่ละครั้งมีรายจ่ายเรื่องเวที เครื่องเสียง และชุดการแสดงขณะที่ภาพรวมธุรกิจหมอลำ ปี 2561 เริ่มมีสัญญาณที่ดีขึ้น จากช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาเกิดภาวะซบเซา และมีการแข่งขันค่อนข้างสูง ทำให้ต้องลงทุนสูงขึ้นในการซื้ออุปกรณ์ใหม่ ๆ ทุกปี โดยเฉลี่ยแต่ละวงมีสมาชิก 300 คนขึ้นไปจึงจำเป็นต้องรับงานเพิ่มขึ้นไปอีก ปัจจุบันการแข่งขันค่อนข้างสูง หมอลำจะต้องพัฒนาฝีมือตลอดเพื่อให้เป็นที่ยอมรับและติดตลาดเพื่อความอยู่รอด

การเดินทางของธุรกิจบันเทิงหมอลำ นับเป็นรายได้หลักของวงหมอลำ ด้วยการเดินทางไปเปิดการแสดงตามสถานที่ต่างๆ โดยส่วนมากจะไปแสดงหลายๆ จังหวัดติดต่อกันเช่น ออกเดินสายภาคกลาง การออกเดินสายจึงเป็นการเผยแพร่ผลงานทางด้านการแสดงที่นำเอาศิลปวัฒนธรรมของชาวยุทธ ของชาวอีสาน นำไปเผยแพร่ไปสู่ผู้ฟังผู้ชมได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง ผ่านแสง สี เสียง ที่วิจิตรตระการตาและความสวยงามของศิลปินทางเครื่อง คนดูจึงมีโอกาสได้ชื่นชมนักร้องหมอลำที่ตนเองชื่นชอบอย่างใกล้ชิด การเดินทางจึงมีประโยชน์หลายประการทั้งเป็นการเพิ่มยอดจำหน่าย ผลงานรายได้จากการแสดงและสิ่งบันเทิงให้กับชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลสถานที่จัดแสดงเป็นการแสดง การแจ้งในเช่น วัด สนามกีฬา ลานอเนกประสงค์

ตาราง 9 เวลาในการทำการแสดงของหมอลำศิลปินภูไท

เวลา	ลำดับการแสดง
เวลา 18.00 น – 21.00 น	เป็นช่วงเวลาของการเตรียมตัว แต่งหน้าแต่งตัว เตรียมอุปกรณ์ ฉาก ทดลองระบบแสงสีเสียงก่อนทำการแสดง

เวลา 21.00 น – 24.00 น	เป็นช่วงเวลาของคอนเสิร์ตโชว์เพลงแสดงทั้งหมดสลับกับการแสดงตลก
เวลา 01.00 น – 05.00 น	เป็นช่วงเวลาของการแสดงลำเรื่องต่อกลอน
เวลา 05.00 น – 06.00 น	เป็นช่วงเวลาของการเตี้ยลา ร้องเพลงปิดการแสดงแบบต่อเนื่อง

ตาราง 10 ตัวอย่างคิวงานแสดงหมอลำศิลปินภูไท เดือนเมษายน พ.ศ. 2560

วันที่	สถานที่แสดง
1 เมษายน 2560	ศิลปินภูไทแสดงที่ พระประแดงอาเขต อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ
2 เมษายน 2560	ศิลปินภูไทแสดงที่ บ้านหนองคู ต.บัวบาน อ.จัตุรัส จ.ชัยภูมิ
3 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่บ้านซ่ง ต.นาแก อ.นาแก จ.นครพนม
4 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่บ้านพุง ต.พุง อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด
5 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่วัดป่าทุ่งกุลาเฉลิมราช อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
6 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ บ้านป่าหวาย ต.บางทรายใหญ่ อ.เมือง จ.มุกดาหาร
7 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ เทศกาลดอกคูณเสียงแคนบึงแก่นนคร อ.เมือง จ.ขอนแก่น
8 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ บ้านดอนน้ำมัน ต.บ้านหวาย อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม
9 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ บ้านโคกเกาะ ต.หนองแก้ว ต.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ
10 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ บ้านชาติเจริญ ต.นานวล อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด
11 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ บ้านน้ำเที่ยง ต.ห้วยหินลาด อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด
12 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ วัดอัมพวันบ้านม่วง ต.บ้านเล่า อ.เมืองจ.ชัยภูมิ
13 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ บ้านโคกกลาง อ.ประจักษ์ศิลปาคม จ.อุดรธานี
14 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ บ้านนาทอง ต.ไผ่ อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์
15 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ บ้านกุดลอย ต.โนนสว่าง อ.กุดข้าวปุ้น จ.อุบลราชธานี
16 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ บ้านฝั่งแดง ต.ฝั่งแดง อ.ธาตุพนม จ.นครพนม
17 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ บ้านแฝก ต.โคกสูง อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด

18 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ บ้านโคกลาย ต.ม่วงลาย อ.เมือง จ.สกลนคร
19 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ บ้านสามผง ต.สามผง อ.ศรีสงคราม จ.นครพนม
21 เมษายน 2560	ศิลปิน ภูไท แสดงที่บ้าน สีแยก ต.ปะวัว อ.อากาศอำนวย จ.สกลนคร
22 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ บ้านท่าไคร้ ต.บึงกาฬ อ.เมือง จ.บึงกาฬ
25 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่บ้านละหาน ต.ละหาน อ.แวงน้อย จ.ขอนแก่น
30 เมษายน 2560	ศิลปินภูไท แสดงที่ บ้านแก้ง ต.ศรีวิชัย อ.วานรนิวาส จ.สกลนคร

ตาราง 11 ประมาณจำนวนรายได้และจำนวนงานหมอลำคณะศิลปินภูไท

คิวงานแสดง	งาน/ปี	ราคา/ปี
ปี 2559	140 - 160	35,000,000 – 40,000,000 บาท
ปี 2560	140 - 160	35,000,000 – 40,000,000 บาท
ปี 2561	160 - 180	40,000,000 – 45,000,000 บาท

รายได้ในปัจจุบันของหมอลำศิลปินภูไท โดยรวมดูเหมือนจะรายได้ค่อนข้างสูง แต่เมื่อมองรายจ่ายก็มากพอสมควร แต่ก็ยังคงอยู่ในระดับที่สามารถเดินหน้าต่อไปได้ รายได้ของนักแสดงมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับบทบาทและความสามารถ ระดับความอาวุโสและภาระหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ รายได้ของนักแสดงส่วนใหญ่อยู่ที่ 500 บาทต่อคืน รวมค่าเฉลี่ยต่อคนอยู่ที่ 15,000 บาทต่อเดือน ส่วนรายได้จากทิปหน้าเวที จะได้เป็นเท่าตัวของราคารายได้นักแสดง รวมแล้วเฉลี่ยแล้วตกอยู่ที่ 30,000 บาทต่อเดือน รวมรายได้ทั้งหมดอยู่ที่ 45,000 บาทต่อเดือน เมื่อเทียบกับอาชีพอย่างอื่นแล้วถือว่าอยู่ในเกณฑ์ระดับสูง ในขณะที่วุฒิการศึกษาไม่ได้สำคัญมากกว่าความสามารถในการร้อง การลำ และความมุ่งมั่นในการเป็นนักแสดงหมอลำ แต่อย่างไรก็ตามรายได้ที่ได้รับมาก็ต้องแลกกับการทำงานหนักอดหลับอดนอน ไม่มีวันหยุด ที่ได้อยู่กับครอบครัวถือว่าเป็นอาชีพที่ค่อนข้างลำบากอีกหนึ่งอาชีพ

หมอลำศิลปินได้ใช้เทคโนโลยีเข้ามามีความสำคัญในการสื่อสารและรับสารต่อผู้ชม เพราะเทคโนโลยีเครือข่ายสามารถเข้าถึงได้ง่าย การถ่ายทอดสด ผ่านช่องทางเว็บไซต์ต่างๆทำให้เกิดความสะดวกสบายในการรับชมและผู้ชมสามารถชมได้ทั่วโลกทำให้เกิดปัจจัยการสร้างกระแสนิยมของกลุ่มผู้ชมในทุกวัย และยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี

พฤติกรรมผู้บริโภคธุรกิจบันเทิง ในปัจจุบันธุรกิจบันเทิงด้านการแสดงหมอลำถือเป็นอีกหนึ่งความบันเทิงที่ต้องสร้างสมาชิกและของเครือข่าย โดยเฉพาะสังคมออนไลน์ของความบันเทิงนั้น การติดตามข่าวสารต่างๆผ่านทางช่องทางดังกล่าว จึงทำให้ผู้ประกอบการในปัจจุบันหันมาสื่อสารถึงสินค้าผ่านช่องทางดังกล่าวมากขึ้น โดยถ้าผู้บริโภคชอบหรือสนใจในสินค้า ก็จะเกิดการบอกต่อในสังคมออนไลน์ของตน ซึ่งจะเป็นไปในลักษณะเพื่อนบอกเพื่อน จึงทำให้การสื่อสารเกิดประสิทธิผลได้ง่ายกว่าการสื่อสารหรือประชาสัมพันธ์โดยตรง ความนิยมในเครือข่ายสังคมออนไลน์ และประสิทธิภาพการสื่อสารในลักษณะการบอกปากต่อปาก ทำให้กระแสการตลาดผ่านสังคมออนไลน์ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเป็นลำดับในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการใช้เป็นช่องทางสื่อสารทางการตลาดสำหรับผู้ประกอบการที่อาจมีข้อจำกัดในด้านเงินทุนเพื่อทำการตลาด

ด้วยบทบาทผู้สนับสนุนหมอลำคณะศิลปินภูไท ทำให้กลุ่มเป้าหมายมองสินค้าหรือแบรนด์นั้นด้วยความรู้สึก ที่ดีว่าการโฆษณา เมื่อคุณเป็นสปอนเซอร์ให้กับงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ กลุ่มเป้าหมายจะเกิดความรู้สึกที่ดีกับคุณ และยังทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความเชื่อถือ ซึ่งความเชื่อถือนี้อาจจะทำให้กลุ่มเป้าหมายมีแนวโน้มที่จะซื้อสินค้าของคุณเพิ่มมากขึ้น โดยที่คุณไม่จำเป็นต้องสรรหาถ้อยคำใด ๆ มาโฆษณาสรรพคุณของสินค้า สปอนเซอร์หมอลำคณะศิลปินภูไท นักการตลาดต้องสำรวจตลาดก่อนว่า อะไรที่เราควรเข้าไปสนับสนุน และเราจะทราบได้อย่างไรว่าเมื่อเราให้การสนับสนุนไปแล้ว เราจะได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าในเรื่องของผลตอบแทนนั้น ระยะสั้นอาจกลับมาในรูปแบบของการได้เป็นที่รู้จักและถูกกล่าวถึง แล้วจึงนำไปสู่ผลตอบแทนในระยะยาว นั่นคือลูกค้ากลับมาซื้อสินค้า

ตาราง 12 ผู้สนับสนุนหลักของหมอลำศิลปินภูไท ปีพ.ศ. 2559 - 2561

ปีที่สนับสนุน	ชื่อผลิตภัณฑ์
---------------	---------------

ปี 2559	ผลิตภัณฑ์บะหมี่กึ่งสำเร็จรูปไวไว ผลิตภัณฑ์ทาผิวตราอิชิโกะ ผลิตภัณฑ์เครื่องตุ๋มจับใจ
ปี 2560	ผลิตภัณฑ์ปุ๋ยไข่มุก ตราเรือใบไข่มุก ผลิตภัณฑ์บะหมี่กึ่งสำเร็จรูปไวไว ผลิตภัณฑ์ตราอิซุซุ
ปี 2561	ผลิตภัณฑ์ปุ๋ยไข่มุก ตราเรือใบไข่มุก ผลิตภัณฑ์โรซ่า ซอสมะเขือเทศโรซ่า ผลิตภัณฑ์บะหมี่กึ่งสำเร็จรูปไวไว

รูปแบบด้านการโฆษณาสินค้าของหมอลำศิลปินภูไท

รูปแบบการโฆษณาที่หมอลำกลอนคณะศิลปินภูไทใช้นั้นก็คือ การนำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์มาประกาศสรรพคุณรวมถึงการใช้นักร้องนักแสดงและนักแสดงตลกมาทำการแสดงเกี่ยวกับสินค้าเหล่านั้น โดยการร้องเพลงและเต้นประกอบเพลงที่แต่งขึ้นมาใหม่สำหรับผลิตภัณฑ์นั้นๆ การขึ้นป้ายโฆษณาบริเวณเวทีการแสดงรวมถึงมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าในบริเวณที่แสดง ถึงแม้ว่าเราไม่รู้จักผลิตภัณฑ์เหล่านั้น แต่ก็ทำให้ผู้ชมเกิดความสงสัยว่าสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เหล่านั้นมันคืออะไร เกิดความสนใจหาคำตอบและได้รู้จักกับผลิตภัณฑ์เหล่านั้นมากยิ่งขึ้นรวมถึงโฆษณาที่ขึ้นจอ LED วนไปวนมาอยู่เรื่อย ๆ ทำให้ผู้ชมจากที่ไม่สนใจเกิดความสนใจขึ้นมา เนื่องจากการนั่งชมหมอลำนั้นใช้เวลาหลายชั่วโมงทำให้บางครั้งก็ต้องพักสายตาไปที่โฆษณาที่ขึ้นบนจอบ้าง ทำให้เห็นสรรพคุณและคุ้นชินกับสินค้าและผลิตภัณฑ์เหล่านั้นมาก

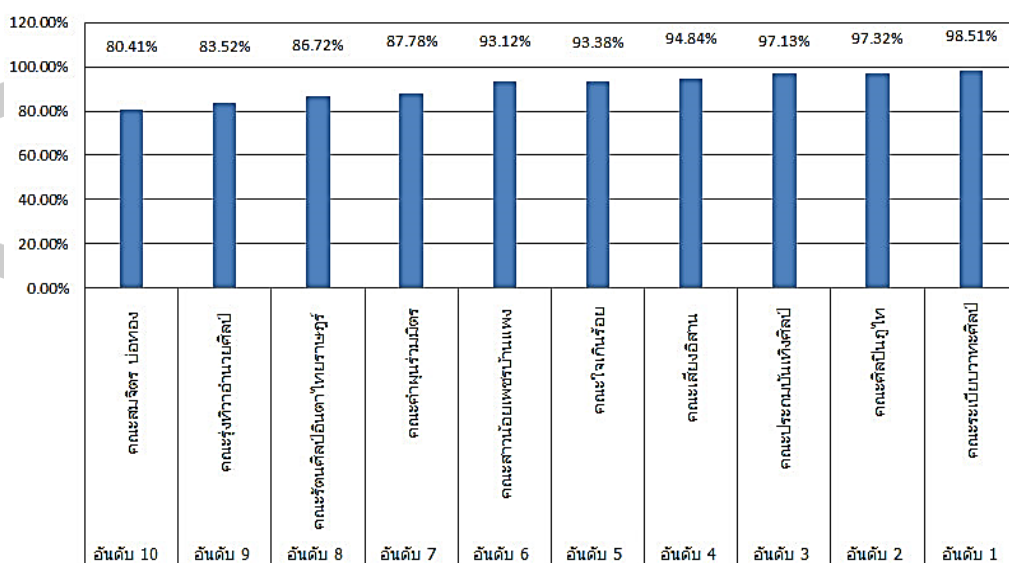
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการโฆษณาได้กล่าวไว้ว่า การโฆษณาเป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีบทบาทเป็นอย่างมากต่อการดำเนินงานธุรกิจทั้งนี้เนื่องจากการโฆษณาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยจำหน่ายสินค้าและบริการโดยการสื่อสารตราสินค้าผ่านสื่อต่างๆ ไปยัง ผู้บริโภค เช่น โทรทัศน์ วิทยุแผ่นพับ ใบปลิว นิตยสาร หนังสือพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ป้ายโฆษณา เป็นต้น ทำให้สินค้าเป็นที่รู้จักและทดลองใช้สินค้าและบริการจะมามีการออกแบบรูปแบบการโฆษณาสินค้า ซึ่งรูปแบบการนำเสนอหรือโฆษณาสินค้านั้นมี หลากหลายรูปแบบ และทั้งหมดจะต้องมีการศึกษา วางแผน วิเคราะห์ เขียนสคริปบทพูด แต่งเพลงโฆษณาและกำหนดผู้นำเสนอ กำหนดรูปแบบและการนำเสนออย่างไรให้เหมาะสม ซึ่งในการทำบจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทางการแสดง

ซึ่งหมอลำศิลปินภูไทได้นำผู้สนับสนุนมาเป็นส่วนหนึ่งการแสดงโชว์อีกหนึ่งองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้หมอลำศิลปินภูไทเป็นที่รู้จักและโดดเด่น จึงต้องแต่งเพลงใหม่เพื่อทำการโฆษณาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เหล่านั้น ซึ่งในแต่ละปีฤดูกาลแสดงนั้นหัวหน้าหรือผู้จัดการวงจะทำการเลือก

ผู้สนับสนุนหลัก ที่จะแต่งเพลงทำการโฆษณาให้ นั้นไม่เกิน 3 บริษัทเท่านั้น ขึ้นอยู่กับงบประมาณและการตกลงกันของผู้สนับสนุนและผู้ดูแลควบคุมวงโดยใช้รูปแบบการโฆษณาโดยใช้ผู้นำเสนอ (Presenter) เพื่อดึงดูด ความสนใจของผู้ชมและความต่อเนื่องของโชว์บนเวทีการแสดงหมอลำ และรูปแบบที่ได้รับความสนใจมากที่สุดพบว่า การโฆษณาโดยใช้ผู้นำเสนอ(Presenter) ได้รับความสนใจมากที่สุด เนื่องจากการแสดงหมอลำนั้นจะกำหนดคิวการแสดงไว้อยู่แล้ว ซึ่งการโฆษณาโดยใช้ ผู้นำเสนอ เช่น โฆษกหรือพิธีกรประกาศโฆษณาใช้เวลาในแต่ละช่วง การใช้นักร้องที่มีชื่อเสียงในวงขับร้องเพลงที่แต่งขึ้นใหม่เพื่อการโฆษณา การแสดงแสงสีเสียงที่อลังการสวยงาม เป็นต้น

ภาพประกอบ 49 ผู้สนับสนุนหลักของหมอลำศิลปขลุ่ยไทย ปีพ.ศ. 2559 - 2561
ที่มา คฑาวุธ มาป้อง

ภาพประกอบ 50 10 อันดับหมอลำยอดเยี่ยมแห่งปี 2560

ที่มา อีสานไกด์ดอทคอม

กรณีศึกษาตัวอย่างประชาชนที่ชื่นชอบหมอลำอีสาน จำนวน 2,042 ตัวอย่าง บนเฟซบุ๊ก และเว็บไซต์ และการสอบถามสำรวจแบบเชิงลึกพูดคุยได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น อายุระหว่าง 15-70 ปี โดยดำเนินการสำรวจในระหว่างวันที่ 1 มกราคม – 31 กรกฎาคม 2560 โดยใช้การเลือกตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม ของผู้ที่ชื่นชอบหมอลำเรื่องต่อกลอน โดยมีช่วงความคลาดเคลื่อนบวกลบร้อยละ 7

สรุปผลได้ดังนี้ อันดับ 10 หมอลำคณะสมจิตร บ่อทองคิดเป็นร้อยละ 80.41% อันดับ 9 หมอลำคณะรุ่งทิวาอำนวยศิลป์คิดเป็นร้อยละ 83.52% อันดับ 8 หมอลำคณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์คิดเป็นร้อยละ 86.72% อันดับ 7 หมอลำคณะคำพูนร่วมมิตรคิดเป็นร้อยละ 87.78% อันดับ 6 หมอลำคณะสวาน้อยเพชรบ้านแพงคิดเป็นร้อยละ 93.12% อันดับ 5 หมอลำคณะใจเกินร้อยคิดเป็นร้อยละ 93.38% อันดับ 4 หมอลำคณะเสียงอีสาน คิดเป็นร้อยละ 94.84% อันดับ 3 หมอลำคณะประถมนันท์ศิลป์คิดเป็นร้อยละ 97.13% อันดับ 2 หมอลำคณะศิลปินภูไทคิดเป็นร้อยละ 97.32% อันดับ 1 คณะระเบียบวาทศิลป์คิดเป็นร้อยละ 98.51 %

การการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ส่งเสริมวัฒนธรรมหมอลำ

นโยบายและแนวทางการดำเนินงานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 และ พ.ศ. 2559 ก็ระบุว่า หนึ่งในภาระหน้าที่ของกระทรวงวัฒนธรรม คือ "สร้างความอยู่ดีมีสุข การกินดีอยู่ดี นำรายได้ที่ยั่งยืนสู่ครัวเรือน ท้องถิ่น ประเทศชาติ จากการท่องเที่ยว สินค้าและบริการทางวัฒนธรรมและสินค้าจากภูมิปัญญาไทย "

หนึ่งในแนวทางการดำเนินงาน คือ “การพัฒนาวัฒนธรรมเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์” โดยส่งเสริมการนำทุนที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม แก่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สินค้าและบริการ บนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์การอนุรักษ์และเผยแพร่มรดกภาพยนตร์ รวมถึงส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมภาพยนตร์และวีดิทัศน์ ให้เป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมงานวัฒนธรรม เผยแพร่ภาพลักษณ์ความเป็นไทย และสร้างรายได้เข้าประเทศ แต่การปรับเปลี่ยนของ นาฏศิลป์การแสดงเชิงอนุรักษ์ ก็ยังมี

กรอบจำกัด และไปได้ไม่ไกลเท่า แบบกลไกตลาด อย่างเช่น หมอลำ จากยุคสงครามเย็น สู่ยุค โลกาภิวัตน์ ดังเช่นที่ค่าง่าว่านางานเสวนาเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจและอุตสาหกรรมบันเทิงหมอลำ เนื่องในนิตรรศการ แคนล่องคะนองลำ ณ หอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน ความตอนหนึ่งว่า " สื่อบันเทิงได้ กลายเป็นธุรกิจในภาคอุตสาหกรรมแห่งการผลิตซ้ำ ด้วยเทคโนโลยีการบันทึกเสียงทำให้มีลูกทุ่งหมอลำเกิดขึ้นมากมายในช่วงเวลานั้นจนกลายเป็นที่นิยมอย่างมาก มีค่ายเพลงที่เป็นต้นสังกัดเพื่อแย่งฐาน คนดู และมีระบบการจัดการผลิตที่มีนักแต่งเพลง, ผู้ผลิต, มิวสิควิดีโอ, ดีเจ และโปรดิวเตอร์ และเมื่อ สถานบันเทิงรูปแบบใหม่เริ่มเข้าไปสู่พื้นที่อีสาน เช่น เคน ผับ บาร์ หมอลำก็มีการปรับตัวเพราะเป็น วัฒนธรรมบันเทิงที่ได้รับความนิยมสูงสุด มีการจัดแสดงรอบกลางคืนในสถานบันเทิงเหล่านี้ หมอลำ จึงกลายเป็นธุรกิจบันเทิงที่มีระบบการจัดการแบบครบวงจรมากขึ้นจนถึงช่วงปัจจุบัน

หมอลำคาร์นิวัล ปี 2561(Mor Lam Carnival 2018)”หรือขบวนแห่หมอลำที่ ยิ่งใหญ่ ทั้งนี้เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ตอกย้ำเมืองขอนแก่นที่เป็นเมือง หลักการท่องเที่ยว ที่ได้ชื่อว่า “เมืองหมอลำ แดนหมอลำ” และสะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมภาค อีสาน ทำให้เกิดการท่องเที่ยวตามแนวทางการตลาดยุคใหม่ เป็นเครื่องมือกระตุ้นให้นักท่องเที่ยว เดินทางมาท่องเที่ยวซึ่งเป็นเมืองหลักอยู่แล้วให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

นายยุทธศักดิ์ กล่าวว่ ททท. ได้ผลักดันให้เมืองขอนแก่นจัดกิจกรรม “เทศกาลหมอลำคาร์ นิวัล 2561” ระหว่างวันที่ 31 มีนาคม ถึง 2 เมษายน 2561 ที่บริเวณบึงแก่นนคร ด้วยขบวนแห่ที่จัด ยิ่งใหญ่ตระการตาและเป็นเอกลักษณ์ของภาคอีสานด้วยชุดแต่งกายหมอลำจากอดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งยังได้พบกับศิลปินแห่งชาติ ด้านหมอลำ พร้อมกับศิลปินหมอลำกว่า 1,000 ชีวิต และยังมี การแสดงแสงสีเสียงสุดยิ่งใหญ่ ทั้งนี้เพื่อต้องการเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมอีสาน “หมอลำ” โดยมีการ ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นฝังรากลึกลงไปในชีวิตวิถีชุมชน ที่อยู่ในสายเลือดของชาวอีสานที่พร้อมจะนำเสนอ สู่สายตาพี่น้องประชาชนในภาคอื่นๆให้รับรู้ รวมทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ศิลปินหมอลำจิวรุ่นใหม่และ บุคคลที่สนใจเห็นความสำคัญของหมอลำอีสาน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อยู่คู่กับชาวอีสานและประเทศไทย ตลอดไป โดยหวังที่จะเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวปีให้มากขึ้นกว่าทุกปี คาดว่าไม่น้อยกว่า 5 ล้านคน รวมทั้งยังช่วยกระจายเม็ดเงินสู่เศรษฐกิจฐานราก

ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กล่าวต่อว่า “การจัดงานครั้งนี้เป็นการรวบรวมหมอลำทั้งประเทศระดับชั้นนำมาไว้บนเวที 3 เวที ตลอด 3 วัน โดยในวันที่ 31 มีนาคม 2561 นี้จะเป็นพิธี ไหว้ครู หรือพิธียกอ้อ ยกครู ซึ่งเป็นพิธีไหว้พ่อครูแม่ครูหมอลำ เป็นการแสดงออกถึงการรำลึกและ เคารพครูบาอาจารย์อันเป็นผู้มีคุณูปการยิ่งใหญ่ของศิลปินหมอลำ โดยวันที่ 1 เมษายน 2561 มี ขบวนแห่คาร์นิวัลหมอลำ ซึ่งคำว่า “คาร์นิวัล” เป็นภาษาละติน คือขบวนแห่ จะมีทั้งหมด 9 ขบวน โดยขบวนที่ 1-8 บอกเล่าถึงวัฒนธรรมของการแสดงหมอลำในรูปแบบต่างๆ เน้นความสวยงามของ ศิลปะหมอลำโดยขบวนที่ 9 จะเป็นขบวนที่แสดงถึงความสนุกสนาน ในชื่อชุด “Cool Isan สงกรานต์

วิถีถิ่น สู่วิถีเทรนด์” ที่จะนำเสนองานประเพณีสงกรานต์ในพื้นที่ภาคอีสานแบบอีสานชนวนัวรรณ์วัล
ที่พลาดไม่ได้

กลุ่มธุรกิจหมอลำ ต้องยอมรับว่าความรุ่งเรืองหรือราโรยของหมอลำนั้น แยกไม่ออกจาก
สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ยกตัวอย่างในอดีต ลำเรื่องต่อกลอน เล่นกันเป็นเรื่องเป็นราว และ
ใช้นักแสดงไม่กี่สิบคน ต้นทุนการทำคณะหมอลำก็ไม่สูงมาก ผิดจากปัจจุบันที่ลำเรื่องต่อกลอน แปร
สภาพเป็น คอนเสิร์ตหมอลำ ที่ต้องใช้นักแสดงมากกว่าร้อยชีวิต และต้องมีองค์ประกอบประเภท
อสังหาริมทรัพย์ ทั้งเวที ไฟ แสง สี เสียง ราคาค่าจ้างหมอลำคอนเสิร์ตจึงสูงลิ่ว อย่างคณะหมอลำ
เกรดเอ คีนละ 1-2 แสนบาท และเกรดบีกีคีนละ 6-7 หมื่นบาท ในยุคหนึ่งสมัยหนึ่งหมอลำเรื่องหรือ
ลำซึ่ง ได้มีการบันทึกการแสดงสดลงในม้วนวิดีโอ จึงทำให้เกิดกระแสคอนเสิร์ตหมอลำ เพราะมันเป็น
ความแปลกใหม่ใน พ.ศ.นั้น บรรดาหัวหน้าคณะหมอลำใหญ่ๆ ก็แข่งขันกันทุ่มทุนซื้ออุปกรณ์เวที ไฟ
และเครื่องเสียงอันทันสมัย เพื่อโชว์ภาพคอนเสิร์ตหมอลำอันตระการตา จากที่เคยแข่งขันกันด้วย
กลอนลำ และนักแสดงหรือหมอลำคู่พระ-นางฝีมือเยี่ยม ก็หันไปแข่งขันเรื่องชุดทางเครื่องราคาแพง
ด้วยต้นทุนที่สูงกว่ายุคลำเรื่องอย่างเดียว จึงต้องตั้งราคาค่าจ้างหลักแสนหลักหมื่น เมื่อภาวะเศรษฐกิจ
ถดถอย ผู้ว่าจ้างก็ต้องปรับเปลี่ยนการชมความบันเทิง ไม่ว่าจะจ้างหมอลำราคาเงินแสน และหันไปจ้าง
วงอิเล็กทรอนิกส์ คีนละไม่กี่พันบาทแทน เช่นวงอิเล็กทรอนิกส์ เป็นความบันเทิงขนาดย่อมที่รวบรวมทั้งหมอลำ
ลูกทุ่งอีสาน สตรีง เข้ามาไว้ด้วยกันแดนซ์เซอร์วัยนักเรียน ที่น่าชมกว่าทางเครื่องหมอลำ ที่มีอายุ
อานามเกินหลัก 20 นับจากวันนี้ไป หากคณะหมอลำใหญ่ๆ ไม่ยอมปรับเปลี่ยนให้เข้ากับภาวะ
เศรษฐกิจ และรสนิยมชาวบ้าน ก็เชื่อว่าหมอลำคณะนั้นยืนอยู่ยาก อย่างมั่วแต่โทษฟ้าโทษดินต้อง
ปรับตัวให้เร็วที่สุดเพื่อความอยู่รอด ซึ่งแตกต่างจากในสมัยปัจจุบันนี้ หมอลำศิลปินภูไทถือเป็นอีกหนึ่ง
ตัวอย่างในด้านธุรกิจและการพัฒนาทางด้านศักยภาพด้านการแสดงหมอลำทางธุรกิจอีกด้วย

จากการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม หมอลำศิลปินภูไทในยุคอุตสาหกรรมวัฒนธรรม
ต้องมีการทำงานแข่งกับคู่แข่งทางธุรกิจ เพื่อให้ได้ผลออกมามากที่สุดเพื่อหวังกำไรสูงสุดจึงมีการ
วางแผน มีการออกแบบการคิดสร้างสรรค์ การใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ ผลิตเนื้อหา
ด้านการแสดงไว้เป็นอย่างดีเพราะว่าการแข่งขันทางธุรกิจ มีกลุ่มเป้าหมายของผู้บริโภคมากขึ้น

พูน ปรณ ทัต ชิว

ภาพประกอบ 51 เทศกาลหมอลำคาร์นิวัล 2561
ที่มา คชาวุธ มาป๋อง

3. หมอลำศิลปป็นภูไทในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม

“ไม้ค้ทองคำ หมอลำฝั่งเพชร” เวทีที่เปิดโอกาสให้หมอลำทุกประเภทได้มาสำแดงลูกคอ วาดลีลา อวดลวดลาย ไม่ว่าจะเป็หมอลำประเภทใดก็ตาม เพื่อที่จะค้นหาหนึ่งเดียวที่จะเป็นสุดยอดหมอลำของประเทศไทย โดยผ่านการคัดเลือกของ 3 คณะกรรมการผู้มีสายเลือดทางด้านหมอลำ ในการทำหน้าที่คัดสรรหมอลำที่ดีที่สุด ได้แก่ ครูสุลา คุณวุฒิ , แม่บานเย็น รากแก่น และ อี้ด โป่งกลาง พร้อมด้วยพิธีกรลูกอีสานโดยสายเลือด ตุ๊กกี้ สุดารัตน์ บุตรพรม เพื่อค้นหาหมอลำที่ดีที่สุดให้ผ่านเข้าไปในรอบต่อไป ความยิ่งใหญ่ด้วยความสนุกและอลังการของเพลงหมอลำ

หมอลำวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์และมาร์ค วงศ์ศิลป์ลูกชายคุณพ่อวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ที่ได้ร่วมขับลำ (วาดลำกาหสินธุ์) ได้เป็นที่เป็ประทับใจและชื่นชมแก่คณะกรรมการ ถือเป็นการบทบาทหน้าที่ในสังคมมีที่หลากหลายรูปแบบการสื่อสารต่างหลากหลายขึ้นความต้องการวัฒนธรรมหมอลำ จึงมีมากขึ้นผ่านช่องทาง การสื่อสารออนไลน์ โดยมีบทบาทเพื่อความรื่นเริง ให้ความบันเทิงให้ความรู้ ให้การศึกษาทางอ้อม รายการ “ไม้ค้ทองคำ หมอลำฝั่งเพชร” จึงถือเป็อีกช่องทาง การสื่อสารที่เป็ตัวแทนของเหล่าศิลปินหมอลำ ได้แสดงตัวตน ที่เป็อัตลักษณ์ของการร้องการลำในวัฒนธรรมนั้นนั้น ออกมาได้เป็นอย่างดี

ภาพประกอบ 52 วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์และมาร์ค วงศ์ศิลป์ในรายการ “ไมค์ทองคำ หมอลำฝิ่งเพชร”
ที่มา เพจชมรมคนรักหมอลำศิลป์ปณูไท

จากการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม หมอลำศิลป์ปณูไทได้เข้าร่วมรายการ เป้าหมายหลักของการทำรายการนี้คือ อนุรักษ์และสืบสานความเป็นอีสาน แต่ด้วยสไตล์ของเวิร์คพอยท์ที่ต้องการให้เข้าถึงคนกลุ่มใหญ่ด้วย เราจึงต้องทำให้คนที่ไม่รู้จักหรือไม่เข้าใจเพลงหมอลำได้ลองสัมผัสแล้วเกิดความรู้สึกประทับใจ เพราะธรรมชาติของมนุษย์จะชอบความแปลกใหม่ พอมีสิ่งใหม่คนก็จะรู้สึกทึ่ง ทั้งที่สิ่งนั้นมีมานานแล้ว เราเป็นสื่อมวลชน จึงมีหน้าที่หยิบสิ่งที่ดีในทุกพื้นที่ออกมานำเสนอ เราจึงมีนโยบายเปิดกว้างเพื่อความหลากหลาย คือต้อนรับหมอลำทุกชนิด ทั้งหมอลำโบราณ หมอลำประยุกต์ หรือลูกทุ่งหมอลำ โดยไม่จำกัดอยู่ที่เพลงหมอลำแบบดั้งเดิม ที่มีแค่หมอแคนกับนักร้อง ทั้งยังไม่จำกัดเพศและวัย จะเด็ก วัยรุ่น ผู้หญิง ผู้ชาย หรือคนสูงอายุก็มาประกวดได้หมด

ภาพประกอบ 53 มาร์ค วงศ์ศิลป์ สัมภาษณ์ในรายการเล่นใหญ่จัดใหญ่
ที่มา เพจชมรมคนรักหมอลำศิลปินภูไท

มาร์ค วงศ์ศิลป์ พระเอกหนุ่มหมอลำคณะศิลปินภูไท ในรายการทอล์คโชว์สุดแซบ แรงแซง ชัด จัดเต็ม รายการที่จะมากระชากความคิดจากแขกรับเชิญและกระชากใจคุณผู้ชม เข้มข้นด้วยประเด็นที่เกิดขึ้นในสังคม และความจริงจากปากแขกรับเชิญ โดยพิธีกรสาวมากฝีมือและตรงไปตรงมาที่สุดในวงการ บุ่ม ปนัดดา วงศ์ผู้ดี ที่จะมาจัดเต็ม ได้มีการพูดคุยถึงความเป็นมาการสืบสานวัฒนธรรมหมอลำของชาติพันธุ์ผู้ไท ของพระเอกหนุ่มมาร์ค วงศ์ศิลป์ของคณะศิลปินภูไท กระแสความดังและผลงานการแสดงเกิดขึ้นได้อย่างไร เพลงอีสานก็คือ Music World คนที่ชอบดนตรีในหัวใจเขาไม่ปิดกั้นอยู่แล้วว่าเป็นเพลงภาคไหน ดังนั้น ดนตรีหมอลำจึงเข้าถึงคนทุกภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสน่ห์ของเพลงหมอลำคือความสนุก ดนตรีหมอลำเวลาสนุกคนจะลุกขึ้นมาเต้น โดยที่ไม่ฟังเนื้อเพลงด้วยซ้ำว่าร้องอะไร เชิงกันสนุกสนานเฮฮา แต่พอถึงอารมณ์เศร้า เสียงดนตรีจะลึกซึ้งลงไปถึงขั้วหัวใจ ถ่ายทอดอารมณ์ทุกๆ ด้านได้อย่างถึงแก่น"

ภาพประกอบ 54 ศิลปินกับรางวัลน้ำใจจากแฟนคลับ
ที่มา เพจชมรมคนรักหมอลำศิลปินภูไท

ผลการตอบรับด้านหน้าการแสดง หรือจะเรียกว่าแฟนคลับผู้ติดตามติดชิตชอบเวที เริ่มมีปรากฏขึ้นมานานตั้งแต่เริ่มมีการแสดงหมอลำคณะศิลปินภูไท ซึ่งกลุ่มแม่ยก คือคนที่คอยสนับสนุนนักแสดงหมอลำที่พวกเขาชื่นชอบ ทั้งพระเอกหมอลำ นางเอกหมอลำ หรือแม้แต่ตัวร้าย โดยจะแบ่งแม่ยกจะมีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ “แม่ยกแบบปกติ” คือ กลุ่มแฟนคลับที่คอยติดตามชมผลงานของศิลปินหรือนักแสดงหมอลำที่ตนเองชื่นชอบ ไปตามไปงานต่างๆ เท่าที่โอกาสจะอำนวย ส่วนใหญ่จะ

เน้นไปรับชมและให้กำลังใจ ส่วนอีกแบบหนึ่งเรียกว่า “แม่ยกอุปลัมภ” กลุ่มนี้จะคอยสนับสนุนให้ทรัพย์สิน

คุณค่าและประโยชน์การชมหมอลำ คนชมจะเร่งเห็นถึงคุณค่าทางด้านจิตใจคือการกล่อมเกลาจิตใจมนุษย์ให้ดำรงตนเป็นคนที่ประพฤติดี และความสามัคคีและมีบทบาทในวิถีชีวิตสังคมอีสานเป็นอย่างมากบทบาทของหมอลำ โดยเฉพาะหมอลำคณะศิลปินภูไท ได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดของคนกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทและทำหน้าที่เป็นตัวประสานระหว่างคนในท้องถิ่นกับความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองไว้เป็นอย่างดี

กระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมธุรกิจด้านความบันเทิง หมอลำคณะศิลปินภูไทกำลังเป็นที่สนใจของมวลชนเป็นอย่างมากเพราะนอกจากความบันเทิงที่ได้รับแล้ว ยังช่วยบันทึกเหตุการณ์เรื่องราวที่สำคัญของชาติพันธุ์ของสังคมผู้ไท เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเป็นสัญลักษณ์ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวอีสานปัจจุบันวิทยาการก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการสื่อสาร เป็นปัจจัยผลักดันที่ทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารอย่างไร้พรมแดน เทคโนโลยีต่างๆ ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการของวงกรมอลำเกิดการแข่งขันในด้านธุรกิจบันเทิงการวางแผน ด้วยการนำเอาความรู้และเทคโนโลยีเป็นพื้นฐานสำคัญนี้ในการพัฒนางวมอลำ เพื่อมุ่ง เป้าหมายความเป็นเศรษฐกิจและสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้การนำอัตลักษณ์เข้ามาใช้ในกระแสและเทคโนโลยีในการถ่ายทอดการเรียนรู้จึงเข้ามามีบทบาทมากขึ้น

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยหมอลำศิลปป็นภูไท อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ ธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) โดยได้ทำการศึกษาเอกสารงานวิจัย หนังสือ บทความวิชาการที่เกี่ยวข้องและทำการเก็บข้อมูลภาคสนามจากหมอลำศิลปป็นภูไท โดยสำรวจข้อมูล สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ตามแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง นำข้อมูลที่ได้มาบันทึกวิเคราะห์ สังเคราะห์และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยวิจัยอภิปรายผลและข้อเสนอแนะตามความมุ่งหมายของการวิจัย 3 ข้อตามลำดับดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์หมอลำ ในบริบทวัฒนธรรมชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษากระบวนการนาฏยประดิษฐ์"หมอลำศิลปป็นภูไท"ในบริบทธุรกิจบันเทิง ในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม
3. เพื่อศึกษาบริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ส่งผลต่อรูปแบบนาฏยประดิษฐ์หมอลำคณะศิลปป็นภูไท

สรุปผลการวิจัย

1. อัตลักษณ์หมอลำในบริบทวัฒนธรรมชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์

1. อัตลักษณ์ด้านภาษา ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ ภาษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาติเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติที่สะท้อนให้ทราบถึงสภาพอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ปรัชญา ค่านิยม รวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเหตุการณ์ช่วงต่างๆ ในประวัติศาสตร์ วิธีทำความเข้าใจระหว่างคนกับคน เป็นการสื่อสาร ที่แสดงออกได้หลายวิธี เช่น การพูด การเขียน การแสดงท่าทาง

ภาษาถิ่นผู้ไท คือ คำที่ใช้เรียกภาษาที่ใช้พูดกันในหมู่ผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ต่างๆ กัน โดยมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญของภาษานั้น ซึ่งแสดงถึงขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณี และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น สามารถทำให้ผู้พูดและผู้ฟังมีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน การที่จะเรียนรู้

วัฒนธรรมพื้นบ้านต้องอาศัยสืบภาษาถิ่น เพราะภาษาแสดงถึงวิถีชีวิตที่แท้จริงของชุมชนนั้นๆ ภาษาถิ่นผู้ไท จะมีอัตลักษณ์ทางภาษาของตนด้วยและมักเป็นเรื่องของภาษาพูดหรือภาษาท่าทางมากกว่า

ภาษาผู้ไทแม้จะกระจายอยู่ในแถบอีสาน แต่สำเนียงและคำศัพท์นั้นแตกต่างกับภาษาไทยถิ่นอีสานโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามยังมีคำยืมจากภาษาถิ่นอีสานอยู่ในภาษาผู้ไทบ้างเป็นธรรมดา หมอลำศิลป์ปิ่นภูไทจึงใช้อัตลักษณ์ที่สำคัญของชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านภาษาใช้ประกอบสร้างผ่านศิลปะการแสดงร้องลำหรือवादลำในสำเนียงภาษาถิ่นผู้ไท การนำเสนอภาษาท้องถิ่นสู่การแสดงหมอลำศิลป์ปิ่นภูไท ทำให้เกิดคุณค่าทางด้านอัตลักษณ์

2. อัตลักษณ์ด้านดนตรี ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ อัตลักษณ์อีกอย่างหนึ่งที่เราเรียกว่าเป็นความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทนั้นก็คือ ดนตรี ชาวผู้ไทเกือบทุกคนล้วนมีดนตรีในหัวใจ และดนตรีนั้นก็ได้สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความสามัคคีในกลุ่ม ชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมของประเทศเรากำลังต้องการให้เกิด สังเกตได้จากการเล่นดนตรีพื้นบ้านประกอบการฟ้อน ในงานบุญประเพณีต่างๆ ภาพที่เห็นเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่า ดนตรีไม่จำกัดอายุ เพศ การศึกษา และฐานะทางสังคม ดนตรีได้หล่อหลอมให้สังคมผู้ไทกลายเป็นหนึ่งเดียว ดนตรีประกอบจะมีการขับลำประกอบ เรียกว่า “ลำผู้ไท” เป็นทำนองลำผู้ไท หรือเพลงลม พัดไฟซึ่งมีทำนองเนิบๆ มีบทร้องซึ่งนำมาจากกลอนพญาที่หนุ่มสาวใช้โต้ตอบกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ฝ่ายชาย จะร้องก่อนเนื้อเพลงจะพรรณนาถึงความรักความคิดถึงที่หนุ่มสาวมีให้แก่กัน จากนั้นฝ่ายหญิงจึงร้องตอบ เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการฟ้อนมี ดังนี้ กลองตุ้ม โปงกลาง พิณ แคน กลองหาง โหวด และ เครื่องกำกับจังหวะ ได้แก่ กิ่งฉาบ กระจับ ไห แต่ทั้งนี้ทั้งการขับลำ และลายของดนตรีมิได้มีการที่จะขึ้นอยู่กับ ความสามารถของผู้ขับลำกับนักดนตรี

3. อัตลักษณ์การแต่งกาย ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ชาติพันธุ์ผู้ไทในชุมชนบ้านโนน สะท้อนผ่านวัฒนธรรมการทอผ้าไหมแพรวา ผ้าไหมแพรวาบ้านโนนคือลวดลายที่ปรากฏ อยู่ในผืนผ้าแต่ละผืนยังคงเป็นลวดลายตามแบบแผนของชาวผู้ไทที่เป็นประเพณีนิยม ดั้งเดิมซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ อาจจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ ภูมิปัญญาที่ปรากฏใน กรรมวิธีการทอและภูมิปัญญาที่ปรากฏในลายผ้า ภูมิปัญญาที่ปรากฏในกรรมวิธีการทอแม้การทอผ้าแพรวาจะเป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไททั้งหมด แต่ผ้าไหมแพรวาของชาวผู้ไทในชุมชนบ้านโนนกลับมีลักษณะและลวดลายที่แตกต่างไปจากผ้าแพรวาของผู้ไทในพื้นที่อื่น โดยผ้าไหมแพรวาของผู้ไทในชุมชนอื่นจะมีลวดลายที่เกิดจากการทอเส้นไหมเพียงสีเดียว ในแต่ละลายไปตลอดทั้งแถวและตลอดทั้งผืน แต่ผ้าไหมแพรวาของชาวผู้ไทบ้านโนน จะมีการประดิษฐ์ลวดลายบนผืนผ้าด้วยการขีดและการจก โดยจะใช้เส้นไหมที่มีสีสลับ แตกต่างกันสอดสลับจนเกิดเป็นลวดลายตามต้องการ

ผ้าแพรวาจึงแสดงถึงอัตลักษณ์ในท้องถิ่นของชาวกาฬสินธุ์ได้อย่างงดงาม การแต่งกายด้วยผ้าไหมแพรวาจึงถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชาติพันธุ์ผู้ไท การแสดงตัวตนผ่านการแต่งกายด้วยลายผ้าที่วิจิตร เป็นการสร้างเครื่องแต่งกายที่เป็นอัตลักษณ์ให้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนผ่านกระบวนการประดิษฐ์สร้างสรรค์ให้เป็นมูลค่าทางวัฒนธรรม

4. อัตลักษณ์ด้านศิลปะการแสดง ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ การฟ้อนผู้ไทกาฬสินธุ์ เป็นการฟ้อนประกอบทำนองหมอลำผู้ไท ซึ่งเป็นทำนองพื้นเมืองประจำชาติพันธุ์ผู้ไท ซึ่งปกติ

แล้วการแสดงหมอลำผู้ไท มักจะมีการพ็อนรำประกอบกันไปอยู่แล้ว ซึ่งทำให้การพ็อนผู้ไทกาฬสินธุ์ในแต่ละอำเภอหรือหมู่บ้าน การพ็อนรำของชาวผู้ไทที่มีความเฉพาะแบบชาวผู้ไทมากกว่าที่อื่นส่วนเรื่องศิลปะ ดนตรีของชาวผู้ไทมีการจัดตั้งเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านโดยมีกลุ่มอนุรักษ์คือ ชาวบ้านโพธิ์ อำเภอก้ามวง จังหวัดกาฬสินธุ์ซึ่งกลุ่มอนุรักษ์นี้ได้มีการสืบทอด ศิลปะด้านดนตรีและการขับร้องผู้ไทไว้อย่างสมบูรณ์แบบและเป็นที่ยอมรับ

การพ็อนของชาวผู้ไทบ้านโพธิ์นั้น มีการปรับเปลี่ยนตามกระแสความเจริญของสังคมอยู่ตลอดเวลา มีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์การพ็อนในแบบชาวบ้านดั้งเดิม ซึ่งหากเมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะเห็นถึงรูปแบบดั้งเดิมที่มีผลกระทบท่าพ็อนผู้ไทในปัจจุบัน เป็นการพ็อนที่มีการคิดทำเพิ่มเติมจากเดิม อีก 2 ท่า ลีลาท่าพ็อน มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น มีการกำหนดระยะเวลาการเคลื่อนไหวอย่างชัดเจน เน้นความอ่อนช้อย ท่าพ็อน ประกอบด้วย ท่าเดินผู้ไท ท่าพ็อนข้าง ท่ายิง ท่าม้วนหาง ท่าวงเดือน ท่าพ็อนเลี้ยง และท่าลง จำแนกลักษณะเฉพาะได้ดังนี้

5. หมอลำคณะศิลปินผู้ไท อำเภอก้ามวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นคณะหมอลำที่มีความโดดเด่นทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ หมอลำคณะศิลปินผู้ไทจึงมีการใช้อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทต่อรองกับศิลปะการแสดง นำมาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้บริโภคในแบบใหม่อนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม หมอลำคณะศิลปินผู้ไทจึงจำเป็นที่จะสร้างความชัดเจนจุดแข็งผ่านศิลปะการแสดงหมอลำ การพัฒนาสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลาด้วยกระแสสังคมการคงอยู่เพื่อกลุ่มชาติพันธุ์

หมอลำคณะศิลปินผู้ไท หมอลำชาติพันธุ์ผู้ไทเจ้าของหมอลำชื่อดัง " วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ " มีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านเลขที่ 240/4 ตำบลทุ่งครอง อำเภอก้ามวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เส้นทางชีวิตศิลปินหมอลำของคุณพ่อวีระพงษ์ วงศ์ศิลป์ พ่อวีระพงษ์ ให้ความสนใจเรื่องการร้อง การลำ อยากมีวงดนตรีหมอลำเป็นของตนเอง อยากเป็นหมอลำ อยากเป็นที่รู้จักมากมาย โดยได้รับการถ่ายทอดจากอาจารย์ทันใจ หวาน ซึ่งเป็นผู้ฝึกสอนการลำและการพ็อนให้ อีกทั้งตนเองมีพรสวรรค์ในด้านนี้จึงเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เริ่มอาชีพหมอลำอย่างเต็มตัวตอนนั้นเพียงอายุ 19 ปี ถือว่ายังเป็นวัยรุ่นแต่ชื่นชอบหมอลำ โดยในปี 2526 ออกเดินสายรับจ้างลำตามงานต่างๆ เพียงคนเดียวจากนั้นต่อมา เมื่อปี พ.ศ. 2529 เริ่มไปเป็นศิลปินหมอลำกับหมอลำคณะซูปเปอร์สารคาม หมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองกาฬสินธุ์สารคาม เป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงในจังหวัดมหาสารคาม และได้รับบทพระเอก ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2531 ย้ายมาสังกัดกับหมอลำคณะซูปเปอร์มหากาฬ หมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองกาฬสินธุ์สารคาม ยุคนั้นถือว่าเป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงโด่งดังที่สุดในจังหวัดมหาสารคามอีกคณะหนึ่ง แพนเพลงก็พอเริ่มรู้จักมากขึ้นแต่ยังไม่มีชื่อเสียงมากเท่าไร ต่อมาในปี พ.ศ.2533 ย้ายมาอยู่กับหมอลำคณะฟ้าสีคราม เป็นหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองกาฬสินธุ์สารคาม ที่โด่งดังมากในยุคนั้น ออกเดินสายลำทั่วอีสาน ในหลายจังหวัด เช่น ร้อยเอ็ด ยโสธร กาฬสินธุ์ ขอนแก่น สกลนคร นครพนม และอุบลราชธานี สังกัดอยู่กับวงนี้นานมาก ประมาณ 19 ปีกว่า รับบทพระเอก และต่อมารับบทพ่อพญา แพนเพลงให้การตอบรับมากขึ้นจนมีชื่อเสียง และเป็นวงสุดท้ายก่อนที่จะตัดสินใจมาตั้งวงเอง รับงานการแสดงทั่วประเทศออกอัลบั้มเพลงหมอลำทั้งหมด 7 อัลบั้ม เพลงที่สร้างชื่อ เทียวกาฬสินธุ์ มักเมียเขา พระบอกแม่ออกทุกข์ ข้าวนาหวาน สารเคมี เคยได้ร้องเพลงในโครงการสายใยรักต่อหน้าพระพักตร์ พระเจ้า วรวงศ์เธอพระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรราชา พระองค์ทรงชมร้องได้ไพเราะมาก

2. กระบวนการนาฏยประดิษฐ์"หมอลำศิลปินภูไท"ในบริบทธุรกิจบันเทิง ในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม

มนุษย์ในทุกสังคมและวัฒนธรรมล้วนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะดนตรีเพื่อที่จะแสดงออกทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความพึงพอใจของคนส่วนใหญ่ ศิลปะดนตรีรูปแบบนั้นก็ได้รับการยอมรับ กระทั่งกลายเป็นกระแสนิยมของคนสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งมีบทบาทในด้านสังคมและวัฒนธรรมสัญลักษณ์ของคนในภูมิภาคนี้ คือ ศิลปะการแสดงหมอลำ หมอลำให้ความบันเทิงและผ่อนคลายความตึงเครียดของคนในสังคมให้การศึกษา ให้ความรู้ให้แง่คิดศีลธรรมจรรยาแก่ประชาชนและนักรรณกรรมอีกด้วย (สนอง คลังพระศรี, 2541 : 1) ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของ ชาวอีสานที่มีความโดดเด่นและถือเป็นท้องถิ่นมาแสดงหมอลำ โดยมีศิลปินเป็นผู้อนุรักษ์และสืบทอดศิลปะพื้นบ้านนับได้ว่าหมอลำเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงศิลปวัฒนธรรมของชาวอีสาน ที่สะท้อนภาพของสังคมและยังเป็นความบันเทิง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หมอลำศิลปินภูไทเป็น “ภูมิปัญญาไทยถิ่นอีสาน” ด้านศิลปกรรมที่เป็นอีกหนึ่งเครือข่ายของภูมิปัญญาไทย หมอลำศิลปินภูไทได้มีการก่อตั้งและพัฒนาอย่างยาวนาน อาชีพหมอลำถือเป็นอาชีพที่เก่งที่สุดคือ หมอลำสามารถถ่ายทอดความรู้ผ่านทางศิลปะการแสดง และกลอนลำได้หลากหลายเรื่องราว ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ประเพณี ข้าวสารบ้านเมือง การเมืองการปกครอง ครอบครัว เป็นต้น หมอลำศิลปินภูไททำให้เกิดการสื่อสารกับสังคม ผู้คน เกิดสุนทรียภาพทางอารมณ์แก่ผู้ฟัง จึงทำให้หมอลำอยู่คู่กับชาวอีสานมาจนถึงปัจจุบัน

การแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผู้ไทของหมอลำศิลปินภูไท อัตลักษณ์ทางด้านภาษา ดนตรี การแต่งกาย ศิลปะการแสดงร่วมไปจนถึงศิลปะการแสดงหมอลำของคณะศิลปินภูไท ที่สร้างปรากฏการณ์การนำเอาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เข้มแข็งของชาวผู้ไท นำมาขับขานผสมผสานสร้างสรรค์ผลงานจนเกิดศาสตร์และศิลป์ทางด้านศิลปะการแสดงหมอลำในมิติใหม่ ความโดดเด่นทางวัฒนธรรมสามารถผลิตกระบวนการทางด้านศิลปะการแสดงได้ไม่มีสิ้นสุด การต่อยอดผลงานดั้งเดิมสู่การสร้างสรรค์และเกิดกระแสการสร้างวัฒนธรรมให้คนเข้าถึงวัฒนธรรมได้ง่ายและเป็นที่ต้องการของตลาดและกลุ่มเป้าหมาย หมอลำคณะศิลปินภูไทจึงเป็นหนึ่งกลุ่มคนที่เป็นตัวแทนในการสร้างความเข้มแข็งของชาวผู้ไทด้วยการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม

อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไทที่ถูกนำมาประกอบสร้างนาฏยประดิษฐ์ของหมอลำศิลปินภูไท ได้ถูกนำมาประกอบสร้างผ่านแนวคิดของผู้สร้างสรรค์และทีมงานโดยมีเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาคุณภาพทางด้านนาฏยประดิษฐ์ การออกแบบทางการแสดงโดยผู้ออกแบบการวางแผน แนวคิด

ในการดำเนินการ การวางเป้าหมาย มีการฝึกซ้อม การคัดเลือก การออกแบบฉาก ออกแบบเครื่องแต่งกาย การแต่งหน้า การออกแบบเวทีฉาก อุปกรณ์ทางการแสดง ไฟแสง สี เสียง การกำกับและควบคุม จนไปถึงการผลิตผลงานออกสู่สายตาผู้ชมทุกท่านด้วยกระบวนการจัดการของทีมงาน ทำให้เกิดมูลค่าทางด้านศิลปะการแสดงหมอลำที่ใช้อัตลักษณ์ของท้องถิ่นสู่ระดับสากล

3. บริบทธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ส่งผลต่อรูปแบบนาฏยประดิษฐ์หมอลำคณะศิลปป็นภูไท

ปัจจุบันกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมธุรกิจด้านความบันเทิงศิลปะการแสดงแขนงต่างๆมีอยู่มากมาย รวมไปถึงธุรกิจบันเทิงด้านศิลปะการแสดงหมอลำ ที่มีการบริโภคมีผู้บริโภคหลากหลายกลุ่ม มีการแข่งขันของแต่ละคณะ แต่ละวงดนตรี ซึ่งหมอลำคณะศิลปป็นภูไท หมอลำของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นคณะหมอลำที่มีความโดดเด่นทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท หมอลำคณะศิลปป็นภูไทจึงมีการใช้อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทของตนเองต่อรองกับด้านศิลปะการแสดง นำมาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้บริโภคในแบบใหม่นอกวัฒนธรรมเดิม สร้างบทบาทหน้าที่แบบใหม่เกิดขึ้นภายในวงการหมอลำซึ่งคณะศิลปป็นภูไทได้นำอัตลักษณ์เฉพาะตนนำมาสร้างนาฏยประดิษฐ์และจัดการให้เกิดวัฒนธรรมอีสานนำมาเป็นธุรกิจทางวัฒนธรรมได้ หมอลำคณะศิลปป็นภูไทจึงจำเป็นที่จะสร้างความชัดเจนจุดแข็งผ่านศิลปะการแสดงหมอลำ อัตลักษณ์ศิลปะการแสดงหมอลำ มิได้มีหน้าที่เพียงเพื่อการแสดง ร้อง หรือ ลำ เพื่อให้เกิดความบันเทิงใจแต่ได้มีการพัฒนาสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลาด้วยกระแสสังคมการคงอยู่เพื่อกลุ่มชาติพันธุ์

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาหมอลำศิลปป็นภูไท อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ ธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม มีข้อค้นพบที่สำคัญแก่การนำมาอภิปราย ดังนี้

1. จากการศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ สู่การนำไปใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผู้ไท ผ่านกระบวนการทางนาฏยประดิษฐ์ของหมอลำศิลปป็นภูไท ทำให้ยกระดับความเข้าใจของหมอลำที่ใช้นาฏยประดิษฐ์สร้างวัฒนธรรมผู้ไทให้เกิดเป็นสินค้าโดยฝ่ายอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท ด้วยภาษา ดนตรี ศิลปะการแสดงและหมอลำ และยังเป็นการเชิดชูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไทในสังคมวัฒนธรรมได้โดยเฉพาะสังคมผู้ไท อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ หมอลำคณะศิลปป็นภูไท ไม่ใช่แค่การอนุรักษ์รักษาประเพณีวัฒนธรรม แต่ยังอธิบายความหมายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมชาวผู้ไทไว้อย่างดี สิ่งเหล่านี้คือตัวบ่งชี้ให้เห็นว่าศิลปวัฒนธรรมมิได้เป็นสิ่งที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่ทว่าสิ่งนี้มีความเคลื่อนไหว มีความเปลี่ยนแปลง มีวิวัฒนาการ ดังที่ Melucci (อ้างถึงในสกกลานต์ อินทร์ ไทร, 2542: 22) ได้อธิบายถึงอัตลักษณ์ร่วม (collective identity) ไว้ว่า คือกระบวนการสร้างสำนึก

ร่วมของกลุ่มต่างๆ ในสังคมอันจะทำให้สมาชิกตระหนักถึงลักษณะร่วมของกลุ่มและเข้าใจว่า “พวกเรา” มีลักษณะต่างไปจาก “พวกเขา” อย่างไร สำนึกร่วมดังกล่าว สามารถสร้างและปรับเปลี่ยนได้และต้องอาศัยการสื่อสารร่วมกับอาศัยสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในระบอบวัฒนธรรมของกลุ่ม เช่น ภาษาถิ่น เพลงพื้นบ้าน ตำนานเรื่องวีรกรรมของบรรพบุรุษ ดังที่เจริญชัย ชนไฟโรจน์ (2546) กล่าวไว้ว่าการฟ้อนผู้ไท เป็นศิลปะการแสดงที่ขึ้นหน้าขึ้นตามากอย่างหนึ่งของชาวผู้ไท ซึ่งปัจจัยสำคัญของความเปลี่ยนแปลงของการฟ้อนผู้ไทจะขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงของ สังคม วิถีชีวิต ทักษะคติของคนในชุมชนเจ้าของวัฒนธรรม เป็นหลัก รวมถึงปัจจัยภายนอกชุมชนที่มีส่วนผลักดัน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถตอบสนอง วิถีชีวิตความต้องการของชุมชนอันเป็นปัจจุบัน ในการที่จะนำเอาการฟ้อนมาเป็นกิจกรรมหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยว และจากงานวิจัยของสุภาพร คำยุธา เรื่องการฟ้อนของชาวผู้ไท กรณีศึกษาหมู่บ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ฟ้อนผู้ไท บ้านโพน เป็นการฟ้อนที่เกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการให้มีการแสดงประจำกลุ่มชนเพื่อฟ้อนทูลเกล้าฯถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ณ พระราชวังไกลกังวล ในครั้งนั้นมีการคิดประดิษฐ์ท่าฟ้อนขึ้นมาใหม่ โดยฟ้อนประกอบกลองและแคนใช้ผู้ฟ้อน 20 คน แต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองผู้ไท โดยแบ่งพัฒนาการของการฟ้อนผู้ไทออกเป็น การฟ้อนในช่วงแรกและการฟ้อนในปัจจุบัน ดังนั้นการฟ้อนของชาวผู้ไท มีการปรับเปลี่ยนตามกระแสของสังคมจนเกิดเป็นพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง (สุภาพร คำยุธา, 2546 : 241-243)

การนำอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท ผ่านกระบวนการทางนาฏยประดิษฐ์ของหมอลำศิลปินภูไท ทำให้การฟ้อนผู้ไทมีการเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อความเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามเจตนาทั้งทางตรงและทางอ้อมของชุมชนที่จะนำเอาศิลปวัฒนธรรมในชุมชนของตนเองมาใช้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้อัตลักษณ์มีเสน่ห์ในการฟ้อนพื้นบ้านดนตรีพื้นบ้าน การแต่งกาย ภาษาทำนองการร้องลำ แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของฟ้อนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการฟ้อนแบบดั้งเดิมเป็นรากฐานทางความคิดอยู่ จึงทำให้ถึงแม้รูปแบบการฟ้อนจะเปลี่ยนแปลงไปเช่นใด การฟ้อนผู้ไทของแต่ละกลุ่มก็ยังสื่อเค้าให้เห็นเอกลักษณ์แบบเดิมและถูกใช้ในฐานะของสิ่งที่แสดงตัวตนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

2. จากการศึกษากระบวนการนาฏยประดิษฐ์“หมอลำศิลปินภูไท”ในบริบทธุรกิจบันเทิง ในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม จากการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการนาฏยประดิษฐ์หมอลำศิลปินภูไททั้งหมด 15 ข้อ ประวัติหมอลำคณะศิลปินภูไท อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ความคิดและการสร้างแนวคิด การหาข้อมูลและแรงบันดาลใจ การวางเป้าหมาย การเลือกเพลง ลำดับเพลง การฝึกซ้อมรูปแบบการแสดง การทำบท การกำกับเวที การซ้อมการแสดง การซ้อมรวมเพื่อพัฒนาละเอียด ดนตรี เครื่องเสียง การแต่งหน้า ฉาก และอุปกรณ์การแสดง เทคนิคแสดง สี เสียง การแสดงจริง การบันทึกและเผยแพร่ การประกอบสร้างผ่านกระบวนการนาฏยประดิษฐ์

ของหมอลำศิลปินภูไท ทำให้หมอลำศิลปินภูไทสามารถสร้างนาฏยประดิษฐ์ที่ตั้งเอาวัฒนธรรมของตนเองมาสร้างสรรค์และนำองค์ความรู้ที่มีมาพัฒนาให้เกิดผลงานทางธุรกิจบันเทิง เพิ่มคุณค่าให้กับผลงานของชุมชนสร้างมูลค่าให้เกิดการเผยแพร่ออกสู่สาธารณะ และการได้รับกระแสผลการตอบรับที่ดี สังคมเครือข่ายสังคมออนไลน์มีความสำคัญอย่างมากต่อการเผยแพร่ผลงาน หมอลำคณะศิลปินภูไทกำลังเป็นที่สนใจของผู้คนเป็นอย่างมากเพราะนอกจากความบันเทิงที่ได้รับแล้ว ยังช่วยรักษาวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติพันธุ์ของสังคมผู้ไทเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร เป็นสัญลักษณ์ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ สนับสนุนและส่งเสริมอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวอีสาน เป็นที่นิยมและแพร่หลายของหลากหลายกลุ่มที่ชื่นชอบ และสอดคล้องกับ นายภัทรวุธ บุญประเสริฐ (2549) ศึกษา เรื่อง หมอลำกลอนในบทบาทหน้าที่สื่อสารมวลชน พบว่าในอดีตเมื่อประมาณ 50-70 ปีที่แล้ว หมอลำมีบทบาทอย่างมากในการทำหน้าที่เป็นสื่อสารมวลชนกับชาวภาคอีสาน เพราะรูปแบบของ สื่อสารมวลชนในขณะนั้นยังมิให้ประชาชนได้เลือกบริโภคไม่หลากหลายเหมือนในปัจจุบัน ที่มีทั้ง โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต แม้ขณะนั้นจะมีหนังสือพิมพ์ หรือวิทยุอยู่ก่อนแล้ว แต่การรับรู้ ข่าวสารบ้านเมืองของประชาชนในชนบทแถบภาคอีสาน ยังมีข้อจำกัดด้านความยากจนเป็นหลัก หรือแม้กระทั่งการจูงใจของผู้ปกครอง ดังนั้นหมอลำกลอนถือเป็นสื่อสารมวลชนที่เข้าถึงประชาชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพพร่องลงมาจากข้อมูลข่าวสารของทางราชการที่ส่งผ่านมายังกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ดีเกราะเรียกประชุมตามงานบุญประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ มักจะมีหมอลำโดยเฉพาะหมอลำกลอนเป็นตัวชูโรงของมหรสพสมโภชงานและยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้าน กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนนั้นไม่ว่างเปล่า คือหมายความว่าก่อนที่จะมีการนำเอาสื่อ สมัยใหม่เข้าไปในสังคมชนบทนั้น ชาวบ้านมีระบบการสื่อสารของตัวเองอยู่แล้ว และในธรรมเนียม ประเพณีการสื่อสารในชนบทไทยจะมีการปะทะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารตามแหล่งต่าง ๆ หรือเมื่อถึงงานเทศกาลตรุษสารภ ก็จะมีการแสดงการเล่นต่างๆ ซึ่งการแสดงเหล่านี้ไม่เพียงแต่ให้ความบันเทิงเท่านั้นแต่ยังให้เนื้อหาที่เป็นความรู้ ข้อมูล ความคิดเห็นและการอบรมสั่งสอนในเรื่องคุณค่าต่างๆอีกด้วย

นอกจากนี้กระบวนการนาฏยประดิษฐ์"หมอลำศิลปินภูไท"ในบริบทธุรกิจบันเทิง ในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม ยังสามารถกล่าวถึงบริบทได้อย่างหลายโดย สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2527) กล่าวว่า สื่อบ้านมิได้หมายถึงการแสดงละครเท่านั้น แต่หมายถึงรูปแบบของการสื่อสาร ระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับกลุ่มคน หรือกลุ่มคนกับกลุ่มคนที่ได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นความเคยชินเป็นประเพณีขึ้น และครอบคลุมถึงประเพณีเรื่องภาษา ท่าทาง การแต่งกาย เครื่องใช้ที่ประชาชนในสังคมหนึ่งกำหนดความหมายที่แน่นอนเอาไว้ให้เป็นที่เข้าใจตรงกันอีกด้วย และสอดคล้องกับ ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ (2542) ได้วิจัยเรื่องพัฒนาการของทางเครื่องหมอลำหมู่วาดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการของทางเครื่องหมอลำหมู่วาดขอนแก่น เริ่มจากการออกมาฟ้อนคล้ายกับการออกแขกของลิเกก่อนการแสดงหมอลำ ครั้นอิทธิพลของวงดนตรีลูกทุ่งแพร่กระจาย

เข้ามา หมอลำหมู่จึงเริ่มนำเครื่องดนตรีสากลมาบรรเลงและมีทางเครื่องมาเด่น ประกอบการร้องเพลงตลอดจนปรับปรุงเวที แสง สี เสียง ให้ทันสมัยขึ้นตามอย่างวงดนตรีลูกทุ่ง สำหรับองค์ประกอบของทางเครื่องที่สำคัญอย่างยิ่งคือครุฝึกทางเครื่อง เพราะเป็นผู้ออกแบบทำเต็น และออกแบบเครื่องแต่งกาย ตลอดจนสร้างสรรค์รูปแบบการนำเสนออีกด้วย และสอดคล้องกับ พรเทพ วีรพูล (2535) ได้ศึกษาการแสดงทางเครื่องหมอลำหมู่พบว่า การออกแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับสำหรับการแสดงทางเครื่องนิยมใช้ผ้าที่มีสีสดฉาดและ มองดูเด่น เมื่อประกอบกับไฟขณะแสดง เช่น สีเขียวอ่อน (ชนิดสะท้อนแสง) สีฟ้า สีขาวสีเหลืองอ่อน สีแสด (ชนิดสะท้อนแสง) สีม่วง สีชมพูอ่อน (สีบานเย็น) และสีแดง ส่วนสีอื่น ๆ ก็มีบ้าง นิยมออกแบบให้วิจิตรมีการตกแต่งลวดลายประดับประดาด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น เลื่อม ลูกปัด มุก กากเพชร เพื่อให้เกิดความสวยงาม เครื่องประดับมักจะเป็นหมวก หรือที่คาดศีรษะ (คล้ายที่คาดผม) ใช้ขนไก่ และหางนกยูงที่ย้อมเป็นสีประดับเพื่อความสวยงาม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ อาจารย์ รุ่งเจริญ (2556) ศึกษาเรื่อง การใช้เอกลักษณ์จากศิลปะการแสดงพื้นบ้านเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรีพบว่า การใช้เอกลักษณ์จากศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ในการส่งเสริมกิจกรรมของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จะช่วยเพิ่มศักยภาพทางการท่องเที่ยวให้แก่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประจำจังหวัดสุพรรณบุรีได้ ผลสรุปเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่าการแสดงที่เหมาะสมในการนำมาส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ “เพลงอีแซว” และสอดคล้องกับ กิตติศักดิ์ แสนประดิษฐ์ (2552 : 281-316) ได้วิจัยแนวทางการพัฒนาการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนภาคอีสาน เพื่อเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความศาสตร์ลำเรื่องต่อกลอน มีวิวัฒนาการมาจากลำพื้นต่อมาได้ประยุกต์เข้ากับการแสดงลิเกเป็นการ สองแบบใหม่เรียกว่า ลำหมู่ หรือลำเรื่องต่อกลอนมีการเพิ่มจำนวนผู้แสดงมากขึ้น แต่งกายเหมือนลิเก มีเวทีและมีฉาก การดำเนินเรื่องเหมือนลิเกโดยมีบทเจรจาเป็นภาษาพื้นบ้านอีสาน เครื่องดนตรีประกอบ ได้แก่ แคน พิณ ซอ และกลอง โทน ต่อมาได้พัฒนาศักยภาพในรูปแบบการแสดงให้สอดคล้อง กับความต้องการของผู้ชมในเรื่องที่แสดงตัวบุคคล เทคนิคการแสดง ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ช่วยให้มียุทธศาสตร์การแสดงที่ตื่นตาตื่นใจ และดนตรีประกอบได้ปรับเป็นจังหวะเร้าใจ เพื่อให้สอดคล้องกับ ความนิยมในปัจจุบันองค์ประกอบของการแสดงลำเรื่องต่อกลอน ประกอบด้วย ผู้แสดงหมอลำ สมาชิกคณะหมอลำ กุฎระเบียบ การไหว้ครู ขั้นตอนการแสดง ผู้แต่งกลอนลำ กลอนลำ ลักษณะกลอนลำว่าดลำ เรื่องที่ใช้แสดง การแต่งกาย และแต่งหน้า โอกาสที่แสดง สถานที่แสดง สำนักงานหมอลำ การว่าจ้าง การเดินทางไปแสดง การติดตั้งอุปกรณ์การแสดง เวที ฉากหรือผ้าฉาก ป้ายชื่อ คณะหมอลำ ดนตรี เครื่องเสียง ไฟฟ้า ค่าจ้างและการจ่ายค่าจ้าง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้า หมอลำศิลป์ปิ่นภูไท อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ ชูกิจบันเทิงใน กระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม ทำให้ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ใหม่ที่เอื้อต่อการศึกษาการศิลปะการแสดง หมอลำ ผู้วิจัยอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผู้ไท ผ่านกระบวนการทางนาฏยประดิษฐ์ของหมอลำศิลป์ปิ่นภูไท ทำให้ยกระดับความเข้าใจของหมอลำที่ใช้นาฏยประดิษฐ์สร้างวัฒนธรรมผู้ไทให้เกิดเป็นสินค้าโดย ผ่านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผู้ไท ด้วยภาษา ดนตรี ศิลปะการแสดงและหมอลำ

ผู้วิจัยได้ประมวลองค์ความรู้จากการศึกษาค้นคว้า และข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางให้กับ ผู้ที่จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับนาฏยศิลป์อีสานต่อไป ดังนี้

1. องค์ความรู้ใหม่ที่ผู้วิจัยพบในการทำวิจัยฉบับนี้ คือ หมอลำศิลป์ปิ่นภูไทเป็นหมอลำที่ เอกลักษณะอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและอยู่ในช่วงการพัฒนาในด้านการแสดงและเชิดชูวัฒนธรรมชาติพันธุ์ ผู้ไท เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมหมอลำการสืบสานประเพณีที่สำคัญของชาวอีสานถือว่าทุกคนควร ช่วยรักษาอนุรักษ์ศิลปะการแสดงที่เฉพาะหนึ่งเดียวของการวาดล่ำกาฬสินธุ์

2. ปัจจุบันยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีศิลปวัฒนธรรม และการสืบสานประเพณีอีกมากมายในภาค อีสานไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ย้อ โย้ย แสก โส้ ที่มีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่ชัดเจน แต่ในปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับศิลปะการแสดงหมอลำของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ ซึ่ง ควรทำการศึกษาเก็บเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาด้านการวิจัยต่อไป

3. การทำการวิจัยที่จะต้องเข้าไปใช้ชีวิตกับผู้คนและสังคมนั้น ควรทำการศึกษาในส่วน ของ ข้อมูลพื้นฐานของสังคม ทั้งด้านประเพณีและวัฒนธรรมตลอดจนข้อห้ามต่างๆของสังคมนั้น เพื่อไม่ให้ เกิดความสับสน รวมทั้งเพื่อมิให้เกิดการดูหมิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมของสังคมนั้น ฉะนั้นควร ทำการศึกษาข้อมูลต่างๆให้เข้าใจ เพื่อจะได้ไม่ประสบกับปัญหาในการทำวิจัย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

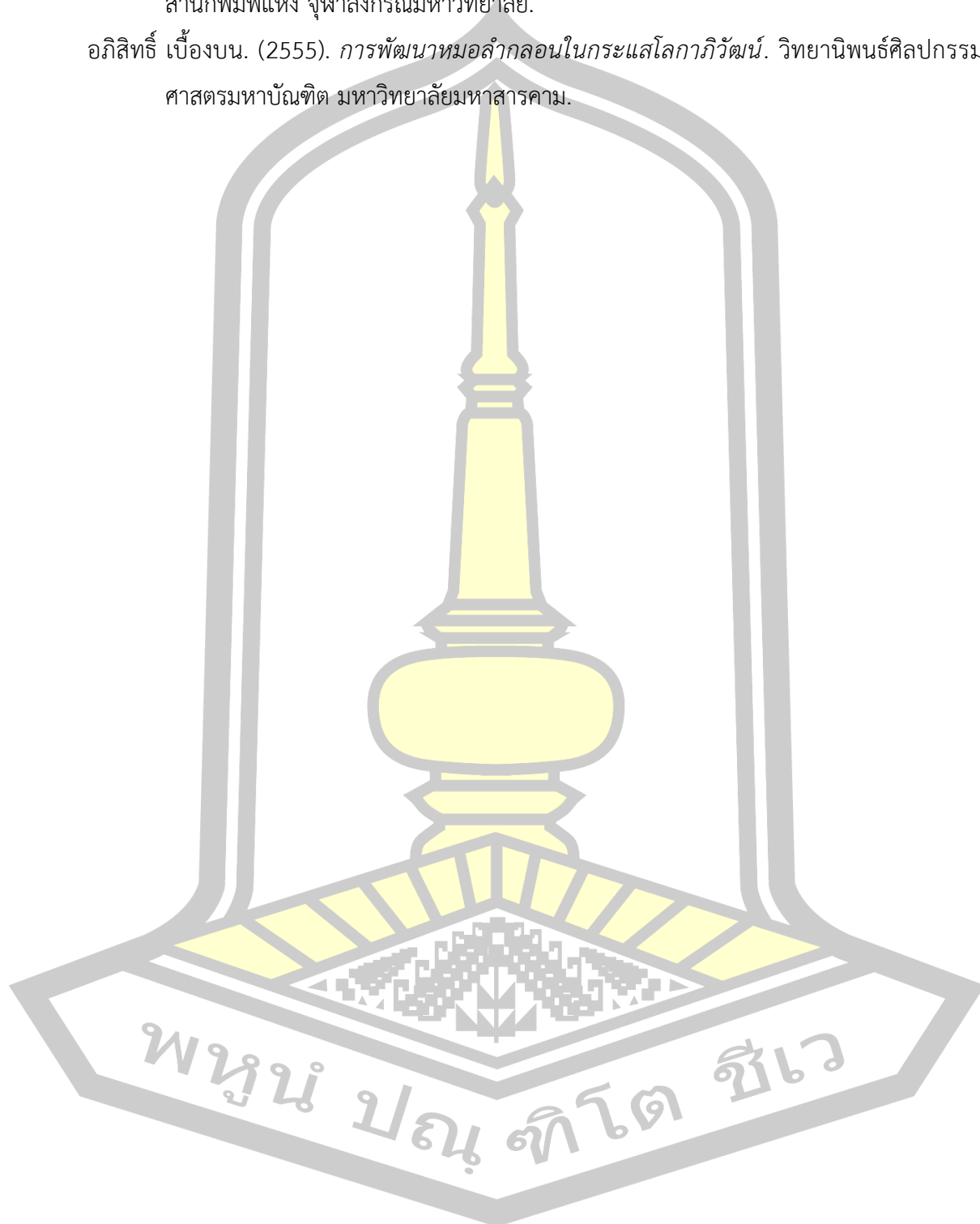
- เกตุขพรรณ คำพุ่ม,. (2558). *ปริทัศน์วัฒนธรรมสมัยนิยม : ฐานคิดและ ปรัชญาการณทางวัฒนธรรม ในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้*,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- จารุวรรณ ธรรมวัตร, (2540). *บทความเรื่องหมอลำ ความรุ่งโรจน์ในอดีตกับการแก้ไขปัญหามอลำ ในปัจจุบัน*.มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- จารุวรรณ ธรรมวัตร,(2528). *บทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสานในช่วงกึ่งศตวรรษ*. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จิราวัลย์ ซาเหลา.,(2546). *กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดศิลปะการแสดงของหมอลำอาชีพ*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2529). *ดนตรีผู้ไทย*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม
- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2546). *ปี่มกลอนลำ*. มหาสารคาม: ภาควิชาดุริยางคศาสตร์คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ฉกาจ ราชบุรี. (2537). *ประวัติศาสตร์ธุรกิจเพลงลูกทุ่งไทย พ.ศ. 2507 – 2535*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ.(2547). *ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยา สิรินคร (องค์การมหาชน).
- ชุมเดช เดชภิมล. (2521). *ภาพสะท้อนชีวิตชาวอีสานจากหมอลำ*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิรัฐฉิม เสนาคำ. (2549). *ศูนย์เหลียวหน้าแลหลัง วัฒนธรรมป๊อป*. มานุษยวิทยา สิรินคร (องค์การมหาชน)
- ณรงค์ อาจสมิตี .(2555). *รัฐชาติ ชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ไทดำ*. วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
- ดาริน อินทร์เหมือน. (2545). *แนวความคิดเรื่องการประดิษฐ์ประเพณี*. วารสารสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา. ฉบับมานุษยวิทยาทำพระจันทร์ปีที่ 21
- ทวี ถาวร. (2541). *การสร้างงานและการกระจายรายได้ของหมอลำ*. รายงานการวิจัย มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและ วัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธรากร จันทนะสาโร. (2555). *นาฏยประดิษฐ์*. มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ บ้านสมเด็จเจ้าพระยา
- นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ.(2549). *ความต่างของวิถีคิดต่อวัฒนธรรมกระแสนิยม*. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยา สิรินคร,

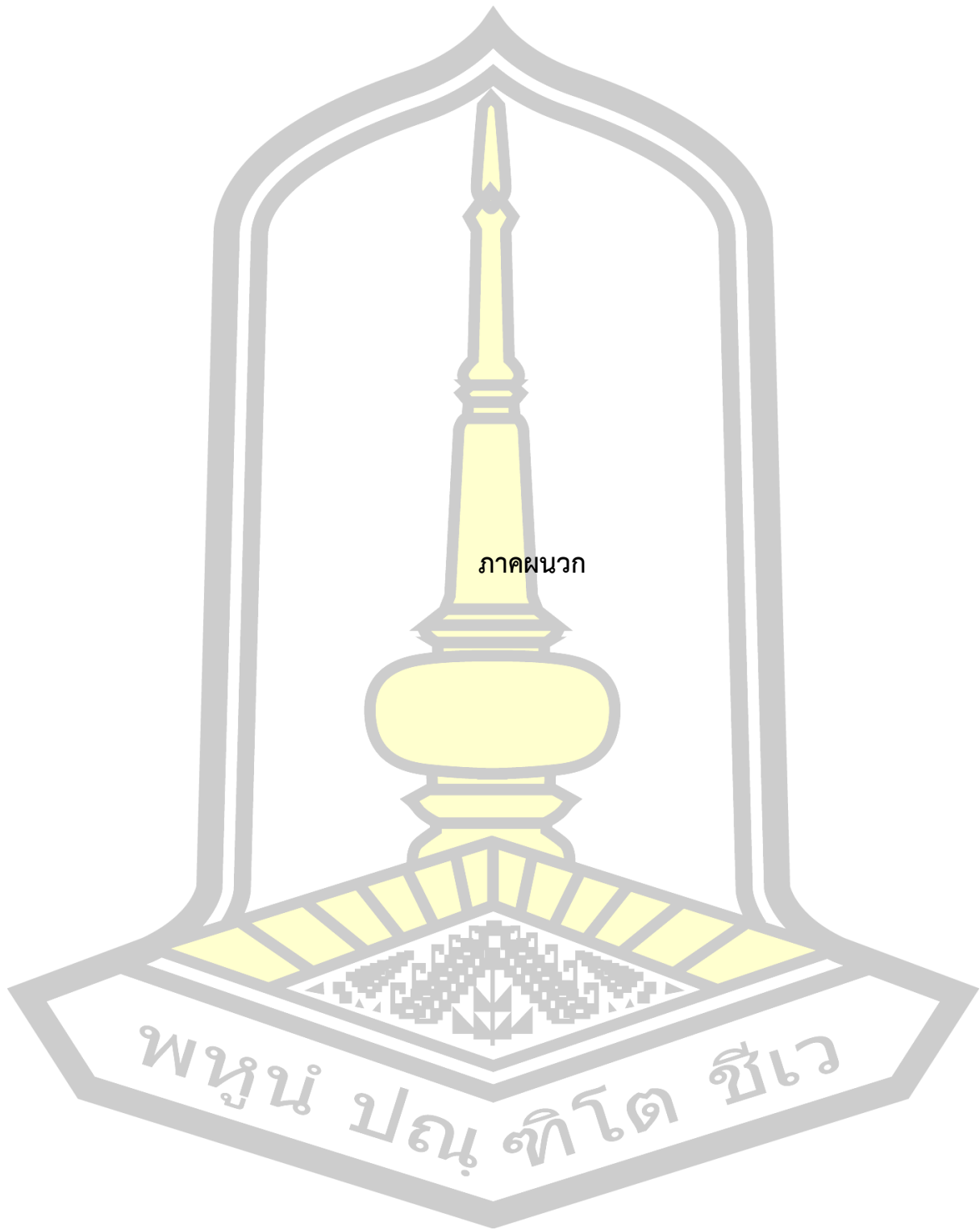
- นำใจ อุทร์กษ์.(2549). *การศึกษาและแนวทางการพัฒนาหมอลำเรื่องต่อกลอนในภาคอีสาน*.
วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิตยา วรรณกิตร.(2556). *ผ้าทอผู้ไทบ้านโพน: พลวัตของระบบภูมิปัญญากับการพัฒนาธุรกิจชุมชน*.
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิพนธ์ สุวรรณรงค์.(2553).*การพัฒนารูปแบบการประพันธ์เพลงลูกทุ่งอีสานเพื่อ เพิ่มมูลค่าทาง
เศรษฐกิจ*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เบญจพร ดีขุนทด.(2553). “*ลิเกวิก. : การประกอบสร้างชุมชนของ คนจนเมืองในพื้นที่การแสดง*”
วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ปาณิส โพธิ์ศรีวังชัย.(2561). *อีสานป๊อป (1) เมื่อเพลงอีสานหลายกำแพงวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร
พรเทพ วีระพูล.(2535).*การแสดงทางเครื่องหมอลำหมู่*. ปรินญาณินพนธ์ ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา เน้น
มนุษยศาสตร์). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- พัฒนา กิตติอาษา.(2546). *คนพันธุ์ป๊อป ตัวตนคนไทยในวัฒนธรรมสมัยนิยม*., กรุงเทพฯ
: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
- ภัทรารุช บุญประเสริฐ. (2549).*หมอลำกลอนในบทบาทหน้าที่สื่อสารมวลชน*.(โครงการวิจัย ก.ส.ว.ท.).
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ยรรยง จิระนคร. 2548. *ศึกษาระบบ ไพเราะในอดีตของชน เผ่าภาษาตระกูล ไท มณฑลทลกวาสี
และก๊วยโจว*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- เยาวภา ดำเนตร.(2536).*วิถีชีวิตของชาวอีสานจากการลำทางยาวของลำกลอน*. ศิลปศาสตร์
: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- สนอง คลังพระศรี. (2541). *"หมอลำซึ่ง : กระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดนตรีของหมอลำใน
ภาคอีสาน"*.กรุงเทพมหานคร
- สุเทพ สุนทรเกษม. (2548). *ชาติพันธุ์สัมพันธ์: แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยา ในการศึกษาอัต
ลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชาติ และการจัดองค์การความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ
- สุภาพร คำยธา .(2546). *การฟ้อนของชาวผู้ไท : กรณีศึกษาหมู่บ้านโพน อ.คำม่วง จ.กาฬสินธุ์*.
วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาวดี ตุ่มเงิน.(2538). *การทอผ้าแพรวาที่บ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์*.
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุรพล เนสุสินธุ์. (2550). *พัฒนาการการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่นคณะระเบียบ
วาทะศิลป์ จังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏยศิลป์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิสิทธิ์ เบื้องบน. (2555). *การพัฒนาหมอลำกลอนในกระแสโลกาภิวัตน์*. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรม
ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

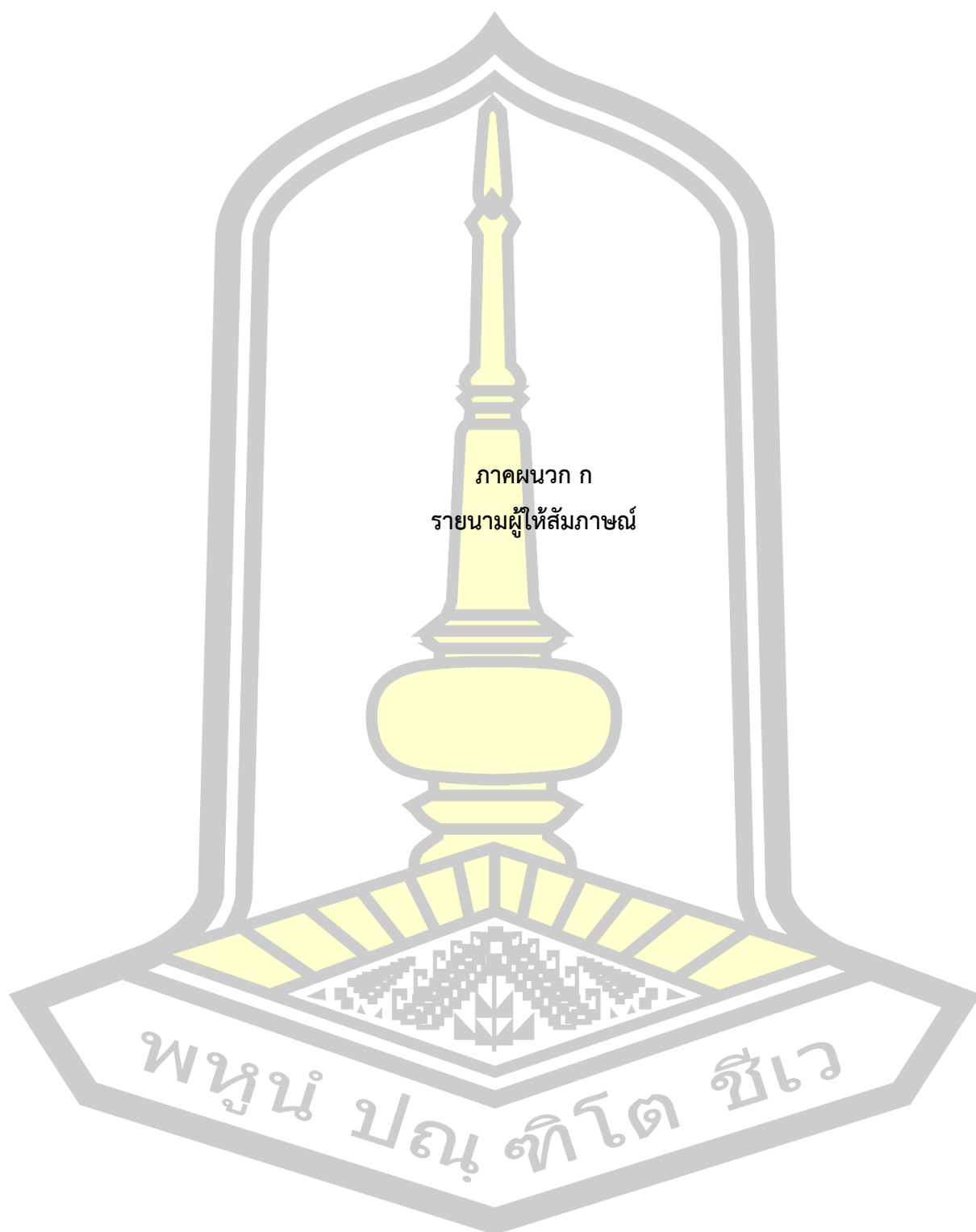

ภาคผนวก

พหุ ประจันต์ ชัยเว

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

พญูน์ ปณุ ทิต สิวเว

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รมย์ลักษณ์ เนียมเครือ. (15 กรกฎาคม 2560). สัมภาษณ์. ผู้ออกแบบการแสดงและกำกับการแสดง
หมอลำ ศิลปินภูไท

วีระพงษ์ วงศ์ศิลป์. (15 กรกฎาคม 2560). สัมภาษณ์. หัวหน้าหมอลำศิลปินภูไท

นายอิทธิพันธ์ โทไช่ชร. (15 กรกฎาคม 2560). สัมภาษณ์. นักร้องและนักแสดงหมอลำ

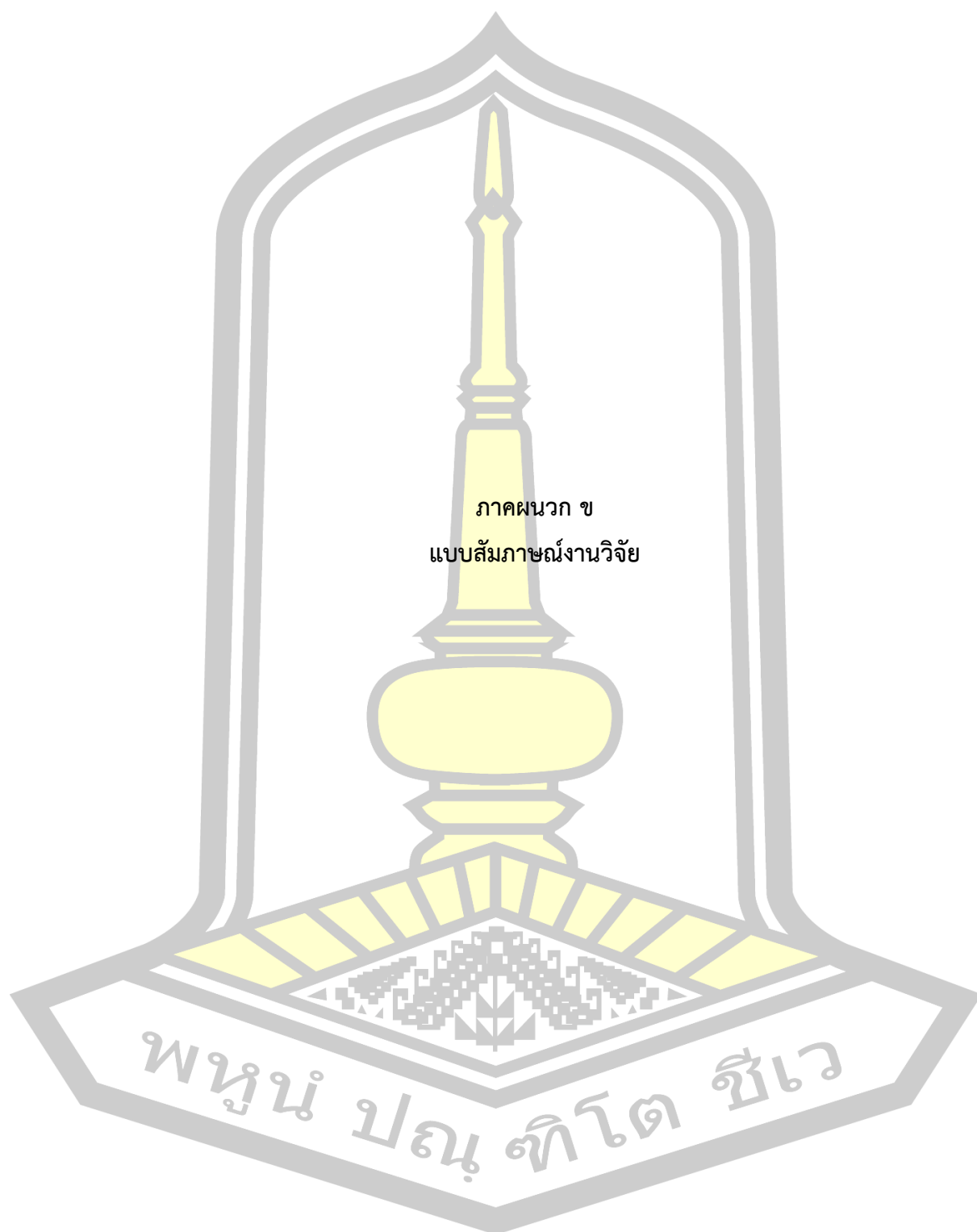
ลักขณา ป้อมสุวรรณ. (15 กรกฎาคม 2560). สัมภาษณ์. นักร้องและนักแสดงหมอลำ

นายทรงชัย ศรีสารคาม 2560. (9 ธันวาคม 2560). สัมภาษณ์. นักร้องและนักแสดงหมอลำ

ชาลินี ลาทอง. (22 มกราคม 2561). สัมภาษณ์. นักร้องและนักแสดงหมอลำ

บุญทริก หรั่งเจริญ. (6 มิถุนายน 2561). สัมภาษณ์. บัณฑิตสาขาศิลปการแสดง

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่องหมอลำศิลปินภูไท : อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงในกระแส

วัฒนธรรมสมัยนิยม

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมหมอลำคณะศิลปินภูไท เพื่อศึกษาหาปรากฏการณ์ใหม่การผสมผสานการสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของวัฒนธรรมผู้ไทผ่านศิลปะการแสดงหมอลำ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้เกิดธุรกิจบันเทิงและถอดกระบวนการสร้างสรรค์ทางนาฏยประดิษฐ์มาใช้อธิบายการประกอบสร้างของหมอลำคณะศิลปินภูไท ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาการวิจัยและสร้างสรรค์ศิลปกรรมศาสตร์

ตอนที่ 1

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้แสดง หมอลำคณะศิลปินภูไท

คำแนะนำ

ในการกรอกข้อมูลให้ผู้สัมภาษณ์ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตอบคำถามและเติมข้อความลงในช่องว่าง

1. ปัจจุบันท่านมีอายุ.....ปี
2. ตำแหน่งในการแสดงหมอลำศิลปินภูไท
  - ( ) นักร้อง หมอลำ
  - ( ) แดชซ์เซอร์
  - ( ) ตลก
  - ( ) นักดนตรี
3. ประสบการณ์ในการทำงานหมอลำศิลปินภูไท
  - ( ) ปีแรก
  - ( ) 2 - 5 ปี
  - ( ) 5 - 10 ปี
  - ( ) 10 - 20 ปี

พจนานุกรม ปณฺ ทิโต ชีเว

ตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับผู้แสดง หมอลำคณะศิลปป็นภูไท

คำแนะนำ พิจารณาว่าท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ในระดับใด แล้ว ทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่วงระดับการมีส่วนร่วมที่ท่านคิดว่าเหมาะสมที่สุด

กิจกรรมหมอลำคณะศิลปป็นภูไท	ระดับการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับผู้แสดง หมอลำคณะศิลปป็นภูไท					หมายเหตุ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
<p>1. การมีส่วนร่วมในกระบวนการประกอบสร้างการแสดง ของผู้แสดงหมอลำคณะศิลปป็นภูไท</p> <p>1.1 ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวคิดและเป้าหมายในการแสดงหมอลำคณะศิลปป็นภูไทอย่างไร</p> <p>1.2 ท่านมีส่วนร่วมในการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบดูแลในหน้าที่การแสดงหมอลำคณะศิลปป็นภูไทอย่างไร</p> <p>1.3 ท่านมีส่วนร่วมฝึกซ้อมและพัฒนาการในการซ้อมการแสดงหมอลำคณะศิลปป็นภูไทอย่างไร</p> <p>1.4 ท่านมีส่วนร่วมในปฏิบัติตามกฎระเบียบในการฝึกซ้อมการแสดงหมอลำคณะศิลปป็นภูไทอย่างไร</p> <p>1.5 ท่านมีส่วนร่วมในการออกแบบกระบวนการทางนาฏยประดิษฐ์การแสดงหมอลำคณะศิลปป็นภูไทอย่างไร</p> <p>1.6 ท่านมีส่วนร่วมในการออกแบบเครื่องแต่งกายหมอลำคณะศิลปป็นภูไทอย่างไรต่อผู้อื่นอย่างไร</p>						

1.7 ท่านมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณภาพการแสดงหมอลำคณะศิลปินภูไทยอย่างไรต่อผู้อื่นอย่างไร						
กิจกรรมโครงการ	ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการท่องเที่ยว เกษตรเชิงนิเวศ					หมายเหตุ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
<p>2. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพด้านการแสดงของหมอลำศิลปินภูไทย</p> <p>2.1 การสนับสนุนและส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในธุรกิจของหมอลำศิลปินภูไทยอย่างไร</p> <p>2.2 การมีส่วนร่วมในด้านการประชาสัมพันธ์ที่ส่งผลให้ธุรกิจบันเทิงต่อคณะศิลปินภูไทยมี</p> <p>2.3 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพด้านศิลปะการแสดงด้านหมอลำ</p> <p>3. การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมการแสดงหมอลำศิลปินภูไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ท่านมีส่วนร่วมเป็นตัวแทนในการแสดงหมอลำ - ท่านมีส่วนร่วมในเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงามของชาวอีสาน - ท่านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงพัฒนาด้านศิลปะการแสดงหมอลำอย่างไร 						

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่องหมอลำศิลปะปิ่นภูไท : อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงใน

กระแสวัฒนธรรมสมัยนิยม

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นาฏยประดิษฐ์ และธุรกิจบันเทิงในกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมหมอลำคณะศิลปะปิ่นภูไท เพื่อศึกษาหาปรากฏการณ์ใหม่การผสมผสานการสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของวัฒนธรรมผู้ไทผ่านศิลปะการแสดงหมอลำ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้เกิดธุรกิจบันเทิงและถอดกระบวนการสร้างสรรค์ทางนาฏยประดิษฐ์มาใช้อธิบายการประกอบสร้างของหมอลำคณะศิลปะปิ่นภูไท ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาการวิจัยและสร้างสรรค์ศิลปกรรมศาสตร์

ตอนที่ 1

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ชม หมอลำคณะศิลปะปิ่นภูไท

คำแนะนำ

ในการกรอกข้อมูลให้ผู้สัมภาษณ์ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตอบคำถามและเติมข้อความลงในช่องว่าง

1. ปัจจุบันท่านมีอายุ.....ปี
2. ท่านเคยดูศิลปะการแสดงหมอลำคณะศิลปะปิ่นภูไทหรือไม่
  - ( ) ครั้งแรก
  - ( ) บ่อยครั้ง
  - ( ) เป็นประจำ
  - ( ) ไม่เคย
3. ท่านชอบการแสดงช่วงไหนมากที่สุด
  - ( ) คอนเสิร์ต
  - ( ) แสดงวัฒนธรรม
  - ( ) ตลก
  - ( ) ลำเรื่องต่อกลอน
4. ที่ผ่านมาเคยดูหมอลำมาแล้วกี่ครั้ง .....
5. ชื่นชอบหมอลำคณะไหนมากที่สุด .....

- ( ) ศิลปินภูไท เพราะ .....
- ( ) ประถมบัณฑิตศิลป์ เพราะ .....
- ( ) ระเบียบวาทศิลป์ เพราะ .....
- ( ) รัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ เพราะ .....
- ( ) สำนวน้อยเพชรบ้านแพง เพราะ .....
6. ท่านชอบการแสดงวัฒนธรรมผู้ไทหรือไหม เพราะเหตุใด .....
- .....
- .....
- .....
7. การแสดงนำวัฒนธรรมผู้ไทมาเป็นส่วนหนึ่งในการแสดงหมอลำท่านเห็นด้วยหรือไม่ เพราะเหตุใด .....
- .....
- .....
- .....
8. ท่านประทับใจรูปแบบการแสดง ส่วนไหนมากที่สุด .....
- .....
- .....
- .....
9. ท่านประทับใจนักแสดงท่านใดมากที่สุด .....
- .....
- .....
- .....
10. ประโยชน์ที่ได้รับจากการชมการแสดงหมอลำศิลปินภูไท .....
- .....
- .....
- .....
11. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขในการพัฒนาต่อไป .....
- .....
- .....
- .....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายคทาวุธ มาป๋อง
วันเกิด	วันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2534
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่118 หมู่2 ตำบลแสงสว่าง อำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี รหัสไปรษณีย์41340
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2559 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศบ.) สาขาศิลปะการแสดง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2562 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศม.) สาขาการวิจัยและ สร้างสรรค์ศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พูนัน ปณฺ ทิโต ชีเว